

**KLÂSİK DÖNEM
İSTANBUL CAMİLERİNDEKİ HATLARIN
SANAT AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ash Meva ÖTÜGEN

**Yüksek Lisans Tezi
Sanat Kuramı ve Eleştiri Bilim Dalı
Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR**

2019

Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT KURAMI ve ELEŞTİRİ ANA BİLİM DALI

Ash Meva OTÜGEN

KLÂSİK DÖNEM İSTANBUL CAMİLERİNDEKİ HATLARIN
SANAT AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR

ERZURUM-2019

TEZ BEYAN FORMU
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "KLÂSİK DÖNEM İSTANBUL CAMİLERİNDEKİ HATLARIN SANAT TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim. *

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

✓ Tezimin/Raporumun makale için altı ay, patent için iki yıl süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

06.09.2019

Aslı Meva ÖTÜGEN

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Atatürk Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü

TEZ KABUL TUTANAĞI

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR danışmanlığında, Abdullah ÖZGEN tarafından hazırlanan bu çalışma 06./09./2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sanat Kuramı ve Anabilim / Anasanat İktisad Bilim Dalı Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR imza :
Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üy. M. Lütfi KINDİGİLİ imza :
Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üy. Ahmet İDİ imza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / / 20....

Doç. Dr. Ahmet Selim Doğan
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
RESİMLER DİZİNİ	VII
PLÂNLAR DİZİNİ	XIX
ÖNSÖZ.....	XX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**OSMANLI'DA İSLÂM SANATI**

1.1. KLÂSİK DÖNEM OSMANLI SANATI.....	3
1.2. KLÂSİK DÖNEM OSMANLI MİMARİSİ.....	3
1.3. KLÂSİK DÖNEM İSLÂM SANATI ve MİMARİSİ.....	5
1.4. KLÂSİK DÖNEM OSMANLI CAMİLERİ.....	6

İKİNCİ BÖLÜM**HAT SANATI**

2.1. HAT SANATI VE TARİHÇESİ.....	8
2.2. HAT SANATINDA YAZI ÇEŞİTLERİ	8
2.3. HAT SANATININ KULLANILDIĞI ALANLAR	12
2.4. HAT SANATINDA KULLANILAN MALZEMELER.....	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**CAMİ MİMARİSİ**

3.1.KLÂSİK DÖNEM İSTANBUL CAMİLERİ VE HAT SANATINA GENEL BAKIŞ	23
---	-----------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**İSTANBUL KLÂSİK DÖNEM CAMİLERİNDEKİ HATLARIN SANAT****AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

4.1. EYÜP SULTAN CAMİİ.....	26
------------------------------------	-----------

4.1.1. Caminin Mimarî Özellikleri	27
4.1.2. Yazı Bulunan Alanlar	27
4.2. FATİH CAMİİ	66
4.2.1. Caminin Mimarî Özellikleri	66
4.2.2. Yazı Bulunan Alanlar	67
4.3. FİRÛZ AĞA CAMİİ.....	103
4.3.1. Caminin Mimarî Özellikleri	104
4.3.2. Yazı Bulunan Alanlar	104
4.4. HADİM İBRAHİM PAŞA CAMİİ	113
4.4.1. Caminin Mimarî Özellikleri	114
4.4.2. Yazı Bulunan Alanlar	114
4.5. İVAZ EFENDİ.....	138
4.5.1. Caminin Mimarî Özellikleri	138
4.5.2. Yazı Bulunan Alanlar	139
4.6. KARA AHMET PAŞA CAMİİ.....	146
4.6.1. Caminin Mimarî Özellikleri	147
4.6.2. Yazı Bulunan Alanlar	147
4.7. KILIÇ ALİ PAŞA CAMİİ.....	167
4.7.1. Caminin Mimarî Özellikleri	168
4.7.2. Yazı Bulunan Alanlar	168
4.8. MİHRİMAH SULTAN CAMİİ	217
4.8.1. Caminin Mimarî Özellikleri	218
4.8.2. Yazı Bulunan Alanlar	218
4.9. SOKULLU MEHMET PAŞA CAMİİ	238
4.9.1. Caminin Mimarî Özellikleri	239
4.9.2. Yazı Bulunan Alanlar	239
4.10. SULTANAHMET CAMİİ.....	292
4.10.1. Caminin Mimarî Özellikleri	293
4.10.2. Yazı Bulunan Alanlar	293
4.11. SÜLEYMANİYE CAMİİ	354
4.11.1. Caminin Mimarî Özellikleri	354
4.11.2. Yazı Bulunan Alanlar	355

4.12. ŞEHZADE CAMİİ.....	407
4.12.1. Caminin Mimarî Özellikleri	408
4.12.2. Yazı Bulunan Alanlar	408
DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA.....	441
SONUÇ.....	445
TERİMLER SÖZLÜĞÜ	448
KAYNAKLAR	449
ÖZGEÇMİŞ.....	451

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KLÂSİK DÖNEM İSTANBUL CAMİLERİNDEKİ HATLARIN SANAT
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Aslı Meva ÖTÜGEN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR

2019, 451 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet EDİ

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Lütfü KINDİĞİLİ

Temeli, ‘bir’ olma üzerine kurulu olan İslâm dininde ses ve sözlerdeki birlik ‘ikra’ (oku) kelimesiyle, mekânda birlik ise ‘cami’ kelimesiyle karşılık bulur.

Kur’an’ın ilk ayeti olan ‘ikra’ (oku) emri ve Kalem Sûresi 1. ayet ile ‘Alâk Sûresi 4. ayetinde ‘‘ Ellezî ‘allem bi’l-kalem’ (O, kalemle yazıyı öğretendir) şeklindeki beyanlar, İslâm dininde okumak kadar yazmanın da ne derece önemli olduğunu vurgular.

Müslümanların ibadet etmek için toplandıkları, insan ile din kavramlarının bütünleştiği, İslâm’ın madden şekil bulmuş hali olarak ‘‘ Allah’ın Evi’’ şeklinde nitelendirilen camilerimiz, insanlık için bir ibadethane olmanın yanı sıra estetik ve sanat unsurlarını da bünyesinde barındıran mekânlar olup, inanç ile geleneğin adeta ruh bulmuş halidir.

Kalp, akıl ve zevk üçgeni içinde bir medeniyet sembolü olan camiler, günümüzde, çoğunun ismini ve mezarını bilmediğimiz usta eller tarafından işlenmiş kitâbeler ile donatılmıştır. Bu kitâbeler, bir süsleme unsuru olmanın ötesinde, ibadet için gelenlere bir nevi eğitim yuvası, edep, ahlâk ocağı olma rolünü de üstlenmektedir.

Binlerce yıllık geçmişiyle medeniyetin önemli bir sembolü olan İstanbul, bu açıdan, en zengin örnekleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu sebeple çalışmamız, ‘‘İstanbul Klâsik Dönem Camilerindeki Hatların Sanat Açısından Değerlendirilmesi’’ üzerine araştırmada bulunup, en nadide ustalar tarafından hak edilip, ‘‘ günümüze gönderilen mektuplar ‘‘ olarak adlandırabileceğimiz hatları ele alarak, bunları gün yüzüne çıkarmayı, önceden yapılan çalışmalara ek bilgi sunup, gelecek çalışmalara kaynak olmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Mimârisi, Klâsik Dönem, İstanbul Camileri, Hat Sanatı, Kitâbeler.

ABSTRACT
MASTER THESIS
AN EVALUATION OF THE HANDWRITINGS IN ISTANBUL CLASSICAL
PERIOD MOSQUES IN TERMS OF ART

Aslı Meva ÖTÜGEN

Advisor: Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR

2019, page: 451

Jury: Assoc. Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR

Assist. Prof. Dr. Ahmet EDİ

Assist. Prof. Dr. Muhammed Lütfü KINDİĞİLİ

In Islam, which is based on being "one", the unity in sound and words corresponds with the word "ikra" (recite) and unity in the space with the word "mosque".

The command "ikra" (recite) in the first verse of Qur'an, and statements like "Ikra, ve rabbükel Ekram, ellezî 'alleme bi'l -kalem" (Recite, and your Lord is the most Generous, who taught by the pen) in the fourth verse of Surat al-Alaq emphasize how writing is as important as reading in Islamic religion.

In addition to being a place of worship for humanity, our mosques, where Muslims gather to worship, where the concepts of human and religion are integrated, and which are described as "the House of Allah" as the concrete form of Islam, are places that contain elements of aesthetics and art as well as being the soul of faith and tradition.

Mosques, a symbol of civilization within the triangle of heart, mind and pleasure, are now equipped with inscriptions processed by master hands, many of whom do not have a known name and grave. These inscriptions, besides being an element of ornamentation, also assume the role of being a center of education, manners, and morality for those who come to worship.

In this respect, Istanbul, which is an important symbol of civilization with its thousands of years of history, contains the richest elements. For this reason, by evaluating the handwritings of classical mosques in Istanbul in terms of art and dealing with the handwritings which were engraved by the most rare masters and which we can call "letters sent to the present day", our study aims to bring these handwritings to the surface, to provide additional information to the previous studies and to be a resource for future studies.

Keywords: Ottoman Architecture, Istanbul Mosques, Classical Period, The art Of Calligraphy, Inscription.

KISALTMALAR DİZİNİ

a.s	: Aleyhisselâm
C	: Cilt
c.c	: Celle Celâlühû
H	: Hicrî
M	: Miladî
r.a	: Radiyallahû Anh
s	: Sayfa
S	: Sayı
s.a.v	: Sallalâhû ‘Aleyhi ve Sellem
vb	: Ve Benzeri
yy.	: Yüzyıl

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1.1. Celî Sülüs Levha (Hat: Hamit Aytaç)	2
Resim 1.2. Celî Tâ'lik Levha (Hat: Kemal Batanay)	7
Resim 2.1. Hilye-î Şerîf (Hat: Neyzen Emin Efendi, Tezhip: İsmail H. Altunbezer)	14
Resim 2.2. Makta Örnekleri	16
Resim 2.3. Kamış Kalemler	16
Resim 2.4. Celî Sülüs Levha (Hat: M.Şevkî Efendi)	22
Resim 4.1. Dış Avludan İç Avluya Giriş Alınlık 1	29
Resim 4.2. Dış Avludan İç Avluya Giriş Alınlık 2	30
Resim 4.3. Dış Avlu Orta Kapı Dış Bölüm (A Kapısı Giriş) Alınlık	31
Resim 4.4. Dış Avlu Orta Kapı İç Bölüm (A Kapısı Çıkış) Alınlık	33
Resim 4.5. Yan Giriş Dış Cephe Yenileme Kitâbesi (B Kapısı Giriş)	35
Resim 4.6. Yan Giriş İç Cephe Alınlık	37
Resim 4.7. Dış Avlu Kadınlar Mescidi (Giriş) Alınlık	38
Resim 4.8. Dış Avlu Danışmanlık Bürosu Kapı Üstü Alınlık	39
Resim 4.9. Cami Avlusuna (C Kapısı) Giriş Alınlık	40
Resim 4.10. Cami Avlusuna (C Kapısı) Giriş Alınlık	42
Resim 4.11. Son Cemaat yeri Sağ Bölüm Alınlık.....	43
Resim 4.12. Son Cemaat Yeri Sol Bölüm Alınlık	44
Resim 4.13. Cami Giriş Kitâbesi (Üst- Orta Bölüm).....	46
Resim 4.14. Cami Giriş Kitâbesi (Alt Bölüm).....	48
Resim 4.15. Cami Giriş 2 (Kadınlar Mescidi Yanı) Alınlık	49
Resim 4.16. Cami Yan Giriş (İç Kapı) Alınlık	50
Resim 4.17. Cami Güney Giriş Alınlık.....	51
Resim 4.18. İmam Odası Kapı Üstü Alınlık	52
Resim 4.19. Avlu Çeşmesi Alınlık.....	53
Resim 4.20. Ana Giriş Kapısı Sağ Tokmak	55
Resim 4.21. Ana Giriş Kapısı Sol Tokmak.....	56
Resim 4.22. Mihrab Üstü Alınlık.....	58
Resim 4.23. Müezzinlik (Sağ Bölüm) Alınlık	59
Resim 4.24. Müezzinlik (Sağ Bölüm) Alınlık	59
Resim 4.25. Ana Kubbe Yazısı	60

Resim 4.26. Pandantifler Genel Görünüş.....	61
Resim 4.27. Kuşak Yazısının Mihrab Solundaki Kısımından Bir Bölüm	63
Resim 4.28. Kuşak Yazısının Mihrab Sol Bölümünden Başka Bir Görünüş	64
Resim 4.29. Kuşak Yazısı Son Kısım	64
Resim 4.30. Taç Kapı Kitâbesi	69
Resim 4.31. Taç Kapı Yanındaki Hadis Kitâbesi	70
Resim 4.32. Cami Yan Giriş Ayet Kitâbesi	71
Resim 4.33. Doğu Giriş Güney Bölüm Kapı Üstü Kitâbesi	72
Resim 4.34. Doğu Giriş Güney Bölüm Kapı İç Yüzü Kitâbesi	73
Resim 4.35. Güneye Yakın Batı Giriş Kapısı	74
Resim 4.36. Batıya Yakın Kuzey Giriş Kapısı Üstü.....	75
Resim 4.37. Batıya Yakın Kuzey Giriş Kapısı İç Yüzü.....	76
Resim 4.38. Batıya Yakın Güney Giriş Kapısı İç Yüzü	77
Resim 4.40. Revaklı Avlu Kuzey Cephesi Kitâbeleri Detay	79
Resim 4.41. Revaklı Avlu Kuzey Cephesi Kitâbeleri Detay	79
Resim 4.42. Revaklı Avlu Kuzey Cephesi Kitâbeleri Detay	80
Resim 4.43. Son Cemaat Yeri Sağ Pencere Üstü.....	81
Resim 4.44. Son Cemaat Yeri Sağ Pencere Üstü.....	82
Resim 4.45. Cümle Kapısı Sağ Bölüm Kitâbesi	84
Resim 4.46. Cümle Kapısı Orta Bölüm Kitâbesi	85
Resim 4.47. Cümle Kapısı Sol Bölüm Kitâbesi.....	87
Resim 4.48. Cümle Kapısı Sağ Kanat.....	88
Resim 4.49. Cümle Kapısı Sol Kanat	88
Resim 4.50. Ana Kubbe Yazısı	90
Resim 4.51. Ana Kubbe ve Pandantifler (Çehar Yar-ı Güzîn) Genel Görünüş	91
Resim 4.52. Cami İçi ve Pandantifler Genel Görünüş	91
Resim 4.53. Mihrab Üstü Alınlık.....	93
Resim 4.54. Minber Üstü Yazısı	95
Resim 4.55. Minber Geçiş Açıklığı Batı Yüzü Alınlık.....	96
Resim 4.56. Minber Geçiş Açıklığı Doğu Yüzü Alınlık.....	97
Resim 4.57. Hünkâr Mahfili	98
Resim 4.58. Mumlar.....	99
Resim 4.59. Cami İç Duvar Levhası	101

Resim 4.60. Cümle Kapısı Üstü Kitâbesi	105
Resim 4.61. Cümle Kapısı Sağ-Sol Kanatları	106
Resim 4.62. Ana Kubbe Yazısı	107
Resim 4.63. Mihrab Sağ Duvar Alınlık	108
Resim 4.64. Mihrab Üstü Sağ-Sol Alınlıklar	109
Resim 4.65. Mihrab Sol Duvar Alınlık	110
Resim 4.66. Mihrab Karşısı Duvar Alınlık	111
Resim 4.67. Minber Üstü Yazısı	112
Resim 4.68. Avlu Giriş Kapısı Üstü (Kuzey) Alınlık	115
Resim 4.69. Avlu Giriş Kapısı Üstü (Güney) Alınlık	116
Resim 4.70. Cümle Kapısı Üst Kitâbesi	117
Resim 4.71. Son Cemaat Yeri Sağ Bölüm (Minare Çıkış Kapısı Üstü) Çini Pencere Alt ve Üst Alınlık	119
Resim 4.72. Son Cemaat Yeri Sol Bölüm İlk Pencere Alınlığı	121
Resim 4.73. Son Cemaat Yeri Sol Bölüm İkinci Çini Pencere Alt ve Üst Alınlık	123
Resim 4.74. Cümle Kapısı Sağ Kanadı	124
Resim 4.75. Cümle Kapısı Sol Kanadı	125
Resim 4.76. Ana Kubbe Yazısı	126
Resim 4.77. Mihrab Üstü Çini Alınlık	127
Resim 4.78. Mihrab Üstü Duvar Alınlık	129
Resim 4.79. Pandantifler Genel Görünüş	130
Resim 4.80. Cami İçi Pencere Alımlık 1	132
Resim 4.81. Cami İçi Pencere Alımlık 2	133
Resim 4.82. Cami İçi Pencere Alımlık 3	133
Resim 4.83. Cami İçi Pencere Alımlık 4	134
Resim 4.84. Cami İçi Pencere Alımlık 5	134
Resim 4.85. Cami İçi Pencere Alımlık 6	135
Resim 4.86. Cami İçi Pencere Alımlık 7	135
Resim 4.87. Cami İçi Pencere Alımlık 8	136
Resim 4.88. Ana Kubbe Yazısı	140
Resim 4.89. Mihrab Üstü Alınlık	141
Resim 4.90. Mihrab İçi Yazıları	142
Resim 4.91. Minber Üstü Yazısı	143

Resim 4.92. Pandantifler Genel Görünüş.....	144
Resim 4.93. Pandantifler Detay	145
Resim 4.94. Dış Avlu Kapısı Üstü (Batı) Alınlık	148
Resim 4.95. İç Avlu Üstü (Batı) Alınlık	149
Resim 4.96. Cümle Kapısı Üst Alınlık	150
Resim 4.97. Cümle Kapısı Üstü Sol Duvar Yazısı	151
Resim 4.98. Ana Kubbe Yazısı.....	152
Resim 4.99. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş.....	153
Resim 4.100. Mihrab Üst Yazısı.....	154
Resim 4.101. Mihrab Sağı Pencere Alınlık 1.....	155
Resim 4.102. Mihrab Sağı Pencere Alınlık 2.....	156
Resim 4.103. Mihrab Sağı Pencere Alınlık 3.....	156
Resim 4.104. Mihrab Solu Pencere Alınlık 1	157
Resim 4.105. Mihrab Solu Pencere Alınlık 2	157
Resim 4.106. Mihrab Sağı Pencere Alınlık 3.....	158
Resim 4.107. Mihrab Sağı Vitray	159
Resim 4.108. Mihrab Üstü Vitray	161
Resim 4.109. Mihrab Solu Vitray	163
Resim 4.110. Minber Üst Yazısı.....	164
Resim 4.111. Cümle Kapısı Üstündeki Mahfil Duvar Üstü	165
Resim 4.112. Avlu Giriş Kapısı (Kuzey).....	169
Resim 4.113. Yan Giriş Kapısı (Doğu) Alınlık.....	171
Resim 4.114. Cümle Kapısı (Alt Bölüm) Alınlık	172
Resim 4.115. Cümle Kapısı (Üst Bölüm) Alınlık.....	173
Resim 4.116. Son Cemaat Yeri Revak Kemer Alınlık	174
Resim 4.117. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 1	175
Resim 4.118. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 2	176
Resim 4.119. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 3	177
Resim 4.120. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 4	178
Resim 4.121. Doğu (İç) Giriş Kapısı Üstü Alınlık.....	179
Resim 4.122. Batı (İç) Giriş Kapısı Üstü Alınlık.....	180
Resim 4.123. Ana Kubbe Yazısı.....	182
Resim 4.124. Mihrab Yarım Kubbesi Yazısı.....	183

Resim 4.125. Kuzey Yarım Kubbe Yazısı	183
Resim 4.126. Mihrab Girintisi Kubbe Yazısı.....	184
Resim 4.127. Kuzey Bölüm Çeyrek Kubbe 1	185
Resim 4.128. Kuzey Bölüm Çeyrek Kubbe 2	186
Resim 4.129. Çeyrek Kubbe 1	187
Resim 4.130. Çeyrek Kubbe 2	188
Resim 4.131. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş.....	189
Resim 4.132. Mihrab Üstü Alınlık.....	190
Resim 4.133. Mihrab Üstü Madalyon.....	191
Resim 4.134. Mihrab Bölümü Pencere Alınlık 1	192
Resim 4.135. Mihrab Bölümü Pencere Alınlık 2.....	193
Resim 4.136. Mihrab Bölümü Pencere Alınlık 3.....	193
Resim 4.137. Mihrab Bölümü Pencere Alınlık 4.....	194
Resim 4.138. Pencere Alınlık (Alt Kat) 1	196
Resim 4.139. Pencere Alınlık (Alt Kat) 2	197
Resim 4.140. Pencere Alınlık (Alt Kat) 3	197
Resim 4.141. Pencere Alınlık (Alt Kat) 4.....	198
Resim 4.142. Pencere Alınlık (Alt Kat) 5	198
Resim 4.143. Pencere Alınlık (Alt Kat) 6.....	199
Resim 4.144. Pencere Alınlık (Alt Kat) 7	199
Resim 4.145. Pencere Alınlık (Alt Kat) 8	200
Resim 4.146. Pencere Alınlık (Alt Kat) 9	200
Resim 4.147. Pencere Alınlık (Alt Kat) 10.....	201
Resim 4.148. Pencere Alınlık (Alt Kat) 11	201
Resim 4.149. Pencere Alınlık (Alt Kat) 12.....	202
Resim 4.150. Pencere Alınlık (Alt Kat) 13	202
Resim 4.151. Pencere Alınlık (Alt Kat) 14.....	203
Resim 4.152. Pencere Alınlık (Alt Kat) 15	203
Resim 4.153. Pencere Alınlık (Alt Kat) 16.....	204
Resim 4.154. Pencere Alınlık (Alt Kat) 17	204
Resim 4.155. Pencere Alınlık (Alt Kat) 18.....	205
Resim 4.156. Minber Üstü Alınlık.....	206
Resim 4.157. Vitray 1	208

Resim 4.158. Vitray 2	209
Resim 4.159. Vitray 3	210
Resim 4.160. Vitray 4	211
Resim 4.161. Vitray 5	213
Resim 4.162. Vitray 6	215
Resim 4.163. Batı Kapısı Üst Alınlık.....	219
Resim 4.164. Çeşme Yapım Kitâbesi	220
Resim 4.165. Minareye Çıkış Kapısı (Sağ) Üst Alınlık.....	221
Resim 4.166. Minareye Çıkış Kapısı (Sol) Üst Alınlık	222
Resim 4.167. Cümle Kapısı Üst Kitâbesi	224
Resim 4.168. Sağ Kapı Kanadı	225
Resim 4.169. Sol Kapı Kanadı.....	226
Resim 4.170. Ana Kubbe Yazısı.....	227
Resim 4.171. Yarım Kubbe 1.....	229
Resim 4.172. Yarım Kubbe 2.....	229
Resim 4.173. Yarım Kubbe 3.....	230
Resim 4.174. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş.....	231
Resim 4.175. Mihrab Üst ve İç Yazısı	233
Resim 4.176. Minber Üstü Yazısı.....	235
Resim 4.177. Kuzey (İç) Duvar (Sağ Bölüm) Levhalar.....	236
Resim 4.178. Kuzey (İç) Duvar (Sağ Bölüm) Levhalar.....	237
Resim 4.179. Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi.....	240
Resim 4.180. Son Cemaat Yeri (Sağ) Minare Girişi Kapı Üstü Alınlık.....	241
Resim 4.181. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 1	243
Resim 4.182. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 2	243
Resim 4.183. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 3	244
Resim 4.184. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 4	244
Resim 4.185. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 5	245
Resim 4.186. Cümle Kapısı Üst Alınlık	246
Resim 4.187. Ana Kubbe Yazısı.....	247
Resim 4.188. Yarım Kubbe 1.....	248
Resim 4.189. Yarım Kubbe.....	249
Resim 4.190. Pandantif Detay 1	250

Resim 4.191. Pandantif Detay 2.....	251
Resim 4.192. Pandantif Detay 3.....	251
Resim 4.193. Pandantif Detay 4.....	252
Resim 4.194. Pandantif Detay 5.....	252
Resim 4.195. Pandantif Detay 6.....	253
Resim 4.196. Mihrab Üstü Alınlık.....	254
Resim 4.197. Mihrab Sağ Köşe Alınlık.....	255
Resim 4.198. Mihrab Sol Köşe Alınlık.....	256
Resim 4.199. Sağ ve Sol Payeler.....	257
Resim 4.200. Mihrab Üstü Sağ Alınlık.....	258
Resim 4.201. Mihrab Üstü Sol Alınlık.....	258
Resim 4.202. Mihrab Üstü Sağ Alt Bölüm.....	259
Resim 4.203. Mihrab Üstü Sol Alt Bölüm.....	260
Resim 4.204. Mihrab Vitray Arası Madalyonlar.....	261
Resim 4.205. Mihrab Sağ Pencere Alınlık.....	262
Resim 4.206. Mihrab Solu Pencere Alınlık.....	262
Resim 4.207. Minber Üstü Yazısı.....	263
Resim 4.208. Giriş Kapısı Üstü (Mahfil) Duvarı (Sağ Bölüm).....	264
Resim 4.209. Giriş Kapısı Üstü (Mahfil) Duvarı (Sağ Bölüm).....	265
Resim 4.210. Mahfil Sağ Kemer Alınlık.....	266
Resim 4.211. Mahfil Sol Kemer Alınlık.....	267
Resim 4.212. Mahfil Pencere Alınlık 1.....	269
Resim 4.213. Mahfil Pencere Alınlık 2.....	269
Resim 4.214. Mahfil Pencere Alınlık 3.....	270
Resim 4.215. Mahfil Pencere Alınlık 4.....	270
Resim 4.216. Mahfil Pencere Alınlık 5.....	271
Resim 4.217. Mahfil Pencere Alınlık 6.....	271
Resim 4.218. Mahfil Pencere Alınlık 7.....	272
Resim 4.219. Mahfil Pencere Alınlık 8.....	272
Resim 4.220. Mahfil Pencere Alınlık 9.....	273
Resim 4.221. Mahfil Pencere Alınlık 10.....	273
Resim 4.222. Mahfil Pencere Alınlık 11.....	274
Resim 4.223. Mahfil Pencere Alınlık 12.....	274

Resim 4.224. Mahfil Pencere Alınlık 13.....	275
Resim 4.225. Mahfil Pencere Alınlık 14.....	275
Resim 4.226. Mahfil Üst Pencere Ara Alınlık 1	276
Resim 4.227. Mahfil Üst Pencere Ara Alınlık 2	277
Resim 4.228. Mahfil Üst Pencere Ara Alınlık 3	277
Resim 4.229. Mahfil Üst Pencere Ara Alınlık 4	278
Resim 4.230. Vitray 1	280
Resim 4.231. Vitray 2	282
Resim 4.232. Vitray 3	284
Resim 4.233. Vitray 4	286
Resim 4.234. Vitray5	288
Resim 4.235. Vitray6	290
Resim 4.236. Avlu Giriş Kapısı Alınlık.....	294
Resim 4.237. Avlu Kapısı (At Meydanı Tarafı) (Alt Bölüm) Alınlık	296
Resim 4.238. Avlu Kapısı (Cami Tarafı) Alınlık.....	297
Resim 4.239. Avlu Kapısı (Ayasofya Tarafı) Kitâbesi	299
Resim 4.240. B Kapısı Yan Duvar Kitâbesi (At Meydanı Tarafı).....	301
Resim 4.241. Bahçeye Bakan Duvar (Tuğra)	302
Resim 4.242. Cümle Kapısı Giriş Üstü Kubbe	303
Resim 4.243. Cümle Kapısı Sağ Bölüm Kitâbesi	305
Resim 4.244. Cümle Kapısı Orta Bölüm Kitâbesi	306
Resim 4.245. Cümle Kapısı Sol Bölüm Kitâbesi.....	308
Resim 4.246. Cümle Kapısı Sağ Kapı Kanadı	309
Resim 4.247. Cümle Kapısı Sol Kapı Kanadı.....	310
Resim 4.248. Ana Kubbe (Merkez)	311
Resim 4.249. Ana Kubbe Eteği Kuşak Yazısı	312
Resim 4.250. Tam Kubbe 1.....	314
Resim 4.251. Tam Kubbe 2.....	315
Resim 4.252. Tam Kubbe 3.....	316
Resim 4.253. Tam Kubbe 4.....	317
Resim 4.254. Yarım Kubbe 1.....	318
Resim 4.255. Çeyrek Kubbe 1	319
Resim 4.256. Çeyrek Kubbe 2	320

Resim 4.257. Çeyrek Kubbe 3	321
Resim 4.258. Yarım Kubbe 2.....	322
Resim 4.259. Çeyrek Kubbe 1	323
Resim 4.260. Çeyrek Kubbe 2	324
Resim 4.261. Yarım Kubbe 3.....	325
Resim 4.262. Çeyrek Kubbe 1	326
Resim 4.263. Çeyrek Kubbe 2	326
Resim 4.264. Çeyrek Kubbe 3	326
Resim 4.265. Yarım Kubbe 4.....	327
Resim 4.266. Çeyrek Kubbe 1	328
Resim 4.267. Çeyrek Kubbe 2	329
Resim 4.268. Çeyrek Kubbe 3	329
Resim 4.269. Ana Kubbe Etrafı Pandantif 1.....	331
Resim 4.270. Ana Kubbe Etrafı Pandantif 2.....	331
Resim 4.271. Ana Kubbe Etrafı Pandantif 3.....	331
Resim 4.272. Ana Kubbe Etrafı Pandantif 4.....	332
Resim 4.273. Pandantif 1	333
Resim 4.274. Pandantif 2	334
Resim 4.275. Pandantif 3	335
Resim 4.276. Pandantif 4	335
Resim 4.277. Pandantif 5	336
Resim 4.278. Pandantif 6	337
Resim 4.279. Pandantif 7	338
Resim 4.280. Pandantif 8	339
Resim 4.281. Sebil Alınlık (Üst Bölüm) 1.....	340
Resim 4.283. Sebil Alınlık (Üst Bölüm) 2.....	342
Resim 4.284. Sebil Alınlık (Alt Bölüm) 2	343
Resim 4.285. Hünkâr Mahfili Kuşak Yazısı Bir Kısmı	345
Resim 4.286. Fil Ayak 1 (Tüm Görünüş)	346
Resim 4.287. Fil Ayak 2 (Tüm Görünüş)	346
Resim 4.288. Fil Ayak 3 (Tüm Görünüş)	347
Resim 4.289. Fil Ayak 4 (Tüm Görünüş)	348
Resim 4.290. Mihrab Alınlık (Üst Bölüm)	348

Resim 4.291. Mihrab Alınlık (Alt Bölüm).....	349
Resim 4.292. Mahfil Solu Duvar Üstü Madalyon.....	350
Resim 4.293. Müezzin Mahfili Kâbe Örtüsü Yazısı	351
Resim 4.294. Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi (Üst-Alt)	357
Resim 4.295. Avlu Giriş Kapısı (Deniz Tarafı) Alınlık.....	358
Resim 4.296. Avlu Giriş Kapısı (Kütüphane Tarafı) Alınlık.....	359
Resim 4.297. Avlu İç Kitâbesi (Aşağı Bahçe Tarafı)	360
Resim 4.298. Avlu İç Kitâbesi (Üst Bahçe Tarafı)	361
Resim 4.299. Avlu İç Kitâbesi (Camiî Girişi Tarafı).....	362
Resim 4.300. Şadırvanlı Avlu Giriş Kapısı Kuzey Kanatı	363
Resim 4.302. Şadırvanlı Avlu Giriş Kapısı Kuzey Kanatı	363
Resim 4.302. Cami Sağ Giriş Kapısı Üst Alınlık.....	364
Resim 4.303. Cami Sol Giriş Kapısı Üst Alınlık	365
Resim 4.304. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Minareye Çıkış (Sağ) Kapısı Üstü) 1	367
Resim 4.305. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 2	368
Resim 4.306. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 3	368
Resim 4.307. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık Sağ Bölüm Genel Görünüş.....	369
Resim 4.308. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Sol Bölüm) 1	370
Resim 4.309. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Sol Bölüm) 2	371
Resim 4.310. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Sol Bölüm) 3	371
Resim 4.311. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Sol Bölüm) 4	372
Resim 4.312. Cümle Kapısı Sağ Bölüm (Güney) Kitâbesi.....	374
Resim 4.313. Cümle Kapısı Orta Bölüm (Güney) Kitâbesi.....	375
Resim 4.314. Cümle Kapısı Sol Bölüm (Güney) Kitâbesi	377
Resim 4.315. Ana Kubbe Yazısı	378
Resim 4.316. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (1)	379
Resim 4.317. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (2)	380
Resim 4.318. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (3)	381
Resim 4.319. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (4)	382
Resim 4.320. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (5)	383
Resim 4.321. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (6)	384
Resim 4.322. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (7)	384

Resim 4.323. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş.....	386
Resim 4.324. Pandantif Detay (Lafzâ-î Celâl).....	387
Resim 4.325. Pandantif Detay (Lafzâ-î Nebî).....	388
Resim 4.326. Pandantif Detay (Hasaneyn Esmâsı).....	388
Resim 4.327. Filayak 1 (İhlâs Sûresi).....	390
Resim 4.328. Filayak 2 (Ebubekir-î Sıddık r.a).....	391
Resim 4.329. Filayak 3 (Ömer r.a).....	391
Resim 4.330. Filayak 4 (Ali r.a).....	392
Resim 4.331. Filayak 5 (Osman r.a).....	392
Resim 4.332. Kemer Üstü Alınlıklar 1.....	394
Resim 4.333. Kemer Üstü Alınlıklar 2.....	394
Resim 4.334. Mihrab Üstü Alınlık.....	395
Resim 4.335. Mihrab Sağ-Sol Pencere Üstü Madalyonlar.....	397
Resim 4.336. Mihrab Solu Alt Bölüm Pencere Üstü Alınlık.....	398
Resim 4.337. Mihrab Üst Pencere Üstleri Alınlıklar.....	399
Resim 4.338. Minber Üstü Alınlık.....	400
Resim 4.339. Mahfil Pencere Alınlık 1.....	401
Resim 4.340. Mahfil Pencere Alınlık 2.....	402
Resim 4.341. Mahfil Pencere Alınlık 3.....	402
Resim 4.342. Mahfil Pencere Alınlık 4.....	403
Resim 4.343. Mahfil Pencere Alınlık 5.....	403
Resim 4.344. Vitray Etrafı ve İç Yazıları.....	405
Resim 4.345. Kapı Üstü (Batı) Alınlık.....	409
Resim 4.346. Kapı Üstü (Doğu) Alınlık.....	410
Resim 4.347. Cümle Kapı Kitâbesi.....	412
Resim 4.348. Ana Kubbe (Merkez ve Çevresi).....	414
Resim 4.349. Yarım Kubbe 1.....	415
Resim 4.350. Yarım Kubbe 2.....	416
Resim 4.351. Yarım Kubbe 3.....	416
Resim 4.352. Yarım Kubbe 4.....	417
Resim 4.353. Çeyrek Kubbe 1.....	418
Resim 4.354. Çeyrek Kubbe 2.....	419
Resim 4.355. Çeyrek Kubbe 3.....	419

Resim 4.356. Çeyrek Kubbe 4	420
Resim 4.357. Çeyrek Kubbe 5	420
Resim 4.358. Çeyrek Kubbe 6	421
Resim 4.359. Çeyrek Kubbe 7	421
Resim 4.360. Çeyrek Kubbe 8	422
Resim 4.361. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş.....	423
Resim 4.362. Filpayeler (Lafzâ-î Celâl / Lafzâ-î Nebî) 1	424
Resim 4.363. Filpayeler (Hasaneyn Esmâsı) 2	424
Resim 4.364. Mihrab Üstü Alınlık.....	425
Resim 4.365. Minber Üstü Yazısı.....	427
Resim 4.366. Alt Kat Pencere Alınlık1.....	429
Resim 4.367. Alt Kat Pencere Alınlık2.....	429
Resim 4.368. Alt Kat Pencere Alınlık3.....	430
Resim 4.369. Alt Kat Pencere Alınlık4.....	430
Resim 4.370. Alt Kat Pencere Alınlık5.....	431
Resim 4.371. Kuzey İç Duvar Üzeri Paye 1	432
Resim 4.372. Kuzey İç Duvar Üzeri Paye 2	433
Resim 4.373. Cümle Kapısı Girişi Müezzîn Namazgâhı Sağı Sütûn Üstü Yazı	434
Resim 4.374. Hünkâr Mahfili Pencere Alınlık 1	436
Resim 4.375. Hünkâr Mahfili Pencere Alınlık 2	436
Resim 4.376. Hünkâr Mahfili Pencere Alınlık 3	437
Resim 4.377. Hünkâr Mahfili Pencere Arası 1	438
Resim 4.378. Hünkâr Mahfili Pencere Arası 2	439

PLÂNLAR DİZİNİ

Plân 1. Eyüp Sultan Camiî Plânı (E.H.Ayverdi)	26
Plân 2. Fatih Camiî Plânı (E.H.Ayverdi)	66
Plân 3. Firûz Ağa Camiî Plânı (Öz, 2009)	103
Plân 4. Hadım İbrahim Paşa Camiî (Öz, 2009).....	113
Plân 5. Ivaz Efendi Camiî Plânı (A.Kuran).....	138
Plân 6. Kara Ahmet Paşa Camiî Plânı (Öz, 2009)	146
Plân 7. Kılıç Ali Paşa Camiî (Öz, 2009)	167
Plân 8. Mihrimah Sultan (İskele) Camiî (Üsküdar) (Öz, 2009).....	217
Plân 10. Sokullu Mehmet paşa Camiî (Azapkapı) (Öz, 2009).....	238
Plân 11. Sultan Ahmet Camiî Plânı (TDV İslâm Ansiklopedisi)	292
Plân 11. Süleymaniye Camiî Plânı (A.Kuran)	354
Plân 12. Şehzade Camiî Plânı (Öz, 2009).....	407

ÖNSÖZ

Üç yüz yıllık uzun bir dönemi kapsayan Selçuklu mimârisi'nin mirasçısı konumundaki Osmanlı mimârisi, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u alması ile çoğu alanda büyük ve önemli bir rol üstlenmiştir. Plân, mimarî ve bezeme bakımından nadide örneklerin sunulduğu İstanbul camilerinin en parlak dönemi klâsik dönemdir. Usta eller tarafından birbirinden eşsiz hat ve bezemelerle donatılan bu camiler, estetik açıdan da bir takım mesajlar sunmaktadır. Camilerin dıştaki ihtişamlı duruşu devlet gücünü simgelerken, iç mekândaki dinî yazıları ise ibadet için gelenlere adeta bir ders niteliği taşımaktadır. Araştırmamızda işte bu benzersiz özellik ve güzelliklere sahip on iki cami incelemeye alınmış, hatların okunuş ve Türkçe anlamlarına da yer verilerek çeşitli açılardan değerlendirilmesine çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında tecrübe, destek ve hoşgörüsünü benden esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Alimurat AKTEMUR'a sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Araştırmam süresince büyük destek ve yardımlarını gördüğüm değerli hocam Öğr. Gör. Sadrettin ER'e, tezin içeriğine ve teknik açıdan incelenmesine katkı sağlayıp destek ve yardımlarını esirgemeyen Sayın Hüseyin KUTLU'ya, Sayın Hattat Hülya EĞİL'e, Sayın Hattat Süleyman (Kul Mustafa)'a, Sayın Hattat Arif Çelik'e, Araş. Gör. Sayın Hafize YAZICI'ya, Öğr. Gör. Dr. Sayın Recep ERTUGAY'a, Sayın Mustafa NAR'a, Sayın İlham KÖSE'ye, Sayın Akif SARIER'e, Sayın Selahattin BİLMEZ'e, başta İbrahim KESKİN olmak üzere tüm İstanbul İl Müftülüğü görevlilerine, bu süreçte her daim yanımda olan kıymetli arkadaşım Nazlı AKTAŞ'a, ayrıca benimle çalışan ve çalışmamın her aşamasında büyük bir sabır ve özveri ile yardımcı olup destek veren sevgili Mehmet BOZAN'a ve öğretim hayatım boyunca maddi manevî yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum-2019

Aslı Meva ÖTÜGEN

GİRİŞ

Konusunu, Doğu'nun ve Batı'nın hayranlığını üzerinde toplayan, efsaneler ve tarih şehri olan, Asya ile Avrupa kıtalarındaki şaheserleri bir araya getiren bir medeniyet beşiği olan İstanbul'un, gerek mimârî gerekse sanatsal yönden benzersiz özellikteki camilerinden alan çalışmamızın amacı; herkesin tüm açılardan kolaylıkla görüp fark edeceği yüksek ve görkemli yapıların inşa edildiği klâsik döneme ait olan camilerimizde yer alan hatların, incelenip değerlendirilmesi ile bunlardaki sanatsal manevî yönü ortaya çıkarmak, bir nebze olsa dahi gelecekte ki benzer çalışmalara örnek teşkil etmektir.

Ceddimizden bizlere miras kalan cami yapı ve kitâbeleri, millî değerlerimizi koruma ve yaşatma; atalarımızı, düşünce, fikir açısından anlayabilme; mimârından hat ve taş ustasına kadar büyük bir sabır ve titizlik gösterip emek verenleri tanıma, dönem sanatının durumu hakkında bilgi edinme bakımından önemlidir. Çalışmamın da bu öneme istinâden gerekli hizmeti az da olsa yerine getirebileceği kanaatindeyim.

Araştırma sırasında, İstanbul cami sayısının ihtivâ ettiği dönem açısından fazlaca olduğunu tespit edildi. Plân, mimârî ve bezeme bakımından en müstesnâ örnekler durumundaki bu camiler; hat sayısı itibarıyla diğerlerine oranla yoğunlukta olması, ülkemizde ve dünyada isimleri rahatlıkla bilinip turistlerin gezi listesinde genellikle yer alması bağlamında değerlendirilerek seçildi. Bu düşünce ile fotoğraf çekimi için İstanbul İl Müftülüğü'nden gerekli izni alınıp tarihi hazinelerimiz olan camiler, yerinde görülüp incelendi. Bu inceleme sırasında özellikle kubbe ve yapım kitâbeleri dışındaki hatlarda hattat imzasının bulunmadığı görüldü.

Camiler katalog bölümünde plân, mimârî ve bezeme özellikleri ile ele alınıp fotoğraf ve plân çizimleri ile desteklendi. Bunlar sonucunda her cami kendi içinde değerlendirmeye alındı.

Değerlendirme ve karşılaştırma kısmında ise hatların, renk, yazı çeşidi, malzeme ile teknik yönünden benzerlik ve farklılıkları belirtildi.

Resim 1.1. Celi Sülüs Levha (Hat: Hamit Aytaç) (Alparslan, 1999)

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DA İSLÂM SANATI

1.1. KLÂSİK DÖNEM OSMANLI SANATI

Eskiden beri süregelen, üzerinden uzunca bir vakit geçmiş olmasına rağmen değer kaybetmeyen, türleri içinde örnek teşkil eden, standart olan diye tanımlanabilen “klâsik” sözcüğü; sanatta geleneksel ve kuralcı, ayrıca değişmez olan anlamına gelmektedir.

Klâsik Osmanlı sanatının 15.yy. ile 17.yy.'ları kapsayan bir saray sanatı olduğu bilinmektedir. Çünkü sultanlar Osmanlının ihtişamlı yapısını mimarî alanda simgeleştirip bu nitelikte eserler yapılmasına öncülük etmişlerdir. Öyle ki, başta sultan olmak üzere saltanat ailesi de sanatla alâkadar olmuş; saraya bağlı çalışanlar bu alanda çeşitli görevler üstlenmişlerdir.

Osmanlı kültür sanatının en önemli kurumlarından biri olan “Ehli Hiref Teşkilâtı” II. Bayezid döneminde sanat atölyesinin kurulumunda büyük etken olmuştur (Kalyoncu, 2015, s.282). Devşirmeler arasında seçilen bu teşkilât çalışanları arasına dışarıda gelen, işinin ehli olan sanatçılar, ustalıklarıyla ün yapmış, sanatta yeterli kişiler de dâhil edilmiştir. Böylece saray içinde kurumsallaşmış bir yapıda, çeşitli el yazması eserler, tezhibli Kur'an-ı Kerim'ler yazılmış, silâhlar, giyim eşyaları üretilmiş, yaratıcı fikirler doğrultusunda görkemli tasarımlar, ihtişâmlı eserler ortaya çıkmıştır. Klâsik dönem Osmanlı sanatı özellikle 15. ve 17.yy.'larda mimarî ve süsleme alanında kendini göstermiş, sonraki dönemlerde ise bu yüzyıllardaki kadar etkili olmasa da yenilenerek devam etmiştir.

1.2. KLÂSİK DÖNEM OSMANLI MİMARİSİ

Üç kıtanın kavşak noktası ve 600 yıllık bir geçmişe sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun 1300'lerde Söğüt, İznik ve Bursa civârında kurulup gelişen, gerek imparatorluğun durumu gerek medeniyet gerekse siyasi esaslar, devletin durumu ve yaşayış tarzı gibi etmenlerle paralel olarak yaptığı medenî eserler imparatorluğun kimliğini bizlere açıkça göstermektedir. 1400'lerde Anadolu, Marmara ve

Balkanlar'daki Osmanlı mimarisinde, yabancı mimarî unsurların sindirilmesi, kendinden önce gelen kültürleri ötekileştirmeden, dışlamadan, gerçekçi bir yaklaşımla, sentez yaparak bu bölgedeki kültür birikiminden yararlanılması, göze çarpan hususlardır. Osmanlı mimarîsinin etkilendiği ve Osmanlı'nın da varisi olduğu bilinen devletler arasında; Timurîler, Anadolu ve Batı Asya Selçukluları ve Atabekleri, Mısır ve Suriye Memlûkları, Bizanslılar ve Balkanlar ile Akdeniz'in Hristiyan devletleri vardır (Eker, 2016, s. 729).

Bizans ile hem kültür hem siyasi açıdan bir bakıma çekişme, bir bakıma da alışveriş içinde olan Osmanlı'da özgün eserlere rastlamak olanaksızdır. Ancak 15.yy.'da Osmanlı'nın coğrafyayı, kendi eserleri, kendi mimarîsiyle donatması söz konusudur. Osmanlı devleti dünya imparatorluk düzeyine ulaşmış, imârî ve yeni yapıların yapılmasıyla büyük bir mimarî gelişmeye sahne olmuştur.

Hem Osmanlı coğrafyasında hem de varisi bulunduğu ülkelerde dinî, sosyal, kültürel, politik, askerî özellikleri ve ihtiyaçlarını yansıtan mimarî eserler yapmıştır. Bunların başında içinde cami, medrese, mescid, hamam, dârûşşifâ, kervansaray, çeşme, köprü, çarşı vb. birimleri barındıran külliyeler (Ramazanoğlu, 2008, s.334)¹ gelmektedir. Bunların dışında, yollar ve köprüler de önemli yere sahiptir. Osmangazi döneminde inşa edilen şehir içi hanları da 19.yy.'la kadar varlığını sürdürecektir. Hanlarla beraber içinde altın, kıymetli mücevher, halı vb. eşyaların satışa sunulduğu bedestenler ve anıtsal olmayan tek kubbeli camiler ve Selçuklu dönemindeki iki katlı türbeler yerine, Osmanlı dönemindeki tek katlı türbeler, erken dönem Osmanlı mimarisinde önemli yer tutar. Bu inşaların yapımında yüksek bölgelerde daha elverişli olarak kullanılan ahşap, kentsel ve yerleşim merkezlerinde ise taş ve tuğlanın birlikte kullanımı tercih edilmiştir.

Klâsik döneme gelindiğinde bir önceki dönemde yer alan yapıların varlığına devam edildiği, bunların yanında da kûfe taşı ve mermerden yapılan oldukça görkemli yapılar ve bu yapılarda da renkli taşların uygulandığı görülmektedir. Bu yapıların bu kadar gösterişli olması ve mimarînin olgunluk dönemi yaşamasının nedenleri arasında, sınırların fetihlerle genişlemesiyle imar faaliyetlerine hız verilmesi, kendinden önceki kültürleri hazmederek esnek bir üslûba sahip olması, ekonomik gücün fazla olmasıyla

¹ **Külliye:** Birbiriyle bağlantılı ya da ilintili bir şekilde bir yerde toplanan yapılar topluluğu. (Ramazanoğlu, 2008).

sağlanan maddi destek ve sultanın sanatsal yapılanmaya öncü olması gibi nedenler sayılabilir.

Fetihlerle toprakların hızla gelişimi, yatırımların artmasını, mimarî yapıların çoğalmasını sağlamıştır. Bu mimarî yapıların gerek yapımı gerek denetimini yapmak için Hassa Mimarlık Ocağı adı verilen teşkilât kurulmuş, başına da 15.yy.'ın ikinci yarısından itibaren Mimar Sinan getirilerek onun ustalık ve üretken zekâsıyla birçok mimarî esere imza atılmış, yeni ve orijinal eserler ortaya çıkmıştır.

16.yy.'da olgunluk dönemini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yapılanmanın inşasında ustalıklarını gösteren mimariler arasında başta Mimar Sinan olmak üzere; Mehmed Çavuş, Kara Mustafa, Zeynizâde, Cemaleddin, Musluhiddin, Mimarbaşı Alâeddin, Ali Neccar, Ali Küçük, Mimar Mahmud, Mimar Hüdâverdi, Mehmed bin Zeynelabidin, Ali Eflâk, Mimar Şeyhi, Mimar Kasım, Mimar Simon, Mimar Yorgi, Agosto, Murad bin Ali, Mihali, Üstad Bali vb. isimler sayılabilir (Dündar, 2002, s.232-246).

16.yy.'da duraklama dönemi yaşanmış, 18.yy. sonlarında batılılaşma hızla yayılıp, batı üslûbu hakim olmuştur. Sadabat Kasrı bu dönemde inşa edilmiş olup bahçesinde bulunan laleler farklı çevrelere örnek oluşturulmuş, lale bahçeli köşkler yapılmış bu durum 19.yy.'a kadar devam etmiş. 19.yy.'da ise artık şehirler genişlemeye, mimarî alanda üretim durup artık lüks tüketim öne çıkmaya başlamıştır.

1.3. KLÂSİK DÖNEM İSLÂM SANATI VE MİMARÎSİ

İslam dünyasında Türkler, 8.yy.'ın ikinci yarısında Hassa Ordusu'nda yer almış saraylar ve evlerin alçı süslemelerinde uyguladıkları tekniklerle Türk sanatının İslam sanatına girişini kanıtlamıştır. 10.yy.'ın sonlarına doğru İslâm sanatında yenilikler yaşamış, ilk Türk İslâm devleti olan Karahanlılar zamanında da en sağlam temelleri atmışlardır (Aslanapa, 1989, 25).

İslam sanatı, coğrafya, maddi unsurlar, kültür ve geleneklerde kaynaklı olarak hayal edilip, tasarlanan ve işleme konulan eserlerin tümüdür. Bu eserleri edebiyat, mimarî ve sanat olarak gruplandırmak mümkündür. Edebi örnekler olarak; İslâmî dönemin ilk eser olan Yusuf Has Hacib tarafından Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han'a yazılan "Kutadgu Bilig", ilk Türkçe sözlük olarak bilinen Kaşgarlı Mahmut'un

Abbasî halifesine sunduğu “Divan-û Lûgati’t-Türk” ve bir öğüt niteliğinde olan Edip Ahmet tarafından kaleme alınıp Karahanlı beye sunduğu Atabetü'l-Hakayık gösterilebilir.

Sivil ve dinî olarak ayrılabilceğimiz mimarî eserler ise başta cami, türbe, medrese olmak üzere saray, köşk, bedesten vb. olarak sıralanabilir. Fatımîler döneminde rastlanan, ilk mimarîlerdeki Türk izi, beylikler döneminde yapılan tek kubbeli camilerle daha net ortaya çıkmaktadır. İslam mimarisinin ikinci önemli ögesi olan türbeler ise Emevî, Fatımî sonrasında da Selçuklu ve Osmanlı’da görülen mimarî yapılarıdır. Bunların en önemli sayılabilecek olanı, yapımında sanat ve tezyin konusunda üstün nitelikli Tebrizli sanatçıların bulunduğu Bursa Yeşil Türbe ve Camii’dir. Üçüncü olarak medreseler ise İslâm mimarisinde Nizâmü'l-Mülk’ün yaptırdığı Nizâmiye Medreseleri ile kendini göstermiştir. Sivil mimaride Çinili Köşk, Elhamra Sarayı ilk akla gelen örneklerdir. Yine sanata yönelik olarak tezhibli el yazması eserler, 16.yy.’da Matrakçı Nasuh’un yeni üslûbuyla zirveye taşınan minyatür sanatı, şiir anlamında ise gazeller, İslâm dünyasında yerini almıştır.

1.4. KLÂSİK DÖNEM OSMANLI CAMİLERİ

Arapça “secde edilen yer” manasındaki “mescid” İslâm inancındaki ibadet alanları için bir tanımdır. Zamanla bu kelimenin yerini “cem edilen yer, toplanma, bir araya gelme” anlamındaki “cami” kelimesi almıştır (Kararmaz, 2018, s.7).

Camiler de diğer tüm yapılar gibi coğrafya, iklim şartları, devlet durumu, gibi etmenlere bağlı olarak inşa edilmiştir. Hem içten hem dıştan dört köşeli yapı olan Kâbe-î Şerîf günümüz camilerinin öncüsüdür. Havanın sıcak oluşundan kaynaklı olarak Arabistan yarımadasındaki mimarî yapıtlar ahşap, kerpiç türü malzemelerle yapılmıştır. Enine olarak gelişen bu yapılara ilk örnek Kûbâ Mescidi, ikinci olarak ise Mescidî Nebevî verilebilir.

Fetihlerle beraber orduların bulunduğu bölgelerde camiler yapılmış (Orduğâh Camiler) (Eyice, s.58), minareler kare ve köşeli formda gelişmiştir. Erken dönemin ilk yarısında Osmanlı Camilerinde hem tek hem çift kubbeli camiler mevcutken, dönemin ikinci yarısındaki yapılarda Üç Şerefeli Camii’de olduğu gibi tek kubbe özelliği görülür. Bu durum klâsik döneme bir geçiş niteliğinde olur.

15.-16.yy.'larda yüksek alanlarda rahatça görülebilen ihtişâmlı binalar, iki veya dört minareli malzemelerin kullanılması ve cami içi mimaride çini ve hat süslemelerin bulunması, sultan ve ailesinin yaptırmış olduğu Selatin camiler (Süleymaniye Camiî, Sultanahmed Camiî, Fatih Camiî) en belirgin dönem özellikleridir.

16.yy. etkileri bir dönem devam etmiş, 17.yy.'ın sonlarına doğru duraklama dönemi yaşanmış, 18.yy. sonlarına doğru ise tamamen batı etkisine girilmiş, Barok-Rokoko özellikleri yapılar üzerinde görülmeye başlanmıştır.

Batı üslûbu 18.yy. camilerinde iç mekândan öte avlu bölümünde yani son cemaat alanında kendini göstermiştir. Son cemaat yeri, hûnkâr mahfili ve minareler bütünlük içinde olup bahçe görünümlü avluların olması batı etkili yüzyılın göstergesidir (İnce, 1985, s.227).

Resim 1.2. Celi Tâ'lik Levha (Hat: Kemal Batanay) (Özcan, 2009)

İKİNCİ BÖLÜM

HAT SANATI

2.1. HAT SANATI VE TARİHÇESİ

Arapça bir kelime olan “hat”, sözlük anlamı olarak “ince, uzun, birçok noktanın birbirleri ile bitişerek sıralanmasından meydana gelen çizgi, çizgiye benzer şeyler ve yazı” anlamlarına gelir (Kalafat, 2007, s.317).

Geçmişten günümüze insanoğlu duygu ve düşüncelerini, yaşadığı olayların, kalıcı hale getirip, canlı tutmak veya geleceğe kalıcı bilgi bırakmak ihtiyacı hissetmiş, bu ihtiyaç doğrultusunda ses veya işaret dili daha yalın hale getirilip önce hecelere sonra harflere dönüşerek son hali olan yazı şeklini almıştır (Serin, 1982, s.31).

Arap yazısının hakkında, ya ilâhi yolla Hz. Âdem'den, ya Güney Arabistan yazısı olan “Himyerî” den türediği veya Aramî yazısı olan “nabat” ın geliştirilerek hazırlandığı şeklinde görüşler mevcuttur. Nabat yazısının yazılı karakteri itibariyle Arap alfâbesinin yapısına benzeyişi üçüncü görüşü daha kabul edilir kılmıştır.

Nabat yazısının benzerliği ile ortaya çıkıp gelişen ve bazı ölçüler içine girerek bunlara bağlı kalan yazı “Arap hattı” olarak isimlendirilmiştir; bu hatların belirli kalıplar içinde farklı yazılış şekilleri ile bir sanat yazısı haline dönüşmesine de “hat yazısı” adı verilmiştir. Elimizdeki hat sanatıyla ilgili 10.yy. öncesine ait eserler olmadığı, ancak Emevîlerle başlayıp Abbasîlerle devam edip gelişen ve Selçuklulara kadar ilerleyip gelen hat sanatının ilk örneklerini de burada görmekte; Osmanlı hat ekolünün kurucusu olan Şeyh Hamdullah ile Osmanlı hakimiyetine geçip, 15.yy. sonlarında mimarî, edebiyat mûsikî gibi alanlarda kendini gösterip gelişerek günümüze ulaştığı bilinmektedir.

2.2. HAT SANATINDA YAZI ÇEŞİTLERİ

Müslüman toplumunda önemli bir yere sahip olan yazı, daha ilk dönemlerden sanat alanında kendini göstermiş ve gelişip çoğalıp, çeşitlenmiştir. Araplar arasında gerek ticaret gerekse edebi eserler olarak baş gösteren yazı kullanım alanlarına göre

farklı özellikler kazanıp gruplandırılmıştır. Aklâm-ı Sitte (altı çeşit kalem) olarak isimlendirdiğimiz bu yazı çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz:

A) Aklâm-ı Sitte

- 1-Muhakkak
- 2-Reyhanî
- 3-Sülüs
- 4-Neshi
- 5-Tevkiî
- 6-Rika'(icâze hattı) (Yılmaz, 2004)

B) Diğer Yazı Çeşitleri

1-Kûfi

- a) Yapılarına Göre
- b) Basit Kûfi
- c) Yapraklı Kûfi
- d) Zemini Süslü Kûfi
- e) Örgülü Kûfi
- f) Geometrik Kûfi

• Yazıldıkları Bölgelere Göre Kûfi

- a) Meşrik Kûfi
- b) Mağrip Kûfi
- c) Kayravan Kûfi (Berk, 2013, s.69-70)

2- Ta'lik

3- Dîvâni

4- Celî Dîvâni

5- Rik'a

A) AKLÂM-I SİTTE

“Altı çeşit kalem” anlamına gelen Aklâm-ı Sitte, ikişerli gruplar (sülüs-nesih, muhakkak-reyhanî-tevkî'-rika') halinde belirtilir.

Sülüs, muhakkak, tevkî ağız genişliği 3mm civarında olan; nesih, reyhanî, rika' ise ağız genişliği 1mm civarında olan kamış kalemle yazılır ve yazılış özellikleri

bakımından birbirine benzerler. Sülüs-nesih ise gerek ölçü gerekse şekilleri itibariyle birbiriyle farklılık gösterir.

1) **Sülüs-Nesih:** Ümmû'l-Hat (Yazının Anası) olarak adlandırılan bu yazı çeşidi Araplarda mimarî eserlerde fazlaca kullanılmıştır. Kalem ağzı 3mm civarında olup çanak harflerin çanağı geniştir. “Dört bölüğü düz, iki bölüğü yuvarlaktır” diye tarif edilir (Berk, s.71). “Ortadan kaldırmak, iptal etmek” (Serin, s.32) anlamına gelen nesih yazı ölçü olarak sülüsün 1/3’ü kadar olup kalem ağzı genişliği 1mm civarındadır. Kolay yazımı açısından çokça alanda kullanılan sülüs-nesih çeşidi çeşiti Şeyh Hamdullah’ın Kur’an-ı Kerim yazılarında; zirveye ulaştığı Osmanlı döneminde ise sancaklarda ve sûrebaşları, beyit, kasideler, mescit ve türbeler ile çeşme kitabelerinde görülür.

2) **Muhakkak-Reyhânî:** Sözlük terimi olarak “muntazam, muhkem” yani “düzgün, sağlam” anlamına gelen bu yazı çeşitinde kalem ağzı genişliği sülüsteki gibi 3mm civarındadır. Ancak harflerin çanak kısımları sülüse göre daha uzundur. “Bir buçuk bölüğü düz, bâkîsi yuvarlaktır” diye tabir edilir. Kelimeler oldukça net görünür ve karışık değildir. 15.yy.’ın sonlarına kadar büyük Kur’an-ı Kerim’lerin yazılımında görülür. Reyhânî ise muhakkak yazıya bağlı bulunur ve kalem ağzı genişliği 1mm, yani muhakkak kalem ölçüsünün 1/3’ü kadardır. 16.yy.’a kadar küçük boy Kur’an-ı Kerim’ler de kullanılan yazı çeşitidir.

3) **Tevkî-Rika’:** Osmanlının divanî yazısının temelinde bulunan “tevkî” yazı tümünde kalem ağzı genişliği sülüste olduğu gibi 3mm civarındadır. Ancak çanak, elif ve küplerin daha kısa ve küçük olması bakımından sülüsten ayrılır. En belirgin özelliği birleşmeyen harflerin birleşmesidir (Berk, s.72). Ferman, nâme ve beratların bu çeşit yazı ile yazıldığı görülür. Bunun yerini ilerleyen zamanlarda divanî yazı alır. Sözlükte “küçük sayfa veya mektup” anlamına gelen “rika’ ” sülüs gibi günlük hayatta kullanılan bir yazı çeşiti olduğundan oldukça hızlı yazımıyla harf karakterinden değişime uğramıştır. Farklı yuvarlak ve düzlükte olup Kur’an-ı Kerim’ler ile ilmî eserlerin sonunda ve icâzet yazılarında kullanılmıştır (Serin, s.32).

B) DİĞER YAZI ÇEŞİTLERİ

1) **Kûfî:** En eski bilinen örneği Hz. Peygamber (s.a.v)’in İslâm’a davet için İskenderiye Patriği Mukavkıs’a gönderdiği mektuptur. Tarihte bilinen iyi yazıcı ise Hz.

Ali (r.a)'dır. Kûfe şehrinde geliştirildiği için adına burada almıştır. Yazıldığı yere ve yapıya göre şöyle gruplandırılabilir:

a) **Yapılarına Göre Kûfler**

* **Basit Kûfi:** En güzel örnekleri Kubbe-î Sahra ve Tolonoğlu Camiî kitabeleri olan doğu- batı uzantılı yazı çeşitidir. Yazı sade bir özellikte olup herhangi bir süslemeye rastlanmaz.

* **Yaprak Kûfi:** Ağaç yaprağına benzer bezemelerin olduğu kûfi'dir (Berk, s.74).

* **Zemin Süslü Kûfi:** Zeminde kıvrık dallı süslemelerin bulunduğu kûfi'dir. Ancak bu süsleme, yazı ile ayrı olup yazıya engel teşkil edip onu bozmamıştır. Yazı daha ön plândadır.

* **Örgülü Kûfi:** Zencerek gibi örülen harflerin oluşturduğu yazı çeşitidir. Kare, sekizgen birimlerden veya ilmekli çemberden bir geometrik geçmenin eklenmesiyle oluşur (Bakırer, s.9-11). En parlak örneği İran'da bulunan Pir Âlemdâr kabrindedir.

* **Geometrik Kûfi:** Oldukça keskin ve dik hatları olan yazı çeşitidir. Örneklerine İran-Irak mescidlerinde ve Diyarbakır Ulu Camiî'nde rastlanır.

2) **Divânî Yazı:** Osmanlı zamanında saraydaki resmi yazışmalarda kullanılan yazı çeşitidir. tevkiî ve talîk yazı çeşitlerinin özelliklerinin taşımaktadır. Karmaşık bir yapıya sahip olması saraydaki resmi yazısı olması itibariyle gizliliğin korunması amaçlıdır.

3) **Celî Divânî:** Divânî yazının, ağız daha geniş bir kalemle yazılmış halidir. Ancak divânî yazı kadar sade olmayıp üzerinde hareke ve bezemeler mevcuttur. Çeşitli formlarda ve karışık bir yazı özelliği vardır ve devlet yazışmalarında kullanılması itibariyle istiflidir.

4) **Ta'lik:** Kalem genişliği sülüs kadar olmayıp meyilli yazılması dikkat çeker. 15.yy.'larda ilmiye sınıfının kullandığı yazı çeşitidir. Divânlar, şiir kitapları ve edebî eserlerde kullanılmıştır.

5) **Rik'a:** Osmanlılar tarafından kullanılan divânî yazıya oranla daha küçük ve sade yazılmış halidir. Harekesiz ve kolay bir yazı türüdür.

2.3. HAT SANATININ KULLANILDIĞI ALANLAR

Hat sanatının kullanıldığı alanlar;

- Kitaplar
- Kıt'alar
- Murakkalar
- Levhalar
- Cami Yazıları
- Kitâbeler
- Hilyeler
- Ferman, Berat ve Menşûrlar

şeklinde sıralayabiliriz.

1) **Kitaplar:** Hat sanatında kitaptan asıl kast olunan Kur'an-ı Kerim'dir. Sonra sırayı dinî, ilmî ve edebî eserler alır. 15.yy'a kadar ilk olarak kûfî, ardından muhakkak-reyhânî yazı ile yazılan Kur'an-ı Kerim'ler, 16.yy.'da daha sade bir yazı türü olan nesih yazı ile yazılmaya başlamıştır. Bu yazılan mushafklar da ebâdına göre gruplandırılmıştır:

- a) Cami Mushafı (Kebîr (Büyük) Mushaf)
- b) Vezirî Kıt'a Mushaf
- c) Küçük (Rubu') Kıt'a Mushaf
- d) Sümün Kıt'a Mushaf
- e) Sancak Mushaf

İlmî edebe göre; yazıyı yazan hattat Kur'an-ı Kerim'in 15. cüzünden başlayıp sırasıyla 16., 17., 18., 19., 20. cüzleri bitirip yeniden en başa yani 1.cüze dönmek sûretiyle kalan cüzleri tamamlar. Bundaki amaç, ilk başlanıldığında olması kuvvetle muhtemel bir hatayı önlemek ve yazıya eli alışan hattatın ilk sayfaları daha güzel yazacak olması durumudur. Olası bir hata durumunda âyet atlama durumu söz konusu olmayacağı için hatalı sayfa çıkarılır ve yeniden yazılır ki bu çıkarılan sayfaya "muhreç sayfa" adı verilir.

2) **Kıt'alar:** "Parça, bölüm, kısım" anlamlarına gelen kıt'a; bir ya da birkaç yazı çeşitiyle, kâğıtlar üzerine farklı ölçülerde yazılan yazılardır. Kıt'alar yazıldıktan sonra öylece kâğıt halinde kalmayıp murakkaya yapıştırılır ve etrafında boş kalan alanlara

bezeme yapılması için hazır bekletilir. Kıt'a yazımında en çok nesih çeşiti tercih edilmiştir.

3) **Murakkalar:** Kıt'alardan oluşan albümlerdir. Kıt'alar bir murakkaya yapıştırılıp etrafı bezendikten sonra arka arkaya getirilerek üç kenardan bir kumaş veya deri bir şeritle birbirine bağlanır. Bu yöntemle kıt'a kenarlarının yıpranması önlenmiş olur (Derman, 2013, s.486). Hazırlanışına göre düz ve körüklü olarak gruplara ayrılan murakkaların en eski örneklerine 15.yy. sonlarında rastlanmaktadır.

4) **Levhalar:** Okuyup haz alma amacıyla duvara asılan yazılı çerçevelerdir. Özellikle celî yazı çeşitiyle yazılan levhalar konulacağı alana göre farklı ölçülerle hazırlanırlar.

5) **Cami Yazıları:** Camiler doğal sergi salonudur diyebiliriz. Bu özelliğinden dolayı camiler, herkes tarafından rahatlıkla görülüp okunabilecek tarzda ki celî yazı çeşitiyle bezenir. Harekeli olması sebebiyle okumayı daha da net bir hale getirebilecek olan celî sülüs yazı çeşiti hem kubbe hem de kubbe kasnağı alanlarında kullanılır.

6) **Kitabeler²:** Genellikle koyu zemin üzerine altın varak ile kaplanması veya metnin mermer taşa oyulup kazınması yoluyla cami, medrese, çeşme, han gibi mimarî yapıların özellikle dış bölümüne veya mezar taşları yahut çiniler üzerine (çini kitâbe) yazılırdı.

Bilinen ilk Türk kitâbeleri Orhun abideleridir. Sonraki dönem beylik ve devletlerde kûfî, sülüs veya celî-sülüs olarak yazılan kitabeler, bazen tek bazen de birden fazla bölümden oluşabilir.

7) **Hilyeler:** Sözlük terimi olarak süs, ziynet anlamına gelen, Hz. Peygamber (s.a.v)'in fizikî ve ahlâkî özelliklerinin yazılı bulunduğu, oldukça sade ve detaylı olarak yazılan, Hilye-î Saadet, Hilye-î Şerif, Hilye-î Nebevî olarak adlandırılan, sülüs-nesih, muhakkak- sülüs- nesih veya nestalîk yazı çeşitleriyle yazılan levhalardır.

² **Kitabe:** Bir mimarînin tarihi, binası hakkında veya o mimariyle ilgili bilgi veren taşlardır.

Resim 2.1. Hilye-i Şerif (Hat: Neyzen Emin Efendi, Tezhip: İsmail H. Altunbezer)

Besmelelerin bulunduğu başmakam, Hz. Ali'den nakledildiği haliyle Hz. Peygamber (s.a.v)'in özelliklerinin bulunduğu göbek kısmı, dört halifenin adının yazılı olduğu çar-yar kısmı, Hz. Peygamber (s.a.v) ile ilgili âyetlerin yazıldığı âyet kısmı, göbek bölümüne sığmayan metnin devamı olup, hattatın ve tarihin yazıldığı etek kısmı, eteğin her iki yanında eşit mesafeli tezhibli koltuk kısmı, iç bölgeyi çepeçevre dönen iç pervaz kısmı ve yine bezemeli olabilecek dış pervaz kısmı olmak üzere dokuz bölümden ibarettir.

8) **Ferman-Berat-Mensurlar:** Divân-ı Hümayûn³ 'da yazıldıktan sonra saklanan, yakın bir zaman ise levha olarak asılan buyruk ve resmi yazılar, tevkîî veya rika' çeşit yazıyla yazılır, bu yazımda is, lâl, yeşil ve mavi renkli mürekkepler kullanılırdı.

2.4. HAT SANATINDA KULLANILAN MALZEMELER

Hat sanatında kullanılan malzemeleri şu şekilde sıralayabiliriz.

A) KALEM

- 1- Kamış Kalem
- 2- Tahta Kalem
- 3- Cava Kalem
- 4- Bambu Kalem
- 5- Kargı Kalem

³ **Divân-ı Hümayûn:** Önemli devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı, bugünkü Bakanlar Kurulu'na denk gelen bölüm.

6- Menevişli (Hindî) Kalem

B) KÂĞIT

1- Doğu Kaynaklı Kâğıtlar

• Yapıldığı Malzemelere Göre

- Haşebî

- Harirî

• Yapıldığı Yere Göre

- Harîrî-Hindî

- Harîrî-Semerkindî

2- Batı Kaynaklı Kâğıtlar

• Alikurna

- Battal

- Evsat

- Çifte Alikurna

- Alikurna Boyalısı

C) MÜREKKEP

1- İs Mürekkebi

2- Lâl Mürekkebi

3- Üstübeç Mürekkebi

4- Altın Mürekkebi

5- Zırnık Mürekkebi

6- Tashih Mürekkebi

Resim 2.2. Makta Örnekleri

Resim 2.3. Kamış Kalemler

D) MÜHRE

- 1- Böcek Mühre
- 2- Billûr Mühre
- 3- Çakmak Mühre
- 4- Zer Mühre

E) KALEMTRAŞ

- 1- Kâtibî Kalemtraş
- 2- Tashih Kalemtraş

F) MAKTA**G) MİSTAR****H) MÜREKKEP HOKKASI****İ) KUBUR-KALEMDÂN (Kalemlik)****J) YAZI ALTLIĞI (Zîr-i Meşk) (Serin, 1982, s.108)**

Hat sanatında kullanılan malzemeler ve işlevleri şu şekildedir.

A) KALEM: Kur'an-ı Kerîm'de üzerine yemin edilen kalem, hat yazı malzemelerinin en önemlisidir ve altı çeşittir.

1- Kamış Kalem: Genellikle İran ve Irak'tan getirilen, kıvılcımlı, on parmak uzunluğunda olan kalem çeşitidir.

2- Tahta Kalem: Tahtadan yapılan kalemdir. Büyük karakterli yazı yazmak için kullanılır. Bambu ve kargı kalemden daha geniş alanlı yazan kalemdir.

3- Cava Kalem: Adını Uzakdoğu'da geldiği yer olan cavadan alır. Oldukça sert yapılı, ince ve uzun bir kalemdir. Sert yapısı itibariyle en çok kullanılan kalem çeşitidir.

4- Bambu Kalem: Normal kamış kaleme göre daha kalın ve sert yapıda olan kalemdir.

5- Kargı Kalem: İri yazı yazmak için kullanılır. Ney yapımında kullanılan kamıştan üretilen kalemdir.

6- Menevişî (Hindî) Kalem: Oldukça sert yapıda olan, içi dar, uzun boğumlu ve benekli olan kalem çeşitidir.

B) KÂĞIT: Kalemden sonra en önemli ikinci malzeme kâğıttır. Çeşitli bitkilerle (soğan kabuğu, nohut, kına,...vb.) boyanıp, aher⁴ işlemiyle terbiye edilen kâğıt çeşiti ikidir.

1- Doğu Kaynaklı Kâğıtlar

Yapıldığı malzemeye göre:

- **Haşebî:** Ağaç lifinden yapılan kâğıt
- **Harîrî:** İpekten yapılan kâğıt

Yapıldığı yere göre:

- **Harîrî-Hindî:** İpekten yapılmış hint kâğıdı
- **Harîrî-Semerkandî:** Buhara da üretilen kâğıt çeşitidir.(Bunlar dışında Haşebî, Dimeşkî, Devletabâdî, Hataî, Adilşâhi, Sultan Semerkandî, Nizam-ı Şahî Kasım Begi, Gün-ı Tebrizî kâğıtları da vardır.)

2- Batı Kaynaklı Kâğıtlar

- **Alikurna:** İtalya kökenli soğuk damga (alikota) anlamına gelir.
 - Battal: Büyük yapıda olan
 - Evsat
 - Çift Alikurna:

⁴ Yumurta akı-şap veya nişasta-şap-su karışımını kâğıt yüzeyine sürüp, kurutup sonrasında mührü ile parlatma işlemi.

-Alikurna Boyalısı: Renkli olan çeşittir.

C) MÜREKKEP

1. İs Mürekkebi: Siyah renkli mürekkep.
2. La'l Mürekkep: Kırmızı renkli mürekkep.
3. Üstübeç Mürekkep: Beyaz renkli mürekkep.
4. Altın Mürekkep: Altın varak, arap zamkı ve jelatinin karışımıyla oluşan mürekkep.
5. Zırnık Mürekkep: Sarı renkli mürekkep.
6. Tashih Mürekkep: Siyah mürekkep-su-likâ üçlüsünün oluşturduğu, yazıda oluşan hataları düzeltmek için kullanılan mürekkep.

D) MUHRE: Aherlenen kâğıdı pürüzleştirilip parlatmak için kullanılan alettir.

- 1) **Böcek Mühre:** Deniz böceği kabuğundan yapılır.
- 2) **Billur Mühre:** Camdan olup kaz yumurtası gibidir.
- 3) **Çakmak Mühre:** Çakmak taşından yapılan mühredir.
- 4) **Zer Mühre:** Sert akikten yapılan mühre

E) KALEMTRAŞ:

- 1) **Kâtibi Kalemtraş:** Ucu dönük olan kalemtraştır.
- 2) **Tashih Kalemtraş:** Söğüt yaprağı biçimindeki kalemtraştır.

F) MAKTA: Yazılan yazının muntazam olması için kâğıda satır çizmeye yarayan alet.

H) MÜREKKEP HOKKASI: İçinde likanın bulunduğu porselen, kuka ağacı vb. malzemelerden yapılı bazen üstü değerli taşlarla bezekli olan mürekkep kutusu.

I) KUBUR-KALEMDÂN (Kalemlik): Hattatın kalemlerinin zarar görmemesi, rahatça muhafaza edilmesi için hazırlanan silindir şeklinde kutu.

J) YAZI ALTLIĞI (Zîr-î Meşk): Kalemın kâğıt üzerinde rahatlıkla hareket etmesini sağlayıcı, kâğıdın altına konulan ve her yazı çeşidi için farklı hazırlanan, genellikle deri malzemeli altlık.

HAT SANATI EKOLLERİ

A) Emeviler Dönemi:

- Kutbetû'l-Muharir
- Halid b.Ebi'l-Heyyac

B) Abbasiler Dönemi:

- İbn Mukle
- Ebû Abdîllâhi'l-Hasan
- Ez-Zahhak b.Aclan
- Sa'd
- İshâk b.İbrahim b.Abdullah
- Yahya b. Hâlid
- İshak b.Hammad el-Kâtîp
- Ebü'd-Dûr Yâkût Masta'simî

Öğrencileri: (Esâtize-i Seb'a)(Yedi Üstâd)

- Mevlânâ Abdullah Ergun
- Gendenüvis
- Mübârek Şâh-ı Kutub
- Nâsıruddin Mütetabbib
- Şeyh Ahmet Sühreverdi
- Mir Haydar
- Mevlânâ Yûsuf Horasânî

C) Aklam-ı Sitte Ekolleri:

-Şeyh Hamdullah Ekolû (837?-926/1433?-1520)(Hocası Hayrettin Maraşî)

Öğrencileri:

- Mustafa Dede
- Şükrûllah Halife (Şeyh Sinanzâde)
- Ebu'l-Fazl Mehmed Çelebi
- Mahmud Defterî
- Ali b.Mustafa

- Hüseyin Şah Çelebi (Hüsameddin)
- Bahram b.Abdullah
- Hayreddin Halil
- Mustafa b.Hasuh
- Mehmed b.Sadî

Takipçileri:

- Ali Alâeddin Çelebi
- Derviş Mehmed b.Mustafa Dede
- Abdullah Kırımî
- Pir Mehmed b.Şûkrullah
- Derviş Ali
- İsmail b.Ali
- Halid-î Erzurumî
- İsmail Zühdî
- Seyyid İsmail Nefeszâde
- Seyyid Mehmed
- Ramazan b.İsmail
- Mustafa Eyyûbî

- Ahmed Karahisârî (875?-963/1470?-1556)(Hocası Esedullah Kirmânî)

Öğrencileri:

- Yusuf Demircikulu
- Hasan Çelebi (Çerkez Hasan)
- Ferhat Paşa

- Hafız Osman (1052-1110/1642-1698)(Hocası Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî)

Öğrencileri

- Rumî
- II. Derviş Ali
- Seyyid Abdullah
- Yusuf Mecdî

- İstanbullu Hafız Mehmed
- Padişah III. Ahmed
- Mustafa Darbzâde

Takipçiler:

- Hacı Ârif Bey
- Mehmed Şefik Bey
- Şevkat Vahdettîn Efendi
- Mahmud Celâleddin
- İzzet Efendi
- Mehmed Nazif Bey
- Kazasker Mustafa İzzet Efendi
- İsmail Zühdî Efendi
- Mustafa Râkım
- Hoca Mehmed Râsım
- Yahya b.Osman
- Samî Efendi
- Mehmed Sâlih
- Mehmed Şevkî Efendi

D) Cefî Ekolleri:

- Mustafa Râkım
- Mahmud Celaleddin Efendi
- Kazasker M.İzzet Efendi

E) 20.yy. Hattatları:

- Mehmed Aziz Efendi
- Hasan Rıza Efendi
- Mehmed Emin Yazıcı
- Ahmed Kâmil Akdik
- Hacı Nurî Korman
- Mâcid Ayrıl

- Halim Özyazıcı
- Hamid Aytaç (Günüç, s.434-442; Alpaslan, 1999, s.42-141)

Resim 2.4. Celî Sülüs Levha (Hat: M.Şevkî Efendi)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CAMİ MİMARİSİ

3.1. KLÂSİK DÖNEM İSTANBUL CAMİLERİ VE HAT SANATINA GENEL BAKIŞ

Kâbe-î Muazzama'nın ilk örneğini teşkil ettiği camiler, içinde en fazla hüsn-î hat, çini ve kalem işi sanatlarının kullanıldığı mabetlerdir. Çoğu bezemelerin hat sanatı ile gerçekleştiği camilerde yazıların daha rahat görülebilmesi vedahî mekânın o büyüklü havasının daha etkin olabilmesi için, celi-sülüs ve ender olarak da kûfi yazı çeşitleriyle bezemeli alanlar bulunur.

Bu alanları şöyle sıralayabiliriz:

1. Giriş Kapısı: Namazın farz olduğunu ve önemini anlatan yazıların bulunduğu bölüm.

2. Mihrap: İmamın namaz kıldırıldığı bölüm olan mihrap, genellikle mermer üzerine, yönümüzü Kâbe'ye (Mescid-î Haram) çevirmemizi bildiren âyetlerin (el-Bakara 2/144; Âli İmrân 3/37-39) yazılı olduğu kısımdır.

3. Minber: Hatibin hutbelerini okuduğu yer olup, kapısı üzerinde besmele ve Kelime-î Tevhîd yazılır.

4. Kubbe: Caminin üstünü örten yarım küre şeklindeki cami mimarisinin vazgeçilmez unsuru olan kubbelere Kur'an-ı Kerim'den ayetler veya kısa sûreler yazılır.

5. İç Köşeler: Mihrabın sağından başlamak sûretiyle sola doğru Allah(c.c), Hz. Muhammed (s.a.v), sırasıyla dört halife ve Hz. Peygamber(s.a.v)'in Hz. Ali ve Hz. Fatma tarafından torunları olan Hz. Hasan (r.a) ve Hz. Hüseyin (r.a)'ın isimleri yazılır.

6. İç Kuşak: Tek hükümdarlığın Allah'a ait olduğunu anlatan Mülk Sûresi, inkârcılık ve kıyamet gününden bahseden Nebe Sûresi ve yine Allah(c.c)'ın hüküm ve hakimiyetinden bahseden Âyete'l-Kürsî'nin yazılı olduğu bölümdür.

7. Pencere Üzeri: Şayet istifli durum varsa Fetih Sûresi, Âyete'l-Kürsî veya birkaç Esmâ-ül Hüsnâ yazılabilir. Pencere sayısı fazla ise Esmâ-ül Hüsnâ'nın tamamının da yazılabileceği; istif yoksa levhaların asılabileceği bölümdür.

8. Dış Kuşak: Mimarînin dış cephe duvarını ve kubbe kasnağını çepeçevre saran bu kuşak bölümünün en bilindik örneği, kuşağına hattat Şefik Bey tarafından çiniler üzerine Yâsin-î Şerif yazılı olan Kubbetü'l-Sahra Camii'dir

Bunlara ek olarak bir de sultan ve ailesinin kendi adlarına yaptırdıkları Selâtin Camileri (Akın, 2016, s.204) vardır ki bunların hünkâr mahfilî bölümünde genellikle çini süslü duvarların yanında mihrap ve pencereler üzerindeki âyetler de dikkat çekicidir.

İlk dönemlerde sadece ihtiyacı karşılamak için yapılan eserler Osmanlının kuruluş yıllarında sade ve gösterişten uzaktır. İstanbul'un fethedilmesi dönemine kadar devam eden bu durum, fetihle beraber yerini oldukça gösterişli, adeta devletin gücünü gösteren ihtişamlı yapılara bırakmıştır.

Erken dönemde tek ve çok kubbeli mimarî yapı ve dış bölümdeki avlular, 16.yy'a gelindiğinde klâsik döneme damgasını vuran üstâd Mimâr Sinan'ın derin tecrübesi, oldukça pratik, bir o kadar da yaratıcı fikirleriyle farklı bir boyut kazanmıştır. Önceki dönem avlu ve tek kubbelere ek olarak yarım ve çeyrek kubbelere, kubbeyi taşıyıcı fil ayakları - ki bunlar, dikdörtgen veya silindir olabiliyor- eklenmiş, dörtlü minareler, is birikimini sağlayan is odaları, şerefelere farklı çıkış yollarının yapılması gibi yeni öğeler eklenmiş; ısı, ışık, havalandırma ve ses gibi sorunlara da çözümler getirilmiştir.

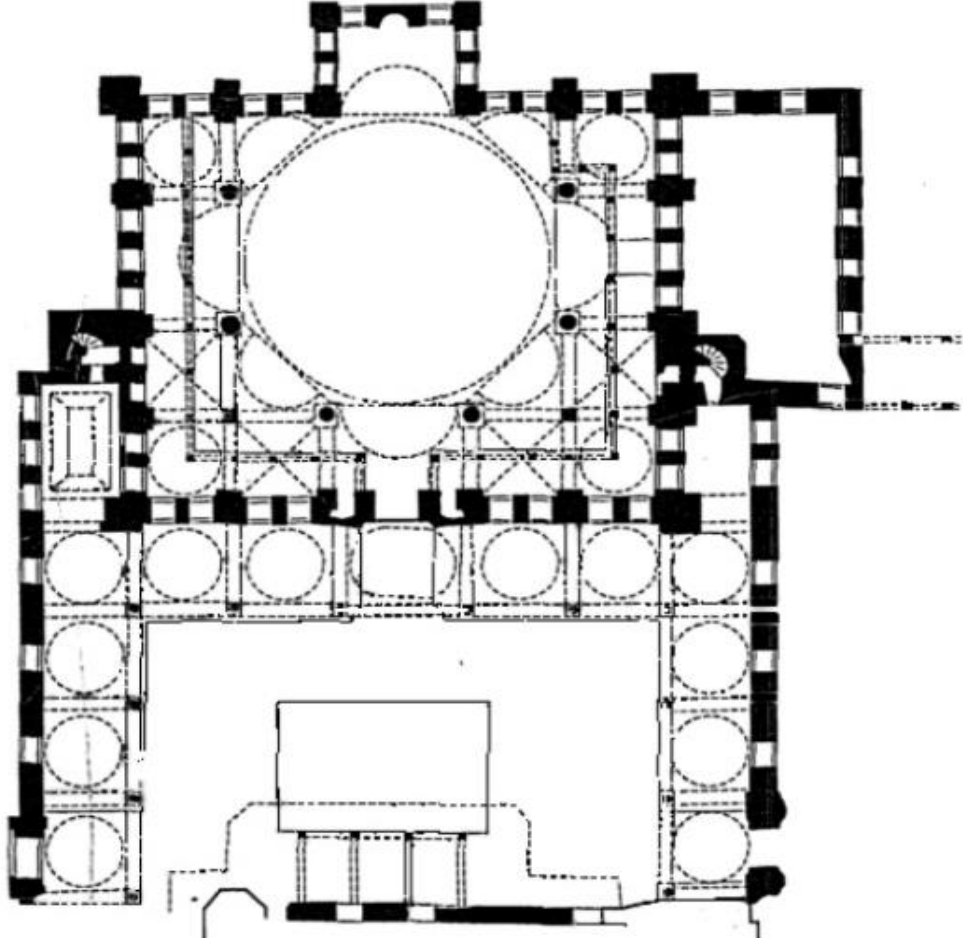
Klâsik dönem mimarîsine hat alanında da yenilikler gelmiş, çeşitli yazı stilleriyle, cami içi, manevî özelliğine münhâsır bir şekilde bezenmiştir. Bu dönemde camiler celî, celî-sülûs çeşiti yazılarıyla bambaşka bir manevî havaya bürünmüştür.

Sözlükte “iri, büyük” anlamına gelen “celî” kelimesi, hat sanatında kullanılan yazı çeşitlerinin kalem ölçüsünün en geniş haliyle yazılmasıdır. Yaklaşık 3 mm'nin üzerindeki ağız genişliğine sahip olan kalemlerle yazılan hatlar, celî yazı olarak kabul edilir. Selçuklu dönemindeki mimarî eserlerde celî-sülûs ve kûfî olarak kullanılan yazılar, Anadolu Selçukluları zamanında yerini başta kûfî olmak üzere muhakkak ve celî yazılara bırakmıştır.

Fatih devrinin meşhur hattatları Yâhya Sofî oğlu Âli, klâsik mimarîdeki ilk celî hattatlardır. Sonraki dönemlerde Hayrettin Maraşî' den ders alıp özellikle sülûs ve nesih konusunda bir üslûp geliştiren “ Kibletü'l-Küttâb” olarak anılan Şeyh Hamdullah, okçuluk ve terzilikteki maharetini güçlü kalemiyle de göstermiştir, hatta Sultan II. Bayezid kendinden yazı meşk etmiştir.

Erken Osmanlı celîsine Bursa yeşil Camiî ve Türbe yazıları örnek olarak gösterilebilirken, klâsik dönem celîsine, meşkî Şeyh Hamdullah'a ait olan İstanbul Bayezid Külliyesi, Davut Paşa Camiî ve Firûz Ağa Camiî celî kitâbeleri örnek verilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**İSTANBUL KLÂSİK DÖNEM CAMİLERİNDEKİ HATLARIN SANAT
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ****4.1. EYÜP SULTAN CAMİİ****Plân No:** 1**Fotoğraf No:** 1-29**İnceleme Tarihi:** Haziran 2016-Şubat 2018**Yeri:** Eyüp**İnşâa / Tamamlanma Tarihi:** H.863/ M.1458**Banîsi:** Fatih Sultan Mehmet**Mimârî:** Uzun Hüseyin Efendi (III. Selim'in yeniden yaptırdığı dönem mimârı)

Plân 1. Eyüp Sultan Camii Plânı (E.H.Ayverdi)

4.1.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethinden sonra yaptırılan dikdörtgen plânlı cami, altı sütun ve iki fil ayağı⁵ üzerine oturtulan merkezî bir kubbe ile sekiz yarım kubbeye sahiptir. Mihrap bölümü çıkıntılı olan caminin caddeye bakan giriş kapısı bulunur. Şadırvanlı olan geniş avlu ise o iki sütuna oturtulan on üç adet kubbe ile örtülüdür.

Sultan III. Murad zamanında genişletilip iki minaresi yükseltilmiştir. Sultan III. Selim döneminde gördüğü harabiyet sebebiyle minareler hariç olarak yeniden yapılmıştır.

4.1.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Dış Avludan İç Avluya Giriş1 (Üst-Alt)
- 2) Dış Avludan İç Avluya Giriş2 (Üst-Alt)
- 3) Dış Avlu Orta Kapı (Dış Bölüm-İç Bölüm)
- 4) Dış Avluya Yan Giriş (Yan Girişteki Dış -İç Cephe Kitâbeleri)
- 5) Dış Avlu Kadınlar Mescidi (Giriş)
- 6) Dış Avlu Danışmanlık Bürosu Kapı Üstü Kitâbesi
- 7) Cami Avlusuna (C Kapısı) Giriş / Cami Avlusundan (C Kapısı) Çıkış
- 8) Son Cemaat Yeri (Sağ Bölüm-Sol Bölüm)
- 9) Cami Giriş1(Üst Bölüm-Orta Bölüm-Alt Bölüm)
- 10) Cami Giriş2 (Kadınlar Mescidi Yanı)
- 11) Cami Yan Giriş (İç Kapı)
- 12) Cami Güney Giriş
- 13) İmam Odası Kapı Üstü
- 14) Avlu Çeşmesi
- 15) Ana Giriş Kapısı Tokmakları
- 16) Mihrab
- 17) Müezzinlik Sağ-Sol Alınlık
- 18) Ana Kubbe
- 19) Pandantifler

⁵ **Fil ayak:** Anıtsal yapılarda iri yapılı ana taşıyıcı ayak.

20) Kuşak Yazıları

1) Dış Avludan İç Avluva Giriş1Üst**İçerik:** Saygı İfadesi**Hattat:** Bilinmiyor**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine kazıma tekniği**Renk:** Gri zemin üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** *Mâ'saallah***Açıklaması:** Yüce Allah korusun.Alt**İçerik:** Ayet (Nahl Sûresi 16:32)**Hattat:** Bilinmiyor**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Gri zemin üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** *Selâmün âleykümûdhulû'l cennete bimâ kuntûm ta'melûn.***Açıklaması:** (Melekler) "Selâm size; yapmış olduğunuz iyiliklere karşılık girin cennete " derler.

Resim 4.1. Dış Avludan İç Avluya Giriş Alınlık 1

1) Dış Avludan İç Avluya Giriş2

Üst

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllahü'l Melikü'l- Hakku'l-Mübin*

Açıklaması: Şüphesiz herşeyin sahibi, varlığı hiç değişmeyen Allah'tan başka ilâh yoktur.

Alt

İçerik: Ayet (Nisâ Sûresi 4:103)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuğu: *İnne's-salâte kânet 'alel mü'minine kitâben mevkûta.*

Açıklaması: Muhakkak ki namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılındı.

Resim 4.2. Dış Avludan İ Avluya Giriş Alınlık 2

2) Dış Avlu Orta Kapı

Dış Bölüm (A Kapısı Giriş)

Üst

İçerik: Saygı İfadesi

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Mâ'saallah*

Açıklaması: Yüce Allah korusun.

Alt

İçerik: Hadis

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kâle 'aleyhisselâm: Men benâ mesciden lillâhi bena'l-lâhu beyten fi'l-cenneh* (Buhârî, *Salât*, 64, 450).

Açıklaması: Kim Allah için bir mescid inşâa ederse, Allah da ona cennette bir ev inşâa eder.

Resim 4.3. Dış Avlu Orta Kapı Dış Bölüm (A Kapısı Giriş) Alınlık

İç Bölüm (A Kapısı Çıkış)Üst

İçerik: Saygı İfadesi

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: Mâ'saallah

Açıklaması: Yüce Allah korusun.

Alt

İçerik: Ayet (Tevbe Sûresi 9:18)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnnemâ ya'mürû mesâcidallahî men âmene billâhi ve'l yevmil ahir.*

Açıklaması: Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe imân eden kimseler imâr edebilir.

Resim 4.4. Dış Avlu Orta Kapı İç Bölüm (A Kapısı Çıkış) Alınlık

3) Dış Avluva Yan Giriş

Yan Giriş Dış Cephe Yenileme Kitâbesi (B Kapısı Giriş)

Üst

İçerik: Tuğra (III.Selim)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Cefî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Selim Hân b. Mustafa el-Muzaffer Da'imâ.*

Açıklaması: Mustafa oğlu Selim Hân her dâim muzaffer olsun, zafer kazansın.

Alt**İçerik:** Manzum Kitâbe**Hattat:** Bilinmiyor (Şair: Surûrî 1215)**Yazı Türü:** Tâ'lik**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Siyah zemin üzerine altın varak ile**Dil:** Türkçe**Okunuşu:** *Zihî tâ 'atgeh-î velâyet kim bu beytu 'llâh*

Metâf-ı evliyâdır tâ 'ifi reh-bürde-î matlûb
Basîretmende gerd-î sâhasından içtîhâl etmek
Bakılsa farz-ı 'ayn olmuş ki müjgânın eder çârûb
Bulundukda kevâmetle münevver meşhed-î Hâlid
Ki hâlâ genc-î nakd-î rahmet-î Haktır o cây-ı hûb
Kapu açmış musallîne salâ kılmıştı vaktinde
Cenâb-ı Hazret-î Fâtiḥ yapıp bir câm-î mergûb
Sevâbın ona vakf etmekle kasd-ı intisâb etmiş
Onunçündür olur bu mâbed ol devletlûye mensûb
Şefa 'ât-hâhlıkda fi 'l-î ceddin işleyüp şimdi
Şeh-î 'alî-himem-î tarz-ı kadîmin kıldı nev üslûb
Civârından rızâ pâzârı dükkânlar olup katdı
Kef-î sükkânlarına sayıverdi cümle zer-mahbûb
Büyüttü niyyet-î pâkiyle tathîr etdi havlîsin
Derûnından binâ-yı nâ-becâyı eyleyüp meslûb
Ebu 'l-feth-î cihânın çünkü tecdîd etdî âsârın
O şâhı Hak edip galip edusun eylesin maglûb
Surûrî söyle târîhin edâ-yı farz edip onda
(Selim Hân 'a du 'a kıl oldu zibâ câmi '-î Eyyûb)

Açıklaması: Bu Allah'ın evi velilerin ibadet yeridir ki evliyalardan ve taliplilerden elbiselerini giyerek burada tavaf ederler. Bakılsa; basiret sahiplerinin kirpiklerini süpürge ederek buranın toprağında gayret göstermeleri farz-ı ayn'dır. Halid'in şehid

olduğu yer kerametle bulunup aydınlatıldığında o sevgililer mekânının halâ Alah'ın rahmetinin para hazinesi olduğu görülmüştür. Zamanında Fatih hazretleri rağbet edilen bir cami yapıp namaz kılanlarla kapısını açıp beraber namaz kılmişti. Sevabını ona vakfederek, onun bağınsi olmayı amaçladı; o yüzden bu mabet o devletliye mensuptur. Şefaât bekleyerek, atalarının yaptığı yapıp, eskilerin tarzının en yücesinin şahına şimdi yeni bir üslûp kattı. Etrafına herkesin rıza gösterdiği dükkanlar kattı, orada oturanlara yeni sevgililer (müşteriler) ilave etti. Temiz niyetiyle içerdeki uygunsuz binaları yıkıp etrafını temizledi ve büyüttü. Dünyanın fetihler babası eserleri yenilediği için Hak onu galip, düşmanını mağlup eylesin. Ey Surûrî! Farzı eda ederek tarihini söyle: Ne güzel bir Eyüp Camiî yaptığı için Selim Han'a dua eyle.

Resim 4.5. Yan Giriş Dış Cephe Yenileme Kitâbesi (B Kapısı Giriş)

Yan Giriş İç Cephe

Üst

İçerik: Saygı İfadesi

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuğu: *Mâ'saallah*

Açıklaması: Yüce Allah korusun.

Alt

İçerik: Ayet (Cin Sûresi 72:18)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuğu: *Ve ennel mesâcide lillâhi fe lâ ted'û mâ'allahi ehâda.*

Açıklaması: Mescitler yalnız Allah'ındır. O halde Allah'ın yanı sıra hiçbir kimseye yalvarmayın.

Resim 4.6. Yan Giriş İç Cephe Alınlık

4) Dış Avlu Kadınlar Mescidi Giriş

İçerik: Ayet (Sad Sûresi 38:50)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalellâhû Teâlâ: Cennâti 'adnin müfettehaten leh umul ebvâb*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu: Bütün kapıları kendilerine (Allah'a itaatsizlikten sakınanlara) ardına kadar açılacak adn cennetleri vardır.

Resim 4.7. Dış Avlu Kadınlar Mescidi (Giriş) Alınlık

5) Dış Avlu Danışmanlık Bürosu Kapı Üstü

İçerik: Ayet (Kadr Sûresi 97:5)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Selâmun hiye hatta mâtle'i-l fecr.*

Açıklaması: O gece tan yerinin ağarmasına kadar esenliktir.

Okunuşu: Ma'sallahû Teâlâ

Açıklaması: Yüce Allah korusun.

Alt

İçerik: Ayet (Hicr Sûresi 15:46)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Udhulûha bi selâmin âminin.*

Açıklaması: ‘Esenlikle, güvenle girin oraya (cennete)’ denecek.

Resim 4.9. Cami Avlusuna (C Kapısı) Giriş Alınlık

ÇıkışÜst

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Muhammedûn Resulullâh sadigul vâ'dil emin.*

Açıklaması: Emin, sözünde doğru olan Muhammed Allah'ın elçisidir.

Alt

İçerik: Ayet (Ankebût Sûresi 29:45)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnne's-salâte tenhâ 'anil fahşâ-i ve'l münker vele zikrullâhî ekber.*

Açıklaması: Muhakkak ki namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette ibadetlerin en büyüğüdür.

Resim 4.10. Cami Avlusuna (C Kapısı) Giriş Alınlık

7) Son Cemaat Yeri

Sağ Bölüm

İçerik: Hadis

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Alüminyum üzerine pirinç kabartma baskı

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Accilû bi's-salâti gablel fevt* (Münâvî, V, 65).

Açıklaması: Ölüm gelmeden namaz kılmakta ecele edin.

Resim 4.11. Son Cemaat yeri Sağ Bölüm Alınlık

Sol Bölüm

İçerik: Hadis

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Alüminyum üzerine pirinç kabartma baskı

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve accilû bi't-tevbeti gablel mevt* (Münâvî, V, 65).

Açıklaması: Ve ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele edin.

Resim 4.12. Son Cemaat Yeri Sol Bölüm Alınlık

8) Cami Giriş 1

Üst

İçerik: Tuğra (III.Selim)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri zemin üzerine altın varak ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Selim Hân b. Mustafa el-Muzaffer Da'imâ.*

Açıklaması: Mustafa oğlu Selim Hân her dâim muzaffer olsun, zafer kazansın.

Orta Bölüm**İçerik:** Manzum Kitâbe / Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün**Hattat:** Bilinmiyor (Şair: Arif)**Yazı Türü:** Tâ'lik**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Gri zemin üzerine altın varak ile**Dil:** Türkçe**Okunuşu:** *Zihî münkâd-ı emr-i girdigâr-ı zillî Rabbânî**Ser-efrâz-ı cihândârân u asrın şâh-ı devrân-ı**Menâr-ı nûr-ı Şân-ı Sultan Selîm Hân-ı bülend-ikbâl**Bihîn gülbânk-î dâdı eyledi pûr cümle âzânı**Güzîn-î hüsvân u kible-î sâhân-ı 'alemdir**Tirâz-ı mülkeridir Yeşrib ü Bathâ-yı Yezdânî**Cihânın ruhbesidir dâr-ı mülk-î saltanatdârı**Husûsâ buka-î dil-cü vû mensûb-ı Ebî Eyyûb**Zârîh-î Hâlid İbnî Zeyd-î Ensâr-î nûrânî**Odur râyet-kes-î gazv ü 'âlemdâr-ı Resulüllâh**Onun dârında şâhenşâh-ı kevneyn oldu mihmânı**Onun çün beyt-î pâki oldu berter 'arş-ı a'lâdan**Hümâyûn meşhedî de öyledir derk et bu tarz anı**O metfendir tecelligâh-ı envâr-ı füyûz u sır**O bâb-ı türbenin ahtâbdır bî-şübhe derbânı (Ersoy, 2002, s.17-18-19)*

Açıklaması: Allah'ın gölgesi, dünyanın yücesi, zaman devranı şahının Allah'ın yüce emirlerine uyması ne güzel! Nur kaynağı, yüce ikballi Sultan Selim Han adalet gülbankını bütün üyelerine ne güzel yaydı. (O) Padişahların seçkini, dünyanın kiblesi, mülklerin süsü, Allah'ın Yesrib ve Batha'sıdır. (O) dünyanın seçkinidir; saltanat ülkesinin kapısıdır ki eshâb-ı kirâm'ın şan dolu sessizliği olmuştur. Özellikle Ebu Eyyub mensuplarının, nurlu Halid İbni zeyd-i Ensari'nin mezarının gönül çeken ülkesidir. Resûlullâh'ın sancaktarı ve gaza sancağı çekenidir. İki cihan padişahı onun ülkesinde misafir olmuştur. Bu yüzden (onun) temiz evi Arş-ı Alâ'dandaha üstün oldu.

Onun mübarek şehitliği de öyledir, onu böyle anla. O sır ve feyzler tecelligâhının mezarıdır; o şüphesiz türbe kapısı kutbudur, kapıcısıdır.

Resim 4.13. Cami Giriş Kitâbesi (Üst- Orta Bölüm)

Alt Bölüm

İçerik: Manzum Kitâbe (Kıt'a/ Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün

Hattat: Bilinmiyor (Şair: Ârif)

Yazı Türü: Tâ'lik

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri zemin üzerine altın varak ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Çü etdi feth Konstantiniyye 'yi Sultan Mehemmed Hân*

Sekiz yüzle dahi elli yedinin sâl ü ezmân-ı

O dem kabr-i Ebî Eyyûb 'û kaldı Akşemseddin

Kerâmetle bu yerde gün gibi izhâr u rahsânî

Güzâr-ı seş sinin-i fethden ol fâtiḥ-i belde

Mezâr-ı nezdine olmuş zihî bu câmi 'î bânî

Mürûr-ı vakt ile ammâ olup vehn-i kavî târî

Bu demde kaldı niyyet indirâsâ çâr erkânî

Sütûnunda kıyâma kalmayıp yârâ-yı bâlâ-gîr
Rükû'a kubbesi meyi etdi buldu za'f her yanı
Olup saff-ı ser-ü sâ mânı cümle müşrif-i secde
Tahiyyâta ku'ûdu eylemişdi kasd-ı haytânı
Şeh-ı 'âlem edip bu câmi'î hep hedm esâsından
Nihâde eyledi üss-î nevîn bünyâd-ı 'umrânı
Derûn-ı câmi'ü havlîsini tevsî ile kıldı
Buna sarf hasbeten-li'llâh emvâl-i firâvânı
Îlâhî defter-î a'mâlini ol şâh-ı dervrânın
Kılıp lebrîz-î ecr et nasr ile mesrûr u şasânı
Kırâ'at eylesin 'Ârif bu târihî musallîler
(Selim Hân yaptı a'lâ ma'bed-î Eyyûb Sultânî 1215)

Açıklaması: Sultan Mehmed Han Konstantiniyye'yi sekiz yüz elli yedi yılı zamanında feth etti. O zaman Akşemsedin Ebu Eyyub'un kabrini kerâmet göstererek gün gibi aydınlatarak açığa çıkardı. Fetihden altı sene geçince o beldenin fatihi mezarın civarına bu camiyibinâ etti. Amma, zamanın geçmesiyle kuvvetli bir vehme kapılıp “ bu demde kıldı niyyet..... çar erkânı” tarihini söyledi. Yüceler yücesi sütun-u kıyamda kalmayıp (ayakta durmayıp) kubbesi rukûya meyletti (eğildi), her yanı zayıfladı. Gerekli araç ve malzemeler saf tutup secdeye yönelmişti ve ipleri de tahiyyata ve kuûda (oturmak) durmuştu. Alemin şahı bu camiye temelinden yıkıp medeniyet binâsına yepyeni bir temel koydu. Caminin içini ve etrafını genişleterek Allah rızası için bolca mal koydu. Yâ İlâhî; âlemin şahının amel tefterini ağzına kadar sevap ile doldur ve yardımınla onu mutlu et. Ey Ârif! Namaz kılanlar “ Selim Han Yüce Eyüp Sultanmabedini yaptı” tarihini okusunlar.

Resim 4.14. Cami Giriş Kitâbesi (Alt Bölüm)

9) Cami Giriş 2 (Kadınlar Mescidi Yanı)

İçerik: Ayet (Zümer Sûresi 39:73)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yeşil renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Selâmün 'aleyküm tıbtüm fedhûlûha hâlidîn.*

Açıklaması: Selâm size! Artık ebedî olarak kalmak için buraya (cennete) girin.

Resim 4.15. Cami Giriş 2 (Kadınlar Mescidi Yanı) Alınlık

10) Cami Yan Giriş (İç Kapı)

İçerik: Kelime-î Şehâdet

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

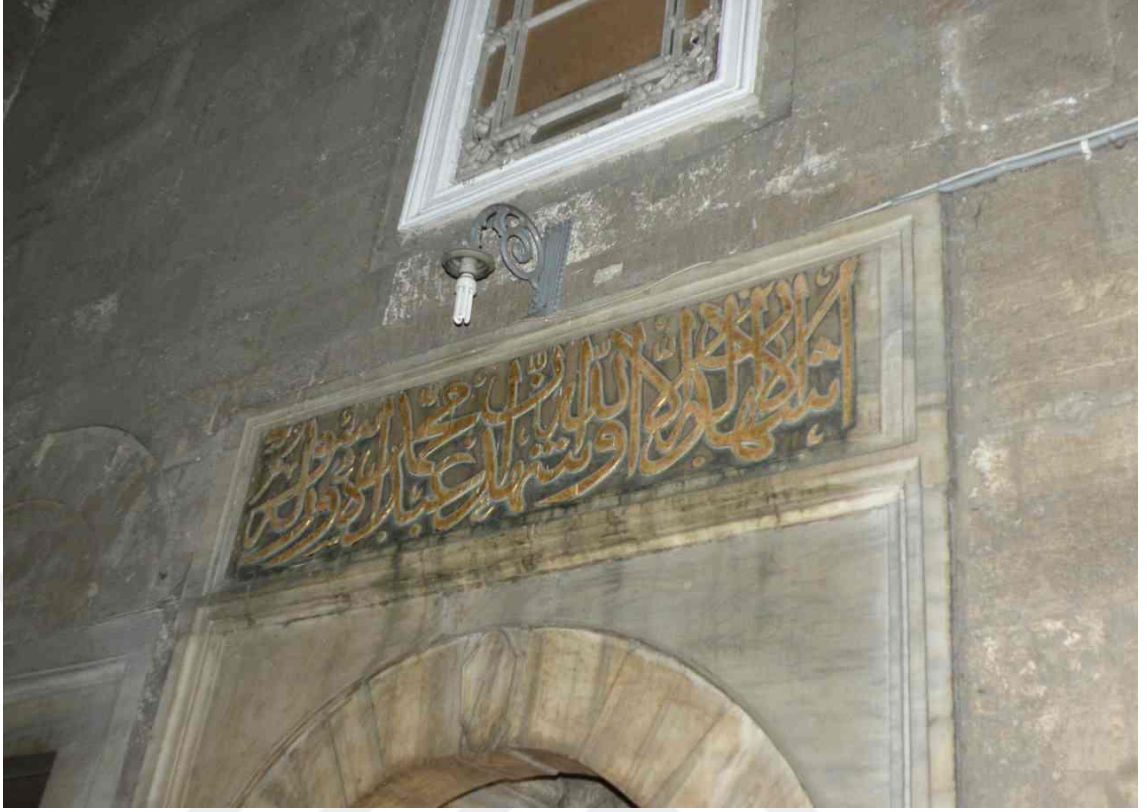
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine kazıma tekniği

Renk: Koyu gri renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Eşhedü en lâ ilâhe illâllâh ve eşhedü enne Muhammedûn Resûlüllâh.*

Açıklaması: Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur; ve yine şehâdet ederim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Resim 4.16. Cami Yan Giriş (İç Kapı) Alınlık

11) Cami Güney Giriş

İçerik: Hadis

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerinde zemin oyma tekniği

Renk: Açık gri mermer üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kün fi'd-dünya keenneke garibun ev 'abiru sebilu ve udde nefseke min askabi'l-kubûr* (Tirmizi, Zühd, 25).

Açıklaması: Dünyada garip gibi ol. Veya bir yolcu gibi ol. Kendini (ölmeden önce) kabir ehlinden say.

Resim 4.17. Cami Güney Giriş Alınlık

12) İmam Odası Kapı Üstü

İçerik: Ayet (Ankebût Sûresi 29:69)

Hattat: Hamid Aytaç

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Vellezîne câhedû finâle nehdiye'n-nehûm sübûlenâ ve innellezîne le meâl müeysînin.*

Açıklaması: Bizim uğrumuzda cihâd edenler varya; Biz onları mutlaka yollarımıza iletacağız. Şüphesiz Allah, iyilik yapanlarla beraberdir.

Resim 4.18. İmam Odası Kapı Üstü Alınlık

13) Avlu Çeşmesi

İçerik: Ayet (Mutaffifin Sûresi 83:28)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik:

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *'Aynen yeşrebu bihel mukarrâbun.*

Açıklaması: Bir pınar ki, Allah'a yakın olanlar ondan içerler.

Resim 4.19. Avlu Çeşmesi Alınlık

14) Ana Giriş Kapısı Tokmakları

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Döküm pirinç

Renk: Altın varak ile

Dil: Arapça

Sağ Kapı

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllah*

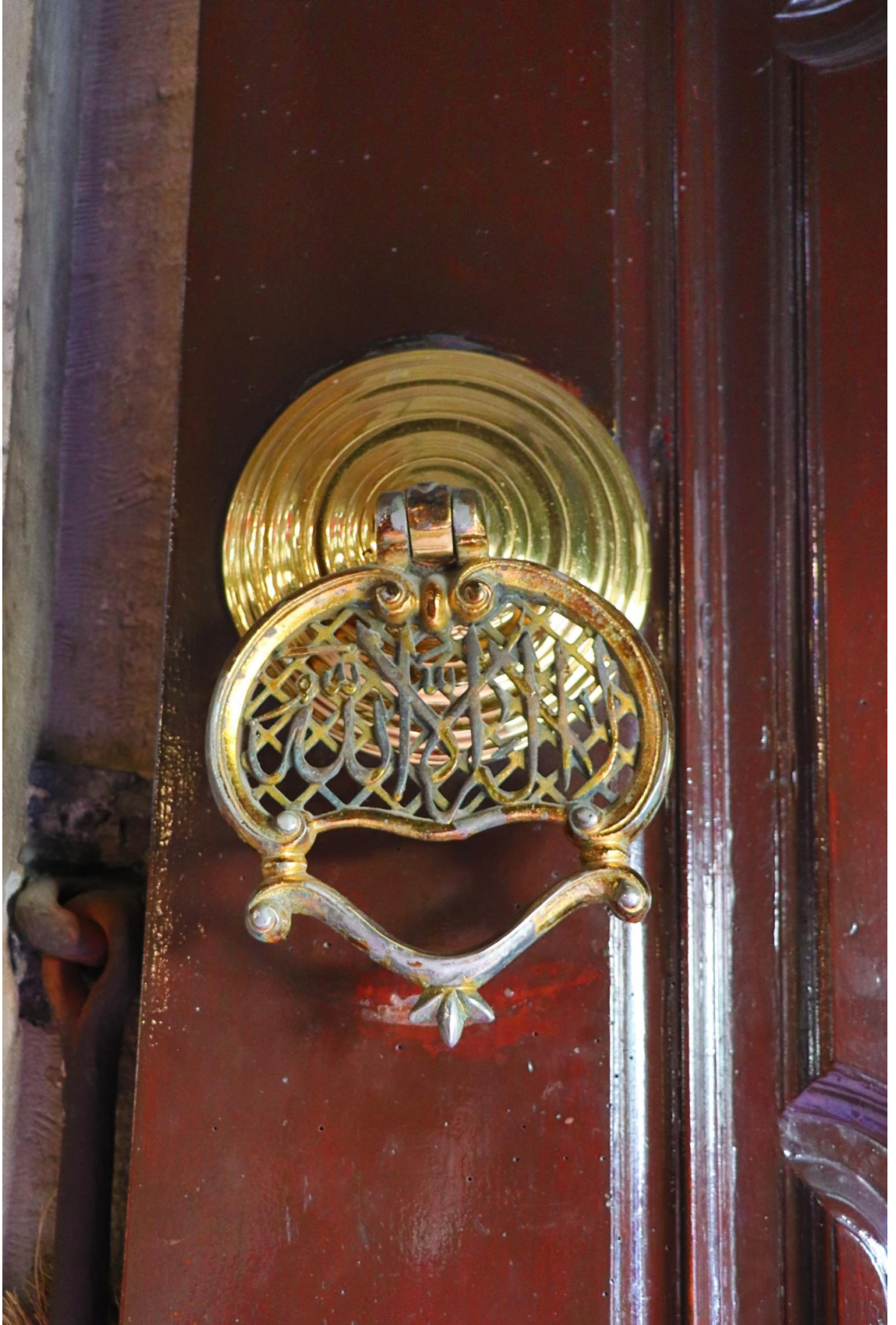
Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur.

Sol Kapı

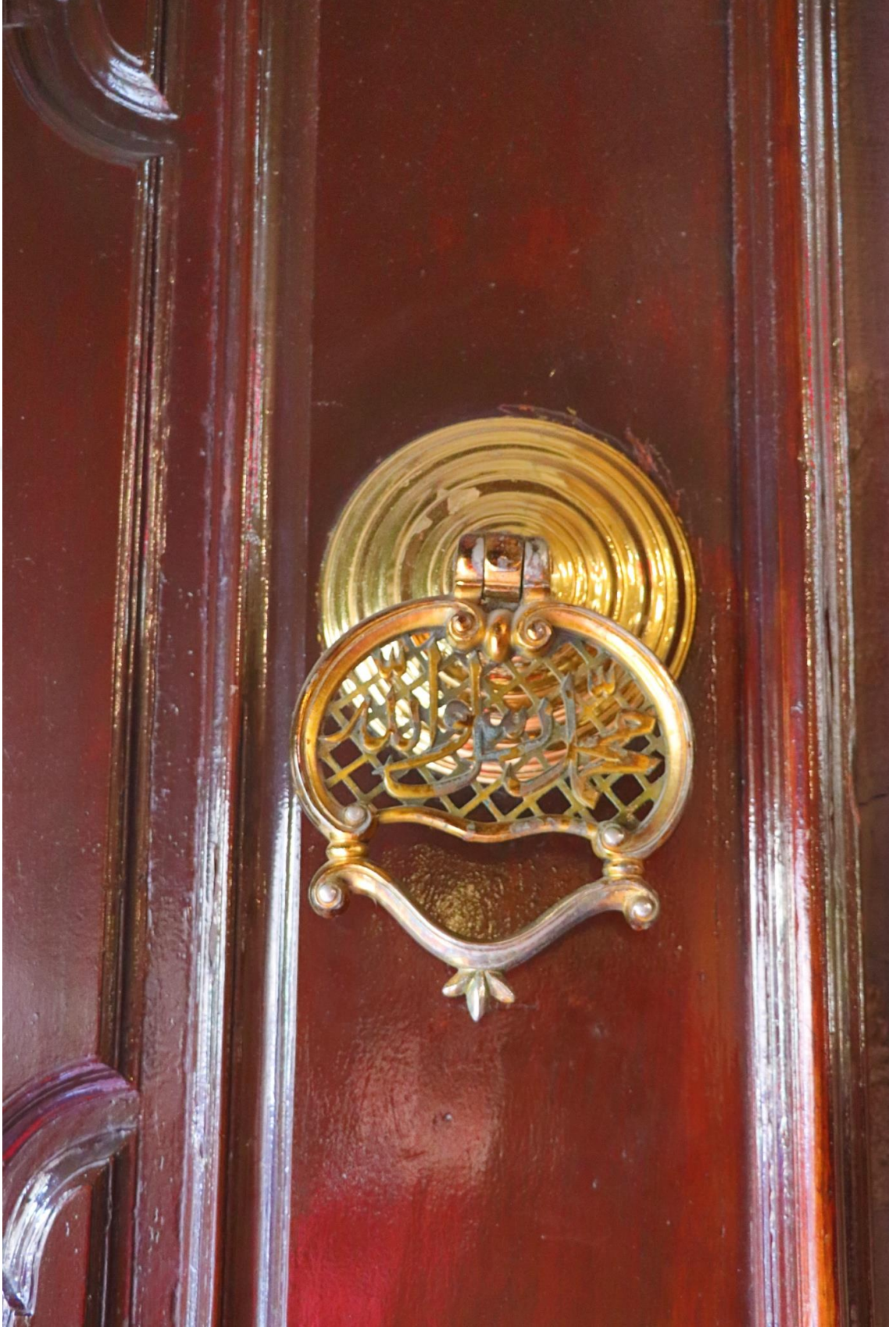
Okunuşu: *Muhammedûn Resûlullâh*

Açıklaması: Hz Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.20. Ana Giriş Kapısı Sağ Tokmak

Resim 4.21. Ana Giriş Kapısı Sol Tokmak

15) Mihrab**Üst**

İçerik: Ayet (Bakara Sûresi 2:149)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Fe velli vecheke şatrâl Mescidî'l Haram.*

Açıklaması: (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescidî-Haram'a çevir.

Alt

İçerik: Ayet (Âl-î İmrân Sûresi 3:37)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Küllemâ dehâle aleyhâ Zekerıyyâl mihrâbe.*

Açıklaması: Zekerıyyâ onun yanına (Hz. Meryem'in yanına) her girdiğinde...

Resim 4.22. Mihrab Üstü Alınlık

16) Müezzinlik Sağ-Sol Alınlık

İçerik: Eshâb-ı Kirâm

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Cefî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Sağ Alınlık

Okunuşu: *Ya Hz. Bilâl-i Habeş-î (radiyallahü anh)*

Açıklaması: Ya Hazreti Bilâl-î Habeş-î (Allah ondan razı olsun)

Resim 4.23. Müezzinlik (Sağ Bölüm) Alınlık

Sol Alınlık

Okunuşu: *İbn Ümmü Mektûm (radiyallahü anh)*

Açıklaması: İbn Ümmü Mektûm (Allah ondan razı olsun).

Resim 4.24. Müezzinlik (Sağ Bölüm) Alınlık

17) Ana Kubbe

İçerik: Ayet (Nûr Sûresi 24:35)

Hattat: Hamid Aytaç

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine bakır renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allahû nurû's-semâvâti vel ard, meselû nurihî ke mişkatin fihâ misbah, el misbahû fî zucâceh, ez zucâcetû ke ennehâ kevkebûn durriyyûn, yukadu min şecerâtin mübareketin zeytunetin lâ şarkiyyetin ve lâ garbiyyetin, yekadu zeytûha yudiu ve lev lem temseshû nar, nûrun 'alâ nû, yehdillâhû lî nurihî men yeşâû ve yadribullâhûl emsâle li'n-nâs, vallâhû bî küllî şey'in 'âlîm.*

Açıklaması: Allah(c.c) göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun misâli, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam inciye andıran bir yıldızdır; (bu kandil) doğuya da batıya da ait olmayan; yağı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübârek bir zeytin ağacından yakılır. Nûr üstüne nûr. Allah nûruna dilediğini kavuşturur. Allah, insanlar için misâller veriyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.

Resim 4.25. Ana Kubbe Yazısı

18) Pendantifler

İçerik: Lafzâ-î Celâl / Lafzâ-î Nebî / Çehâr Yâr-ı Güzîn / Hasaneyn Esmâsı

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik:

Renk: Mavi zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allah (c.c)- Muhammed(s.a.v)- Hasan(r.a)- Hüseyin(r.a)- Ebûbekir(r.a)-Ömer(r.a)-Osman(r.a)-Ali(r.a)*

Açıklaması: Allah (c.c) – Muhammed (s.a.v) – Hasan (r.a) – Hüseyin (r.a) – Ebûbekir (r.a) – Ömer (r.a) – Osman (r.a) - Ali (r.a)

Resim 4.26. Pendantifler Genel Görünüş

19) Kuşak Yazıları

İçerik: Ayet (Ahzâb Sûresi 33:38-44)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Açık gri üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

38- *Mâ kâne 'ale'n-nebiyyi min harecin fimâ faradallahû lehû sünnetallahî fi'llezîne halev min kablû ve kâne emrû'llâhi kaderân makdûrâ.*

39- *Ellezine yübelligûne risâlâti'llâhi ve yahşevnehû ve lâ yahşevne eheden ilâllah ve kefâ billâhi hasibâ.*

40- *Mâ kâne Muhammedûn ebâ ehâdin min ricâlikûm ve lâkin Resûlüllâhi ve hâteme'n-nebiyyine ve kânallahû bi küllî şey'in 'âlimâ.*

41- *Yâ eyyühâllezine 'âmenü'zkürullâhe zikrân kesirâ*

42- *Ve sebbihühü bükrâten ve asîlâ*

43- *Hüvellezî yüsâlli 'aleykûm ve melâiketühü li-yuhricekûm mine'z-zulûmâti ile'n-nûr*

44- *Tahiyyetühûm yevme yelkavnehû selâmün ve e'adde lehûm ecrân kerîmâ.*

Sadekallahû'l-'aziym.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

38- Allah'ın kendisine farz kıldığı şeyleri yerine getirmesi konusunda Peygamber'e bir darlık yoktur. Daha önce gelip geçen peygamberler hakkında da Allah'ın kanunu böyledir. Allah'ın emri kesinleşmiş bir hükümdür.

39- daha önce gelip geçen o peygamberler, Allah'ın vahiylerini tebliğ eden, Allah'tan korkan başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Allah, hesap görücü olarak yeter.

40- Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

41- Ey imân edenler! Allah'ı çokça zikredin.

42- O'nu sabah akşam zikredin.

43- O, sizi karanlılardan aydınlığa çıkarmak için size merhamet eden; melekleri de sizin için bağışlama dileyendir. Allah, mü'minlere çok merhamet edendir.

44-Allah'a kavuşacakları gün mü'minlere yönelik esenlik dileği 'Selâm'dır. Allah, onlara bol bir mükâfat hazırlamıştır. (Şüphesiz) Allah (c.c) en güzeli en doğruyu söyledi.

Resim 4.27. Kuşak Yazısının Mihrab Solundaki Kısımından Bir Bölüm

Resim 4.28. Kuşak Yazısının Mihrab Sol Bölümünden Başka Bir Görünüş

Resim 4.29. Kuşak Yazısı Son Kısım

Değerlendirme

Fatih Sultan Mehmet döneminde camiî inşâasından uzun süre sonra III. Selim zamanında yeniden inşâa edilen caminin girişinde, son banî olan III. Selim'in tuğrası yer almaktadır.

Caminin iç mekânında yazı dağılımına bakıldığında yoğun bir yazı yükü bulunmadığı, gayet sade bir görünüme sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Kubbe yazısı diğer cami kubbe yazılarına oranla daha grift yapıdadır. Bu durumun nedeni buradaki kubbe yazısının (Nûr Sûresi 24:35) diğer cami kubbelerindeki gibi yarım metin olarak değil de ayetin bütününün yazılmış olmasındandır.

Bir diğer dikkat çeken husus ise müezzinlik bölümünde yer alan isimlerle alakalıdır. Çoğu camide müezzinlik bölümünde sadece müezzinlerin pirî olan Bilâl-î Habeşî'nin ismi yer alırken, bu camide Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in müezzinlerinden İbn Ümmü Mektûm'un da adı yazılı bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı mihraplarındaki tek kitâbe geleneği, yüzyıl etkisi altında farklılık göstererek bu camide ikinci bir ayetin daha mihrapta yer alması şeklinde kendini göstermiştir.

4.2. FATİH CAMİİ

Plân No: 2

Fotoğraf No: 30-59

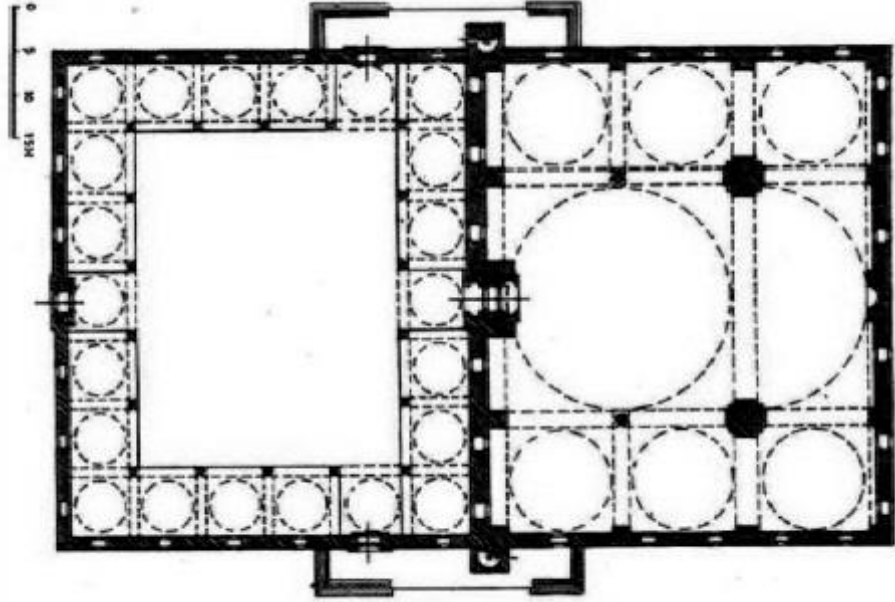
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Nisan 2018

Yeri: Eyüp

İnşâa / Tamamlanma Tarihi: H.867-875/ M.1463-1470

Banîsi: Fatih Sultan Mehmet Hân

Mimârı: Sinaüddîn Atik Sinan (Yusuf Bin Abdullah) / Mehmet Tahir Ağa

Plân 2. Fatih Camiî Plânı (E.H.Ayverdi)

4.2.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Dört fil ayağı üstüne, bir merkezî kubbe ile dört yarım kubbe, bu yarım kubbelere de bağı tâli yarım ve tam kubbelerle çevrili olan camiî dış avlusu, on sekiz sütûn üzerine yirmi iki kubbelidir. Fatih devrinden kalan son cemaat yeri panoları ile cümle kapısı dışındaki Besmele-î Şerîf ve Fatihâ Sûresi yazılı pencere üstleri, dönemin özelliklerini en güzel şekilde yansıtan örneklerdir.

4.2.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Taç Kapı
- 2) Taç Kapı Yanındaki Hadis Kitâbesi
- 3) Caminin Yan Girişindeki Kitâbe (Ayet)
- 4) Doğu Girişi Güney Bölüm Kapı Üstü
- 5) Doğu Girişi Güney Bölüm Kapı İç Yüzü
- 6) Güneye Yakın Batı Giriş Kapısı
- 7) Batıya Yakın Kuzey Giriş Kapısı Üstü
- 8) Batıya Yakın Kuzey Giriş Kapısı İç Yüzü
- 9) Batıya Yakın Güney Giriş Kapısı İç Yüzü
- 10) Revaklı Avlu Kuzey Cephesi (Sağdan Sola Doğru)
- 11) Son Cemaat Yeri Pencere Üstleri
- 12) Cümle Kapısı (Sağ Bölüm- Orta Bölüm-Sol Bölüm)
- 13) Cümle Kapısı Kapı Kanatları
- 14) Ana Kubbe
- 15) Pandantifler
- 16) Mihrab
- 17) Minber (Minber Üstü-Geçiş Açıklığı Doğu-Batı Yüzleri)
- 18) Hünkâr Mahfili
- 19) Mumlar
- 20) Cami İç Duvar Levha

1) Taç Kapı

İçerik: Ayet (Nisâ Sûresi 4:103)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Açık gri mermer üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnne's-salâte kâmet 'âlel mü'minine kitâben mevkûta.*

Açıklaması: Şüphesiz ki namaz, mü'minler üzerine vakitleri belli olarak farz kılınmıştır.

Resim 4.30. Taç Kapı Kitâbesi

2) Taç Kapı Yanındaki Hadis Kitâbesi

İçerik: Hadis

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kale Resûlüllâh Sallâllâhû ‘Aleyhi ve Sellem: ‘ ‘ Le tuftehannel Konstantiniyyeti fe le ni’mel emiru emiruha ve le ni’mel ceşşu zâlikel ceşş (el-Buhârî, et-Târîhu’l-Kebîr, I,Kısım II, s.81; Haydarâbad, 1362).*

Açıklaması: Resulüllah Sallâllâhû ‘Aleyhi ve Sellem buyurdu: ‘ ‘ Konstantiniyye (İstanbul) mutlaka feth olunacaktır. Onu feth eden kumandan, ne güzel kumandan; onu feth eden asker, ne güzel askerdir.

Resim 4.31. Taç Kapı Yanındaki Hadis Kitâbesi

3) Caminin Yan Girişindeki Kitâbe (Ayet)

İçerik: Ayet (Saffât Sûresi 37:130-131)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kırmızı zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Selâmûn 'alâ İlyasîn. İnnâ kezâlike neczîl muhsinîn.*

Açıklaması: İlyas'a selâm olsun. Şüphesiz biz iyileri işte böyle mükâfatlandırırız.

Resim 4.32. Cami Yan Giriş Ayet Kitâbesi

4) Doğu Girişi Güney Bölüm Kapı Üstü

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kırmızı zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuğu: *Allahümmâğfirli verhamnî vehdinî verzuknî*

Açıklaması: Allah'ım beni bağığuıla, bana merhamet et, bana hidâyet et ve bana rızık ver.

Resim 4.33. Doğu Giriğu Güney Bölüm Kapı Üstü Kitâbesi

5) Doğu Giriş Güney Bölüm Kapı İç Yüzü

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kale Resûlullâh Sallâllâhû 'Aleyhi ve Sellem: Allahümme'ftahlanâ ebvâbe rahmetike.*

Açıklaması: Nebi (Hz. Muhammed) (s.a.v) buyurdu: (Allah'im!) Bana rahmetinin kapılarını aç.

Resim 4.34. Doğu Giriş Güney Bölüm Kapı İç Yüzü Kitâbesi

6) Güneye Yakın Batı Giriş Kapısı

İçerik: Ayet (Saffât Sûresi 37:79-80)

Hattat: Hattat Bursalı Ali (1110 Rûmî) (‘Âl-î b. Murâd el-Bursevî)

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kırmızı zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Selâmû ‘alâ Nûhîn fî’l ‘âlemîn. İnnâ kezâlike neczil muhsinîn.*

Açıklaması: Alemler içinde Nûh’a selâm olsun. Şüphesiz biz iyileri işte böyle mükâfatlandırırız.

- ❖ Hat bitiminde sol köşede sülüs hat ile: Kâtib-î hâza’l-câmi ve ebvâbihî ‘Âl-î bin Murâd el-Bursevî ressâm-ı sikke-î hümâyûn. Sene 1185 yazılıdır.

Resim 4.35. Güneye Yakın Batı Giriş Kapısı

7) Batıya Yakın Kuzey Giriş Kapısı Üstü

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kırmızı zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allahümmağfirli hatayânî ve zünûbî küllehâ.*

Açıklaması: Allah'ım! Bütün hatalarımı ve günahlarımı affet.

Resim 4.36. Batıya Yakın Kuzey Giriş Kapısı Üstü

8) Batıya Yakın Kuzey Giriş Kapısı İç Yüzü

İçerik: Ayet (Fecr Sûresi 89:27-28)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yeşil zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalellâhü Teâlâ: Yâ eyyetuhen nefsu'l mutmainneh. 'İrci'î ilâ Rabbikî râdıyeten mardıyyeh.*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu: Ey mutmain olan nefis! (Allah'tan) Razi olarak ve Allah'ın rızasını kazanmış olarak Rabbine dön.

Resim 4.37. Batıya Yakın Kuzey Giriş Kapısı İç Yüzü

9) Batıya Yakın Güney Giriş Kapısı İç Yüzü

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yeşil zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allahümmehdinî bi'l hûdâ ve nekkinî bi't-tekva.*

Açıklaması: Allah'ım! Hidâyetinle beni doğruya ulaştır, takva ile beni temizle.

Resim 4.38. Batıya Yakın Güney Giriş Kapısı İç Yüzü

10) Revaklı Avlu Kuzey Cephesi (Sağdan Sola Doğru)

İçerik: Ayet (Fatihâ Sûresi 1:1-7)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Eğriboz taşına mermer kakma tekniği

Renk: Yeşil zemin üzeri beyaz ile

Dil: Arapça

❖ 6 Adet pano halinde sağdan sola doğru;

- Okunuşu:** 1) *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym. Elhamdülillâhi*
 2) *Rabbi'l 'âlemîn. Er-rahmani 'r-rahiym*
 3) *Mâlikî yevmi 'd-dîn. İyyâke nâ 'budû*
 4) *Ve iyyâke neste 'în. İhdine 's-sırâta 'l-mustakîm*
 5) *Sırâta 'l-lezîne en 'amte 'aleyhim*
 6) *Ğayri 'l-meğdûbi 'aleyhim ve le 'd-dâllîn.*

Açıklaması: 1) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

2) Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır. O, Rahmân ve Rahîm'dir.

3) Hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâlikîdir, (hükümrândır)

4) (Allah'ım!) yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Sen'den yardım bekleriz.

5) Bizi, doğru yola ilet; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna

6) Gazaba uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.

Resim 4.39.Revaklı Avlu Kuzey Cephesi Kitâbeler Genel Görünüş

Resim 4.40. Revaklı Avlu Kuzey Cephesi Kitâbeleri Detay

Resim 4.41. Revaklı Avlu Kuzey Cephesi Kitâbeleri Detay

Resim 4.42. Revaklı Avlu Kuzey Cephesi Kitâbeleri Detay

11) Son Cemaat Yeri Pencere Üstleri

İçerik: Ayet (Besmele) / (Bakara 2:256) (Sağ Pencere) / (Bakara 2:255-257)
(Sol Pencere)

Hattat: Yahya Sofi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini üzerine sıratlı tekniği ile

Renk: Mavi çini üstü beyaz renk (Üstteki kûfi yazı sarı renk iledir.)

Dil: Arapça

Sağ Pencere -Kûfi Yazı

Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

Lâ ikrâhe fi'd-dîn.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Dinde zorlama yoktur.

Resim 4.43. Son Cemaat Yeri Sağ Pencere Üstü

Sol Pencere -Kûfi Yazı

Okunuşu: 255)... *Ve lâ yeudühû hıfzühûmâ ve hûvel'aliyyûl 'aziym.*

257) ...*İlen nûrî vellezine keferû...*

Açıklaması: 255) Her ikisini (yeri ve göğü) görüp gözetmek O'na bir ağırlık da vermez.

257) ... Onları (inkâr edenleri) aydınlıktan karanlığa sokar.

Resim 4.44. Son Cemaat Yeri Sağ Pencere Üstü

12) Cümle Kapısı (Sağ Bölüm- Orta Bölüm-Sol Bölüm)
Sağ Kitabe

İçerik: Nesir

Hattat: ‘Âl-î b. Sufî

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İttefake'l-farâgu bi hamdilillâhi'l-hâdîri'l-habirî 'alâ amâli ibâdihî
Ve'l-basîrî min bînâ-i hâze'l-mescidî'l-câmiî'l-fezâilî'alâ
El-vechi'l ettemmillezî üssiye 'ale't-takvâ min evvelî yevmîn
Bi emrî men melei'l-arz-ı bi ma'deletin uhyiye bihâ rumemî ilmin ve lî fânîn
Li eclî en yazhare'l-hayrâtü fî mülkihî ihtârehûllâhü min 'Âl-î Osman.
Ve hüve's Sultanû'l-A'zâmü ve'l-Hakânü'l-efhâmü el-Fatihû bi seyfihî lî
hâzihi'l-beldeti'l-letî*

Lem yuklâk mislûühâ fi'l-bilâdi ve lem yusnâ' nazirûhâ bi eydi'l-ibâdi.(*Fecr Sûresi 89:9*) (Erbaş, 1990, s.25)

Açıklaması: Kullarının işlerinden haberdar olan ve her şeyi gören Yüce Allah (c.c)'in izniyle, faziletleri toplayan bu mescidin inşası en güzel şekilde tamamlanmıştır. Ki o mescit, ilk günden itibaren yeryüzünü adaletle dolduran kişinin emriyle yeniden canlandırmıştır. Allah onu Osman ailesinden seçmiştir. O, şanlı hakan, büyük sultan, benzeri yaratılmamış ve eşi kullarının eliyle de yapılmamış bu ülkeyi kılıcıyla fethedendir. Fetih maksadına ulaşmak için birçok hükümdar büyük gayretler harcamalarına rağmen bu şehri fethedememişlerdir (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.458).

Resim 4.45. Cümle Kapısı Sağ Bölüm Kitâbesi

Orta Bölüm**İçerik:** Nesir**Hattat:** ‘Âl-î b. Sufî**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Mavi zemin üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça

Okunuşu: *Ve lem yeteyesser fethuhâ lî ba'zi'l-Hulefâi fazlen ani's-selâtini v'el-ümerâi ma'a bezlihimü'l-mevhûde fî neyl-i hazel maksûd es-Sultân. Mehemed Hân ibni es-Sultân Murad ibni es-Sultân Mehemed ibni es-Sultân Bâyezid ibni es-Sultan Murad ibni Orhan ibni Osman*

Açıklaması: Osman oğlu, Orhan oğlu, Sultan Bayezid oğlu, Sultan Mehemed oğlu, Sultan Murad oğlu, Sultan Mehemed Hân'dan başka, fethetmek için gösterdikleri çabalara rağmen, sultanlar ve emirlerden çoğuna ve halifelerden bir kısmına buranın fethi müyesser olmadı (<http://www.ottomaninscriptions.com/top.aspx>).

Resim 4.46. Cümle Kapısı Orta Bölüm Kitâbesi

Sol Bölüm**İçerik:** Nesir**Hattat:** ‘Âl-î b. Sufî**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Mavi zemin üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça

Okunuşu: *Lâ zâlet sürâdikâtün hilâlehû meshûbeten bi el-tâfi’r-Rahmanî ve â hâlâ seddethü’s-seniyyetü fî külli hinîn ve evânin mine’l-evlâdi ve’l-ensâru ve’l-avânü ve efâdallahü Teâlâ ‘alâ eslâfihî. Seccale’l-gufrâni ve eskenehüm a’lâ gurefi’l-cinân hâzâ duâîli’l-beriyyeti nâfiü’n fe yerhâmullahü abden kâle âminâ. Fi’ş-şehri’l-mübâreki Recab lisaneti hamsin ve seb’îne ve semânimietin ve kad kâne el-bidâyetü fî cümade’l- uhrâ liseneti seb’in ve sitine ve semanimietin (Erbaş, s.26).*

Açıklaması: Allah’ın lütfûna mazhar olan bu külliye zeval bulmasın ve mübârek kapısı her zaman ve asırda evlâdı, yardımcıları ve dostları tarafından açık tutulmaya devam ettirilsin. Allahû Teâlâ onun süâlesini bağışlananlar zümresine katsın ve onları cennetin en yüksek katına mazhar kılsın. Benim, mahlûkat için yaptığım bu duam, hayırlıdır, faydalıdır. Allah ona ‘amin’ diyen kullarına rahmet etsin. İnşâsına H. 867 / senesinin Cemâziye’l-ahir / M. 1463 senesinin Mart/ Nisan aylarında başlanan bu camiî; H. 875 yılının Recep ayında / M. 1470 senesinin Aralı / Ocak aylarında tamamlanmıştır (<http://www.ottomaninscriptions.com/top.aspx>).

Resim 4.47. Cümle Kapısı Sol Bölüm Kitâbesi

13) Cümle Kapısı Kapı Kanatları

İçerik: Ayet (Saff Sûresi 61:13) / Hadis

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik:

Renk: Kırmızı renk üzerine

Dil: Arapça

Sağ Kapı Kanadı

Okunuşu: *Nâsrûn minallahî ve fethûn garîb.*

Açıklaması: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih.

- ❖ Bunun üzerinde kûfî hat ile; “*Men benâ lillâhi mesciden*” (Kim Allah için bir mescit inşa ederse ...) yazılıdır.

Resim 4.48. Cümle Kapısı Sağ Kanat

Sol Kapı Kanadı

Okunuşu: *Ve be's-şirîl mü'minîn.*

Açıklaması: (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele.

- ❖ Bunun üzerinde kûfî hat ile; “*Ben Allâhü lehû beyten fi'l cenneh.*” (Allah da ona cennette bir ev inşa eder) yazılıdır.

Resim 4.49. Cümle Kapısı Sol Kanat

Ana Kubbe**İçerik:** Ayet (Tahâ Sûresi 20:1-6)**Hattat:** Bilinmiyor**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Sıva üzerine kalemişi tekniği**Renk:** Siyah zemin üzerine beyaz renk ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** 1) *Ta Hâ*2) *Mâ enzehâ 'aleyke'l kur'âne lî teşkâ*3) *İllâ tezkirâten lî men yehşâ*4) *Tenzilen mimmen halâkal arda ve's-semâvâtî 'ulâ*5) *Er-rahman ü 'âlel 'arş istevâ*6) *Lehü mâ fi's-semâvâtî ve mâ fi'l ardı ve mâ beynehûmâ ve mâ tahte's-serâ.***Açıklaması:** 1) *Ta Hâ*

2-3) Biz Ku'an-ı sana güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.

4) (Kur'an) yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.

5) Rahmân, arş'a istivâ etmiştir.

6) Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile toprağın altında olanlar hep O'nundur.

Resim 4.50. Ana Kubbe Yazısı

14) Pendantifler

İçerik: Lâfza-î Celâl / Çehâr Yar-ı Güzîn / Sa'dat Esmâsı

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

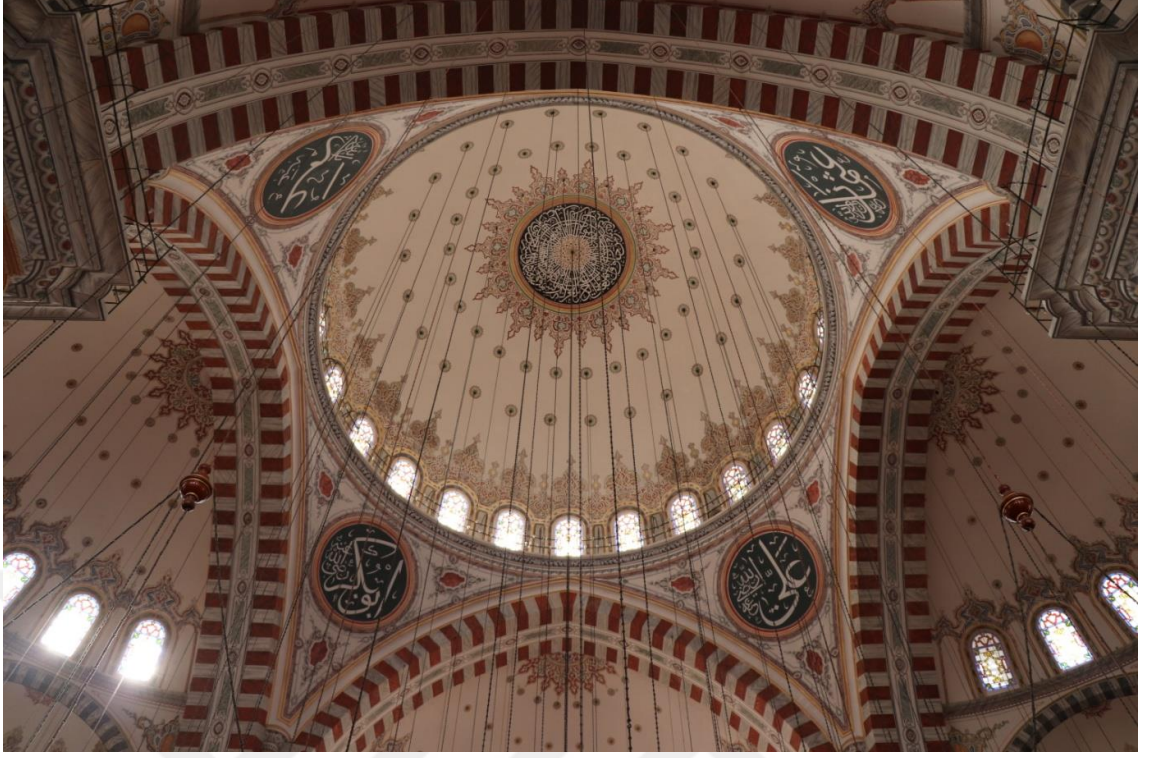
Ana Kubbedeki Pendantifler: Ebubekr-î Sıddık (r.a), Ömer (r.a), Osman (r.a), Ali (r.a)

Mihrap Yarım Kubbelerindeki Pendantifler: Allah, Ganiyy

Doğu Yarım Kubbelere Geçişlerdeki Pendantifler: Talha,

Batı Yarım Kubbelere Geçişlerdeki Pendantifler:

Kuzey Yarım Kubbeyi Taşıyan Pendantifler:

Resim 4.51. Ana Kubbe ve Pandantifler (Çehar Yar-ı Güzîn) Genel Görünüş

Resim 4.52. Cami İçi ve Pandantifler Genel Görünüş

15) Mihrab

İçerik: Ayet ('Âl-i İmrân 3:39)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

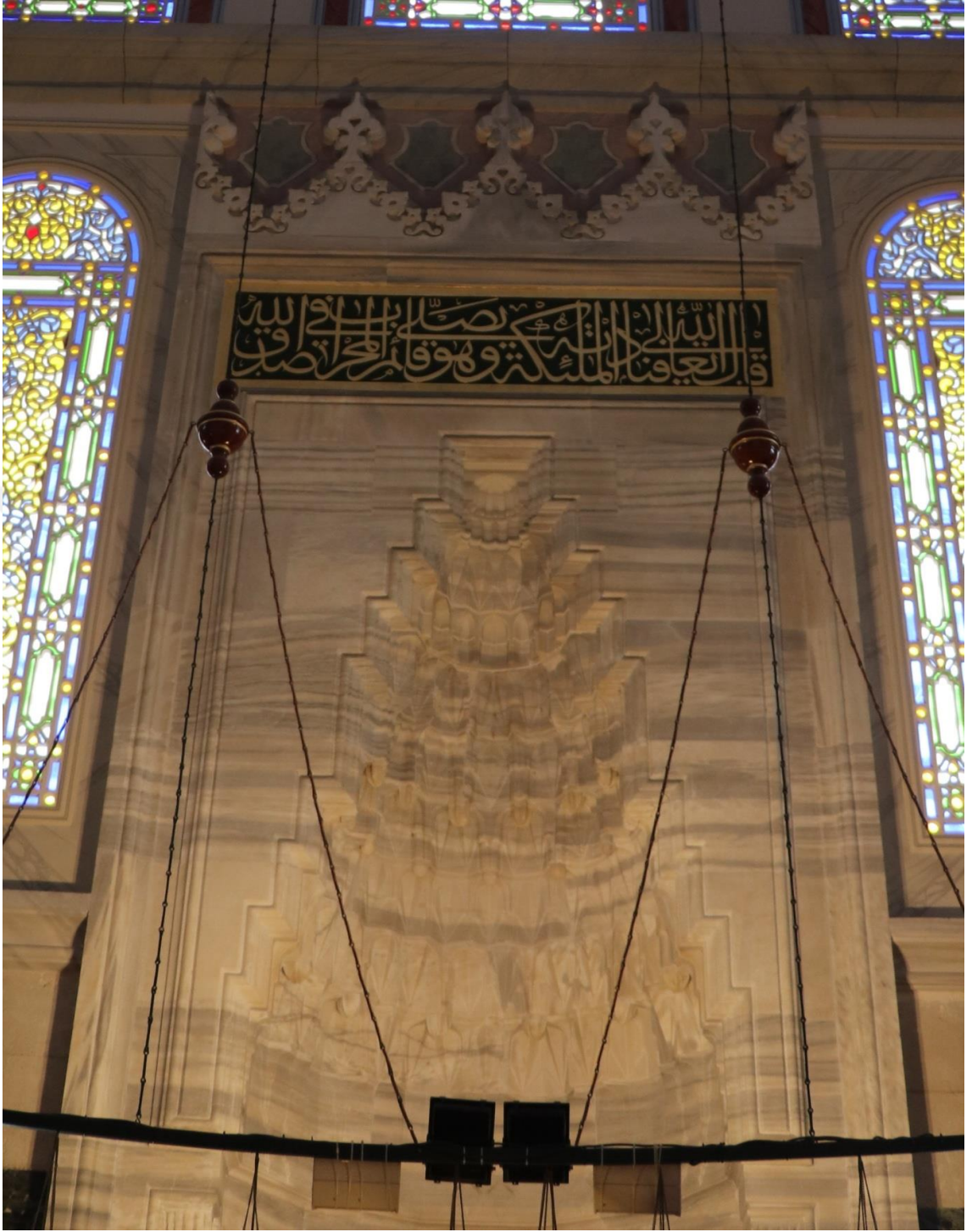
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Galellahû Tealâ: Fenâdethûl melâiketü ve hûve kalmün yûsallî fi'l mihrâbî sadakallâh.*

Açıklaması: ‘‘Bunun üzerine o (Zekeriyya (a.s)) mihrapta ayakta namaz kılarken melekler seslendi... ‘‘Allah sözün doğrusunu söyledi.

Resim 4.53. Mihrab Üstü Alınlık

16) Minber (Minber Üstü-Geçiş Açıklığı Doğu-Batı Yüzleri)**İçerik:** Kelime-î Tevhîd**Hattat:** Bilinmiyor**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Siyah zemin üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammeden Resûlullâh.***Açıklaması:** (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.54. Minber Üstü Yazısı

Minber Geçiş Açıklığı Doğu-Batı Yüzleri

İçerik: Ayet (Enbiyâ 21:107)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Batı Yüzü

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym.*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Resim 4.55. Minber Geçiş Açıklığı Batı Yüzü Alınlık

Doğu Yüzü

Okunuşu: *Ve mâ erselnâke rahmeten li'l 'âlemin.*

Açıklaması: (Ey Muhammed!) Seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.

Resim 4.56. Minber Geçiş Açıklığı Doğu Yüzü Alınlık

17) Hünkâr Mahfili

İçerik: Ayet ('Âl-i İmrân 3:37)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

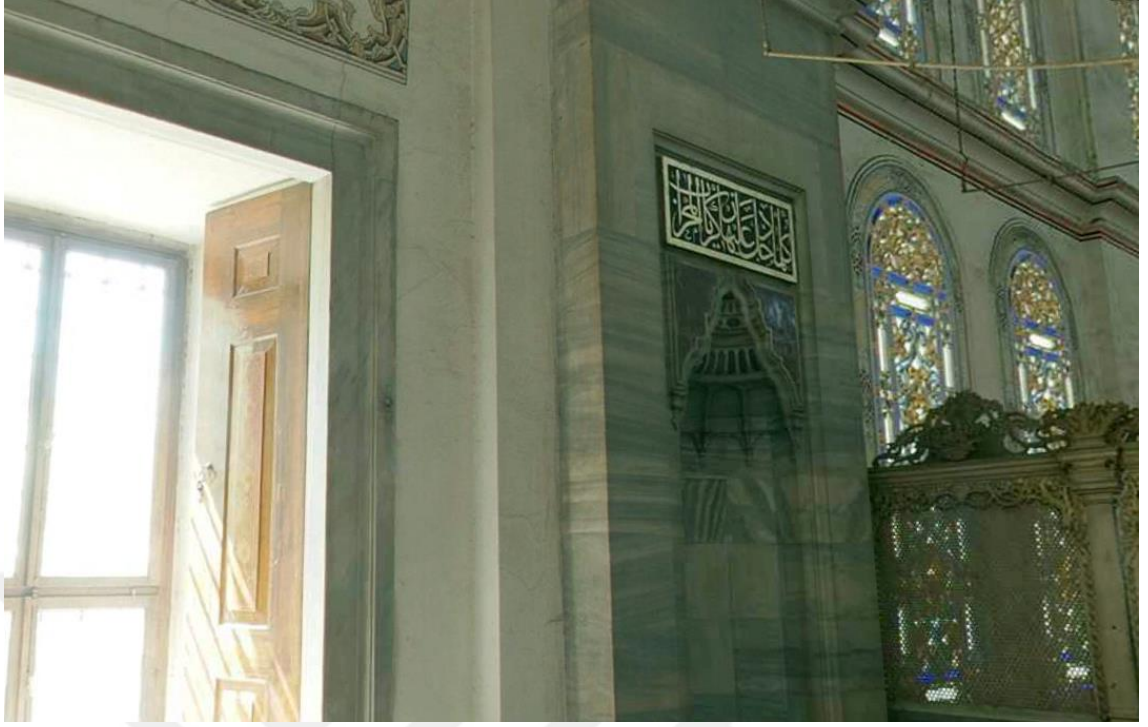
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Küllemâ dehâle 'aleynâ Zekeriyyel mihrâbe.*

Açıklaması: Zekeriyya (a.s) onun (Hz.Meryem'in) yanına mihrabe her girişinde...

Resim 4.57. Hünkâr Mahfili

18) Mumlar

İçerik: Saygı İfadesi

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Tâ'lik

Malzeme ve Teknik: Deri üzerine işleme

Renk: Krem zemin üzerine Siyah renk ile

Dil: Arapça

Sağ Mum

Okunuşu: *Ma'saallah*

Açıklaması: Yüce Allah korusun.

Sol Mum

Okunuşu: *Nasrun*

Açıklaması: (Allah'ın) Yardımı.

Resim 4.58. Mumlar

19) Cami İç Duvar Levha

Libya Kralı Muhammed İdris el-Senûsî tarafından hediye edilmiştir.

İçerik: Hadis

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kale Resûlüllâh Sallâllâhû ‘Aleyhi ve Sellem: ‘ ‘ Le tuftehannel Konstantiniyyeti fe le ni’mel emiru emiruha ve le ni’mel ceyşu zâlikel ceyş* (el-Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, I, Kısım II, s.81, Haydarâbâd, 1362).

Açıklaması: Resulüllah Sallâllâhû ‘Aleyhi ve Sellem buyurdu: ‘ ‘ Konstantiniyye (İstanbul) mutlaka feth olunacaktır. Onu feth eden kumandan, ne güzel kumandan; onu feth eden asker, ne güzel askerdir.

Resim 4.59. Cami İç Duvar Levhası

Değerlendirme

Caminin girişinde Selâtin camilerinde rastlanan üç bölümlü inşâa kiâbesi yer alır. Sağ ve solda yedişer, ortada ise iki satır olmak üzere toplam on altı satırdan oluşan bu kitâbenin hattatı, Topkapı Sarayı kapısında yazısı bulunan Ali bin Yahyâ Sofî'dir. Fetihden dört yıl sonra temeli atılan caminin kapı kanatlarında mescitle alakalı hadisle birlikte fetih ayeti yer alır.

Son cemaat yerinde iç tezyinatı ve kullanılan renklerle dönem çinisini en güzel şekilde yansıtan celî sülüs ve kufî hatlı firûze renkli panolar yer almaktadır. Besmele ve Ayete'l-Kürsi'nin son ayetinin yazılı bulunduğu bu panolardan *elif*'lerin uzun olduğu alanda, kûfi yazı lardan Besmele üzerinde yer alan hat açık mavi renkli iken, Ayete'l-Kürs'nin yazılı bulunduğu panoda yer alan kûfi hat sarı renktedir. Her iki panoda da yazı alanının etrafı ince tahrirli helozonik rûmi motifleri ile bezelidir.

Yine bu bölüm pencere alınlıkları *elif* harfleri uzun Besmele ile Fatıha Sûresi ayetleriyle bezenmiştir. Ancak bunlar diğerleri gibi çini üzerine değil mermer üzerine olup, yeşil renk iledir.

Camide ağırlıklı olarak namazla ilgili ayetler nakşedilmiştir. Bunun yanı sıra çıkış bölümlerindeki kapı üstlerindeki dualar, camide ibadetini tamamlayıp çıkacak olan mü'minlerin Rab'lerine olan niyazları gibidir.

Cami hatları daha çok celî sülüs hat iledir. Bunu yanında tâ'lik yazı ile yazılan alanlar da mevcuttur. Kalemişlerinde barok etkisi görülen cami hatları, dış kitâbelerde yeşil zemin üzerine altın varaklı iken, cami içinde siyah zemin üzerine beyaz renk ağırlıklıdır.

Camide diğer camilerden farklı olarak, minber bölümünde Besmele ve Enbiyâ Sûresi'nden ayetin olduğu geçiş aralığı dikkat çekicidir. Bir diğer odak noktası ise siyah renk ile hatlı Lafzâ-î Celâl ve 'nâsrûn' kelimesinin yazılı bulunduğu mihrab yanlarındaki büyük mumlardır.

Selâtin camilerinde rastladığımız hünkâr mahfilinde ise mihrab bölümünde yine içinde 'mihrab' kelimesi geçen Âl-î İmrân 3:37 ayeti ile karşılaşmaktayız. Mahfilde de tıpkı cami genelinde olduğu gibi barok etkilerini görmek mümkündür.

4.3. FİRÛZ AĞA CAMİİ

Plân No:3

Fotoğraf No: 60-67

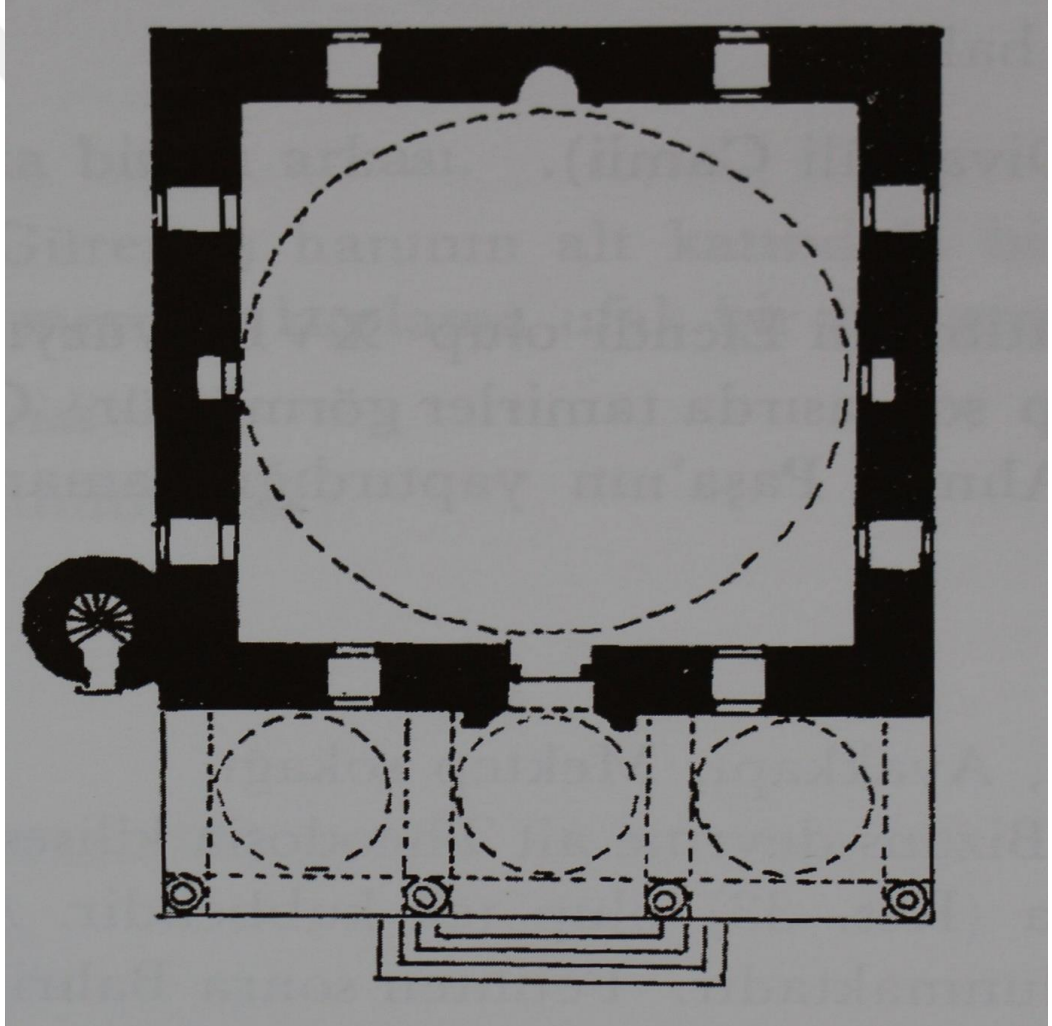
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat 2018

Yeri: Sultanahmet

İnşâa / Tamamlanma Tarihi: 1491

Bânîsi: (Hazinedârbaşı) Firûz Ağa

Mimârı:

Plân 3. Firûz Ağa Camiî Plânı (Öz, 2009)

4.3.1. Caminin Mimarî Özellikleri

1491 yılında Sultan II. Bayezid'in Hazinedârbaşı (Maliye Bakanı) Firûz Ağa tarafından yaptırılmıştır. Sultan Ahmet Camii'nin çaprazında yer alan caminin plânı, kare şeklinde olup tek kubbelidir. Bu kubbe sekiz adet köşeli kasnağa yerleştirilmiş olup Bursa mimârisi tarzındadır. Dört sütûnlu ve üç kubbeli revaklar son cemaat yerini oluşturmaktadır. Minaresi solda olan bu caminin duvarları kesme kûfekî taşından olup, dörtlü şekilde dizilen on altı pencereden ibarettir.

4.3.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Cümle Kapısı Üstü
- 2) Kapı Kanatları
- 3) Ana Kubbe
- 4) Mihrab (Sağı-Üstü-Solu-Karşısı)
- 5) Minber

1) Cümle Kapısı Üstü

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Şeyh Hamdullah Efendi (Kitâbesinde hattat imzası olmasa da Şeyh Hamdullah'a ait bir yazı olduğu kabul edilmektedir).

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Hazinü's-sultan Sultân Bayezid*

Ve hûve Firûz reisü'l-hâzinin

Hasbeten li'llâhi min emvâlihi

Kad benâ beyten li-kavmin âbisin

Arda anhü yâ ilâhe'l-âlemin

Fe'l-yekûn fî cennetin min hâlidîn

Kâle rıdvânü'l-ulâ târîha

Cennetü'l-me'va ve ve dârü'l-hamidîn (Erbaş, s.48)

Açıklaması: Sultan Bayezid'in hazinedârbaşısı olan Firûz, kendi malından Allah rızası için, ibadet eden kimselere bir ev yaptırmıştır. Ey âlemlerin Rabbi olan Allah! Sen ondan razı ol ki, o cennette ebedî kalacaklardan olsun. Yüce kabul edici, yapının tarihini ‘’ ulaşılacak cennet ve hamd edenlerin evi’’ sözünü söyledi (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.460).

Resim 4.60. Cümle Kapısı Üstü Kitâbesi

2) Kapı Kanatları

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Ahşap zemin üzerine kazıma tekniği

Renk: Kahverengi ahşap renk

Dil: Arapça

Sağ Kapı

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllah*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur.

Sol Kapı**Okunuşu:** *Muhammedûn Resûlûllâh***Açıklaması:** Hz Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.61. Cümle Kapısı Sağ-Sol Kanatları

3) Ana Kubbe**İçerik:** Ayet (İhlâs Sûresi 112:1-4)**Hattat:** Bilinmiyor**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Sıva zemin üzerine kalemîşi tekniği**Renk:** Zeytunî yeşil zemin üzerine beyaz boya ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

- 1) *Gul huvallâhu ehad*
- 2) *Allâh 's-samed*
- 3) *Lem yelid ve lem yûled*
- 4) *Ve lem yekun lehû küfüven ahad*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

- 1) De ki: O Allah, birdir.
- 2) Allah Samed (Herşey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir.
- 3) O, doğurmamış ve doğrulmamıştır.
- 4) Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir.

Resim 4.62. Ana Kubbe Yazısı

4) Mihrab (Sağı-Üstü-Solu-Karşısı)
Mihrab Sağ Duvar

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs (İstifli)

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Zeytunî yeşil zemin üzerine beyaz boya ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illelâhü'l melikül Hakkul mübîn.*

Açıklaması: Apaçık gerçeğin sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur.

Resim 4.63. Mihrab Sağ Duvar Alınlık

Mihrab Üstü Sağ-Sol

Dairesel form içinde sağ köşede sıva zemin üzerine zeytunî yeşil zeminli olarak ‘‘Allah (Celle Celâlihû)’’, sol köşede de yine aynı teknik ve renk ile ‘‘Muhammed (Aleyhisselâm)’’ yazılıdır.

Resim 4.64. Mihrab Üstü Sağ-Sol Alınlıklar

Mihrap Sol Duvar

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs (İstifli)

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Zeytunî yeşil zemin üzerine beyaz boya ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Muhammedûn resûlüllâhî sâdikul va'dil emin.*

Açıklaması: Emin ve sözünün eri olan Muhammed, Allah'ın resûlüdür.

Resim 4.65. Mihrab Sol Duvar Alınlık

- ❖ Mihrabın sağ duvar alınlığının sağ ve sol üst köşeleri ile, mihrab üstünün sağ ve sol köşeleri ve mihrabın sol duvar alınlığının yine sağ ve sol üst köşelerinde dairesel formlar içinde; *Allah (c.c)*, *Muhammed (a.s)* ve dört halife (*Hz. Ebûbekir (r.a)*, *Hz. Osman (r.a)*, *Hz. Ömer (r.a)*, *Hz. Ali (r.a)*) yazılıdır.

Mihrab Karşısı

Dairesel form içinde sağ köşede sıva zemin üzerine zeytunî yeşil zeminli olarak Hseneyn Esmâsı (*Hasan- Hüseyin (r.a)*) yer almaktadır.

Resim 4.66. Mihrab Karşısı Duvar Alınlık

5) Minber

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Ahşap zemin üzerine kazıma tekniği

Renk: Kahverengi zemin üzerine

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllah, Muhammedûn Resûllüllâh.*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur. (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur.

Ve Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.67. Minber Üstü Yazısı

Değerlendirme

Kırmızı somakî ve beyaz mermerle örülü cümle kapısı kemeri üzerinde, mermere kazılı dört satır ve sekiz kartuştan ibaret bulunan Arapça manzûm kitabe celî sülûs hat ile dir.

Dört büyük kemer, mihrap çevresi ile kubbe içi klâsik üslupta olmakla beraber yeni dönem kalemişleriyle bezelidir. Kubbe merkezi ve mihrap çevresi hatlarında, sıva üzerine kalemişi tekniği kullanılmıştır. Bu alanlar zeytûnî yeşil zemin üzerine beyaz renk ile işlem görmüş olup, kubbe merkezinde çoğu camide karşılaşıldığı üzere İhlâs suresi hattı yer almaktadır. Mihrap çevresindeki Kelime-î Tevhîd ile Çehâr Yar-ı Gûzîn; mihrab karşı duvarında yer alan Hasaneyn esmâsı da yine aynı renk ve teknik ile dir.

4.4. HADİM İBRAHİM PAŞA CAMİİ

Plân No: 4

Fotoğraf No: 68-87

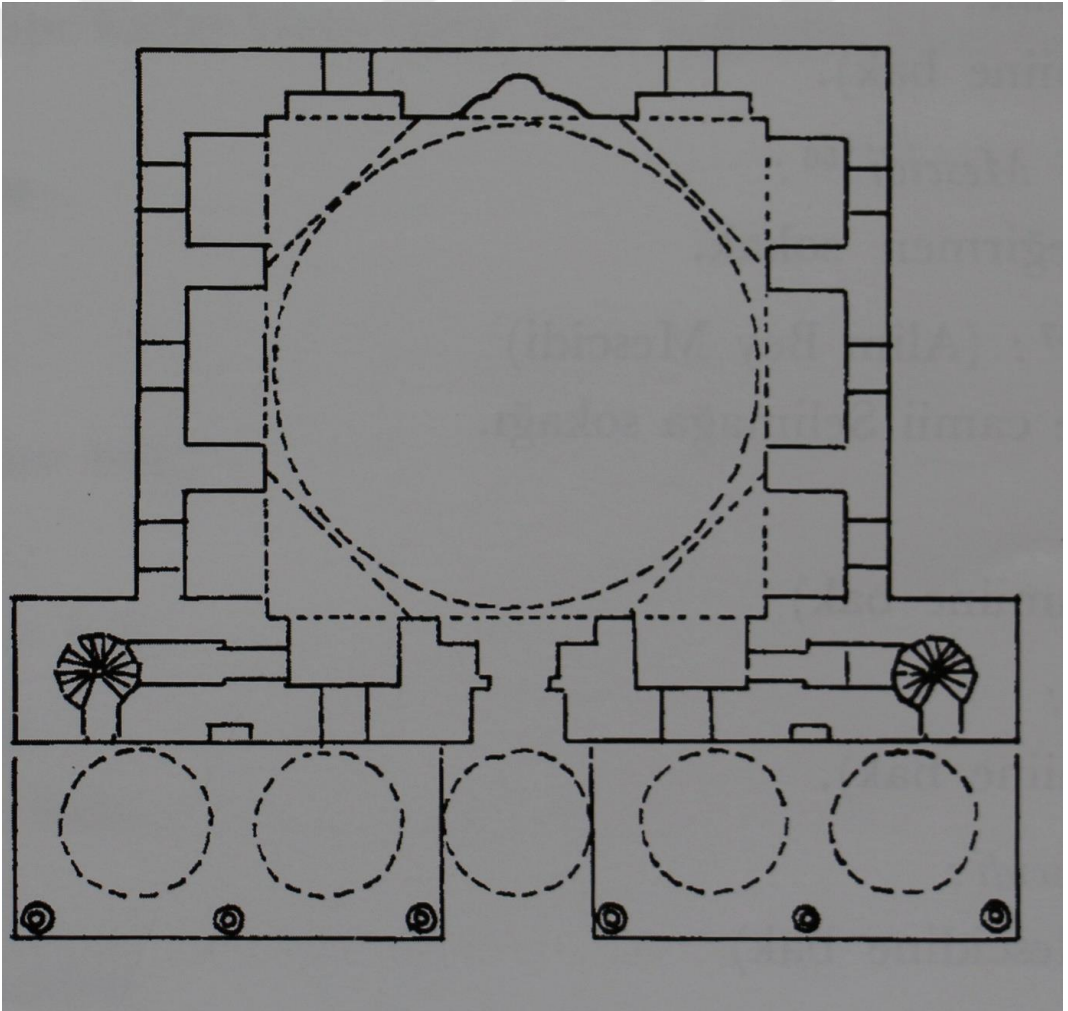
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat 2018

Yeri: Silivrikapı

İnşâ / Tamamlanma Tarihi: H.958/M.1551

Banîsi: Hadım İbrahim Paşa

Mimârı: Mimâr Sinan

Plân 4. Hadım İbrahim Paşa Camiî (Öz, 2009)

4.4.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Bir cümle kapısı iki tane de avlu giriş kapısı bulunan caminin bânîsi, Kanunî vezirlerinden Hadım İbrahim Paşa'dır. Kare plânlı ve tek kubbeli olan caminin son cemaat yeri ise beş kubbelidir. 1551 tarihli bu camiî Mimar Sinan tarafından inşaa edilmiştir.

4.4.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Avlunun Giriş kapısı Üstü (Kuzey)
- 2) Avlunun Giriş kapısı Üstü (Güney)
- 3) Cümle Kapısı Üstü
- 4) Son Cemaat Yeri Çini Pencere Alınlıkları ve Üstleri
- 5) Cümle Kapısı Kanatları
- 6) Ana Kubbe
- 7) Mihrab (Mihrab-Mihrab Üstü Duvar Alınlık)
- 8) Pandantifler
- 9) Cami İçi Pencere Alınlıkları

1) Avlunun Giriş Kapısı Üstü (Kuzey)

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine kazıma tekniği (ikişer sıra)

Renk: Gri mermer üzerine

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Hamdülillâh buldu bu camiî mahallinde vukû*

Hüsn-i hayr ile olr mâmur çün dünya evi

Eyledi düstûr-ı sâhib-ma'delet ikbâl ile

Bu muallâ cami'î avn eyleyüb Hayy-i kavî

İzzet-û ta'zîmle Kandî dedi tarihini

Kıldı İbrahim Paşa Cami'î zibâ kâvi (958) (Erdoğan, 1938, s.30)

Açıklaması: Allah'a şükür bu camiî yerinde inşâ edildi.

Çünkü dünya evi, hayrlı güzellik ile imâr edilir.

Adaletli izin sahibi bu işe yöneldi
 Bu yüce camiî, Allah'ın kuvvetli yardımları ile oldu
 Hürmet ve izzet ile Kandî tarihini dedi
 İbrahim Paşa camiye süslü ve kuvvetli kıldı. (958) (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.508)

Resim 4.68. Avlu Giriş Kapısı Üstü (Kuzey) Alınlık

2) Avlunun Giriş Kapısı Üstü (Güney)

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin kazıma tekniği

Renk: Koyu gri zemin üzerine

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Yaptı İbrahim Paşa bu muallâ camiî*

Yümn ile eyldi sâl-î sürûr encâmda

Kılalar icmâ-î ümmet tâ ki beş vakt-î edâ

Kılûben tahmid ü tasbihî sabah ü Şâmda

Kandî-yi dâ'î dedi itmâmına târîhini

Oldı i'zâz ile bu ma'bed şerif eyyâmında (958) (Özsayınır, 1993, s.50)

Açıklaması: Bu yüce camiye İbrahim Paşa yaptı

Toplanan cemaat beş vakit namazı vaktinde kılarlar

Sabah ve akşam hamd tesbihi çekerler

Duacı Kandî bitiş tarihini dedi

Bu şerefli mabed 958 senesinin günlerinde hürmet ile yapıldı (Fatih

Belediye Başkanlığı, 2016, s.508).

Resim 4.69. Avlu Giriş Kapısı Üstü (Güney) Alınlık

3) Cümle Kapısı Üstü

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine kazıma tekniği

Renk: Beyaz mermer üzerine

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Âsaf-i pâk dîn-i İbrahim*

Ki anındır binâ-yı hayr- şiar

Hamdilillâh tamam olup buldu

Camiî ile şeref bu râh -güzâr

Didî Kandî bu cami 'e tarih

Beyt-i Hâdî ve mâbed-i ebrâr (958) (Erdoğan, 1938, s.30)

Açıklaması: Temiz dinli vezir İbrahim

Ki hayrın simgesi olan bu binayı

Allah'a şükür tamamladı

Camiî ile bu yol şeref kazandı

Doğru yola girenlerin evi ve hayr sahibi olanların mâbedi. (958) (Fatih

Belediye Başkanlığı, 2016, s.509)

Resim 4.70. Cümle Kapısı Üst Kitâbesi

4) **Son Cemaat Yeri Çini Pencere Alınlıkları ve Üstleri**
Sağ Bölüm (Minare Çıkış Kapısı Üstü)

İçerik: Ayet (Zümer Sûresi 39:73)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs (İstifli)

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Lacivert zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Selâmün ‘aleyküm tibtüm fethûlûha halidîyn.*

Açıklaması: “Selâm sizlere, ne hoşsunuz! Ebedî olarak içinde kalmak üzere girin oraya (cennete).

❖ Bu panonun hemen üzerinde ;

Dairesel bir form içinde celî sülüs hattı ile lacivert zemin üzerine beyaz renkle;
(Esmâü'l-Hûsnâ)

Yâ Hannân: Rahmân ve Râhim, Çok merhametli, sonsuz merhamet sahibi,

Yâ Mennân: Çok ihsan eden, İhsanı bol, hakiki iyilik sahibi yazmaktadır.

Resim 4.71. Son Cemaat Yeri Sağ Bölüm (Minare Çıkış Kapısı Üstü) Çini Pencere Alt ve Üst Alınlık

Sol Bölüm İlk Pencere Alınlığı

İçerik: Hadis

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Lacivert zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *El-münafik-u fi'l mescid ke't-tayr-i fi'l kafes. Sadaka Resûlüllâh*
(Aclûni, *Keşfüt-Hafâ*, II, 388, 2689).

Açıklaması: Resûlüllâh (s.a.v) doğruyu söyledi (buyurdu): Mescitteki münâfik, kafesteki kuş gibidir.

Resim 4.72. Son Cemaat Yeri Sol Bölüm İlk Pencere Alınlığı

Sol Bölüm İkinci Pencere Alınlığı**İçerik:** Ayet (Ra'd Sûresi 13:24)**Hattat:** Bilinmiyor**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Çini zemin üzerine sıraltı tekniği**Renk:** Lacivert zemin üzerine beyaz renk ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** *Selâmün 'aleyküm bimâ sabertüm feni'me ukb-e'd-dâr.***Açıklaması:** Sabretmenize karşılık selâm sizlere. Dünya yurdunun sonucu (cennet) ne güzeldir!❖ Buranın üst bölümünde

Dairesel bir form içinde makili hat ile lacivert zemin üzerine beyaz renk ile (Esmâü'l-Hûsnâ);

Yâ Kâfi: Kullarına yeten, ihtiyaçlarını gideren*Yâ Şâfi:* Şifâ veren*Yâ Muğnî:* İsteddiğini istediği anda, istediği kadar zengin eden; ihtiyaçları giderip zengin eden.

Resim 4.73. Son Cemaat Yeri Sol Bölüm İkinci Çini Pencere Alt ve Üst Alnlık

5) Cümle Kapısı Kanatları

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Ahşap zemin üzerine kazıma tekniği

Renk: Koyu kahverengi renk üzerine

Dil: Arapça

Sağ Kanat

Okunuşu: *Allahümme iftâh lî ebvâbe rahmetike*

Açıklaması: Allah'ım! (Bana) Rahmet kapısını aç.

Resim 4.74. Cümle Kapısı Sağ Kanadı

Sol Kanat

Okunuşu: *Allahümme innî es'elûke min fâzlike*

Açıklaması: Allah'ım! Senin fazlından, kereminden istiyorum.

Resim 4.75. Cümle Kapısı Sol Kanadı

6) Ana Kubbe

İçerik: Ayet (Nûr Sûresi 24:35)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk

Dil: Arapça

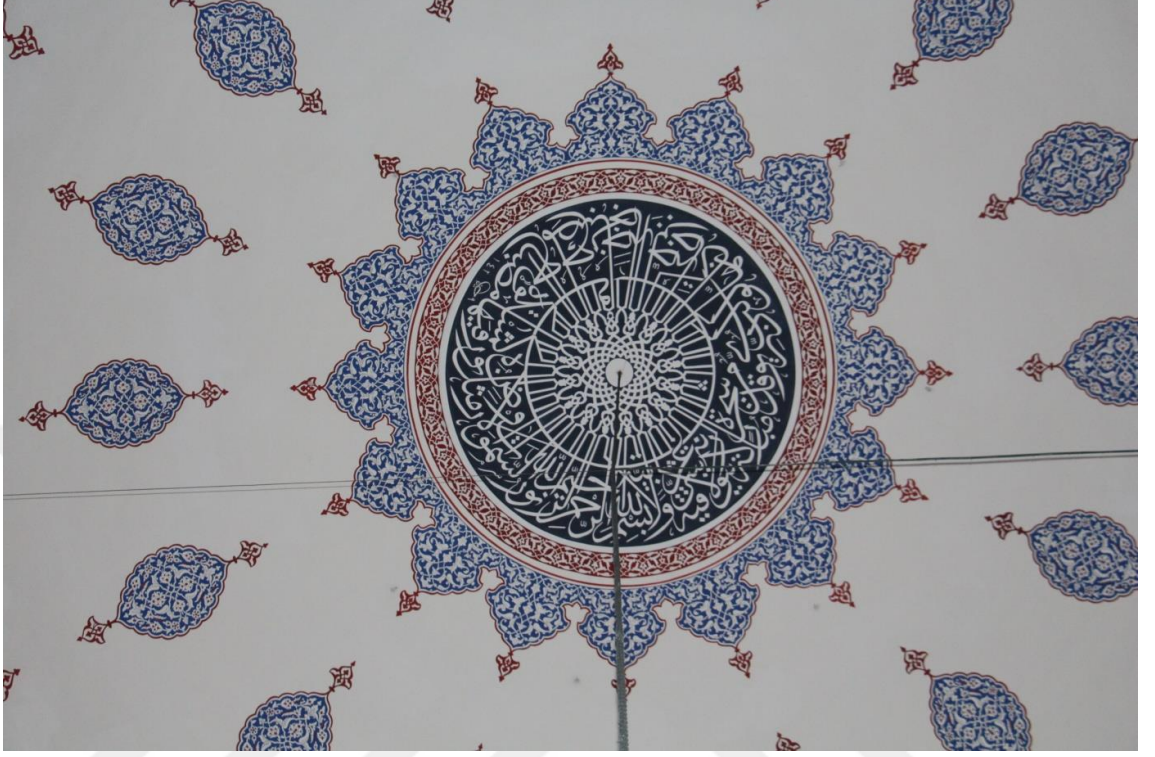
Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

Allahû nûru's-semâvâti ve'l ard, meselû nûrihî ke mişkâtin fihâ misbâhun, el-misbâhu fî zucâcetîn, ez-zucâcetû ke ennehâ kevkebûn durriyyîn, yûkadu min şecerâtin mübâreketin zeytûnetin lâ şarkiyetin ve lâ garbiyyetin.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Allah, göklerin ve yerin nûrudur (aydınlatıcısıdır). O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba bir billûr içindedir; o billûr da sanki inciye

benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nisbet edilemeyen mübârek bir ağaçtan çıkan yağdan tutuşturulur.

Resim 4.76. Ana Kubbe Yazısı

7) Mihrab (Mihrab-Mihrab Üstü Duvar Alınlık)

Mihrab

İçerik: Ayet (‘Âl-î İmrân 3:37)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Tâ’lik

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Firûze zemin üzerine lacivert renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Küllemâ dehâle ‘aleyha Zekeriyyel mihrâbe*

Açıklaması: Zekeriyya (a.s) , onun (Hz.Meryem’in) bulunduğu mihrâba her girdiğinde...

Resim 4.77. Mihrab Üstü Çini Alınlık

Mihrab Üstü Duvar Alınlık

İçerik: Ayet (Cuma Sûresi 62:9-10)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Beyaz zemin üzerine siyah renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 9) *Yâ eyyuhâllezîne âmenû izâ nûdiye li's-salâti min yevmil cumu'atî fe'sav ilâ zikrillâhî ve zerûl bey'a, zâlikûm hayrûl-lekûm in kûntûm ta'lemun.*

10) *Fe izâ kudiyeti's-salâtû fenteşirû fi'l ardı vebteğû min fadlillâhî vezkûrûllâhe kesîrân le'allekûm tûflihûn.*

Açıklaması: 9) ‘‘Ey imân edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayrlıdır.’’

10) ‘‘Namaz kılındı mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lûtfundan nasip arayın. Allah’ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz.’’

Resim 4.78. Mihrab Üstü Duvar Alınlık

10) Pendantifler

İçerik: Çehâr Yâr-ı Güzîn

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kazıma tekniği

Renk: Beyaz zemin üzerine siyah renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allah(c.c), Muhammed(s.a.v), Ömer(r.a), Ali(r.a), Osman(r.a), Hüseyin(r.a), Hasan(r.a), Osman(r.a), Ebubekir(r.a),*

Açıklaması: Allah (c.c) , Muhammed (s.a.v), Ömer (r.a), Ali (r.a), Osman (r.a) Hüseyin (r.a), Hasan (r.a), Osman (r.a), Ebubekir (r.a).

Resim 4.79. Pandantifler Genel Görünüş

11) Camiî İçi Pencere Alınlıkları

İçerik: Esmâü'l-Hüsnâ

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs (İstifli)

Malzeme ve Teknik: Sıva zemini boyalı olarak (El Kuddü's-selâmûl mü'minûl müheyminû 'Âzizû'l Cebbâr'ü'l Mütekebbir esmâsı sıva üzerine boyama ile)

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk ile (El Kuddü's-selâmûl mü'minûl müheyminû 'Âzizû'l Cebbâr'ü'l Mütekebbir esmâsı beyaz zemin üzerine kırmızı renk ile)

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Hüvâllahüllezî lâ ilâhe illahû Er-rahmanû Er-rahimülmelik*

2) *El-Kuddüsü's-selâmül Mü'minûl Müheyminûl 'Azizü'l Cebbar'ül Mütekebbir*

- 3) *El-Hâlik, El-Bâriû, El-Musavvir, El-Gaffar, El-Kahhar, El-Vehhâb, Er-Rezzâk, El-Fettâh, El- 'Âlîm, El-Kâbîd*
- 4) *El-Halîm, El- 'Azim, El-Gafûr, Eş-Şekûr, El- 'Aliyy, El-Kebîr, El-Hafîz, El-Mukît, El-Hasîb, El-Celîl, El-Kerîm, El-Rakîb*
- 5) *El-Mucîb, El-Vâsi, El-Hakîm, El-Vedûd, El-Mecîd, El-Bâ'is, Eş-Şehîd, El-Hakk, El-Vekîl, El-Kaviyy, El-Metîn, El-Veliyy*
- 6) *El-Hamîd, El-Muhsî, El-Mübdî, El-Mu'îd, El-Muhyî, El-Mümît, El-Hayy, El-Gayyûm, El-Vâcîd, El-Mâcîd, El-Vâhîd, Es-Samed*
- 7) *El-Müte'âlî, El-Berr, El-Tevvâb, El-Müntekîm, El-Afûvv, Er-Raûf, Mâlik-ül Mülk, Zül-Celâlî Ve'l İkrâm*
- 8) *El-Muksîd, El-Câmî, El-Ganiyy, El-Muğnî, El- Mâni, Ed-Dârr, Er-Râfî, En-Nûr, El-Hâdi, El-Bedî', El-Bakî, El-Varîs, Er-Reşîd, Es-Sabûr.*

Açıklaması: O Allah ki: O'ndan başka İlâh yoktur. *Rahman*'dir (tüm yaratılmışlara merhamet eden), *Rahim*'dir (mü'minlere merhamet eden, bağışlaya), *Melik*'tir (hükümrân),

Kuddüs'tür (mukaddes), *Selâm*'dir (selâmete erdiren), *Mü'min*'dir (emniyet veren), *Müheymin*'dir (koruyup gözeten), *Azîz*'dir (yüce), *Cebbâr*'dir (cebreden), *Mütekebbir*'dir (pek büyük olan),

Halîk'tir (yaratan), *Bariû*'dir (eksiksiz yaratan), *Musavvir*'dir (şekil veren), *Gaffar*'dir (günahları örten, bağışlayan), *Kahhar*'dir (kahredici), *Vehhâb*'dir (karşılıksız veren), *Rezzâk*'tır (rıziqlandıran), *Fettâh*'tır (hayr kapıları açan), *'Âlîm*'dir (her şeyi bilen), *Kâbîd*'dir (ruhları kabz eden),

Halîm'dir (yumuşaklık sahibi), *'Azim*'dir (zat ve sıfatlarında azamet sahibi), *Gafûr* (bağışlayıcı), *Şekûr* (kullarına dilediklerini veren), *'Aliyy* (yüce, yücelten), *Kebîr* (zat ve sıfatlarında büyük olan), *Hafîz* (koruyucu), *Mukît* (rıziqları yaratan), *Hasîb* (hesaba çeken), *Celîl* (yücelik sıfatları olan), *Kerîm* (çok cömert), *Rakîb* (gözeten),

Mucîb (duaları kabul eden), *Vâsi* (ilmi geniş), *Hakîm* (hikmet sahibi), *Vedûd* (mü'minleri seven), *Mecîd* (şerefi yüksek), *Bâ'is* (öldürten, diriltten, peygamberler

gönderen), *Şehîd* (her şeye şahit olan), *Hakk* (hakkın kendisi), *Vekîl* (kulların işlerini yerine getiren), *Kaviyy* (güç, kuvvet sahibi), *Metîn* (güçlü, kudretli), *Velîyy* (mü'minlere dost ve yardımcı),

Hamîd (övgüye lâyık olan), *Muhsî* (her şeyi sayan), *Mübdi* (her şeyi yokluktan çıkararak), *Mu'îd* (öldürüp yeniden dirilten), *Muhyî* (dirilten, hayat veren), *Mümût* (öldüren), *Hayy* (diri), *Gayyûm* (her şeyi ayakta tutan), *Vâcîd* (istediğini istediği anda bulan), *Mâcîd* (şânı yüce, keremi bol), *Vâhîd* (bir, tek), *Samed* (muhtaç olmayan),

Müte'âlî (noksanlıklardan yüce), *Berr* (iyiliği çok), *Tevvâb* (tövbeleri kabul eden), *Müntekîm* (intikam alan), *Afûvv* (affedici), *Raûf* (şefkati çok), *Mâlik-ül Mülk* (mülkün gerçek sahibi), *Zül-Celâlî Ve'l İkrâm* (yücelik, ikram sahibi)

Muksîd (adaletli), *Câmî* (bir araya getiren, toplayan), *Ganiyy* (zengin, kimseye muhtaç olmayan), *Muğnî* (dilediği muhtaç olmakatan kurtaran), *Mâni* (istedi şeylere engel olan), *Dârr* (dilediğini zarara sokan), *Râfî* (dilediğini yücelten), *Nûr* (aydınlatan), *Hâdi* (hidayete erdiren), *Bedî'* (çokça güzel yaratan), *Bakî* (varlığı ebedi olan), *Varîs* (mülkün gerçek sahibi), *Reşîd* (yol gösteren), *Sabûr* (çok sabırlı).

Resim 4.80. Cami İçi Pencere Alımlık 1

Resim 4.81. Cami İçi Pencere Alımlık 2

Resim 4.82. Cami İçi Pencere Alımlık 3

Resim 4.83. Cami İçi Pencere Alımlık 4

Resim 4.84. Cami İçi Pencere Alımlık 5

Resim 4.85. Cami İçi Pencere Alımlık 6

Resim 4.86. Cami İçi Pencere Alımlık 7

Resim 4.87. Cami İçi Pencere Alımlık 8

Değerlendirme

Avlunun kuzey, batı girişleri ile cümle kapısı üzerinde Kandî'ye ait bulunan 6 kartuş içinde sülüs hatlı ve mermer üzerine hakkedilmiş kitâbelerden ikisi (Avlunun kuzey giriş kapısı – Avlunun batı giriş kapısı) ikişerli sıra halinde iken cümle kapısı üzerindeki kitâbe üçerli sıra halindedir ve buranın sağ ile sol kenarlarında Kelime-î Tevhîd yazısı yer almaktadır.

Caminin son cemaat yerindeki sağ ve sol bölümlerindeki panolarda çeşitli ayet, hadis ve İsm-î Celâller lacivert renkli çini üzerine istifli sülüs hat ile yazılıdır. Etrafı zencerekli bu panoların hat alanı dışındaki boş kalan kısımlarda ara ara firuze renkte gonca hancer yaprak veya rumî motifler yer almış, gözlü harflerin içi firuze renk ile doldurulmuştur.

Çift kanatlı, sedef ve oyma işçilin en güzel örneğinin sergilendiği kapı kanatlarındaki celî sülüs hatlar, ahşap oyma tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Siyah zemin üzerine beyaz renk ile Nûr Sûresi (24:35)'nin tamamı değil yalnızca bir bölümü yer almaktadır. Mihrap üzerindeki lacivert ile turkuvaz renkli ve rumi motiflerle tezyinatlı, sıratlı tekniği kullanılarak hazırlanan, yarım daire çini, caminin en önemli

detayıdır. Bunun üzerinde sıva üzerine kalemişi tekniği kullanılarak, etrafı bordo renklerle tezyinatlı sülüs hat ile çift kartuş içine yazılı bulunan hat (Cuma Sûresi 62: 9-10) Cuma namazı için ezan okunduğunda camiye gitmeyi emreden ayettir ve bu ayet işlediğimiz camiler içinde sadece bu cami mihrabında yer almaktadır.

4.5. İVAZ EFENDİ

Plân No: 5

Fotoğraf No: 88-93

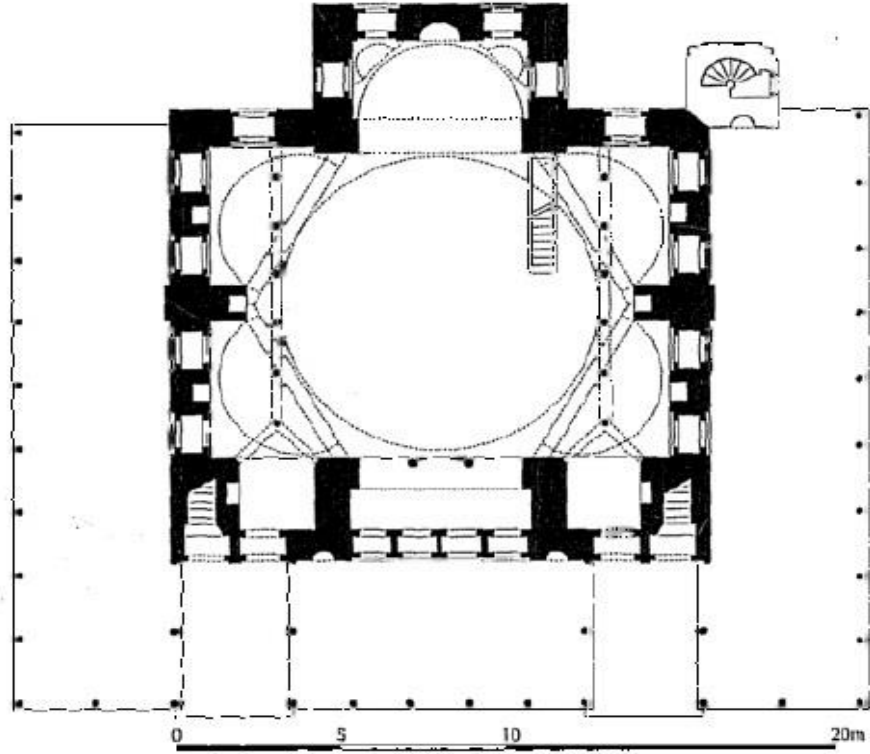
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat 2018

Yeri: Eğrikapı

İnşâa / Tamamlanma Tarihi: M.1585

Banîsi: (Kazasker) İvaz Efendi

Mimârı: Mimâr Sinan

Plân 5. İvaz Efendi Camiî Plânı

4.5.1. Caminin Mimârî Özellikleri

Kareye yakın dörtgen şeklinde plânlı olan caminin merkezindeki tek kubbeyi, etrafındaki beş yarım kubbe desteklemektedir. 1585 tarihli bu caminin inşâsı Mimar Sinan'a aittir. Kesme taş ile tuğladan ibaret olan camiî kuzey ve güney tarafından iki

kapıya sahip olup, caminin merkezi bir ana kapısı ve dâhi son cemaat yeri bulunmamaktadır.

4.5.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Ana Kubbe
- 2) Mihrab (Üstü-İçi)
- 3) Minber
- 4) Pandantifler

1) Ana Kubbe

İçerik: Ayet (İhlâs Sûresi 112:1-4)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

- 1) *Gul huvallâhu ehad*
- 2) *Allâh 's-samed*
- 3) *Lem yelid ve lem yûled*
- 4) *Ve lem yekun lehû küfûven ahad*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

- 1) De ki: O Allah, birdir.
- 2) Allah Samed (Herşey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir.
- 3) O, doğurmamış ve doğrulmamıştır.
- 4) Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir.

Resim 4.88. Ana Kubbe Yazısı

2) Mihrab (Üstü-İçi)

Mihrab Üstü

İçerik: Ayet (‘Âl-î İmrân 3:39)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalellahû Tealâ: Fenâdethûl melâiketü ve hûve kalmün yûsallî fi'l mihrâbî sadakallâh.*

Açıklaması: ‘‘Bunun üzerine o (Zekeriyya (a.s)) mihrapta ayakta namaz kılarken melekler seslendi... ‘’ (Şüphesiz) Allah sözün doğrusunu söyledi.

Resim 4.89. Mihrab Üstü Alınlık

Mihrab İçi

İçerik: Lafzâ_î Celâl / Lâfza-î Nebî / Çehâr Yâr-ı Güzîn / Hasaneyn Esmâsı

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allah-Muhammed / Ebubekir-Ömer / Osman-Ali / Hasan-Hüseyin / Radiyâllahû 'Aleyh.*

Açıklaması: Allah- Hz.Muhammed / Ebubekir-Ömer / Osman-Ali / Hasan-Hüseyin (Allah onlardan razı olsun).

Resim 4.90. Mihrab İçi Yazıları

3) Minber

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Muhammedûn sahibû'l minber, şefî'ül halk-ı fi'l mahşer.*

Açıklaması: Minberin sahibi Muhammed (s.a.v)'dir; O mahşer yerinde halkına şefaet edicidir.

Resim 4.91. Minber Üstü Yazısı

4) Pendantifler

İçerik: Lafzâ-î Celâl / Lâfza-î Nebî / Çehâr Yâr-ı Güzîn / Haseneyn Esmâsı

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allah(c.c) / Muhammed(a.s) / Ömer(r.a) / Ali(r.a) / Osman(r.a) / Ebubekir(r.a) / Hasan-Hüseyin(r.a)*

Açıklaması: *Allah(c.c) / Muhammed(a.s) / Ömer(r.a) / Ali(r.a) / Osman(r.a) / Ebubekir(r.a) / Hasan-Hüseyin(r.a)*

Resim 4.92. Pendantifler Genel Görünüş

Resim 4.93. Pandantifler Detay

Değerlendirme

Halk arasında ‘‘Eğrikapı Camiî’’ olarak da adlandırılan camiînin, diğer camilerden farklı olarak şadırvanı ve yine farklı olarak diğer camiler gibi taç kapısı bulunmamaktadır. Caminin ikişerli olmak üzere dört kapısı vardır. Bunlardan ikisi erkekler için alt ve üst kat girişleri diğer ikisi de bayanların alt ve üst bölüme giriş kapılarıdır. Ancak bunlar da herhangi bir kitâbe yer almamaktadır. Yan kubbecikleri olmayan ve tek bir merkezî kubbeye sahip caminin bu kubbe içi mavi zemin üzerine beyaz renk ile İhlâs Sûresi hatlıdır. Ayet harflerinden *ha, sad, fe, he*, harflerinin gözleri kırmızı renk ile tam dolu şekilde boyalıdır.

Cami içinde çiniler sadece mihrapta bulunmaktadır. Bu çiniler iç bölümde uzunlamasına dilimler şeklindedir ve beş adet tam, iki adet de yarım panolardan ibarettir. Hataî, penç, hançer yapraklarla bezeli bu panoların üst bölümünde Lafzâtullah (Allah (c.c)), İsm-î Nebî (Muhammed (s.a.v)) ve Çehar-Yar-ı Güzîn (dört halife) yer almaktadır. Burada da kubbe hattında ve pandantiflerdeki hatlarda olduğu gibi gözlü harflerin (*mim, he, dat*) kırmızı renk ile yine tam olarak boyalıdır. Cami ile beraber yapıldığı düşünölen çeşmenin kitâbesi bulunmamaktadır.

4.6. KARA AHMET PAŞA CAMİİ

Plân No: 6

Fotoğraf No: 94-111

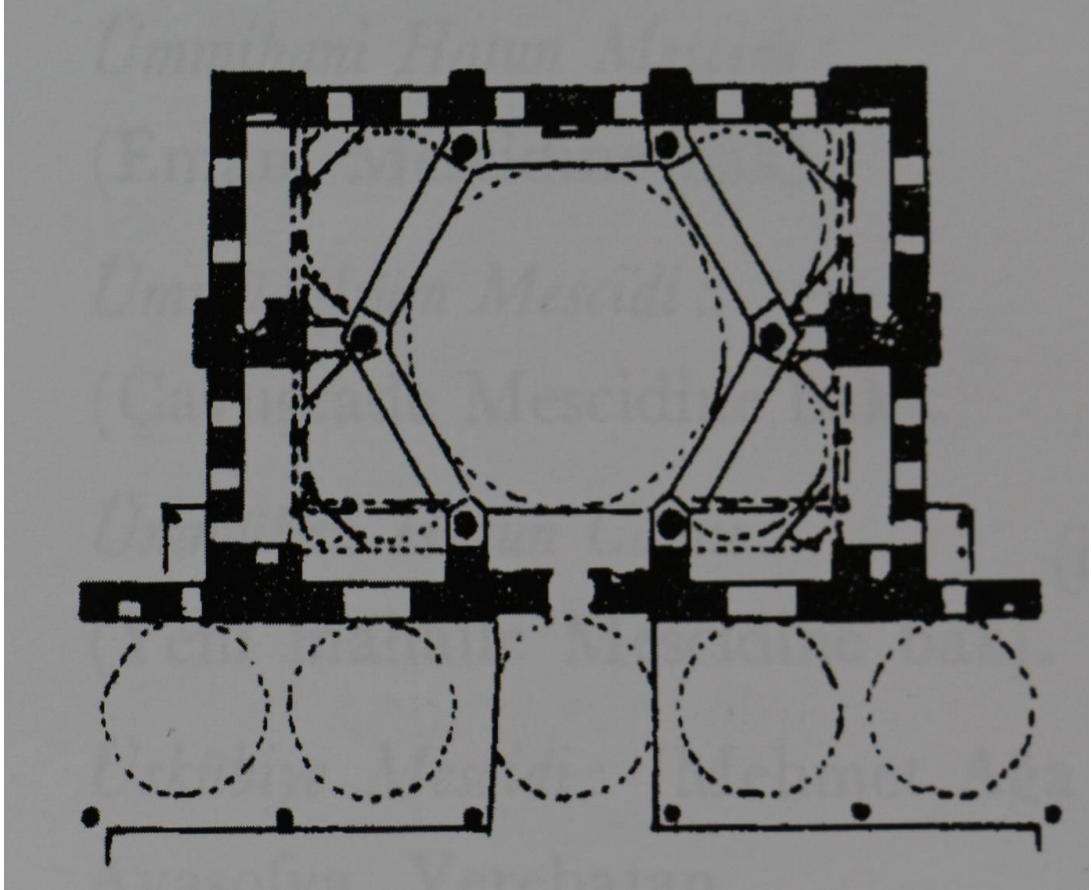
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat 2018

Yeri: Topkapı

İnşaa / Tamamlanma Tarihi: H.961-965 / M.1554-1558

Banîsi: Vezir-î Âzâm Kara Ahmet Paşa

Mimârı: Mimâr Sinan

Plân 6. Kara Ahmet Paşa Camii Plânı (Öz, 2009)

4.6.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Yavuz Sultan Selim'in damadı olan Vezir-î Âzâm Kara Ahmet Paşa tarafından külliye olarak plânlanan camiî, 1554 yılında Mimar Sinan tarafından yapılmaya başlanmış, Kara Ahmet Paşa'nın idamının ardından 1571 yılında tamamlanmıştır. İki ayrı depremde gördüğü hasar sebebiyle 1898 yılında II. Abdülhamid zamanında onarım gören cami, dikdörtgen plânlı olup, merkezî kubbe altı fil ayağı ve dört yarım kubbe ile çevrelenmiştir. Son cemaat yerini çevreleyen medreseye de sahip olan camiî, merkezî kubbeye yönelik on sekiz adet pencere ile aydınlanmaktadır. Müezzin mâhfilinin üstündeki kalem işleri ile mihrabın sağ ve solunda yer alan çini alınlıklardaki bezemeler, dönemin göze çarpan en güzel örneklerindedir.

4.6.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Dış Avlu Kapısı Üstü (Batı)
- 2) İç Avlu Üstü (Batı)
- 3) Cümle Kapısı Kitâbesi
- 4) Cümle Kapısı Üstü Sol Duvar Yazısı
- 5) Ana Kubbe
- 6) Pandantifler
- 7) Mihrab
- 8) Mihrabın Sağ ve Solundaki Pencere Alınlıklar
- 9) Mihrab Üstü Vitraylar (Üstü-Sağı-Solu)
- 10) Minber
- 11) Cümle Kapısı Üstündeki Mahfil Duvar Üstü

1) Dış Avlu Kapısı Üstü (Batı)

İçerik: Ayet (Nisâ Sûresi 4:103)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Eğrelti yeşil zemin üzerine altın yıldız ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnne's-salâte kânet 'alel mü'minine kitâben mevkûta. Sadâkallahü'l-azîym.*

Açıklaması: Muhakkak ki namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılındı.

(Şüphesiz) Allah, en doğruyu, en güzeli söyledi.

Resim 4.94. Dış Avlu Kapısı Üstü (Batı) Alınlık

2) İç Avlu Üstü (Batı)

İçerik: Salâvat

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri renk mermer üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Es-selâtû ve's-selâmü 'aleyke yâ hayre halkillâh*

Açıklaması: Salât ve selâm senin üzerine olsun Ey Allah'ın yarattıklarının en hayrlısı!

Resim 4.95. İç Avlu Üstü (Batı) Alınlık

3) Cümle Kapısı Üstü

İçerik: Ayet (Neml Sûresi 27:30)

Hattat: Tevfik

Yazı Türü: Cefî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: İran yeşili üzerine siyah renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnnehû min Süleymâne ve innehû Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

Açıklaması: O (mektup) Süleyman'dan gelmektedir ve (o) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın adıyla başlamaktadır.

Resim 4.96. Cümle Kapısı Üst Alınlık

4) Cümle Kapısı Üstü Sol Duvar Yazısı

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Kesme taş üzerine boyama

Renk: Gri renk üzerine

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlüllâh.*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.97. Cümle Kapısı Üstü Sol Duvar Yazısı

5) Ana Kubbe

İçerik: Ayet (İhlâs Sûresi 112:1-4)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği ile

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

- 1) *Gul huvallâhu ehad*
- 2) *Allâh 's-samed*
- 3) *Lem yelid ve lem yûled*
- 4) *Ve lem yekun lehû küfûven ahad*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

- 1) De ki: O Allah, birdir.

- 2) Allah Samed (Herşey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir.
- 3) O, doğurmamış ve doğrulmamıştır.
- 4) Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir.

Resim 4.98. Ana Kubbe Yazısı

6) Pendantifler

İçerik: Lafzâ-î Celâl / Lâfza-î Nebî / Çehâr Yâr-ı Güzîn

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celf Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine bakır renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: Allah(c.c) / Muhammed(s.a.v) / Ebubekir(r.a) / Ömer(r.a) / Osman(r.a) / Ali(r.a)

Açıklaması: Allah (c.c) / Muhammed (s.a.v) / Ebubekir (r.a) / Ömer (r.a) / Osman (r.a) / Ali (r.a)

Resim 4.99. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş

7) Mihrab

İçerik: Ayet (Âl-î İmrân Sûresi 3:37)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Küllemâ dehâle aleyhâ Zekeriyâl mihrâbe.*

Açıklaması: Zekeriyâ onun yanına (Hz. Meryem'in yanına) her girdiğinde...

Resim 4.100. Mihrab Üst Yazısı

8) Mihrabın Sağ ve Solundaki Pencere Alınlıklar

İçerik: Ayet (Fatihâ Sûresi 1/ 1-7)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Lacivert zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym. Elhamdülillâhi*

2) *Rabbi 'l 'âlemîn. Er-rahmani 'r-rahiym*

3) *Mâlikî yevmi 'd-dîn. İyyâke nâ 'budû*

4) *Ve iyyâke neste 'în. İhdine 's-sırâta 'l-mustakîm*

5) *Sırâta 'l-lezîne en 'amte 'aleyhim*

6) *Ğayri 'l-meğdûbi 'aleyhim ve le 'd-dâllîn.*

- Açıklaması:** 1) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla
2) Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır. O, Rahmân ve Rahîm'dir.
3) Hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâlikîdir, (hükümrândır)
4) (Allah'ım!) yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Sen'den yardım bekleriz.
5) Bizi, doğru yola ilet; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna
6) Gazaba uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.

Resim 4.101. Mihrab Sağı Pencere Alınık 1

Resim 4.102. Mihrab Sağı Pencere Alınlık 2

Resim 4.103. Mihrab Sağı Pencere Alınlık 3

Resim 4.104. Mihrab Solu Pencere Alınlık 1

Resim 4.105. Mihrab Solu Pencere Alınlık 2

Resim 4.106. Mihrab Sağı Pencere Alınlık 3

9) Mihrab Üstü Vitraylar (Sağı -Üstü-Solu)

Mihrab Sağı Vitray

İçerik: Ayet (Kehf Sûresi 18:39)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Tâ'lik

Malzeme ve Teknik: Alçı üzerine oyma tekniğı

Renk: Mavi cam üzerine beyaz ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ma'saallahû lâ kuvvete illâ billâh*

Açıklaması: Kuvvet ve kudret yalnızca Allah'ın dilemesi iledir.

Resim 4.107. Mihrab Sağı Vitray

Mihrab Üstü Vitray

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Ta'lik

Malzeme ve Teknik: Alçı üzerine oyma tekniği

Renk: Mavi cam üzerine beyaz ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlullâh.*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.108. Mihrab Üstü Vitray

Mihrab Solu Vitray

İçerik: Ayet (Tevbe Sûresi 9:129)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Ta'lik

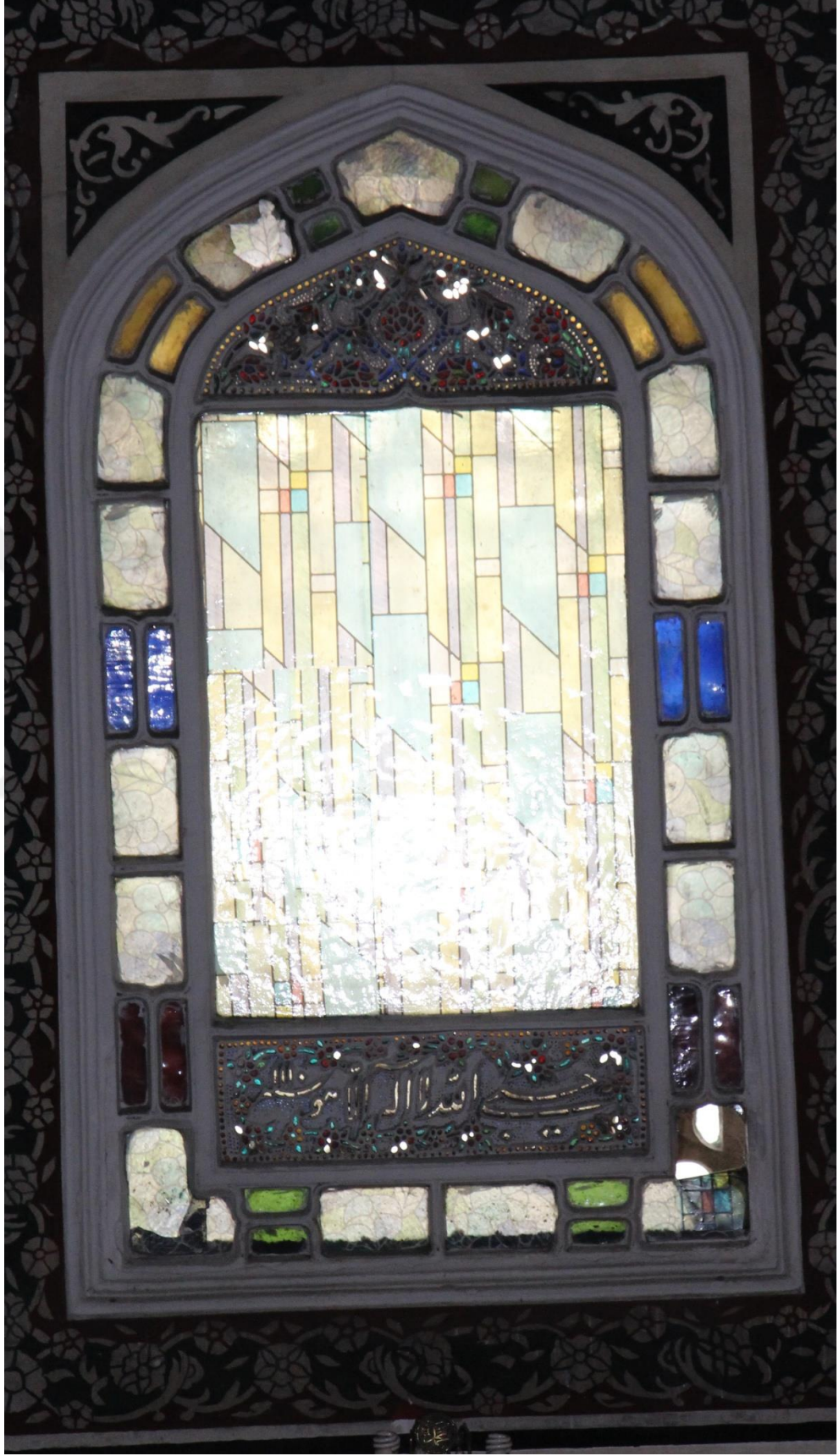
Malzeme ve Teknik: Alçı üzerine oyma tekniği

Renk: Mavi cam üzerine beyaz ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Hasbiyâllahû lâ ilâhe illâ hû*

Açıklaması: Bana Allah yeter (kâfidir). O'ndan başka ilâh yoktur.

Resim 4.109. Mihrab Solu Vitray

10) Minber

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlullâh.*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.110. Minber Üst Yazısı

11) Cümle Kapısı Üstündeki Mahfil Duvar Üstü

İçerik: Hasaneyn Esmâsı

Hattat: Fahri

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemîşi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine bakır renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Hasan Radiyallahü anh / Hüseyin Radiyallahü anh*

Açıklaması: Hz. Peygamber (s.a.v)'in torunları, Hz.Fatıma (r.anha) ve Hz. Ali (r.a)'nin çocukları. Allah onlardan razı olsun.

Resim 4.111. Cümle Kapısı Üstündeki Mahfil Duvar Üstü

Değerlendirme

Pencerelerinin kapıdan daha büyük olduğu caminin kubbesinde, birçok camide olduğu gibi celî sülüs hat ile İhlâs Sûresi yazılıdır. Kubbe etrafı adeta dantel gibi işlenmiştir. Sadece mermerden yapılmış olan mihrab genelde olduğu gibi Âl-î İmrân Sûresi 37. Ayeti kerimesi ile hatlıdır.

Dış kitâbeleri ile mihrab ve minberinin mermer üzerine kazıma tekniğiyle işlendiği camiînin pencere alınlıkları yeşil ve lacivert renkteki çinilerle bezelidir. Çinilerde alışılmıştın dışında yeşil renk ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Celî sülüs hat ile bezeli olan caminin vitrayları ise tâ'lik hat iledir. Camilerin genelinde ahşap oyma tekniği kullanılarak Kelime-î Tevhîd ile hatlı olan minber burada kendisini mermer üzerine kazıma şeklinde göstermektedir.

4.7. KILIÇ ALİ PAŞA CAMİİ

Plân No: 7

Fotoğraf No: 112-162

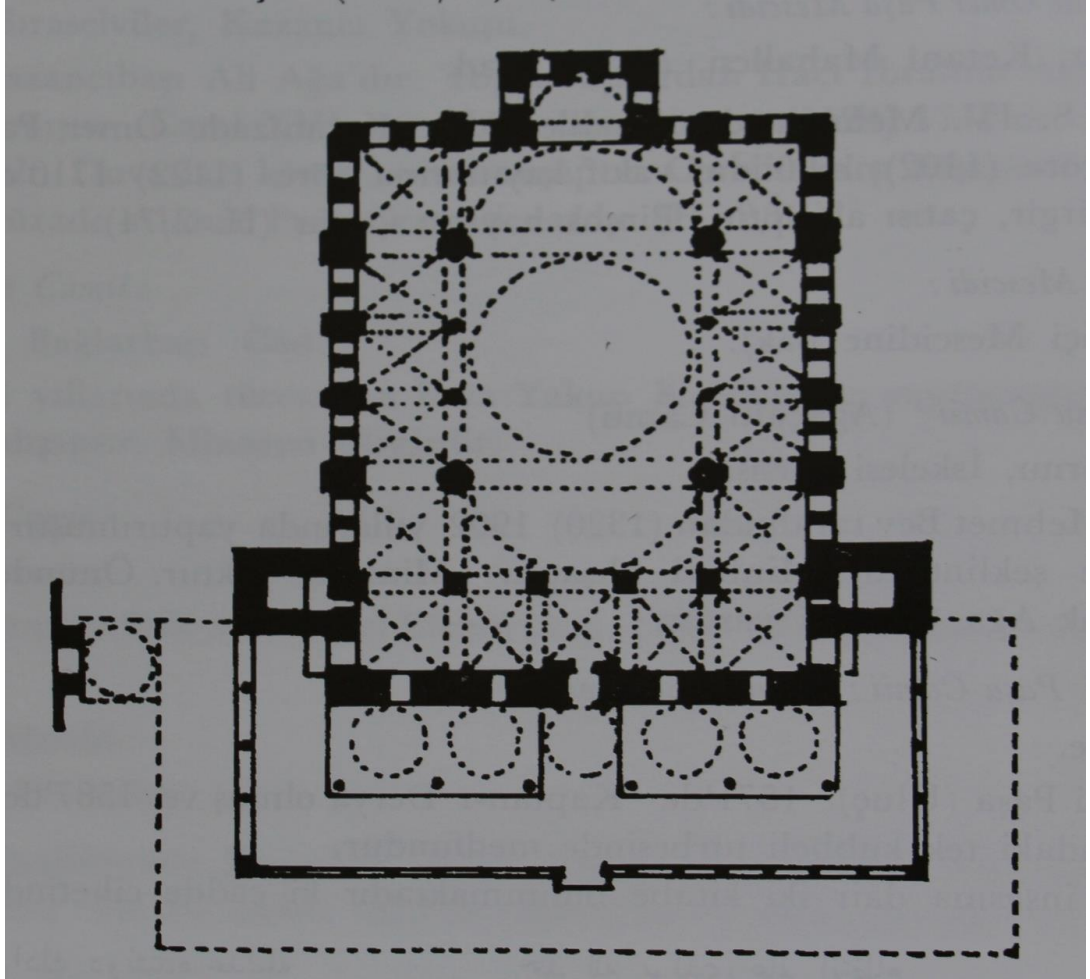
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat 2018

Yeri: Tophane

İnşâ / Tamamlanma Tarihi: H.988 / M.1580-81

Banîsi: Kılıç Ali Paşa (Uluç)

Mimârı: Mimâr Sinan

Plân 7. Kılıç Ali Paşa Camii (Öz, 2009)

4.7.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Biri kuzeyde diğeri ise doğuda olmak üzere iki kitâbesi bulunan bu cami, 1580 yılında Mimâr Sinan tarafından inşâ edilmiştir. Dikdörtgen plânlı, mihrabı ise çıkıntılı olan caminin merkezî kubbesi, dört sütûnla çevrili olan iki yarım kubbe ile desteklenmiştir. altı adet sütûn üzerine beş kubbe ile örtülen son cemaat yerine sonraki zamanlarda ikinci bir son cemaat yeri daha eklenmiştir. Son cemaat yeri ve cami içi pencere alınlıklarındaki çiniler 16.yy'ın en iyi örneklerini teşkil etmektedir.

4.7.2. Yazı Bulunan Alanlar

1. Avlu Giriş Kapısı (Kuzey)
2. Yan Giriş Kapısı (Doğu)
3. Cümle Kapısı (Alt Bölüm- Üst Bölüm)
4. Son Cemaat Yeri Revak Kemer
5. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlıklar
6. Doğu (İç) Giriş Kapısı Üstü
7. Batı (İç) Giriş Kapısı Üstü
8. Ana Kubbe
9. Yarım Kubbeler
10. Çeyrek Kubbeler
11. Pandantifler
12. Mihrab (Mihrab Üstü-Mihrab Üstü Madalyon)
13. Mihrab Bölümü Pencere Alınlıklar
14. Pencere Alınlıklar (Alt Kat)
15. Minber
16. Vitraylar

1) Avlu Giriş Kapısı (Kuzey)

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Mir-i bahr a'nı Kılıç Paşa Kapudaân-ı zaman*

Yaptı çün bu cami 'i ola yeri Darüsselâm

Hâtifi kuds-i Ulvî görüb dedi târihini

Ehl-i imâna ibâdetgâh olsun bu makam (988) (Özsayiner, 1993, s.137)

Açıklaması: Deniz kumandanı yani zamanın kaptanı Kılıç Paşa

Nın- ki bu camiye yaptı- yeri cennet olsun

Gaipten kutsal ve ulu seslenici, görüp tarihini seslendi:

Bu makam imân sahiplerine ibâdet yeri olsun (988) (Özsayiner, 1993, s.137)

Resim 4.112. Avlu Giriş Kapısı (Kuzey)

2) Yan Giriş Kapısı (Doğu)

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Han Murad'ın devletinde adille*

Hamdülillâh buldu âlem intizam

İzzet-û rif'atdedir her bendesi

Nice ma'mur olmasun her bir makam

Cehd idûb yaptı bu zibâ cami'î

Şi-î meydan ol Âli Paşa be-nâm

Ehl-î diller didiler târihini

Oldı a'lâ cami'inin Beytûlhâram (988)

Açıklaması: Murad Han'ın ülkesinde adaletle

Allah'a hamdolsun ki dünya düzene girdi

Böylece her kul değer kazanmıştır.

Her yer nasıl bayındır (mamura) olmasın

Meydan arslanı meşhur Âli paşa, çaba gösterip bu camiye yaptı

Gönül ehli olanlar tarihini: Bu ulu camiî Kâbe gibi oldu. (988) (Özsayner, 1993, s.137)

Resim 4.113. Yan Giriş Kapısı (Doğu) Alınlık

3) Cümle Kapısı Alt Bölüm

İçerik: Ayet (Haşr Sûresi 59:24)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

Hüvallahül hâlikul bâriül musavviru lehül esmâül hûsnâ, yüsebbihû lehu mâ fi's-semâvâtî ve'l ard ve hûvel 'azîzül hakîym.

Açıklaması: O,yaratan, yoktan var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şânını yüceltmektedir. O, galiptir, hikmet sahibidir.

Resim 4.114. Cümle Kapısı (Alt Bölüm) Alınlık

Üst Bölüm

İçerik: Ayet (Zümer Sûresi 39:62)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Müsennâ ve Celî Sülüs

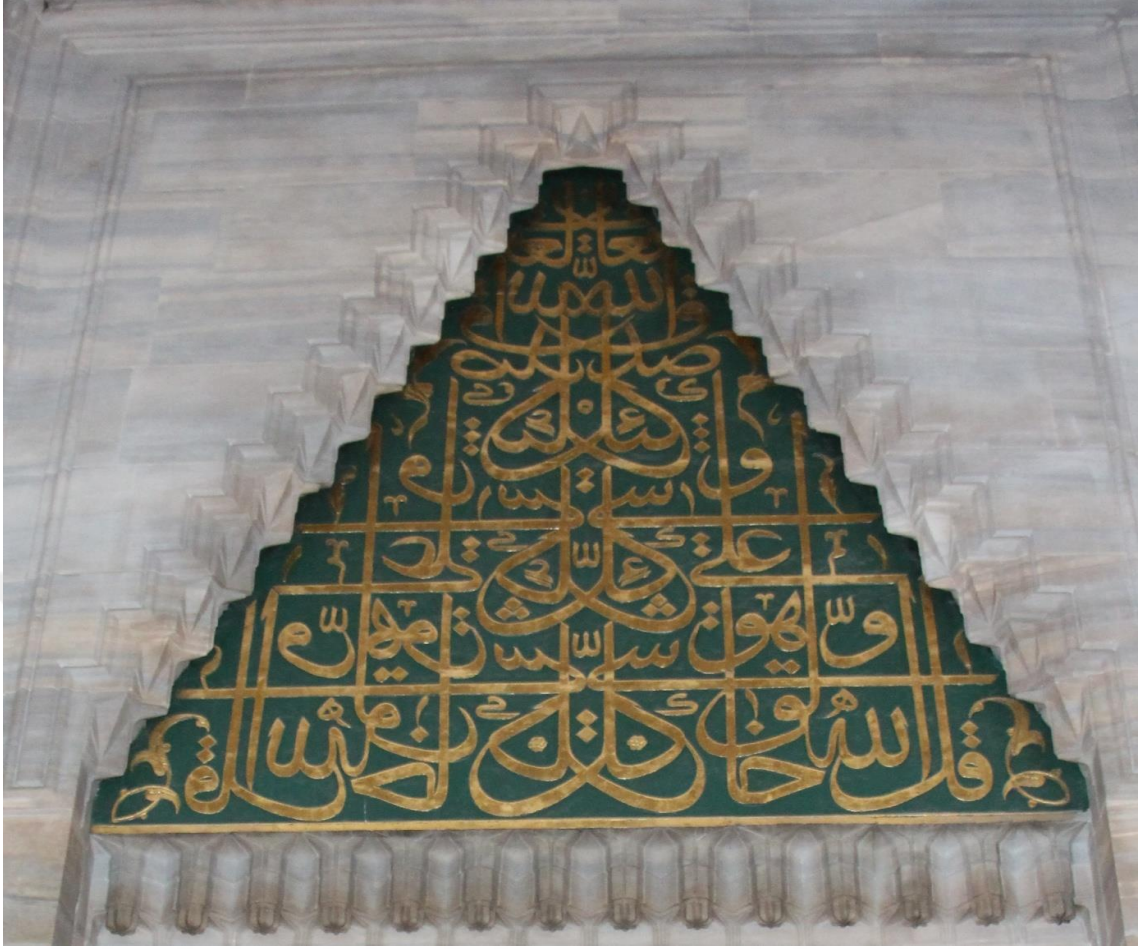
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allahû hâliku kûllî şey'in ve hûve 'âlâ kûllî şey'in vekiy.*

Açıklaması: Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şeye vekil (her şey O'nun tasarrufu ve muhafazasında)'dır.

Resim 4.115. Cümle Kapısı (Üst Bölüm) Alınlık

4) Son Cemaat Yeri Revak Kemer

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Cefî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllah, Muhammedün Resûlullâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur, Hz Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.116. Son Cemaat Yeri Revak Kemer Alınlık

5) Son Cemaat Yeri Pencere Alınlıklar

İçerik: Ayet (Haşr Sûresi 59:23)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Lacivert zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

Hûvallahûllezî lâ ilâhe illâ hû, El- Melikûl Kuddûs-u's-Selâmû, Mü'minû'l Müheyminû'l 'Azizûl Cebbâr

Açıklaması: O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, mülkün sahidir, eksikliklerden münezzehtir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, üstündür, istediğini zorla yaptırandır.

Resim 4.117. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 1

Resim 4.118. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 2

Resim 4.119. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 3

Resim 4.120. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 4

6) Doğu (İç) Giriş Kapısı Üstü

İçerik: Ayet (Me'âric Sûresi 70:34-35)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalellahû Tebârek ve Teâlâ: Vellezînehûm 'alâ salâtihim yûhâfizûn..
Ûlâike fî cennetin mûkramûn. Sadâkallahûl'l vehhâb.*

Açıklaması: Onlar namazlarını titizlikle koruyan kimsedir. İşte onlar cennetlerde ikrâm göreceklendir. (Şüphesiz) Vehhâb olan (karşılıksız sonsuz nimet veren) Allah en doğruyu, en güzeli söyledi.

Resim 4.121. Doğu (İç) Giriş Kapısı Üstü Alınlık

7) Batı (İç) Giriş Kapısı Üstü

İçerik: Ayet (Bakara 2:238)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalellahû Tebârek ve Teâlâ:Hâfızû 'alessalâvâtî ve's-selâti'l vusta ve kûmû lilâhî kânitîn. Sadâkallahûl'azimü'l cebbâr.*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu: Namazlara ve orta namaza devam edin, Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun. Azim ve Cebbar olan Allah ne güzel, ne doğru söyledi.

Resim 4.122. Batı (İç) Giriş Kapısı Üstü Alınlık

8) Ana Kubbe

İçerik: Ayet (İhlâs Sûresi 112:1-4)

Hattat: Demircikulu Yusuf efendi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk ile

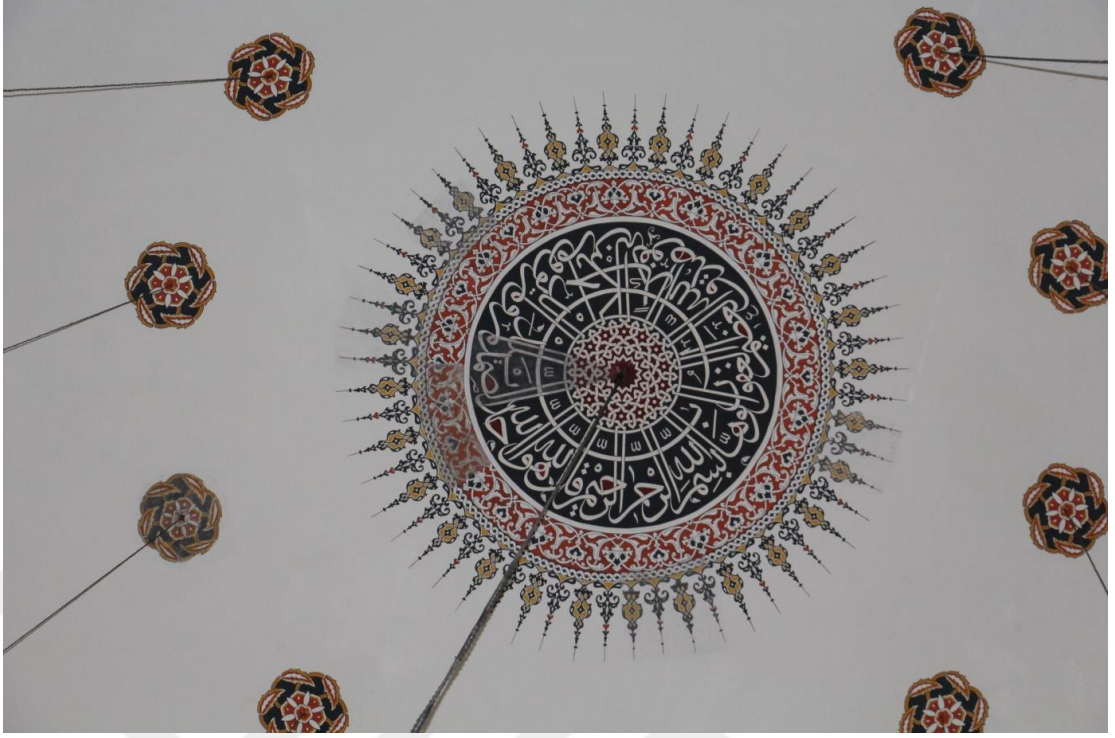
Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

1. *Gul huvallâhu ehad*
2. *Allâh 's-samed*
3. *Lem yelid ve lem yûled*
4. *Ve lem yekun lehû küfûven ahad*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

- 1) De ki: O Allah, birdir.
- 2) Allah Samed (Herşey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir.
- 3) O, doğurmamış ve doğrulmamıştır.
- 4) Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir.

Resim 4.123. Ana Kubbe Yazısı

9) Yarım Kubbeler

Mihrab Yarım Kubbesi ve Kuzey Yarım Kubbe

İçerik: Ayet (Tevbe Sûresi 9:18)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *İnnemâ yâ'murû mesâcidallahî men âmene billâhî ve'l yevmi'l-âhirî veekâme's-salâte veâtâ'z-zekâte,*

2) *Velem yâhşe illâllâhe fe'asâ ulâike en yekûnû mine'l muhtedîyn.*

Açıklaması: 1) Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahret gününe inanan, nazmı dosdoğru kıla, zekâtı veren,

2) Ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imâr eder. İşte onların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur. Azîm olan Allah ne güzel, ne doğru söyledi.

Resim 4.124. Mihrab Yarım Kubbesi Yazısı

Resim 4.125. Kuzey Yarım Kubbe Yazısı

10) Ceyrek Kubbeler

Mihrab Girintisi ve Kuzey Bölüm Çeyrek Kubbeler

İçerik: Ayet (Hacc 22:77)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Yâ eyyühâllezîne âmenerke'û vescüdû va'südû rabbekûm vef'alülhayrâ le'âllekûm tüflihûn*

Açıklaması: Ey imân edenler! Rükû edin, secdeye kapanın, Rabbinize ibadet edin, dünya ve ahiret için faydalı işler yapın ki kurtuluşa eresiniz.

Resim 4.126. Mihrab Girintisi Kubbe Yazısı

Kuzey Bölüm Çeyrek Kubbeler

İçerik: Ayet (Ankebût 29.45)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği ile

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Utlû mâ ûhiye ileyke el-kitâbî ve ekimû's-salât, inne's-salâte tenhâ*

2) *'Ani'l-fahşâ-î ve'l münker ve le zikrullâhî ekber.*

Açıklaması: 1) Kitaptan sana vahyolunanı oku; namaz kıl,

2) Muhakkak ki namaz hayasızlıktan ve fenâlıktan alıkoyar. Allah'ı anmak elbette ibadetlerin en büyüğüdür. Allah, yaptıklarınızı bilir.

Resim 4.127. Kuzey Bölüm Çeyrek Kubbe 1

Resim 4.128. Kuzey Bölüm Çeyrek Kubbe 2

Diğer Çeyrek Kubbeler

İçerik: Ayet ('A'raf 7:29)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kul emera rabbî bilkast veekîmû vucûhekum 'inde kulli mescidin ved'ûhu muhlisîn.*

Açıklaması: De ki: Rabbim adaleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi (O'na) doğrultun. Dini Allah'a has kılarak O'na yalvarın.

Resim 4.129. Çeyrek Kubbe 1

İçerik: Ayet (Bakara 2:115)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve lillâhil meşrikû ve'l mağribû fe eynemâ tuvellû fe seme vechûllâh innâllâhe vâsi'ûn 'âlîym.*

Açıklaması: Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın zatı da oradadır. Şüphesiz Allah (zât ve sıfatlarında) sınırsızdır, çok bilgilidir.

Resim 4.130. Çeyrek Kubbe 2

11) Pendantifler

İçerik: Ayet (Cuma Sûresi 62:9-10-11)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 9) *Yâ eyyuhâllezîne âmenû izâ nûdiye li's-salâti min yevmil cumu'atî fe'sav ilâ zikrillâhî ve zerûl bey'a, zâlikûm hayrûl-lekûm in küntûm ta'lemun.*

10) *Fe izâ kudiyetü's-salâtû fenteşirû fi'l ardı vebteğû min fadlillâhî vezkûrûllâhe kesîrân le'allekûm tûflihûn.*

11) *Ve izâ reev ticâreten ev lehvenin fa'd-dû ileyhâ ve terekûke kâimen kul mâ'indallâhî hayrûn min el-lehvi ve min et-ticâretî vallâhû hayrûn razikîyn.*

Açıklaması: 9) ‘Ey imân edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayrlıdır.’

10) ‘Namaz kılındı mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lûtfundan nasip arayın. Allah’ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz.

11) ve ticarete ve eğlenceyi görünce ona yönelip dağıldılar ve seni ayakta bırakıp gittiler. De ki: ‘Allah’ın katında olan şeyler, eğlence ve ticaretten daha hayrlıdır ve Allah, rızık verenlerin en hayrlısıdır.’

Resim 4.131. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş

12) Mihrab

Mihrab Üstü

İçerik: Ayet ('Âl-î İmrân 3:37)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Küllemâ dehâle 'aleyha Zekeriyyel mihrâbe*

Açıklaması: Zekeriyya (a.s), onun (Hz.Meryem'in) bulunduğu mihrâba her girdiğinde...

Resim 4.132. Mihrab Üstü Alınlık

Mihrab Üstü Madalyon

Dairesel form içinde lacivert zemin üzerine beyaz renk ile (Esmâü'l-Hûsnâ);

Yâ Hannân: Çok merhametli

Yâ Mennân: İhsanı bol, çokça veren yazılıdır.

Resim 4.133. Mihrab Üstü Madalyon

13) Mihrab Bölümü Pencere Alınlıklar

İçerik: Ayet (Fatihâ Sûresi 1-1:7)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs (İstifli)

Malzeme ve Teknik: Çini üzerine sıraltı tekniği

Renk: Lacivert üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym.*

2) *Elhamdülillâhi Rabbi 'l 'âlemîn*

3) *Er-rahmani 'r-rahiym*

4) *Mâlikî yevmi 'd-dîn*

5) *İyyâke nâ 'budû. Ve iyyâke neste 'în.*

6) *İhdine 's-sırâta 'l-mustakîm*

7) *Sırâta 'l-lezîne en 'amte 'aleyhim Ğayri 'l-meğdûbi 'aleyhim ve le 'd-dâllîn.*

- Açıklaması:** 1) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla
 2) Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır.
 3) O, Rahmân ve Rahîm'dir.
 4) Hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâlikîdir, (hükümrânıdır)
 5) (Allah'ım!) yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Sen'den yardım bekleriz.
 6) Bizi, doğru yola ilet; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna
 7) Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna; Gazaba uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.

Resim 4.134. Mihrab Bölümü Pencere Alınlık 1

Resim 4.135. Mihrab Bölümü Pencere Alınlık 2

Resim 4.136. Mihrab Bölümü Pencere Alınlık 3

Resim 4.137. Mihrab Bölümü Pencere Alınlık 4

14) Pencere Alınlıklar (Alt Kat)

İçerik: Ayet (Bakara 2:255-256-257-258-259)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini üzerine sıraltı tekniği

Renk: Lacivert üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

255) *Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyüm, Lâ te'huzühû sinetün velâ nevm, lehû mâ fi's-semâvâtî ve mâ fi'l-ard. Men zellezî yeşfe'u indehü illâ bi'iznih, ya'lemû mâ beyne eydihîm vemâ halfehûm velâ yühitûne*

bi'şey'in min ilmihî illâ nimâ şâe vesi'a kürsiyyihû's-semâvâtî ve'l ard, ve lâ yeudühû hıfzühûmâ ve hüvel'aliyyûl 'âziym.

256) *Lâ ikrâhe fî'd-dîn, kad tebeyyene'r-ruşdu. Min el-ğayy fe men yekfûr bî't-tağûti, ve yû min billâhî fe kadi's temseke bî'l'urveti'l vuska lâ-n fisâme lehâ vallâhû semî'un 'âlîym.*

257) *Allahû veliyyüllezîne âmenû, yuhricukûm miine'z-zulûmâtî ile'n-nûr. Vellezîne keferû evliyâuhumu'-tâğutu yuhricûnehûm mine'n-nûri ilâ'z-zulûmât ulâ-ike ashâbu annâri hûm fihâ hâlidûn.*

258) *Elem tera ile'l-lezî hâcce İbrâhîme fî Rabbihi en âtâhullâhû2l mulke iz kâle İbrâhîmu Rabbiye'l-lezî yuhyî veyumîtu kâle enâ uhyî veumîtu kâle İbrâhîmu fe-innâllâhe ye'tî bi'ş-şemsi mine'l meşriki fe ti bihâ mine'l mağribi febhite'l-lez'î kefera vallâhu lâ yehdi'l kavme'z-zâlîmîn.*

259) *Ev kellezî mera 'alâ karyetin vehiye hâviyetn 'alâ 'urûşihâ kâle ennâ yuhyî hâzihillâhu ba'de mevtihâ, feemâtehullâhu mi-ete 'amin summe be'asehu kâle kem lebiste kâle lebistu yevmen ev ba'da yevmin kâle bel lebiste mi-ete 'amin fenzur ilâ ta'âmike veşerâbike lem yetesenneh venzur ilâ himârike velinec'aleke âyeten li'n-nâsi venzur ile-l'izâmi keyfe nunşizuhâ summe neksûhâ lahmâ felemmâ tebeyyene lehu kâle 'alemu ennâllâhe 'alâ kulli şey'in kadîr.*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

255) Allah'tan başka ilâh yoktur. O, daima yaşayan daima duyan (diri), bütün varlıları ayakta tutandır. O'nu ne gaflet basar ne de uyku. Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nundur. Onun izni olmadan huzurunda şefaet etmek kimin haddine! Onların önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bilir. Onlar ise, O'nun dilediği kadarından başka ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun hükümdarlığı, bütün gökleri ve yeri kucaklamıştır. Her ikisini görüp gözetmek, O'na bir ağırlık da vermez. O, çok yüce, çok büyüktür.

256) Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklıktan ayırt edilmiştir. Artık her kim tâğutu (Allah'ın yerine tutulan şeyler) inkâr edip, Allah'a inanırsa, sağlam bir kulpa yapışmıştır ki, o hiçbir zaman kopmaz. Allah, herşeyi işitir ve bilir.

- 257) Allah imân edenlerin velisidir; onları karanlıktan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin velileri ise sahte tanrılardır; onları aydınlıktan çıkarıp karanlıklara sokarlar. İşte bunlar, ateşliklerdir, bunlar orada devamlı kalıcıdırlar.
- 258) Allah, kendisine mülk verdi diye İbrahim’le Rabbi hakkında mücadele edeni görmedin mi? Hani İbrahim: “ Benim Rabb’im diriltir ve öldürür” demişti. O da: “ Ben de diriltir ve öldürürüm” demişti. İbrahim: “ Öyleyse, Allah Güneş’i doğudan çıkarıyor, sen de batıdan çıkar” deyince, o gerçeği yalanlayan nankör, şaşırıp kaldı. Allah, zalim olan topluma doğru yolu göstermez.
- 259) Veya temelleri üzerine yıkılıp, harap olmuş beldeye uğrayan kimse gibi: “Ölümünden sonra Allah bunu nasıl diriltecek?” demişti. Bunun üzerine Allah, onu öldürüp yüz yıl ölü bıraktıktan sonra diriltti.

Resim 4.138. Pencere Alınlık (Alt Kat) 1

Resim 4.139. Pencere Alımlık (Alt Kat) 2

Resim 4.140. Pencere Alımlık (Alt Kat) 3

Resim 4.141. Pencere Alınlık (Alt Kat) 4

Resim 4.142. Pencere Alınlık (Alt Kat) 5

Resim 4.143. Pencere Alınlık (Alt Kat) 6

Resim 4.144. Pencere Alınlık (Alt Kat) 7

Resim 4.145. Pencere Alınlık (Alt Kat) 8

Resim 4.146. Pencere Alınlık (Alt Kat) 9

Resim 4.147. Pencere Alınlık (Alt Kat) 10

Resim 4.148. Pencere Alınlık (Alt Kat) 11

Resim 4.149. Pencere Alınlık (Alt Kat) 12

Resim 4.150. Pencere Alınlık (Alt Kat) 13

Resim 4.151. Pencere Alınlık (Alt Kat) 14

Resim 4.152. Pencere Alınlık (Alt Kat) 15

Resim 4.153. Pencere Alınlık (Alt Kat) 16

Resim 4.154. Pencere Alınlık (Alt Kat) 17

Resim 4.155. Pencere Alınlık (Alt Kat) 18

12) Minber

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Tâ'lik

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllah, Muhammedûn Resûlüllâh.*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.156. Minber Üstü Alınlık

15) Vitraylar

İçerik: Besmele-î Şerîf / Hadis/ Dua / Lafzâ-î Celâl/ Lafzâ-î Nebî /Ayet
(Muhammed Sûresi 47:19)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Tâ'lik / Sülüs

Malzeme ve Teknik: Alçı üzerine oyma tekniği

Renk: Beyaz üzerine sarı renk ile

Dil: Arapça

Vitray1 (Üst/Alt) (Hadis-î Şerîf)

Okunuşu: (Üst) *E'ûzu billâhi mine's-şeytâni'r-racîym. Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

(Alt) *'Accilû bi's-salâti gable'l fevt* (Münâvî, *Fezû'l-Kadîr*, V, 65)

Açıklaması: (Üst) Kovulmuş şeytanun şerrinden Allah'a sığınırım. Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

(Alt) Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin.

Resim 4.157. Vitray 1

Vitray2 (Üst/Alt) (Hadis-î Şerîf)

Okunuşu: (Üst) *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

(Alt) *Ve 'accilû bi't-tevbeti gable'l mevt* (Münâvî, *Fezû'l-Kadîr*, V, 65)

Açıklaması: (Üst) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

(Alt) Ve ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele edin.

Resim 4.158. Vitray 2

Vitray3 (Üst/Alt)**Okunuşu:** (Üst) *Allah*(Alt) *Celle Celâlihû***Açıklaması:** (Üst) Allah

(Alt) O'nun şanı ne yücedir.

Resim 4.159. Vitray 3

Vitray4 (Üst/Alt)**Okunuşu:** (Üst) *Muhammed*(Alt) *Aleyhisselâm***Açıklaması:** (Üst) Hz. Muhammed (s.a.v)

(Alt) Allah'ın selâmı onun üzerine olsun

Resim 4.160. Vitray 4

Vitray5 (Üst/Alt)

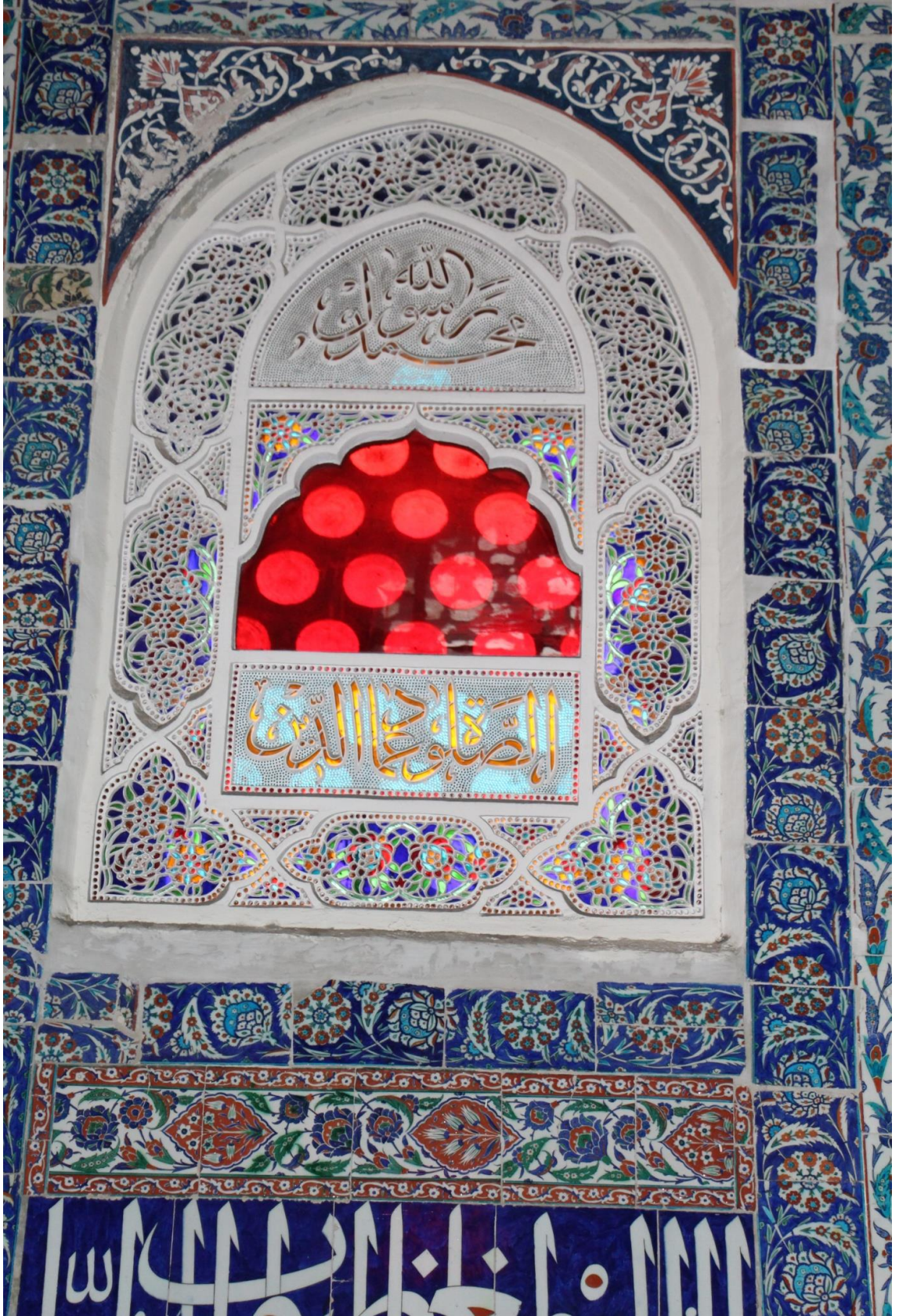
Okunuşu: (Üst) *Muhammed resûlüllâh*

(Alt) *Es-salâtü imâdû'd-dîn*

Açıklaması: (Üst) Hz. Muhammed Allah (c.c)'in elçisidir.

(Alt) Namaz dinin direğidir.

Resim 4.161. Vitray 5

Vitray 6 (Üst/Alt) / (Muhammed Sûresi 47:19)

Okunuşu: (Üst) *Fa'lem ennehû lâ ilâhe illâllâh*

(Alt) *Kale Aleyhisselâm*

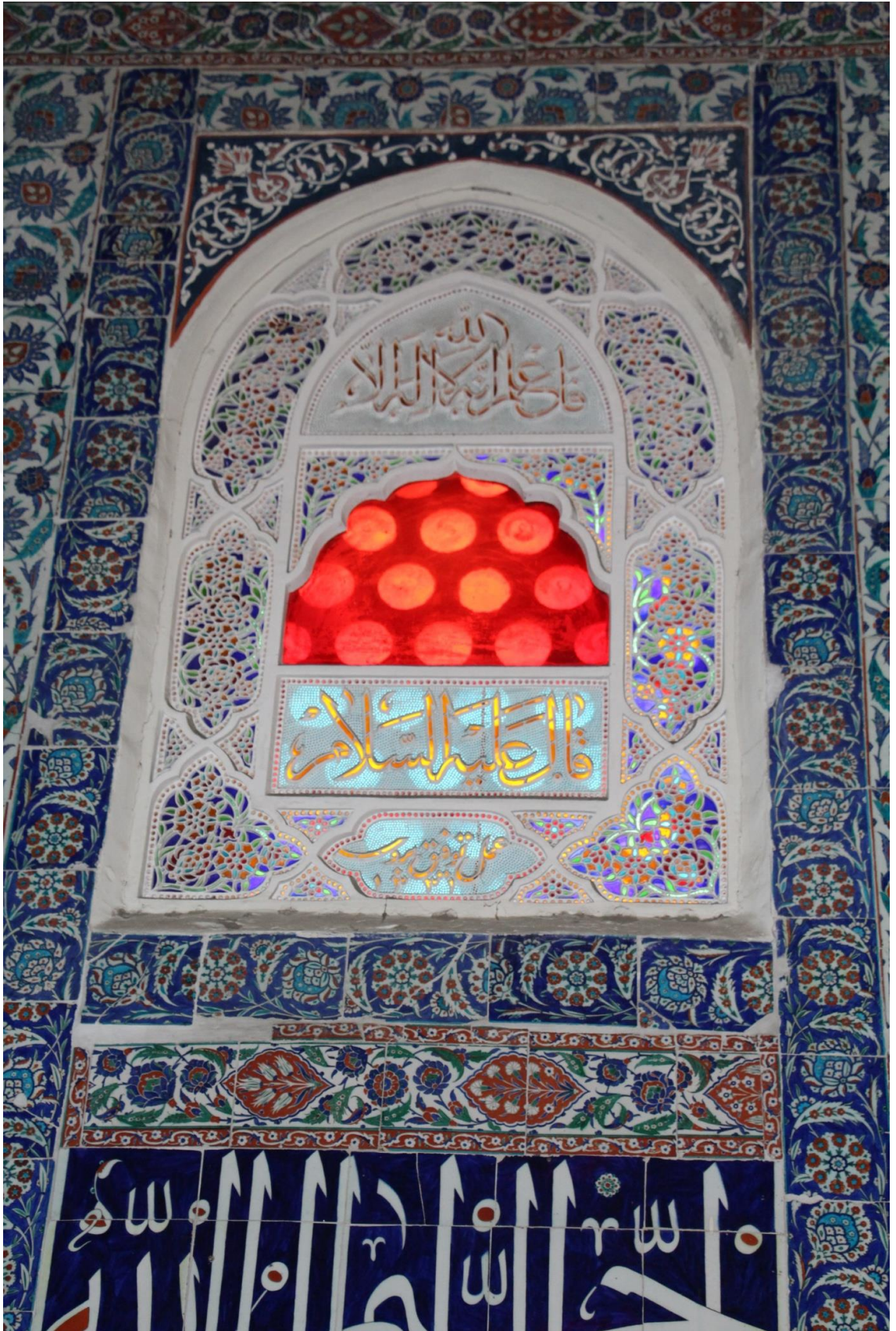
(En alt) *Tevfik*

Açıklaması: (Üst) Bil ki muhakkak Allah'tan başka ilâh yoktur.

(Alt) Selâm onun (Hz. Muhammed'in) üzerine olsun dedi ki:

(En alt) *Tevfik*

Resim 4.162. Vitray 6

Değerlendirme

Deniz üzerine yapılan ilk cami olma özelliğine sahip caminin dış kitâbe ve içteki alınlıkları yeşil zemin üzerine altın renk ile mermerle hakkedilmiştir. Celî sülûs ile yazılı bu hatlardan farklı olarak cümle kapısı kitâbesinin üst bölümü celî sülûs yanında celî müsennâ hattı ile yazılmıştır.

Kuzey giriş kapısı kitâbesi ikişer sıralı dört kartuş şeklinde iken, doğu giriş kapısı dörder sıralı ve sekiz kartuş içindedir.

Lacivert zemin üzerine beyaz renkli olan son cemaat yeri pencere alınlıkları, Hadım İbrahim Paşa Camiî çini panolarına benzer renk ve tarzda bezelidir. Dışta Fatih Sûresi'nin yer aldığı panolar içte yerini Bakara Sûresin'e bırakmaktadır. Yine lacivert zemin üzerine beyaz renk ile hatlı çini panolar da son cemaat yeri panolarındaki firuze renkle dolu gözlü harfler, içteki panolarda kırmızı renkle geçilmiştir. Bunların bordürü dıştakilerden daha kalın ölçülü ve kırmızı renkli rumî motiflerle bezelidir.

4.8. MİHRİMAH SULTAN CAMİİ

Plân No: 8

Fotoğraf No: 163-178

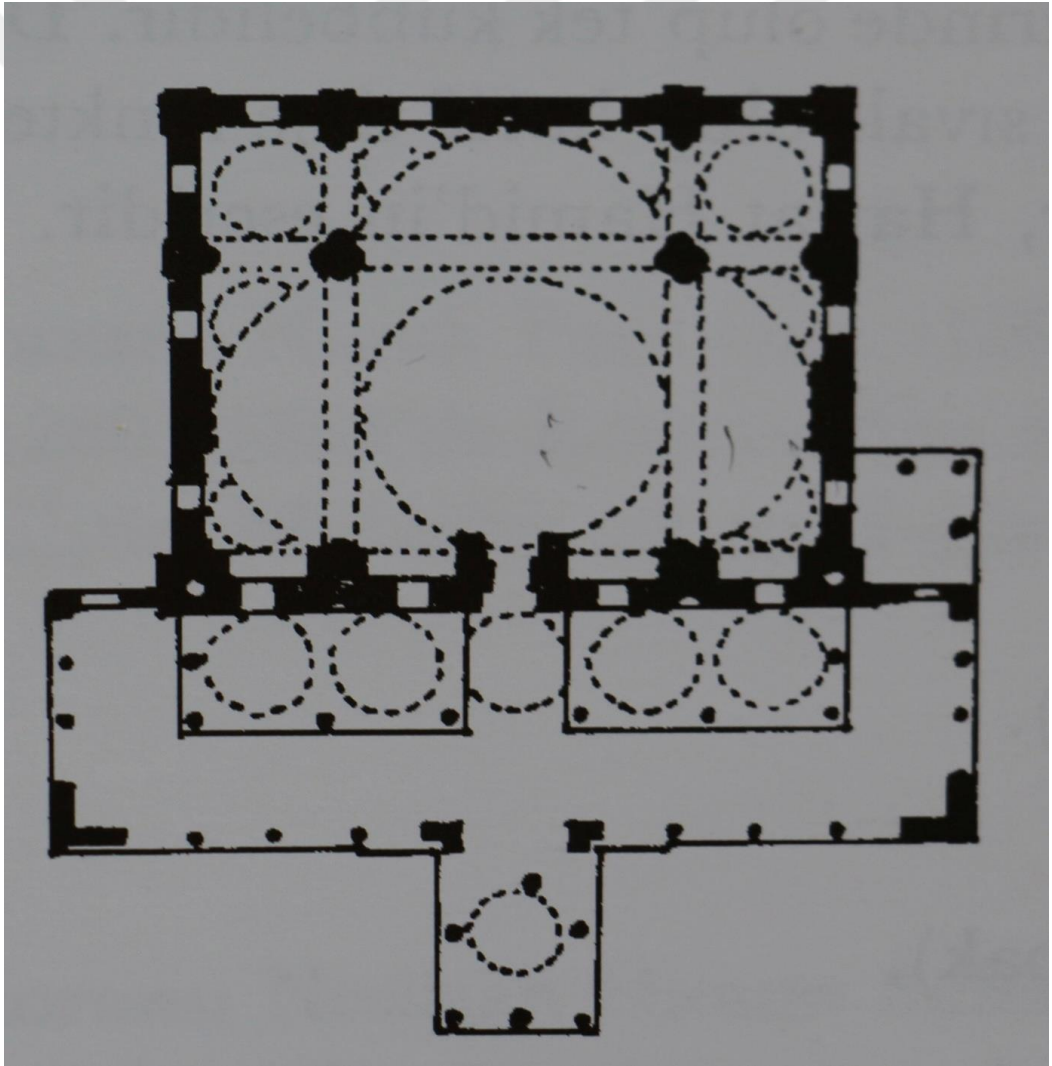
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat2018

Yeri: Üsküdar / İskele

İnşâa / Tamamlanma Tarihi: H. 954 / M. 1547-48

Banîsi: Mihrimah Sultan

Mimârı: Mimar Sinan

Plân 8. Mihrimah Sultan (İskele) Camii (Üsküdar) (Öz, 2009)

4.8.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı ve Rüstem paşa'nın eşi olan Mihrimah Sultan adına yaptırılan caminin mimarı Sinan'dır. 1547-48 yılında inşa edilen cami, kare plânlı olup mihrap ve iki yarım kubbe ile destekli merkezî kubbe mevcuttur. Minareye çıkış kapısı da bulunan son cemaat yeri ise 8 sütûn ile destekli beş kubbe ile örtülüdür. Avluda bir de şadırvanı bulunan camiî hem içten hem dıştan oldukça sade görünümündedir.

4.8.2. Yazı Bulunan Alanlar

1. Batı Kapısı Üstü
2. Çeşme Yapım Kitâbesi
3. Minareye Çıkış Kapısı Üstü
4. Cümle kapısı Üstü
5. Kapı Kanatları
6. Ana Kubbe
7. Yarım Kubbeler
8. Pandantifler
9. Mihrab (Mihrab Üstü-Mihrab İçi)
10. Minber
11. Kuzey (İç) Duvar

1) Batı Kapısı Üstü

İçerik: Ayet (Hicr Sûresi 15:46)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Udhulûhâ bi delâmîn amînin*

Açıklaması: Oraya emniyetle ve selâmetle girin.

Resim 4.163. Batı Kapısı Üst Alınlık

2) Cesme Yapım Kitâbesi

İçerik: Manzum Kitâbe (Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyna tekniği

Renk: Gri zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Habbezâ menba-ı âb-ı hayvân*

Teşne diller içe her dem mâsın

Mihrimah Sultan o Belkîs-meşreb

Yapmıştı şuyunun mecrâsın

Virdi Hak yine bu târihte ana

Çeşme-i âb-ı hayât icrâsın (999)

Açıklaması: Ne güzel bir ölümsüzlük suyu kaynağı, susamışlar her an suyu içsinler. Belkis huylu Mihrimah Sultan o suyun kaynağını yapmıştı. Allah ‘Ölümsüzlük suyu çeşmesinin yapımı ‘ tarihini ona verdi (Kuran, 1975, s. 43).

Resim 4.164. Çeşme Yapım Kitâbesi

3) Minareye Çıkış Kapısı Üstü

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Biinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik:

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Minareye Çıkış Kapısı Üstü (Sağ)

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedün Resûlüllâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah’tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O’nun elçisidir.

Resim 4.165. Minareye Çıkış Kapısı (Sağ) Üst Alnlık

Minareye Çıkış Kapısı Üstü (Sol)

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlüllâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.166. Minareye Çıkış Kapısı (Sol) Üst Alınlık

4) Cümle Kapısı Üstü

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

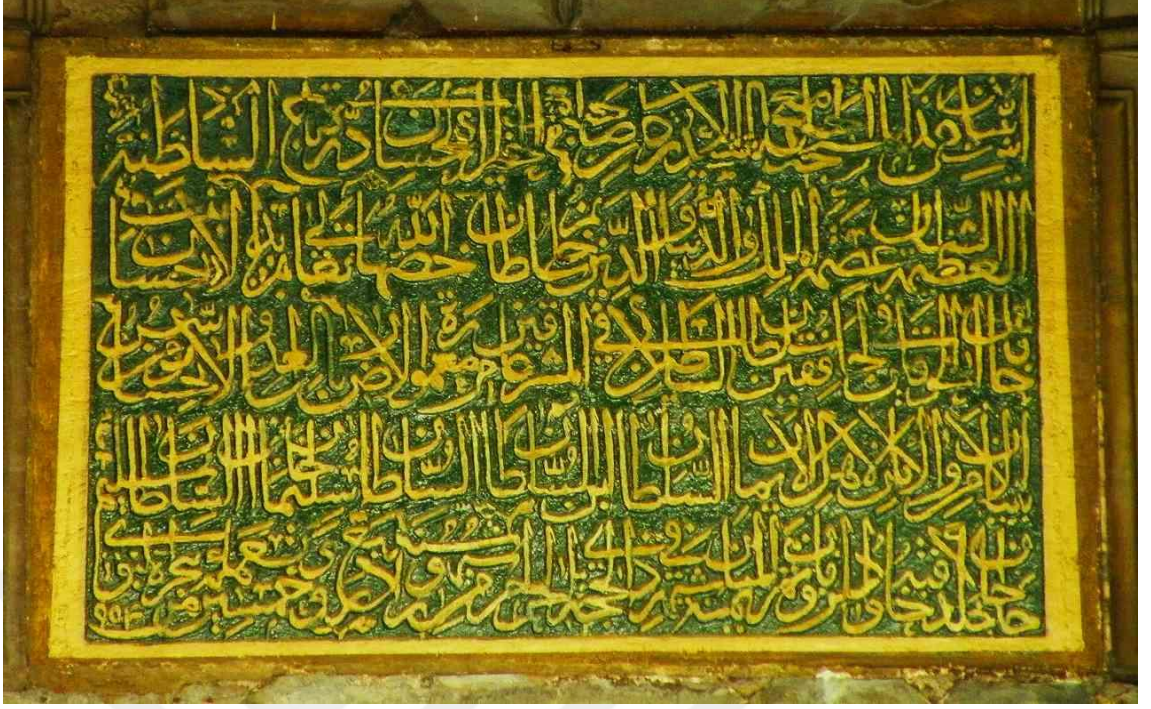
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yeşil zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Essase bünyan haz-el mescid el-câmi el müşeyyed el erkân sâhibet el-hayrât vel-hasenât dürret tâc-üs-saltane. El-âzimetü's-şa'n ismet ül-müyk ve'd dünya ve'd-dîn Hanım Sultan hasseh Allahû bî-mezid el-ihsân bint-î. Hakan el-havâkîn fi'l-hafikayn sultan es-salâtin fi'l meşrikayn'amir ma'muret el-arz bil-adli vel-ihsan müessis. Bünyan el-emni vel-emân lî ehl-il-iman es-Sultan ibn-î's-sultan es-Sultan Süleyman Han ibn-î's-Sultan Selim Han hallede hilâfete hü hülûd ez-zemân ve temmebi mennih-il-mennân fişehri zilhiccet-il-haram min şühûri senet erbe'a ve hamsîn ve tis'emie min hicret-in-nebevî (Özsayiner, 1993, s.32-33)*

Açıklaması: Bu sağlam ve erkanlı camiî doğuda ve batıda hakanların hakani, şarkta ve garpta sultanların sultanı adl ve ihsanıyla yeryüzünü imâr eden iman ehli için emn-û emân kurucusu Selim Han'ın oğlu Sultanoğlu Sultan, Sultan Süleyman Hân'ın kızı hayrat ve hasenat sahibi diye, dünya ve yurdun ismeti, allah'ın kendisini fazılla, ihsan yapmakla seçkin kıldığı hanım Sultan yaptı. Camiî Peygamber'in hicretinin 954.senesi Zihicce'de tamamlandı.

Resim 4.167. Cümle Kapısı Üst Kitâbesi

5) Kapı Kanatları

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Ahşap zemin üzerine kakma tekniği

Renk: Fildişi

Dil: Arapça

Sağ Kapı Kanadı

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlüllâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur.

Resim 4.168. Sağ Kapı Kanadı

Sol Kapı Kanadı

Okunuşu: *Muhammedûn Resûlüllâh*

Açıklaması: Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.169. Sol Kapı Kanadı

6) Ana Kubbe

İçerik: Ayet (Nûr Sûresi 24:35)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

Allahû nûru's-semâvâti ve'l ard, meselû nûrihî ke mişkâtin fihâ misbâhun, el-misbâhu fî zucâcetîn, ez-zucâcetû ke ennehâ kevkebûn durriyyîn, yûkadu min şecerâtin mübâreketin zeytûnetin lâ şarkiyyetin ve lâ garbiyyetin.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Allah, göklerin ve yerin nûrudur (aydınlaticısıdır). O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba bir billûr içindedir; o billûr da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nisbet edilemeyen mübârek bir ağaçtan çıkan yağdan tutuşturulur.

Resim 4.170. Ana Kubbe Yazısı

7) Yarım Kubbeler

İçerik: Ayet ('Âl-î İmrân 3:193-194)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 193) *a- Rabbenâ innenâ semi'nâ munâdiyen yunâdî li'l-imânî enâminû bi-rabbikûm fe-âmennâ,*

b- Rabbenâ fağfir lenâ zunubenâ ve kefir annâ seyysi'âtina ve teveffenâ meâ'l-ebrâr.

194) *Rabbenâ ve âtinâ ma-vaadtenâ 'alâ rusûlike velâ tuhzinâ yevme'l-kıyâmeti inneke hâ-tuhlifü'l-miâd.*

Açıklaması: Rabbimiz! Gerçekten biz, 'Rabbimize imân edin' diye imâna çağırın bir davetçiyi işittik ve derhal imân ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört ve bizleri Sana ermiş kullarınla birlikte yanına al.

Resim 4.171. Yarım Kubbe 1

Resim 4.172. Yarım Kubbe 2

Resim 4.173. Yarım Kubbe 3

8) Pandantifler

İçerik: Çehâr Yar-ı Güzîn

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Alüminyum üzerine pirinç kabartma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ebubekir (r.a)- Ömer (r.a)- Osman(r.a) – Ali (r.a)*

Açıklaması: Ebubekir - Ömer - Osman – Ali (Allah onlardan razı olsun).

Resim 4.174. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş

9) Mihrab

Mihrab Üstü

İçerik: Ayet (‘Âl-î İmrân 3:39)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Fenâdethûl melâiketü ve hûve kalmün yûsallî fi'l mihrâbî sadakallâh.*

Açıklaması: ‘‘Bunun üzerine o (Zekeriyya (a.s)) mihrapta ayakta namaz kılarken melekler seslendi... ‘‘Allah sözün doğrusunu söyledi.

Mihrab İçi

İçerik: Lafzâ-î Celâl

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allah Celle Celâlihû*

Açıklaması: Allah (Onun şanı ne yücedir)

Resim 4.175. Mihrab Üst ve İç Yazısı

10) Minber

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlullâh.*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.176. Minber Üstü Yazısı

11) Kuzey (İç) Duvar

İçerik: Haseneyn Esmâsı / Hz. Bilâl-i Habeşî (r.a)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik:

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Sağ Bölüm

Okunuşu: *Hasan (r.a) / Yâ Hz. Bilâl-i Habeşî (r.a)*

Açıklaması: Hz. Peygamber (s.a.v)'in torunları, Hz.Fatıma (r.anha) ve Hz. Ali (r.a)'nin çocukları./ Eshâb-ı Kirâm, ilk müezzin.

Resim 4.177. Kuzey (İç) Duvar (Sağ Bölüm) Levhalar

Sol Bölüm

Okunuşu: *Hüseyin (r.a) / Yâ Hz. Bilâl-i Habeşî (r.a)*

Açıklaması: Hz. Peygamber (s.a.v)'in torunları, Hz.Fatıma (r.anha) ve Hz. Ali (r.a)'nin çocukları / Eshâb-ı Kirâm, ilk müezzin.

Resim 4.178. Kuzey (İç) Duvar (Sağ Bölüm) Levhalar

Değerlendirme

İskele Camiî olarak da adlandırılan cami, ana hatları itibariyle klâsik mimârinin örneklerini taşımaktadır.

Mimâr Sinan'ın erken dönem eserlerinden olan cami avlusu diğer camilere oranla daha küçüktür. Beş satırdan ibaret olan taç kapı kitâbesi beyaz mermer üzerine kazıma tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Yine mermer üzerine koyu yeşil renk ile zeminli batı giriş kapısı kitâbesinin hat çevresi alışılagelmişin dışında, altın yaldızlı geniş yaprak motifleriyle bezelidir. Sebil kitâbesi dışındaki tüm kitabeler koyu yeşil zemin üzerine altın renk iledir; sebil kitâbesi ise gri mermer üzerine kazıma şeklindedir.

Yazı çeşiti ve renkler itibariyle çoğu camiye benzerlik gösteren bu yapının taç kapı üzerindeki abartılı bezeme kitâbesi, künde-kârî kapısı ile son cemaat yerindeki minare üzerinde Kelime-î Tevhîd hatlı pano etrafının kalın ölçülü zencerek ile süslü olması ise diğerlerinden farklılık arz etmektedir. Dıştan gösterişli bezemelere sahip olan caminin içi ise bu oranda sadedir.

4.9. SOKULLU MEHMET PAŞA CAMİİ

Plân No: 9

Fotoğraf No: 179-235

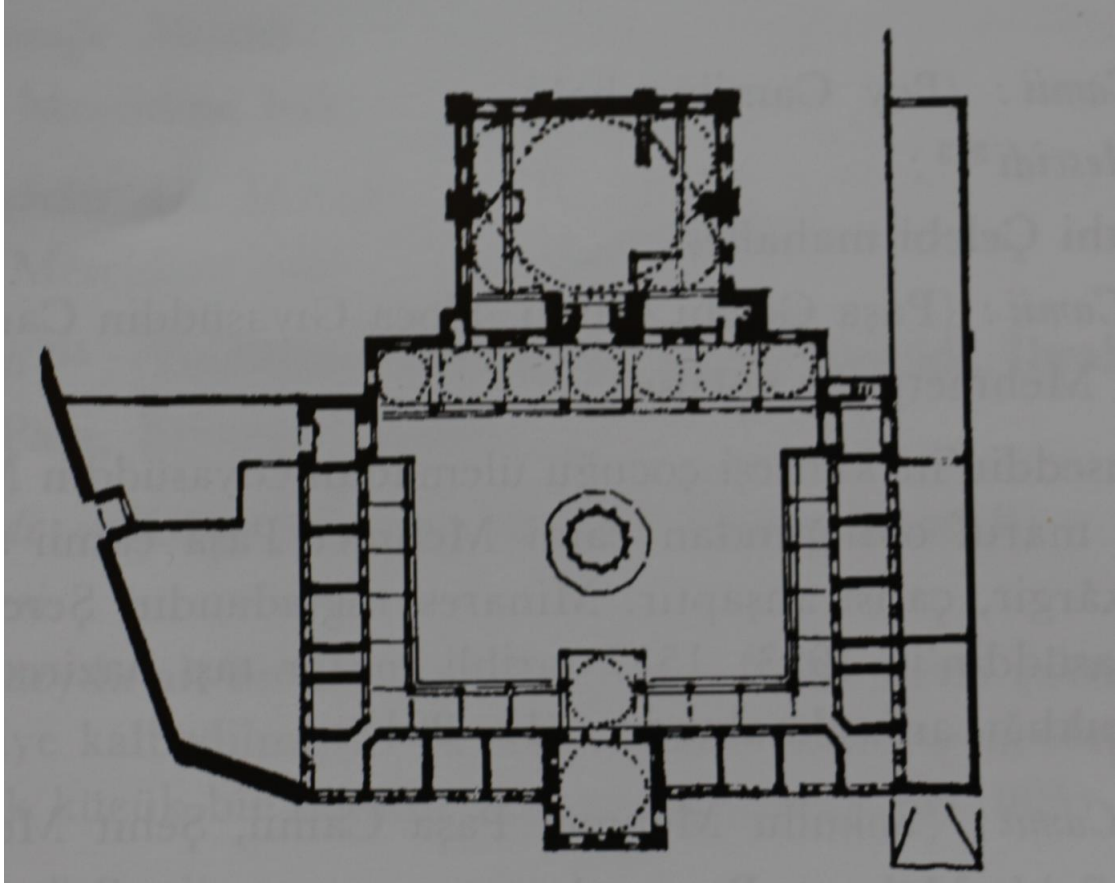
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat 2018

Yeri: Sultanahmet

İnşâ / Tamamlanma Tarihi: H. 979 / M. 1571-72

Banîsi: Esmâhan Sultan

Mimârı: Mimâr Sinan

Plân 10. Sokullu Mehmet paşa Camiî (Azapkapı) (Öz, 2009)

4.9.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Cami, II. Selim'in kızı Esmâhan Sultan tarafından eşi Sadrazam Şehir Mehmet Paşa adına 1571 yılında yaptırılmıştır. Merdivenler ile kuzey kapısından girişi bulunan caminin dış avlusu bulunmamakla birlikte iç avlusu on altı adet medrese odası ile çevrilidir. Avlunun hemen ortasında bir şadırvan yer almaktadır. Son cemaat yeri altı payeli ve yedi bölümdür. Dikdörtgen varî bir plâna sahip olan camiî merkezî kubbe ile altı adet sütûn üzerine destekli dört yarım kubbe ile çevrilidir. Minber Külâhı da dahil olmak üzere camiî içinde zamanın en güzel çini örnekleri mevcuttur.

4.9.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Avlu Giriş Kapısı
- 2) Son Cemaat Yeri Pencere Alınlıkları
- 3) Cümle Kapısı
- 4) Ana Kubbe
- 5) Yarım Kubbeler
- 6) Pandantifler
- 7) Mihrab
- 8) Mihrabın Sağ-Sol Köşelerindeki Alınlık ve Payeler
- 9) Mihrabın Sağ-Sol Pencere Alınlıkları
- 10) Mihrab Vitray Araları
- 11) Minber
- 12) Kuzey Giriş Kapısı Üstü (Mahfil) Duvarı ve Mahfil Kemerleri
- 13) Mahfil Pencere Alınlıkları
- 14) Mahfil Üst Pencere Ara Alınlıkları
- 15) Kuzey Payeler
- 16) Vitraylar

1) Avlu Giriş Kapısı

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın varak ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Hem nâm-ı fahr-î âlem yani Veir-î A'zâm*

Kim baht-ı lâyezâli ikbâlî sermededir.

Küffâr-ı hak-isârı yıkub kenîsesini

Bir mabed eyledi kim şehrin serâmededir.

Beit'ül'ibad oldı ol dâr-ı küfr-û zulmet

Hakka bu mu'cizâtı Kübrâ-ı Ahmedîdir.

Tarih fikri derken bu fethê hâtif-î gayb,

Didi bu câmi din-î feth-î Muhammedî'dir

Fî tis-a ve seb'in ve tis'a mie. (979) (Özsaymer, 1993, s.107)

Açıklaması: Âlemin övüncü olan Hz. Peygamber'in adaşı, veziriazamın talihi yaver, ikbâli daimidir. Acziyet içindeki kâfirlerin içindeki kilisesini yıkıp, şehrin gözdesi bir mabet inşâ etti. O küfür evinin ibâdet yeri olması doğrusu Hz. Peygamber'in büyük mucizelerindendir. Gaybın sesi bu açılışa tarih düşünürken, bu dinin camisi Hz. Muhammed yolunun fethidir, dedi (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.500).

Resim 4.179. Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi

2) Son Cemaat Yeri Pencere Alınlıkları

Son Cemaat Yeri (Sağ) Minare Girişi Kapı Üstü

İçerik: Besmele-î Şerif

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Resim 4.180. Son Cemaat Yeri (Sağ) Minare Girişi Kapı Üstü Alınlık

Son Cemaat Yeri Pencere Alınlıkları

İçerik: Ayet (Fatihâ Sûresi 1:1-6)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym.*

2) *Elhamdü lillâhi Rabbi 'l 'âlemîn.*

3) *Er-rahmani 'r-rahiym*

4) *Mâlikî yevmi 'd-dîn.*

5) *İyyâke nâ 'budû ve iyyâke neste 'în.*

6) *İhdine 's-sırâta 'l-mustakîm*

7) *Sırâta 'l-lezîne en 'amte 'aleyhim. Ğayri 'l-meğdûbi 'aleyhim ve le 'd-dâllîn.*

Açıklaması: 1) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

2) Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır.

3) O, Rahmân ve Rahîm'dir.

4) Hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâlikîdir, (hükümrâmdır)

5) (Allah'ım!) yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Sen'den yardım bekleriz.

6) Bizi, doğru yola ilet kendilerine nimet verdiklerinin yoluna

7) Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna; .Gazaba uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.

Resim 4.181. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 1

Resim 4.182. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 2

Resim 4.183. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 3

Resim 4.184. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 4

Resim 4.185. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 5

3) Cümle Kapısı

İçerik: Ayet (Yâsin Sûresi 36:58)

Hattat: Halim Özyazıcı

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kale'llâhu Teâlâ fî kitabihî'l-Kerim. Selâmün kavlen min Rabbi'r-Rahîm.*

Açıklaması: Yüce Allah (c.c) büyük kitap (Kur'an-ı Kerîm)'ta buyurdu: Onlara merhametli Rabbin söylediği selâm vardır.

Resim 4.186. Cümle Kapısı Üst Alınlık

4) Ana Kubbe

İçerik: Ayet (Fatır Sûresi 35:41)

Hattat: Halim Özyazıcı

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Lacivert zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Innallâhe yûmsiku's-semavâtî ve'l arda en tezûlâ ve le in zâletâ in emsekehumâ min ehâdin min ba'dihi, innehû kâne hâlimen gafûra.*

Açıklaması: Gerçek şu ki Allah, koyduğu düzenden sapmamaları için gökleri ve yeri tutmaktadır. Şayet sapacak olsalar artık O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O halîmdir, çok bağışlayıcıdır.

Resim 4.187. Ana Kubbe Yazısı

5) Yarım Kubbeler

İçerik: Ayet (Cuma Sûresi 62:9-10-11)

Hattat: Halim Özyazıcı

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 9) *Yâ eyyuhâllezîne âmenû izâ nûdiye li's-salâti min yevmil cumu'atî fe'sav ilâ zikrillâhî ve zerûl bey'a, zâlikûm hayrûl-lekûm in küntûm ta'lemun.*

10) *Fe izâ kudiyeti's-salâtû fenteşirû fi'l ardi vebteğû min fadlillâhî vezkûrüllâhe kesîrân le'allekûm tûflihûn. Sadâkallahû'l 'aziym ve belîğ resûlül kerîym*

Açıklaması: 9) ‘Ey imân edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.’

10) ‘Namaz kılındı mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lûtfundan nasip arayın. Allah’ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz. (Şüphesiz) Yüce Allah en doğruyu, en güzeli söyledi.

Resim 4.188. Yarım Kubbe 1

Resim 4.189. Yarım Kubbe

6) Pendantifler

İçerik: Esmâû'l-Hûsnâ

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Makılı

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Yâ Ğaffar-Yâ Settar / Yâ Hannân-Yâ Mennân / Yâ Vehhâb / Yâ Fettâh / Yâ Mâni' / Yâ Cami' / Yâ Deyyân*

Açıklaması: *Yâ Ğaffar:* Daima affeden, kullarının günahlarını örten, bağışlaması sonsuz.

Yâ Settar: Kullarının günah, hata ve ayıplarını örten, gizleyen, bağışlayan

Yâ Hannân: Çok merhametli, lütfeden, ikrâm sahibi

Yâ Mennân: İyilik ve lûtufta bulunan

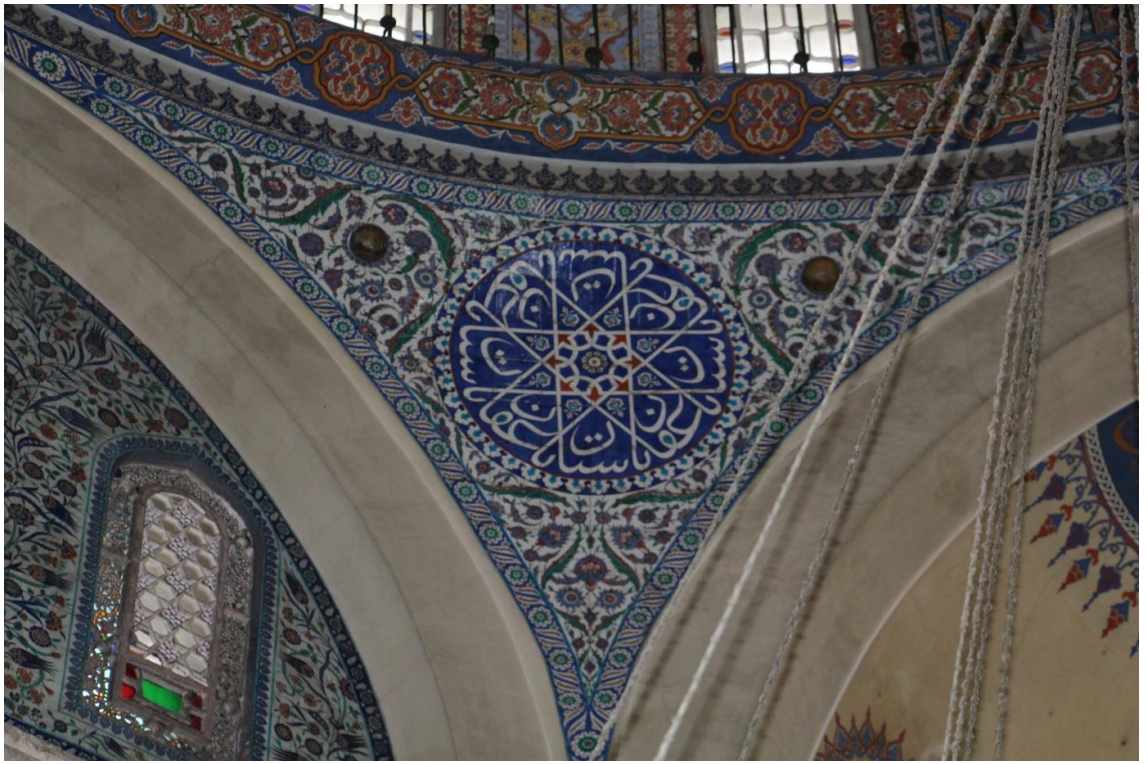
Yâ Vehhâb: Karşılık beklemeden bolca veren, hibesi, lûtfu geniş.

Yâ Fettâh: Her türlü müşkülleri açan, kolaylaştıran

Yâ Manî': Birşeyin olmasını istemediği zaman o şeyin olmasına mani olan.

Yâ Camî': İsteddiğini, istediği yerde, istediği zaman toplayan, bir araya getiren

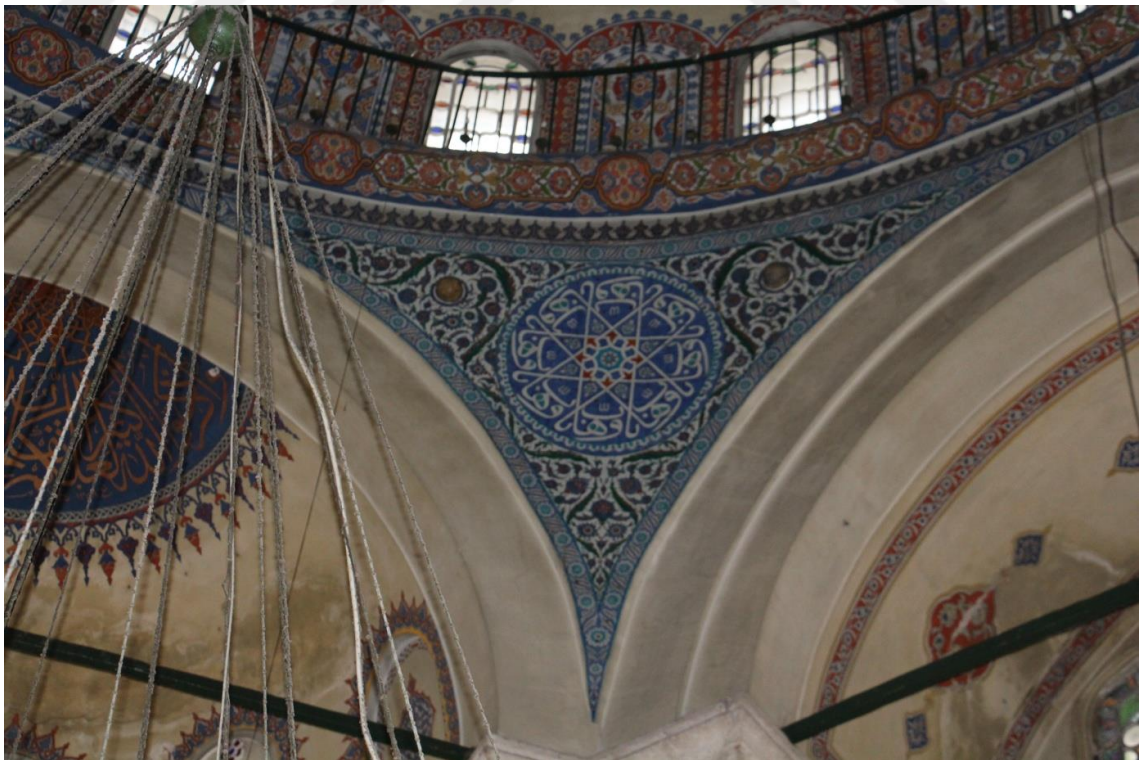
Yâ Deyyân: Kullarının hiçbir amelini zayi etmeden karşılığını eksiksiz veren

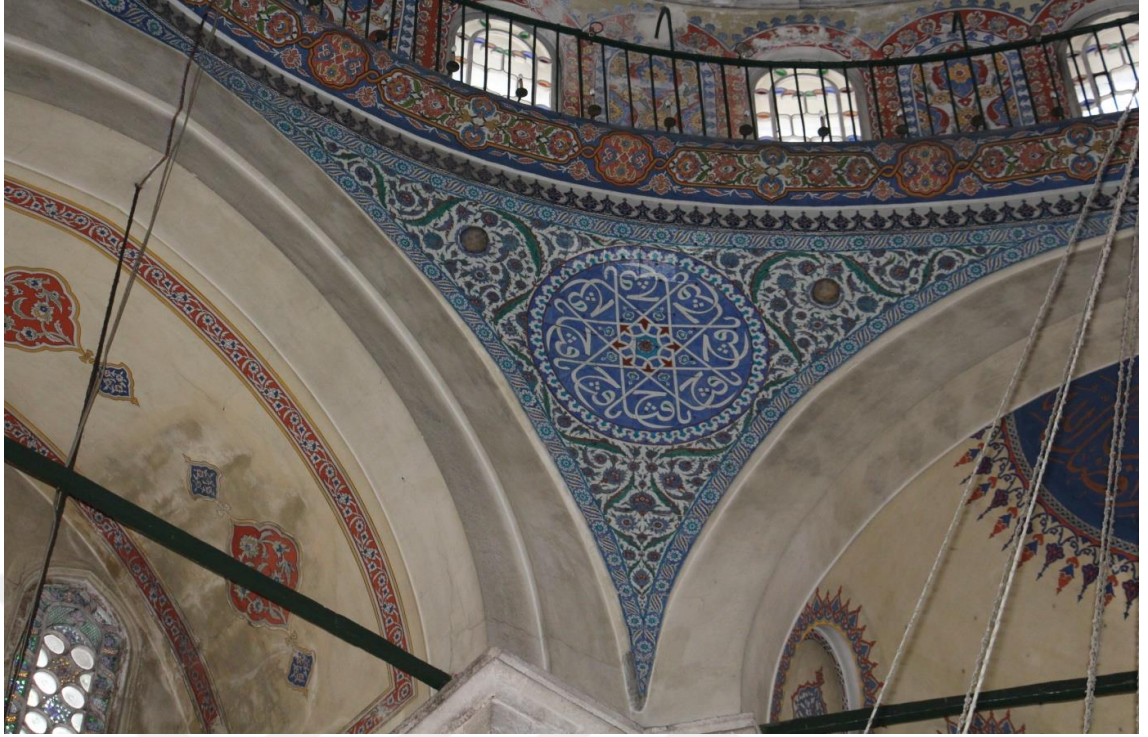
Resim 4.190. Pendant Detay 1

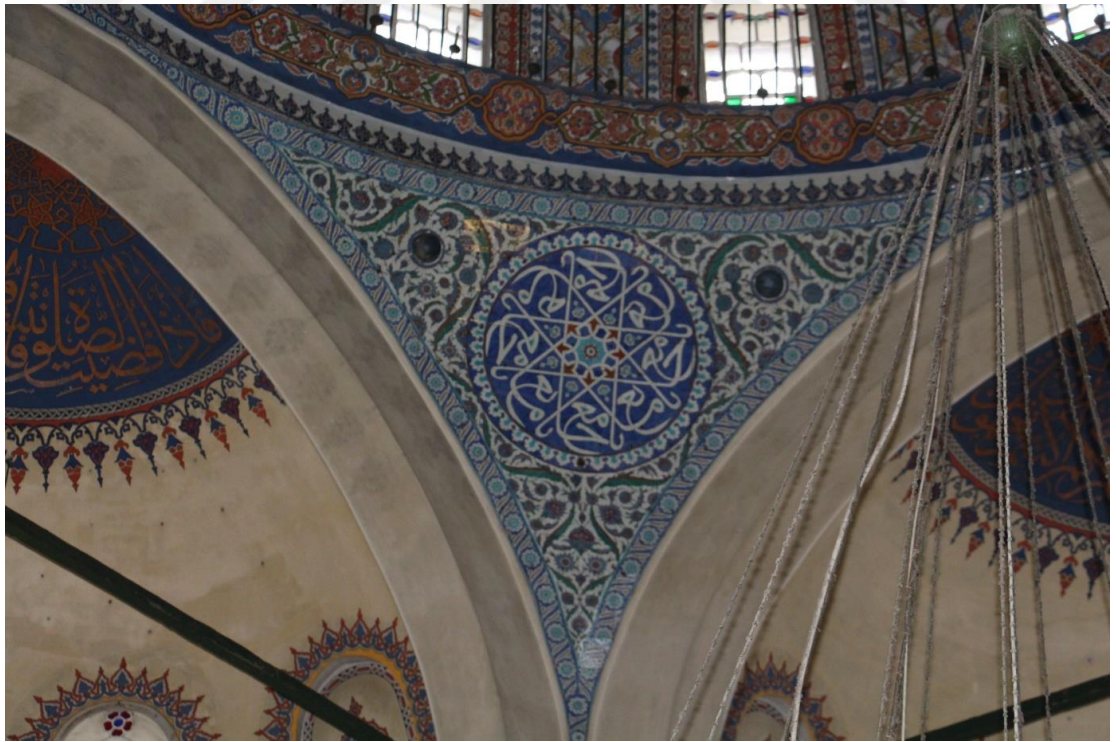
Resim 4.191. Pandantif Detay 2

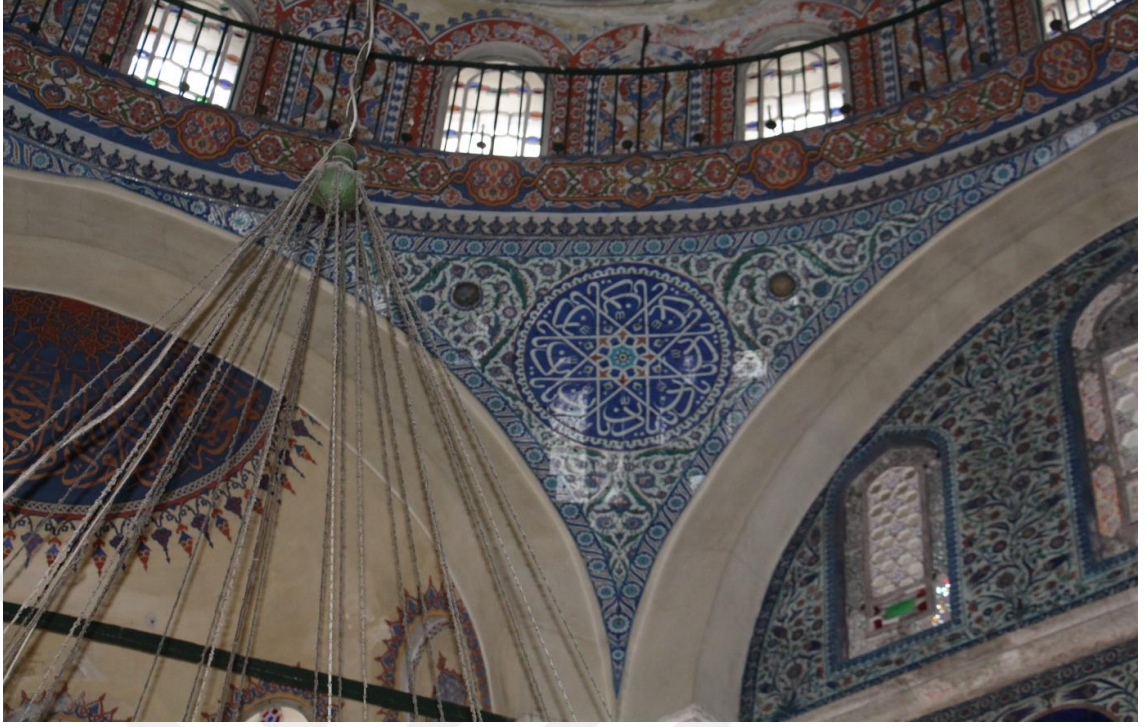
Resim 4.192. Pandantif Detay 3

Resim 4.193. Pandantif Detay 4

Resim 4.194. Pandantif Detay 5

Resim 4.195. Pendentif Detay 6

7) Mihrab

İçerik: Ayet ('Âl-î İmrân 3:37)

Hattat: Demircikulu Yusuf Efendi

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Küllemâ dehâle 'aleyha Zekeriyyel mihrâbe*

Açıklaması: Zekeriyya (a.s) , onun (Hz.Meryem'in) bulunduğu mihrâba her girdiğinde...

Resim 4.196. Mihrab Üstü Alınlık

8) Mihrabın Sağ-Sol Köşelerindeki Alınlık ve Paveler

İçerik: Kelime-î Şehâdet

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz ile

Dil: Arapça

Sağ Köşe Alınlık

Okunuşu: *Eşhedü en lâ ilâhe illâllâhü vahdehü lâ şerikeleh.*

Açıklaması: Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur; O birdir ve ortağı yoktur.

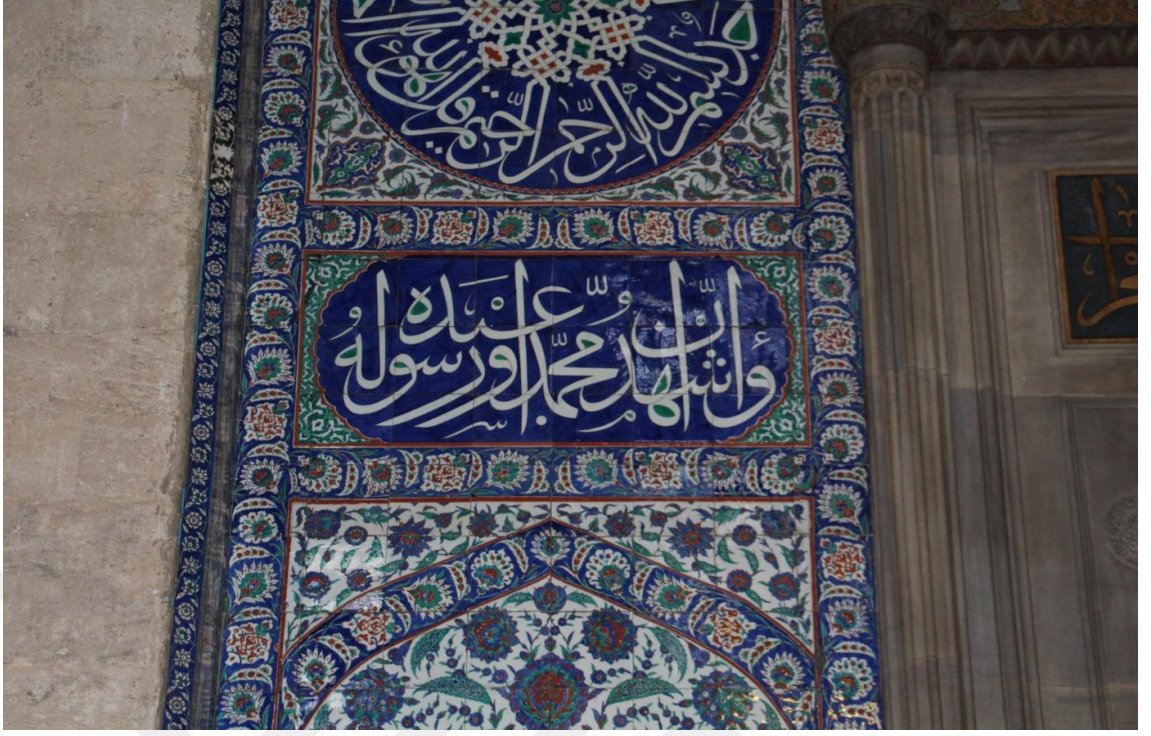

Resim 4.197. Mihrab Sağ Köşe Alınlık

Sol Köşe Alınlık

Okunuşu: *Ve eşhedû enne Muhammedûn Resûlüllâh.*

Açıklaması: Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur; ve yine şehâdet ederim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Resim 4.198. Mihrab Sol Köşe Alınlık

Payeler

- ❖ Mihrabın Sağ ve Solundaki Alınlıklarda dairesel formda mavi zemin üzerine beyaz renkle celî sülüs hattıyla İhlâs Sûresi yazılıdır.

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

- 1) *Gul huvallâhu ehad*
- 2) *Allâh 's-samed*
- 3) *Lem yelid ve lem yûled*
- 4) *Ve lem yekun lehû küfüven ahad*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

- 1) De ki: O Allah, birdir.
- 2) Allah Samed (Herşey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir.
- 3) O, doğurmamış ve doğrulmamıştır.
- 4) Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir.

Resim 4.199. Sağ ve Sol Payeler

- ❖ Mihrabın Sağ ve Solundaki En Üst Alınlıklarda lacivert zemin üzerine beyaz renkle celî sülüs hattıyla dua yazılıdır.

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllahül Melikü'l- Hakku'l-Mübin Muhammedün Resûlüllâhi'l sadiku'l vağdül emîn*

Açıklaması: Şüphesiz herşeyin sahibi, varlığı hiç değişmeyen Allah'tan başka ilâh yoktur. Emin ve sözünün eri olan Hz. Muhammed (s.a.v) Allah (c.c)'in elçisidir.

Resim 4.200. Mihrab Üstü Sağ Alınlık

Resim 4.201. Mihrab Üstü Sol Alınlık

- ❖ Mihrab Üstü Sağ Alt Bölümde yuvarlak formda mavi zemin üzerine beyaz renkle Celî Sülüs hattıyla *Allah*,
- ❖ Mihrab Üstü Sol Alt Bölümde yine aynı renk ve teknikle *Muhammed* yazılıdır.

Resim 4.202. Mihrab Üstü Sağ Alt Bölüm

Resim 4.203. Mihrab Üstü Sol Alt Bölüm

9) Mihrab Vitrav Araları

İçerik: Saygı İfadesi

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Celle Celâlühû / Amme nevâlühü*

Açıklaması: O (c.c)'nun şanı ne yücedir. O (c.c) bağış ve ikramı bütün varlığı kaplamıştır.

Resim 4.204. Mihrab Vitray Arası Madalyonlar

10) Mihrabın Sağ-Sol Pencere Alınlıkları

İçerik: Ayet (Bakara 2:201)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Rabbenâ âtina fî'd-dünyâ haseneten ve fî'l âhîratî hasaneten ve kınâ 'azâben nâr. Ente veliyyi fî'd-dünyâ ve'l âhîrah.*

Açıklaması: Ey Rabbimiz! Bize dünyada ve ahrette iyilik (güzellik) ver ve bizleri cehennem azabından koru. Dünyada da ahrette de benim gerçek dostum, güvенеceğim melceim Sen'sin Yâ Rabbi! Senden başka sığınağım yoktur.

Resim 4.205. Mihrab Sağı Pencere Alınlık

Resim 4.206. Mihrab Solu Pencere Alınlık

11) Minber

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yeşil zemin üzerine altın yıldız ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlullâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.207. Minber Üstü Yazısı

12) Kuzey Giriş Kapısı Üstü (Mahfil) Duvarı ve Mahfil Kemerleri
Mahfil Duvarı

İçerik: Ayet (İsrâ 17:81)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin kazıma tekniği

Renk: Gri mermer üzerine krem renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve gulcâel hakku ve zehekâl batilû. İnnel batile kâne zehuga*

Açıklaması: (Ey Muhammed!) De ki: Hak geldi, batıl yok oldu. Elbette batıl yok olmaya mahkûmdur.

Resim 4.208. Giriş Kapısı Üstü (Mahfil) Duvarı (Sağ Bölüm)

Resim 4.209. Giriş Kapısı Üstü (Mahfil) Duvarı (Sağ Bölüm)

Mahfil Kemerleri

İçerik: Çehâr Yâr-1 Güzîn

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Sağ Kemer:

Okunuşu: *Ebubekir, Ömer, Osman, Ali*

Açıklaması: Hz. Ebubekir (r.a), Hz. Ömer (r.a), Hz. Osman (r.a), Hz. Ali (r.a)

Resim 4.210. Mahfil Sağ Kemer Alınlık

Sol Kemer:

Okunuşu: *Olur kim cümle eshâb-ı efdali dar.*

Açıklaması: Cümle ashabın fazıl kapısı olsun

Resim 4.211. Mahfil Sol Kemer Alınlık

13) Mahfil Pencere Alınlıkları

İçerik: Esmâû'l-Hûsnâ

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Hüvâllahül Rrahmanü'rr-rahimül Melik*

2) *El-Kuddüsü's-selâm, El- Mü'min, El- Müheymin*

3) *El 'Aziz, El- Cebbar, El-Mütekebbir, El-Hâlik, El-Bâriü,*

4) *El-Musavvir, El-Gaffar, El-Kahhar, El-Vehhâb,*

5) *El-Fettâh, El- 'Âlîm, El-Kâbid, El- Basid*

6) *El- Latîf, El- Habir, El-Halîm, El- 'Azim*

- 7) *El-Hafîz, El-Mu'iz, El-Müzil,*
 8) *Es- Semi', El-Basir, El-Hakîm, El-Adl,*
 9) *El-Gafûr, Eş-Şekûr, El-'Aliyy, El-Kebîr,*
 10) *El-Muktedir, El-Celil, El-Hasib,*
 11) *Eş-Şehid, El-Hakk, El-Vekil, El-Kaviyy, El Metin, El-Veliyy, El Hamid, El-Muhsi*
 12) *El-Mübdi, El-Mu'id, El-Muhyi, El-Mümit, El- Hayy*
 13) *El-Mucib, El-Vasi', El- Hakim, El-Vedud, El-Mecid, El-Ba'is*
 14) *El-Vahid, El-Vacid, El-Macid, El-Ferd, Es-Samed*

Açıklaması: OAllah ki: O'ndan başka İlâh yoktur. *Rahman'*dir (tüm yaratılmışlara merhamet eden), *Rahim'*dir (mü'minlere merhamet eden, bağışalaya), *Melik'*tir (hükümrân), *Kuddüs'*tür (mukaddes), *Selâm'*dir (selâmete erdiren), *Mü'min'*dir (emniyet veren), *Müheymin'*dir (koruyup gözeten), *Azîz'*dir (yüce), *Cebbâr'*dir (cebreden), *Mütekebbir'*dir (pek büyük olan), *Halık'*tir (yaratan), *Bariû'*dir (eksiksiz yaratan), *Musavvir'*dir (şekil veren), *Gaffar'*dir (günahları örten, bağışlayan), *Kahhar'*dir (kahredici), *Vehhâb'*dir (karşılıksız veren), *Fettâh'*tir (hayr kapıları açan), *'Âlîm'*dir (her şeyi bilen), *Kâbid'*dir (ruhları kabz eden), *Basid'*dir (rızkı genişleten), *Latîf'*tir (lütuf ve ihsan sahibi), *Habir'*dir (her şeyi bilen), *Halîm'*dir (yumuşaklık sahibi), *'Azim'*dir (zat ve sıfatlarında azamet sahibi), *Hafîz'*dir (koruyup, gözeten), *Mu'iz'*dir (izzet veren, yücelten), *Müzil'*dir (zillete düşüren, alçaltan), *Semi'*dir (işiten), *Basir'*dir (her şeyi gören), *Hakîm* (hikmet sahibi), *Adl'*dir (adil, adalet sahibi), *Gafûr* (bağışlayıcı), *Şekûr* (kullarına dilediklerini veren), *'Aliyy* (yüce, yücelten), *Kebîr* (zat ve sıfatlarında büyük olan), *Muktedir'*dir (her şeye gücü yeten), *Celîl* (yücelik sıfatları olan), *Hasîb* (hesaba çeken), *Şehîd* (her şeye şahit olan), *Hakk* (hakkın kendisi), *Vekîl* (kulların işlerini yerine getiren), *Kaviyy* (güç, kuvvet sahibi), *Metîn* (güçlü, kudretli), *Veliyy* (mü'minlere dost ve yardımcı), *Hamîd* (övgüye lâyık olan), *Muhsi* (her şeyi sayan), *Mübdi* (her şeyi yokluktan çıkararak), *Mu'id* (öldürüp yeniden diriltten), *Muhyî* (diriltten, hayat veren), *Mümît* (öldüren), *Hayy* (diri), *Mucîb* (duaları kabul eden), *Vâsi* (ilmi geniş), *Vedûd* (mü'minleri seven), *Mecîd* (şerefi yüksek), *Bâ'is* (öldürten, diriltten, peygamberler gönderen), *Vâhîd* (bir, tek), *Vâcid* (istediğini istediği anda bulan), *Mâcîd* (şanı yüce, keremi bol), *Ferd'*dir (eşi ve benzeri olmayan), *Samed* (muhtaç olmayan).

Resim 4.212. Mahfil Pencere Alınlık 1

Resim 4.213. Mahfil Pencere Alınlık 2

Resim 4.214. Mahfil Pencere Alınlık 3

Resim 4.215. Mahfil Pencere Alınlık 4

Resim 4.216. Mahfil Pencere Alınlık 5

Resim 4.217. Mahfil Pencere Alınlık 6

Resim 4.218. Mahfil Pencere Alınlık 7

Resim 4.219. Mahfil Pencere Alınlık 8

Resim 4.220. Mahfil Pencere Alınık 9

Resim 4.221. Mahfil Pencere Alınık 10

Resim 4.222. Mahfil Pencere Alınlık 11

Resim 4.223. Mahfil Pencere Alınlık 12

Resim 4.224. Mahfil Pencere Alınlık 13

Resim 4.225. Mahfil Pencere Alınlık 14

14) Mahfil Üst Pencere Ara Alınlıkları

İçerik: Çehâr Yâr-ı Güzîn / Haseneyn Esmâsı / Saygı ve övgü ifadeleri

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Lacivert zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Hasan, Hüseyin (r.a) / Ebubekir, Ömer / Salâvatüllâhi 'aleyhi ve selem / Rıdvânullâhi 'aleyhim ecmâ'in.*

Açıklaması: Hz. Peygamber (s.a.v)'in torunları, Hz.Fatıma (r.anha) ve Hz. Ali (r.a)'nin çocukları / Eshâb-ı Kirâm / Salât ve selâm onun (Hz. Muhammed) üzerine olsun. Allah'ın rızası onlar (Eshâb-ı Kirâm)'ın üzerine olsun.

Resim 4.226. Mahfil Üst Pencere Ara Alınlık 1

Resim 4.227. Mahfil Üst Pencere Ara Alınlık 2

Resim 4.228. Mahfil Üst Pencere Ara Alınlık 3

Resim 4.229. Mahfil Üst Pencere Ara Alınlık 4

15) Kuzey Paveler

İçerik: Eshâb-ı Kirâm

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Osman (r.a) / 'Al-î (r.a)*

Açıklaması: Osman (r.a) / Ali (r.a)

16) Vitravlar

İçerik: Lâfza-î Celâl / Fatihâ Sûresi 1:2 / Hadis / Kelime-î Tevhîd / Lâfza-î Nebî / Besmele / Ayet (Bakara 2:115)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs / Sülüs

Malzeme ve Teknik: Alçı üzerine oyma tekniği

Renk: Beyaz üzerine

Dil: Arapça

Vitray1 (Üst)

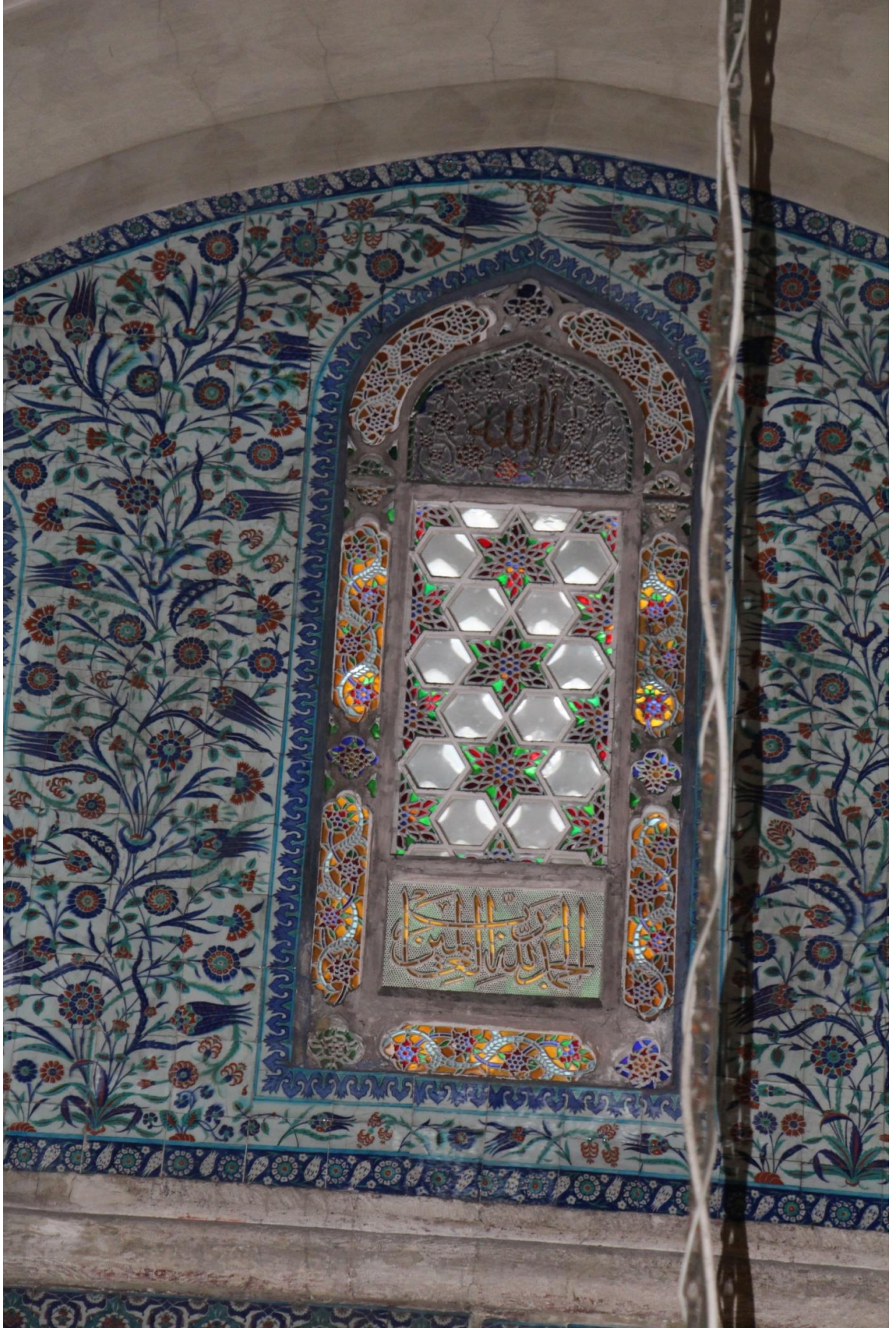
Okunuşu: *Yâ Allah*

Açıklaması: Allah (c.c)

Vitray1 (Alt)

Okunuşu: *Elhamdülillâhi Rabbi'l 'âlemîn*

Açıklaması: Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır.

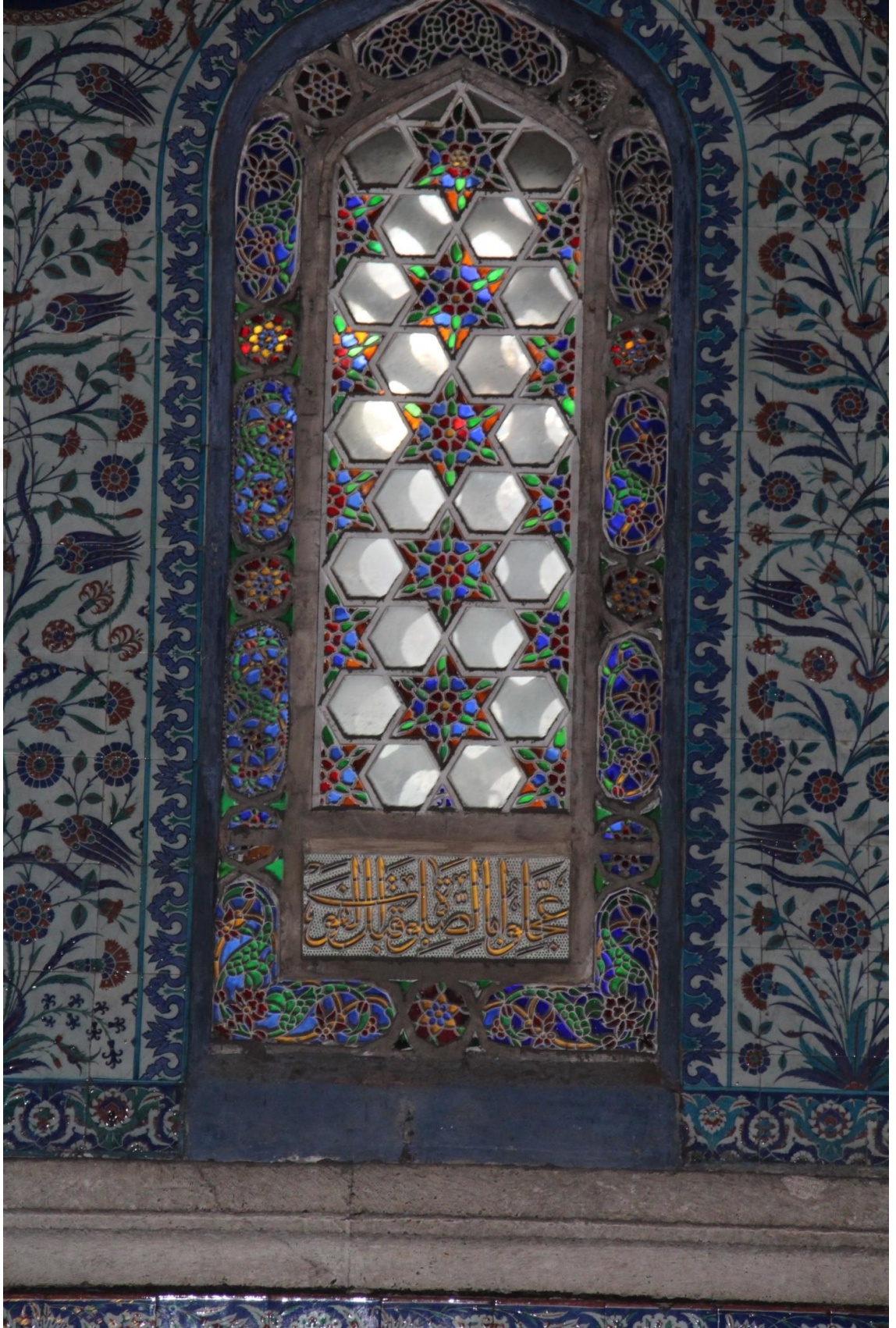
Resim 4.230. Vitray 1

Vitray2 (Alt)

Okunuğu: *'Accilû bi's-salâti gable'l fevt (Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, V, 65)*

Açıklaması: Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin.

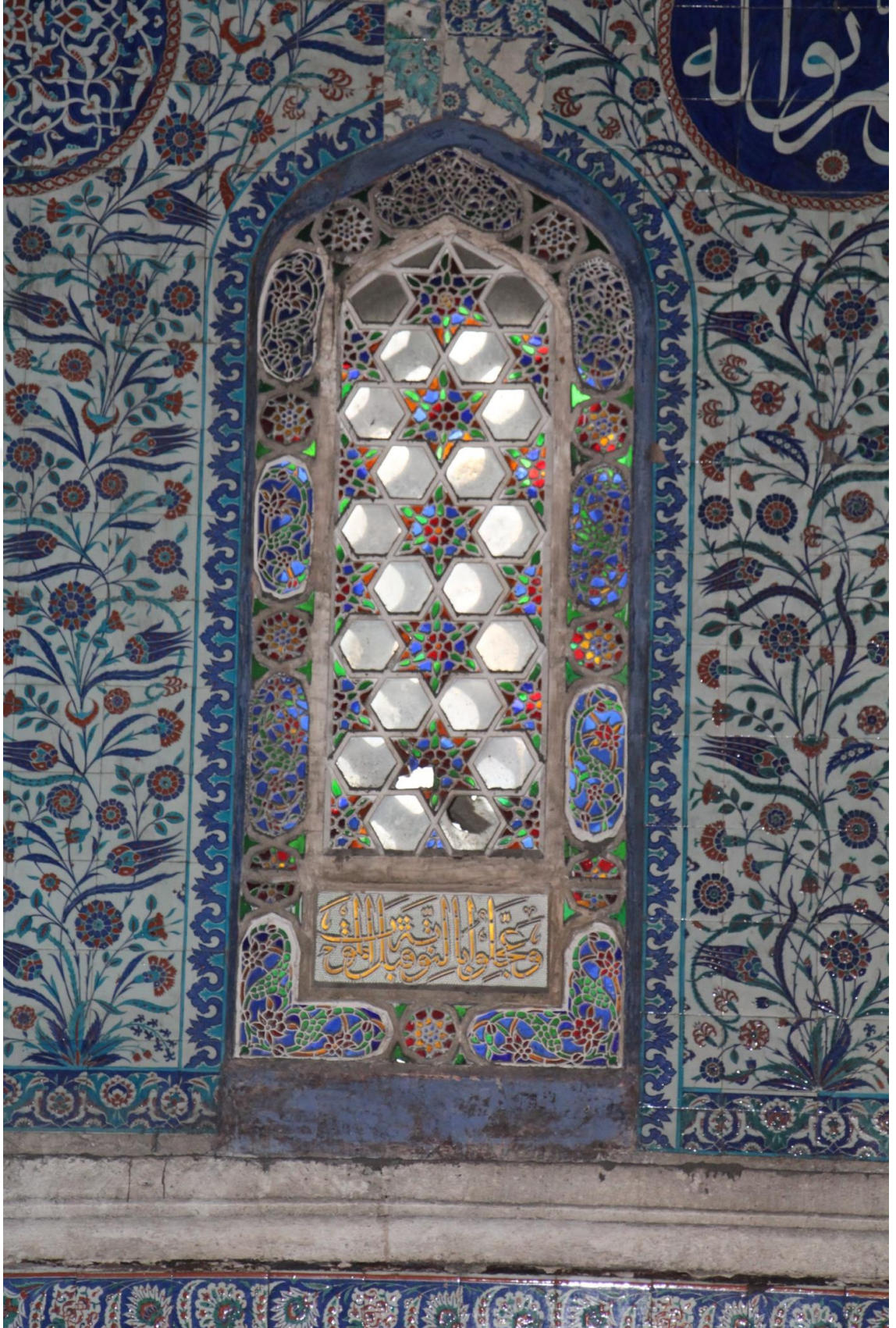
Resim 4.231. Vitray 2

Vitray3 (Alt)

Okunuğu: *Ve 'accilû bi't-tevbeî gable'l mevt* (Münâvî, *Fezû'l-Kadîr*, V, 65)

Açıklaması: Ve ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele edin.

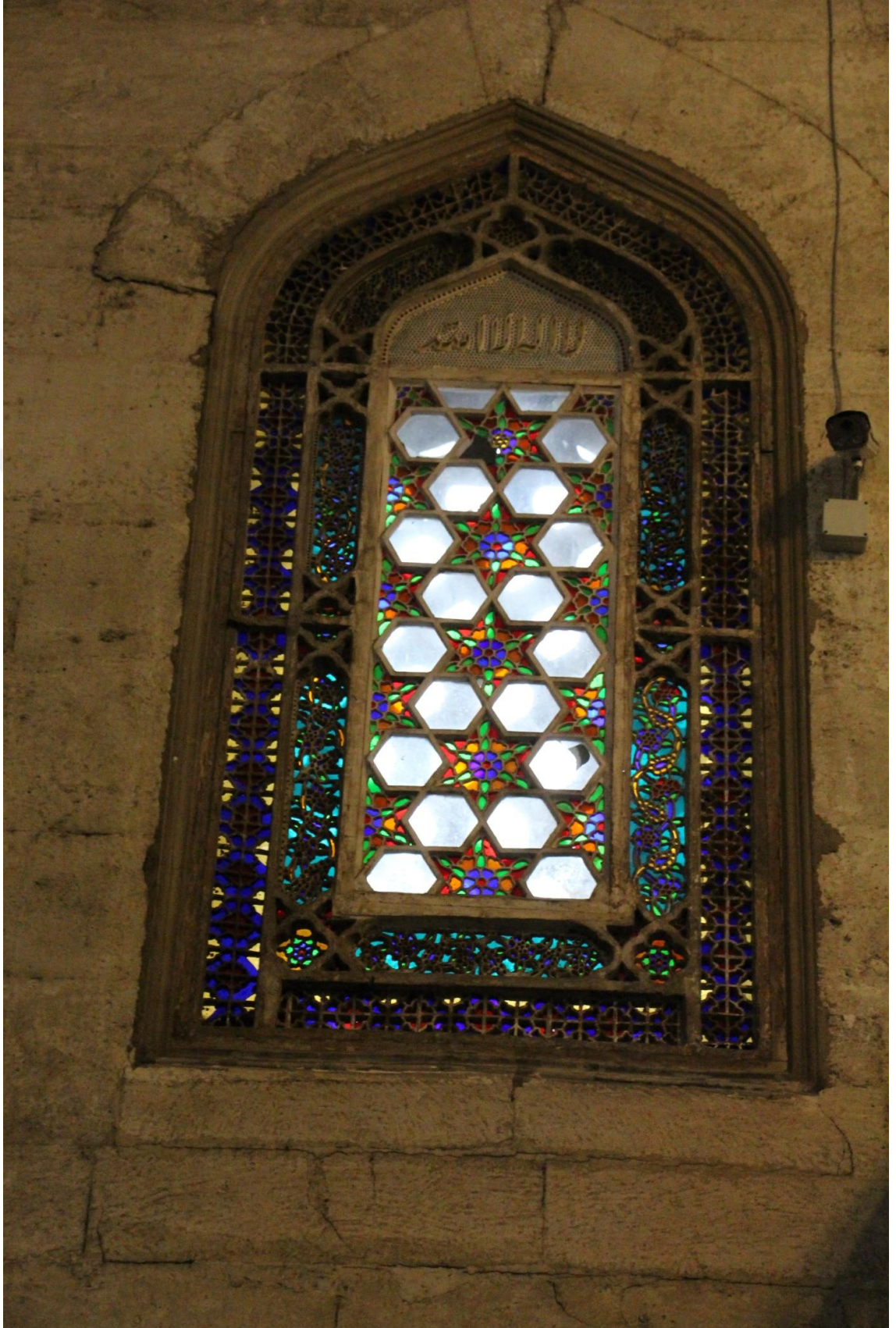
Resim 4.232. Vitray 3

Vitray4 (Üst) Mihrab Sağı

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur.

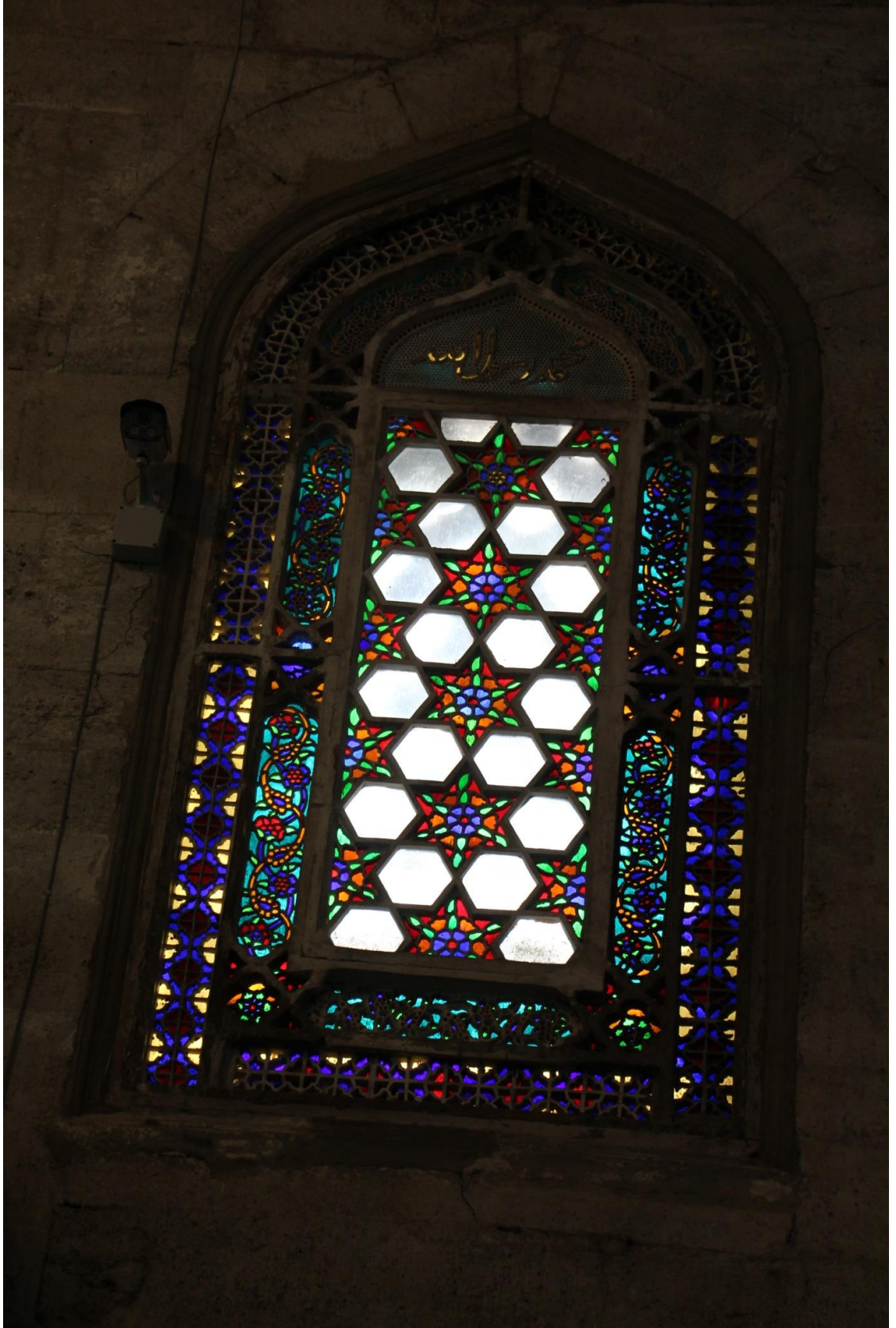
Resim 4.233. Vitray 4

Vitray5 (Üst) Mihrab Solu

Okunuşu: *Muhammedûn Resûlûllâh.*

Açıklaması: Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.234. Vitray5

Vitray6 (Üst)

Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

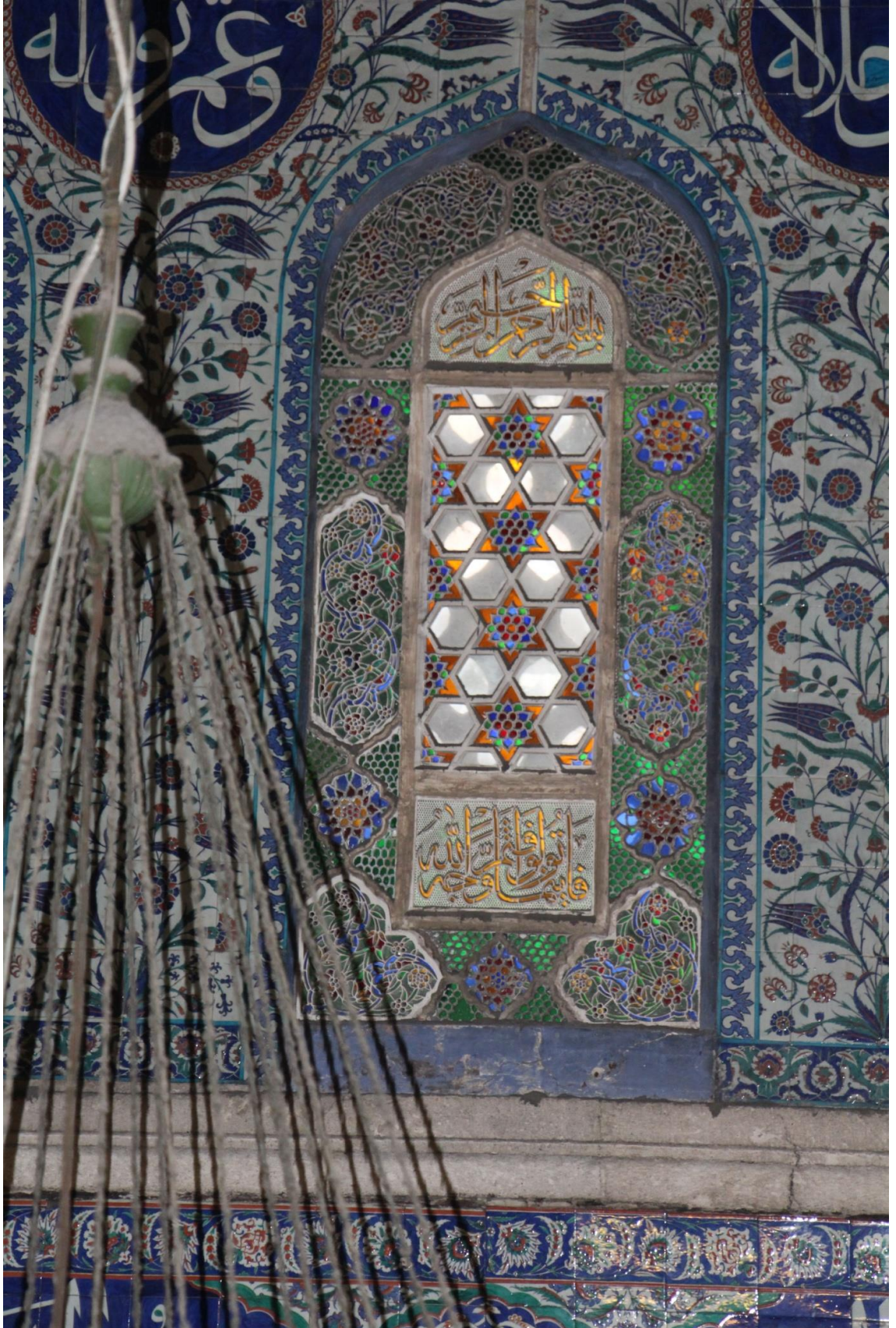
Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Vitray6 (Alt)

Okunuşu: *Fe eynemâ tüvellû fešemme vechullâh*

Açıklaması: Nereye dönerseniz Allah'ın zâtı oradadır.

Resim 4.235. Vitray6

Değerlendirme

Cami dışı ve içi sıratlı tekniği ile hazırlanmış çinilerle bezelidir. Üçer sıra ve dokuz kartuştan oluşan kitâbe, son cemaat yeri ve cami içi çini pencere alınlıklar, merkezi kubbe ile yarım kubbelerin tamamı mavi renk zemin üzerine olmasına karşın mihrab üstü, minber ile mahfil sağ-sol kemerlerindeki levhalar siyah zemin üzerinedir. Çini panolarda lacivert zemin üzerine beyaz renk ile hatlar bulunurken, kubbe merkezi ve yarım kubbelerde ki hatlar altın renk iledir.

Minber ile celî sülüs hatlarındaki gözlü harflerin içi, ya Hadım İbrahim Paşa Camiî'ndeki gibi firuze renk ile ya da Ivaz Efendi Camiî hatlarındaki kırmızı renk ile tamamen doludur.

Son cemaat yeri pencere alınlıkları hat çevresinde kırmızı, mavi, yeşil renkli hataî, penç, hançer yapraklarla bezeli iken, cami içindeki Çar-Yar-ı-Güzîn levhalar da hançer yapraklı motifler dikkat çekmektedir.

Cami kubbelerinde genellikle İhlâs Sûresi veya Nûr sûresi 35. ayeti yer alırken burada Fatır Sûresi41. ayeti kerimesinin yer alması bu alanda farklılık oluşturmaktadır.

Vitraylar lafzatullah, Kelime-î Tevhîd veya farklı ayetlerden oluşan hatlar ile çeşitlilik kazanmaktadır. Bunlar gelişigüzel seçilmiş değildir. Allah'ın varlığı ve birliği ile Peygamber (s.a.v)'in O'nun elçisi olduğuna şehâdetle başlayan hatlar tevbe etmek, namaz kılmak ve Allah'a hamd etmek konularında önem arz eden ayetlerle devam etmektedir.

4.10. SULTANAHMET

Plân No: 10

Fotoğraf No: 236-293

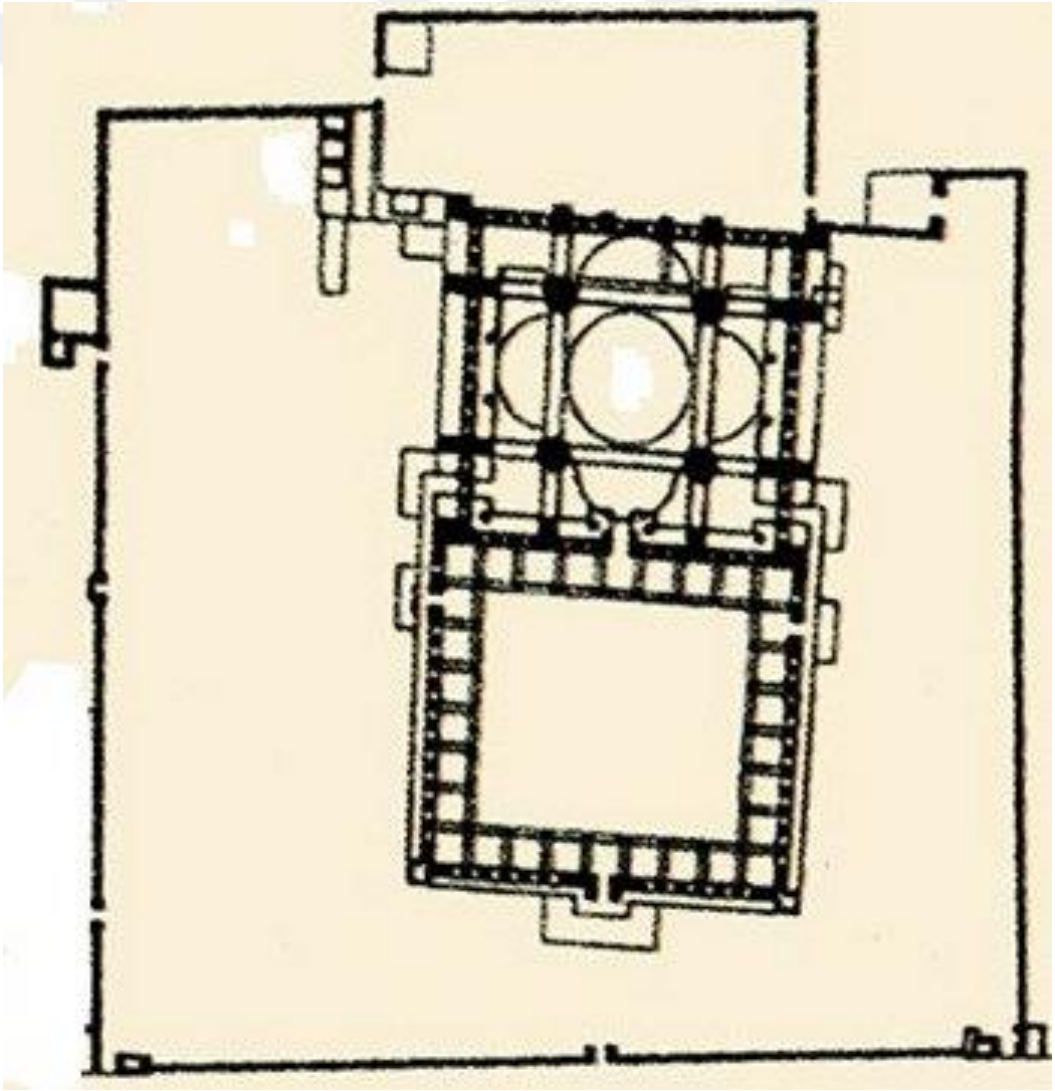
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat 2018

Yeri: Fatih

İnşâ / Tamamlanma Tarihi: H. 1609-1616

Banîsi: Sultan I.Ahmet

Mimârı: Sedefkâr Mehmet Ağa

Plân 11. Sultan Ahmet Camii Plânı (TDV İslam Ansiklopedisi, 2009)

4.10.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Dört fil ayağına oturtulan ortada bir merkezî kubbe ile dört taraftan dört yarım kubbe ile çevrili camiî, kareye yakın dikdörtgen plânlıdır. Hiçbir camide görülmeyen altı minareli olma özelliğinin yanında sedefli kapısı, yeşim ve mozaikle bezeli mihrabı ile turkuvaz renkli çinileriyle dikkat çeken camiî 260 adet pencere ile aydınlanmaktadır. Altı adet sütûnlu şadırvanın da yer aldığı avlu etrafı yirmi altı sütûn üstüne yerleştirilen otuz kubbe ile örtülüdür. Kullanılan çinileri sebebiyle Batı'da ‘ ‘ Mavi Camiî (Blue Mosque) olarak da adlandırılan caminin öndeki iki minaresinde ikişer ve arkadaki dört minaresinde üçer şerefesi olmak üzere toplam on altı şerefesi bulunmaktadır.

4.10.2. Yazı Bulunan Alanlar

1. Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi
2. Avlu Kapısı (At Meydanı Tarafı)
3. Avlu Kapısı (Cami Tarafı)
4. Avlu Kapısı (Ayasofya Tarafı) Kitâbesi
5. B Kapısı Yan Duvar Kitâbesi (At Meydanı Tarafı)
6. Bahçeye Bakan Duvar
7. Cümle Kapısı Giriş Üstü Kubbe
8. Cümle Kapısı Kitâbe (Sağ Bölüm- Orta Bölüm- Sol Bölüm)
9. Kapı Kanatlar
10. Ana Kubbe (Kubbe Merkezi- Ana Kubbe Eteği Kuşak Yazısı)
11. Tam- Yarım- Çeyrek Kubbeler
12. Pandantifler
13. Sebil
14. Hünkâr Mahfil (Mahfil Üstü- Mahfil Kuşak Yazısı)
15. Fil Ayakları
16. Mihrab
17. Mahfil Solu Duvar Üstü
18. Müezzin Mahfilindeki Kâbe Örtüsü

1) Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi

İçerik: Ayet (Me'âric Sûresi 70:34-35)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yeşil zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalallâhü Tebârek ve Teâlâ: Vellezînehûm 'alâ salâtihim yûhâfizûn..
Ûlâike fî cennetin mûkramûn.*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu ki: Onlar namazlarını titizlikle koruyan kimseledir. İşte onlar cennetlerde ikrâm göreceklerdir.

Resim 4.236. Avlu Giriş Kapısı Alınlık

2) Avlu Kapısı (At Meydanı Tarafı)

Üst Bölüm

İçerik: Kelime-î Şehâdet

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: İran yeşili renk izerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Eşhedü en lâ ilâhe illâllâh ve eşhedü enne Muhammedûn Resûlüllâh.*

Açıklaması: Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur; ve yine şehâdet ederim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Alt Bölüm

İçerik: Ayet (Nisâ Sûresi 4:103)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yosun yeşili renk izerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnne's-salâte kânet 'alâ-l mü'minine kitâben mevkûta*

Açıklaması: Şüphesiz namaz, müminlere belirli vakitlerde farz kılınmıştır.

Resim 4.237. Avlu Kapısı (At Meydanı Tarafı) (Alt Bölüm) Alınlık

3) Avlu Kapısı (Cami Tarafı)

İçerik: Ayet (Bakara 2:238)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: İran yeşili renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Hâfizû 'âlâ's-salâvâti ve's-salâvâti'l vustâ ve kûmû lillâhi kanitiyn*

Açıklaması: Namazlara ve orta namaza devam ediniz. Allah 'a gönülden boyun eğerek namaza durun.

Resim 4.238. Avlu Kapısı (Cami Tarafı) Alınlık

4) Avlu Kapısı (Ayasofya Tarafı) Kitâbesi

İçerik: Kaside / Manzum Kitâbe / Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Hattat:

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yosun yeşili renk üzerine altın varak ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Ey kemâl ü kerem ü hulk ile meşkûr-ı cihân*

Dil-î giryânımı gel lütfun ile kıl handân

İltifâtına be-gâyet müterakkıb hâtır

Çeşm-î cân cânib-î mihrüne dem-â-dem hâtır

Lütf-ı Hakkile bugün zât-ı şerifün bildim

Ayagun toprağıdur sürme-î 'ayn-ı a 'yân

Sadr-ı devlette karâr eyleyeli sultânım

Hâsılı üstümüze döndü siphir-î gerdân

*Bu kadar hayr-ı hasen eyleyen erbâb-ı kerem
 İde sahn-ı harem-î bağ-ı cihânda cevelân
 Kulzüm-î lûtf-u kerem cüş u hürûş eyler ise
 Umarum bu dil-î nal3an dahi olmaz giryân
 Hâli ben bi-kes ü gam-dîde-î nâ-şadun bil
 Lutfûna kaldı eyâ Hatem-î sâhib-ıhsân
 Biz seün-çün olaım Hakk'a du'âda her ân
 Sen safâda olasın gül gibi dâ'im hndân
 Hazret-î Ağa-yı ekrem nâmı Hâcî Mustafâ
 Zâbit-î Dârü's-sa'âde mahrem-î 'Osmâniyân
 Hân Ahmed niyyet itdükde binâ-yı câmi'e
 Nâzır etdi cümleye ol dem senî şâh-ı cihân
 Sarf idüb makdûrını ikdâm-ı küllî eyledün
 İrgürince kubbe-î 'alîye anı ol zamân
 Bunca ikdâm ile ol mâl-i firâvânı begüm
 Eyledün tahsil hem itdün bu olda hep revân
 Bin yıl 'ömri olsa bi'llâhî demek olmaz nasîb
 Ölse dahı zîr-î destinde anun ken ü mekân
 Böyle bir cami'î bâlâ böyle bir 'alî makâm
 Cismi nâ-mecûd iken geldi vücûda ol hemân
 Himmet olunca olur.....
 Devletün efzûn olup hem 'ömrün olsun câvidân
 Binde bir mümkün değil evsâfını şerh eylemek
 Olsa gûyâ ger dehânımda eger kim saol zebân
 Göricek bu câmi'î didüm anun târihini
 Eyledün bu dehr içind hak bu kim 'âlî nişân (1048) (Sultan Ahmet
 Cami Hat ve Kitâbeler, 2019, s.4)*

Açıklaması: Ey, olgunluk, cömertlik ve güzel aklâkla cihânda meşhur olan! ağlayan gönlümü gel lütfünla güldür. Hatırım, iltifâtlarını çokça gözlemektedir, can gözüm şefkatini her zaman gözlemektedir. Bugün, gerçek lütfünla mübârek zatını bildim; gözlerin göz sürmesi, ayağının toprağıdır. Sultanım, devletin başına geçeli; dönüp duran felek üstümüze döndü. Bu kadar güzel hayr yapan cömert kişiler, cennet

bağında gezinsinler. Lütûf ve kerem okyanusu coşup taşarsa bu inleyen gönlümün de ağlamayacağını umarım. Ben kimsesiz ve mutsuz kederliyi sahipsiz bil; Ey ihsân sahibi! Halim senin lütfûna kaldı. Biz, her an senin için Allah'aduada olalım, sen de gül gibi daima gülerek safâda olasın. Hacı Mustafa ismndeki cömert ağa hazretleri, Osmanlı ailesinin mahremi, darüssaade zâbiti! Ahmed Hân, caminin binasına niyetlendiğinde cihân şahı o vakit her şeye seni görevlendirdi. Bütün gücünü sarf edip tam bir gayret etsin. O vakit yüce kubbeyi..... görünce, bu kadar çalışma ile o çok malı hem kazandın bu yolda harcadın. Billâhi, insanın bin yıl ömrü hatta elinin altında bütün kâinat olsa, böyle yüce bir cami ve makam nasip olmaz ki ortada yokken hemen vücuda geldi. Himmet olunca, böyle olurmuş..... Saadetin artarak ömründe sonsuz olsun. Ağzımda yüz tane dil olsa da vasıflarının binde birini açıklayabilmek mümkün değil. Bu camiye görünce tarihini söyledim. Doğrusu, bu dünya içinde yüce bir eser yaptın (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.413).

Resim 4.239. Avlu Kapısı (Ayasofya Tarafı) Kitâbesi

5) **B Kapısı Yan Duvar Kitâbesi (At Meydanı Tarafı)**

İçerik: Kıt'a / Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yosun yeşili renk üzerine altın varak ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Hayr eden dâr-ı na'im içre ebed mesrûr ola*

Yazılıp a'mâl-i hüsnû deftere mestur ola

Câmi'î Hân ahmed'in bânî-î â'lî-meşrebi

Hazret-î mi'mârbaşı âhirî mâmur ola

Kim Muhammed'dir onun nâmı ve â'lî himmeti

Etdi bu ra'nâ binâyı, haşre dek meşhur ola

Olmamıştır, dâhî olmaz böyle bir â'lî binâ

Bir eser konmuştur ki, dem-be-dem mezkûr ola (1026) (Sultan

Ahmet Cami Koruma ve İhya Derneği. 2019, s.1)

Açıklaması: Hayr işleyen kimse Nâ'im cennetleri içinde ebediyen sevinçli, mutlu olsun. Güzel amelleri, işleri ael defterine yazılıp, kaydedilsin. Bu camiyi ahlâkı, âdeti pek yüce olan I. Ahmed Hân ve sonra mimârbaşı hazretleri imâr etmiştir. Ki mimârın adı Muhammed'dir ve camiyi yapmada gayreti pek büyüktür. Gayreti ve çalışmasıyla bu güzel binâyı yaptı, kıyamet gününe kadar meşhur olsun. Böyle büyük, yüce bir bina daha önce yapılmamıştır ve yapılamaz. Ortaya öyle bir eder konmuştur ki, bu dünyada her vakit ve an dillerde dolaşsın, zikredilsin (Gizlenen Tarihimiz 2009).

Resim 4.240. B Kapısı Yan Duvar Kitâbesi (At Meydanı Tarafı)

6) Bahçeye Bakan Duvar

İçerik: Tuğra (III.Selim)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Taş üzerine kazıma tekniği

Renk: Yeşil renk ile

Dil: Türkçe

Okunuşu: *Selim Hân b. Mustafa el-Muzaffer Da'imâ.*

Açıklaması: Mustafa oğlu Selim Hân her dâim muzaffer olsun, zafer kazansın. (1217)

Resim 4.241. Bahçeye Bakan Duvar (Tuğra)

7) Cümle Kapısı Giriş Üstü Kubbe

İçerik: Ayet (Sad Sûresi 38:50)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine bakır renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Cennatî adnin mûfettehaten leh umul ebvâb.*

Açıklaması: (Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için) Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır.

Resim 4.242. Cümle Kapısı Giriş Üstü Kubbe

8) Cümle Kapısı Kitâbe (Sağ Bölüm- Orta Bölüm- Sol Bölüm)
Sağ Kitâbe

İçerik: Manzum Kitâbe

Hattat: Kasım Gubarî

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yosun yeşili renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Büniye tagarriiben ilallâhi rahmeti ve tetallüben li şefaati nebiyyen
Muhammedî el meb'usü*

*Bahirü'l edya'n-naaleyhissalatü vesselâmü el 'arşü vel mizânü'l
melaan*

A'büdü li emri bi-icraî ismül –adlî vel-ihsani 'alel ceddî bil mesaka

Essalevâtü ve kıratı 'l-kura-i zillüllâhi 'alâ mefarıkı ehlil iymanî

*El- müftehirü bi hizmetil haremil-muhteremeynî minallahi bi te'yidil
'azizi'l müste'ani*

*El- bedrü'r-rabbü 'aşara fî vechi semâin min beynî saltanatı 'Al-î
Osman*

El-münirü li'ş-şemsi leda iclâle şemsi ünvanüssul-tanü's-sultan.

(Sultan Ahmet Cami Koruma ve İhya Derneği. 2019, s.7)

Açıklaması: Dünyada her canlıya ayırt etmeksizin rahmetiyle muamele eden Allah'a daha da yaklaşmak, peygamberi Hz. Muhammed Efendimiz (salât ve selâm ona olsun) şefaatine lâıyk olabilmek için hesap gününden korkan, ibadetinde devamlı, adaletiyle meşhur, ihsân sahibi, namazına düşkün, hafızların en seçkini, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, Müslümanların başı, Mekke ve Medine'nin bekçisi, seyit, şeref ve haysiyet sahibi, Allah'ın yardımını her zaman bekleyen, bir dolunay gibi parlak, tüm Osmanlı hanedânının hükümdârı, bir güneş gibi, ay gibi dünyayı aydınlatan (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.415).

Resim 4.243. Cümle Kapısı Sağ Bölüm Kitâbesi

Orta Bölüm**İçerik:** Nesir / Bânî Kitâbesi**Hattat:** Kasım Gubarî**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Yosun yeşili renk üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça

Okunuşu: *Sultan Ahmed ibnî Sultan Mehemmed ibnî Sultan Murad ibnî Sultan Selim ibnî Sultan Süleyman ibnî Sultan Selim ibnî Sultan Bayezid ibnî Sultan Mehemmed ibnî Sultan Murad ibnî Sultan Mehemmed ibnî Sultan Bayezid ibnî Sultan Murad ibnî Sultan Orhan ibnî Sultan Osman Hân.*

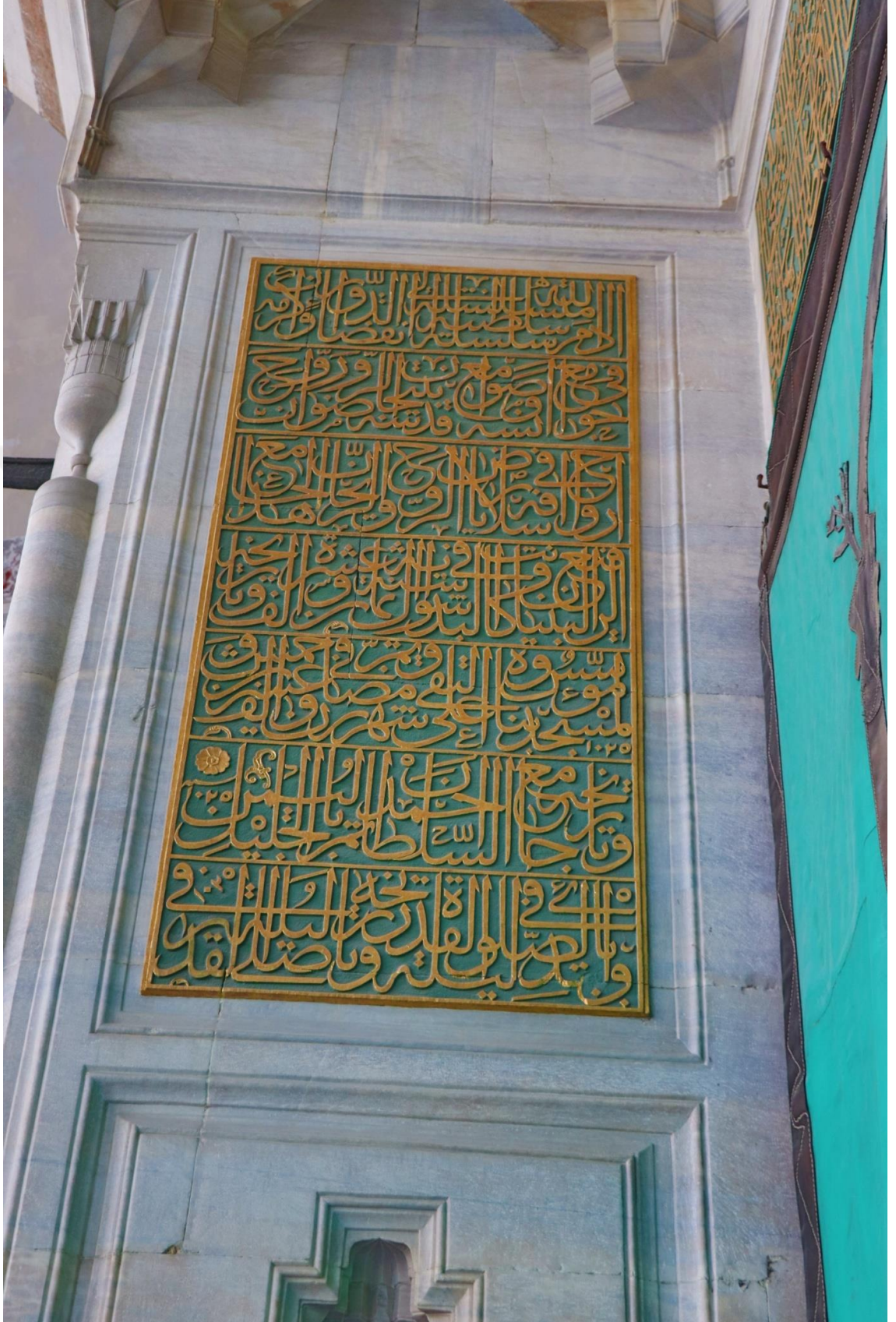
Açıklaması: Es-Sultan Osman Hân'ın oğlu Sultan Orhan'ın oğlu, Sultan Murad'ın oğlu, Sultan Bayezid'in oğlu, Sultan Mehmet'in oğlu, Sultan Murad'ın oğlu, Sultan Mehmed'in oğlu, Sultan Bayezid'in oğlu, Sultan Selim'in oğlu, Sultan Süleyman'ın oğlu, Sultan Selim'in oğlu, Sultan Murad'ın oğlu, Sultan Mehmed'in oğlu, Sultan Ahmed (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.415).

Resim 4.244. Cümle Kapısı Orta Bölüm Kitâbesi

Sol Bölüm**İçerik:** Manzum Kitâbe**Hattat:** Kasım Gubarî**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Yosun yeşili renk üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** *Edamallahû silsilete saltanatihî müselsileten ilâ inkızai deveranı ve kerem**Fi Cevamil ev savamil kad beliyhani 'r-rıdvanı ve revvah**Ervahü eslâfihî fi riyazi 'r-ravhu ve 'r-reyhanî Hazal-camiî**Er-rafiy'ul-bünyanı vekânet fil bedi' şevval senete semanin ve aşarate ve elfin tarihahû**Lemescidün müessesesün ve benahû fi şehri ramazane elfün işriyne hamsün**Ve tarihuhü camiî Sultan Ahmed teme bil celili yümnü**Ve liyüsallü fi leyleti'l kadrî ve tarihuhü fi leyletil kadrî. (Sultan**Ahmet Cami Koruma ve İhya Derneği. 2019, s.7)*

Açıklaması: (Allah onu başımızdan eksik etmesin) Saltanatını ve ceddini dünya döndükçe daim kılsın. Bu kıymetli caminin inşâsının başlangıcı da bitişi de oruç tutulan mübârek günleredenk geldi. Sultan Ahmed kendisinden önce gelenler gibi dinin hamiliğini sürdürecektir, her zaman sözünün arkasında olacaktır. Bu caminin yapımına H. 1018 senesi Şevval ayı / M. 1609 Aralık ayında başlanmış ve nihayet H. 1025 senesi Ramazan ayı / M. 1617 senesi Eylül ayında bitirilmiştir. Sultan Ahmed Camii'nde ilk namaz padişahımızın da katılımıyla H. 1025 senesi Ramazan-ı Şerif'inin gecesi / M. 26 -27 Eylül 1617 gecesi kılınmıştır (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.415).

Resim 4.245. Cümle Kapısı Sol Bölüm Kitâbesi

9) Kapı Kanatları

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sedef üzeri kakma tekniği

Renk: Kahverengi üzerine krem renk ile

Dil: Arapça

Sağ Kapı Kanat

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâhü'l Celilü'l Cebbâr*

Açıklaması: Azâmet, kudret sahibi dilediğini yapan ve yaptıran Yüce Allah'tan başka ilâh yoktur.

Resim 4.246. Cümle Kapısı Sağ Kapı Kanadı

Sol Kapı Kanat

Okunuşu: *Muhammedûn Resulûllâhî seyyidû'l ebrâr.*

Açıklaması: Allah'ın elçisi, iyilerin efendisi Muhammed (s.a.v).

Resim 4.247. Cümle Kapısı Sol Kapı Kanadı

10) Ana Kubbe (Kubbe Merkezi- Ana Kubbe Eteği Kuşak Yazısı)

Kubbe Merkezi

İçerik: Ayet (Fatır Sûresi 35:41)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalem işi tekniği

Renk: Mavi renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnnallâhe yûmsiku 's-semavâtî ve'l arda en tezûlâ ve le in zâletâ in emsekehumâ min ehâdin min ba'dihi, innehû kâne hâlimen gafûra.*

Açıklaması: Gerçek şu ki Allah, koyduğu düzenden sapmamaları için gökleri ve yeri tutmaktadır. Şayet sapacak olsalar artık O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O halîmdir, çok bağışlayıcıdır.

Resim 4.248. Ana Kubbe (Merkez)

Ana Kubbe Eteği Kuşak Yazısı

İçerik: Ayet (Nûr Sûresi 24:35)

Hattat: Kasım Gubarî

Yazı Türü: Celî Muhakkak

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

- 35) *Allahû nûru's-semâvâti ve'l ard, meselû nûrihî ke mişkâtin fihâ misbâhun, el-misbâhu fî zucâcetin, ez-zucâcetu ke ennehâ kevkebûn durriyyîn, yûkadu min şecerâtin mübâreketin zeytûnetin lâ şarkiyyetin ve lâ garbiyyetin.*
- 36) *Fî büyûtün ezine'llâhû en turfe'a yüzkerâ fihe'smühû yüsebbihu lehû fihâ bi'lğudûvvi ve'l-âsâl.*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

- 35) Allah, göklerin ve yerin nûrudur (aydınlaticısıdır). O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba bir billûr içindedir; o billûr da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nisbet edilemeyen mübârek bir ağaçtan çıkan yağdan tutuşturulur.
- 36) Allah'ın yüceltilmesine içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde insanlar sabah akşam O'nu tesbih ederler.

Resim 4.249. Ana Kubbe Eteği Kuşak Yazısı

11) Tam-Yarım- Ceyrek Kubbeler**Tam Kubbeler****İçerik:** Ayet (Mü'min 40:64)**Hattat:** Hasan Çelebi**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği**Renk:** Yeşil üzerine altın renk ile**Dil:** Arapça**Kubbe 1:**

Okunuşu: *Allahûllezî ce'ale lekümül ardâ kararen ve's-semâe binâen ve savvereküm fe ahsene suvereküm ve razekaküm mine't-tayyibât, zâlikümullâhü Rabbül 'alemiyn.*

Açıklaması: Allah, yeryüzünü sizin için karar kılma yeri, göğü de bir bina yapan; size şekil verip de şekillerinizi güzel kılan ve sizi temiz şeylerle rızıklandırandır. İşte Rabbiniz Allah, alemlerin Rabbi Allah yücedir.

Resim 4.250. Tam Kubbe 1

İçerik: Ayet (A'raf 7:54)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Yeşil üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Kubbe 2:

Okunuşu: *İnne Rabbe kümüllâhüllezî halâka's-semâvâtî ve'l ardâ fî sitteti eyyâmin summestevâ 'alel 'arşi yuğşi'l-lelyen nehâre yatlühû haziren ve's-şemse ve'l*

kamere ve'n-nücûme musâhharetin bi emrih, e lâ lehûl halkû ve'l emr tebârekallâhû Rabbûl 'alemiyn.

Açıklaması: Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratan ve arş'a kurulan, geceyi, kendisini durmadan takip eden gündüze katan; güneşi, ayı ve bütün yıldızları da buyruğuna tabi olarak yaratan Allah'tır. Dikkat edin yaratmak da yalnız O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı yücedir.

Resim 4.251. Tam Kubbe 2

İçerik: Ayet (Ra'd Sûresi 13:2)

Hattat: Hasan Çelebi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Yeşil üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Kubbe 3:

Okunuşu: *Allahüllezi refe'a's-semâvâti bi gayrî 'amedin terevneha sümmelevâ 'alel 'arşi ve sehmare's-şemse ve'l kamer, küllûn yecrî li ecelin müsemmâ, yudebbirûl emre yufassilul ayâtî le'allekûm bi likâi Rabbikûm tukînûn.*

Açıklaması: Allah gökleri gördüğünüz herhangi bir direk olmadan yükselten sonra arş'a kurulan güneşi ve ayı buyruğu altına alandır. Bunların hepsi belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. O, her işi hakkıyla düzenler, yürütür, ayetleri ayrı ayrı açıklar ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmalısınız.

Resim 4.252. Tam Kubbe 3

İçerik: Ayet (Furkan Sûresi 13:2)

Hattat: Hasan Çelebi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Yeşil üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Kubbe 4:

Okunuşu: *Ellezî lehû mülkü 's-semâvâtî ve'l ardı ve lem yettehız veleden ve lem yekun lehû şerikûn fi'l mülkî ve halâka külle şey'in fe kadderahû takdirâ.*

Açıklaması: O göklerin ve yeryüzünün mülkü hükümranlığı kendisine at olandır. Çocuk edinmemiştir. Mülkünde hiçbir ortağı da yoktur. O, her şeyi yaratmış ve yarattığı o şeyleri bir ölçüye göre takdir etmiştir.

Resim 4.253. Tam Kubbe 4

Yarım Kubbe 1

İçerik: Ayet (Bakara 2:144)

Hattat: Hasan Çelebi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kad nera takallûbe vechike fi's-semâ-i fe le nuvellyenneke kibleten terdahâ,, fe velli vecheke şatrâl Mescidî'l Haram.*

Açıklaması: (Ey Muhammed!) Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu vahiy beklediğini görüyoruz. Merak etme elbette seni, hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz. Nereden yola çıkarsan çık (namaza) yüzünü Mescidî-Haram'a çevir.

Resim 4.254. Yarım Kubbe 1

Çeyrek Kubbeler

İçerik: Ayet (Bakara 2:43)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Çeyrek Kubbe 1:

Okunuşu: *Ve ekimu 's-salâte ve atu 'z-zekâte verke 'u mea 'r-raki 'in.*

Açıklaması: Namaz kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.

Resim 4.255. Çeyrek Kubbe 1

İçerik: Ayet (Bakara 2:115)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Çeyrek Kubbe 2:

Okunuşu: *Ve lillâhil meşrikû ve'l mağribû fe eynemâ tuvellû fe seme vechûllâh innâllâhe vâsi'ün 'âlîym.*

Açıklaması: Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın zatı da oradadır. Şüphesiz Allah (zât ve sıfatlarında) sınırsızdır, çok bilgilidir.

Resim 4.256. Çeyrek Kubbe 2

İçerik: Ayet (A'râf 7:29)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Cefî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Çeyrek Kubbe 3:

Okunuşu: *Kul emere rabbi bi'l kıst ve ekimû vüvühekûm 'inde küllü mescidîn ved'uhu muhlisîne lhu'd-dîn, kemâ bedekûm te'udûn.*

Açıklaması: De ki: rabbim adaleti emretti. Her secde yerine yüzlerinizi O'na doğrultur. Dini Allah'a has kılarak O'na ibadet edin. Sizi başlangıçta yarattığı gibi yine O'na döneceksiniz.

Resim 4.257. Çeyrek Kubbe 3

Yarım Kubbe 2

İçerik: Ayet (En'am Sûresi 6:79)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnnu veccehtu vechike lillezî fatare's-semâvâtî ve'l-ardâ hanifen ve mâ ene mine'l muşrikîn.*

Açıklaması: Ben Hakk'a yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim.

Resim 4.258. Yarım Kubbe 2

İçerik: Ayet (Ahzâb Sûresi 33:56)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Çeyrek Kubbe 1-2:

Okunuşu: Kalellâhu Teâlâ: İnnallâhe ve melâiketehû yausallûne alâ nebiyi ya eyyühallezîne amenû sallû 'aleyhi ve sellimû teslimâ.

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu ki: Şüphesiz Allah ve melekleri Peygambere salât ediyorlar. Ey imân edenler! Siz de ona salât edin selâm edin.

Resim 4.259. Çeyrek Kubbe 1

Resim 4.260. Çeyrek Kubbe 2

Yarım Kubbe 3

İçerik: Ayet (Hacc Sûresi 22:77)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Yâ eyyühâllezîne âmenerke'û vescüdû va'südû rabbekûm
vef'alülhayrâ le'âllekûm tüflihûn*

Açıklaması: Ey imân edenler! Rükû edin, secdeye kapanın, Rabbinize ibadet edin, dünya ve ahiret için faydalı işler yapın ki kurtuluşa eresiniz.

Resim 4.261. Yarım Kubbe 3

İçerik: Ayet (Ankebût Sûresi 29.45)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Çeyrek Kubbe 1-2-3:

Okunuşu: 1) *Utlû mâ ûhiye ileyke el-kitâbî ve ekimû's-salât, inne's-salâte tenhâ. 'Ani'l-fahşâ-î ve'l münker ve le zikrullâhî ekber. Vallahû ya'lemu mâ tasne'ûn. Sadekallahû'l-'azîm.*

Açıklaması: 1) Kitaptan sana vahyolunanı oku; namaz kıl. Muhakkak ki namaz hayasızlıktan ve fenâlıktan alıkoyar. Allah'ı anmak elbette ibadetlerin en büyüğüdür. Allah, yaptıklarımızı bilir. (Şüphesiz) Allah (c.c) en güzeli en doğruyu söyledi.

Resim 4.262. Çeyrek Kubbe 1

Resim 4.263. Çeyrek Kubbe 2

Resim 4.264. Çeyrek Kubbe 3

Yarım Kubbe 4

İçerik: Ayet (Lokman Sûresi 31:22)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Eğrelti yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve men yuslim vechehu ilallâhi ve hûve muhsînun fekadi-stemseke bi'l 'urveti'l vuskâ ve ilallâhi 'akibetu'l 'umûr*

Açıklaması: Kim iyilik yaparak kendini Allah'a teslim ederse, şüphesiz en sağlam kulpa tutunmuştur. İşlerin sonu ancak Allah'a varır.

Resim 4.265. Yarım Kubbe 4

İçerik: Ayet (İsrâ Sûresi 17:78-79)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemîşi tekniği

Renk: Yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Çeyrek 1-2-3:

Okunuşu: *Ekimü's-salâte li duluki'ş-şemsi ilâ gasakı'l-leyli ve kur'ane'l fecr, inne kur'ane'l fecrî kâne meşhûda. Ve mine'l-leyli fe tehecced bihî nafileten lek, 'asâ yeb'aseke rabbüke makamen mahmûda Sadekallahû'l-'azim.*

Açıklaması: Güneşin zevâlınden (öğle vaktinde batıya kaymasından) gecenin karanlığına kadar (belli vakitlerde) namazı kıl bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir. Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki Rabbin seni makam-ı mahmûd'a ulaştırsın. (Şüphesiz) Azim olan Allah doğruyu söyledi.

Resim 4.266. Çeyrek Kubbe 1

Resim 4.267. Çeyrek Kubbe 2

Resim 4.268. Çeyrek Kubbe 3

12) Pendantifler

Ana Kubbe Etrafı

İçerik: Hadis / Dua / Esmâ'ül Hüsnâ

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Makılî

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine bakır renk ile

Renk: Lavivert üzerine bakır renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Innemel a'melû bi'n-niyâti ve innemâ lî kûlli emrin mâ nevâ*
(Buhârî, *Îmân*, 40, 54). *Yâ Veliyy*

2) *Yâ 'alimen bi hali 'aleyke ittikali*

3) *Yâ hafıyyel eltaf neccinâ mimma nehaf. Yâ Rabbi.*

4) *Hûve'l- bâki ellezî lâ ilahe sivâhû. Yâ Daim*

Açıklaması: 1) Ameller niyetlere göredir. Herkes için niyet ettiğinin karşılığı vardır.

Yâ Veliyy: Kullarına dost olan; onlara yardım eden.

2) Halimi en iyi bilen Allah'ım.

3) Ey lütûfları gizli olan Allah'ım! Korkularımızdan bizleri emin eyle.

Yâ Rabbi: Ey Rabbim; Ey Yaratan.

4) Sonsuz olan ancak O'dur. Ondan başka ilâh yoktur.

Yâ Daim: Varlığının sonu olmayan.

Resim 4.269. Ana Kubbe Etrafi Pandantif 1

Resim 4.270. Ana Kubbe Etrafi Pandantif 2

Resim 4.271. Ana Kubbe Etrafi Pandantif 3

Resim 4.272. Ana Kubbe Etrafı Pandantif 4

Tam Kubbelerin Etrafı

İçerik: Esmâû'l-Hûsnâ

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Makilî

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemîşi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Mihrab Solu (Hünkâr Mahfili) Kubbe

Okunuşu: *Yâ Hannân-Yâ Mennân*

Açıklaması: *Yâ Hannân:* Çok merhametli, lütfeden, ikrâm sahibi

Yâ Mennân: İyilik ve lûtufta bulunan

Resim 4.273. Pandantif 1

İçerik: Esmâ'ül Hüsna

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Makilî

Malzeme ve Teknik:

Renk: Yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Diğer Kubbeler

Okunuşu: *Yâ Cami'-Yâ Nafi'/Yâ Mâni' - Yâ Dafi'*

Açıklaması: *Yâ Cami'*: İsteddiğini, istediği yerde, istediği zaman toplayan, bir araya getiren

Yâ Nafi': Devamlı olarak bütün mahlukata hayr ve fayda sağlayan, faydalı şeyler yaratan.

Yâ Mani': Birşeyin olmasını istemediği zaman o şeyin olmasına mani olan.

Yâ Daft': Varlıklardan dösmanları, belaları ve zararları uzaklaştıran.

Yâ Subhân: Bütün kusur ve noksan sıfatlardan münezze olan

Yâ Gufran: Bağışlaması bol olan.

Resim 4.274. Pandantif 2

Resim 4.275. Pandantif 3

Resim 4.276. Pandantif 4

İçerik: Lafzâ_î Celâl / Lâfza-î Nebî / Çehâr Yâr-ı Güzîn / Hasaneyn Esmâsı

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Makilî

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Koyu yeşil üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Çeyrek Kubbeler

Okunuşu: *Allah (Celle Celâlihû)- Muhammed (Aleyhisselâm)-Ebubekir Sıddık (Radiyahû Anhu) – Ömer-ül Faruk (Radiyahû Anhu) – Osman-i Zinnureyn (Radiyahû Anhu) - Ali (Radiyahû Anhu) – Hasan (Radiyahû Anhu) – Hüseyin (Radiyahû Anhu)*

Açıklaması: Allah (c.c) – Muhammed (s.a.v) – Ebubekir (r.a)- Ömer (r.a)- Osman(r.a) – Ali (r.a) Hasan (r.a), Hüseyin (r.a).

Resim 4.277. Pandantif 5

Resim 4.278. Pandantif 6

Resim 4.279. Pandantif 7

Resim 4.280. Pandantif 8

13) Sebil

Sebil 1 (Üst)

İçerik: Saygı İfadesi

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

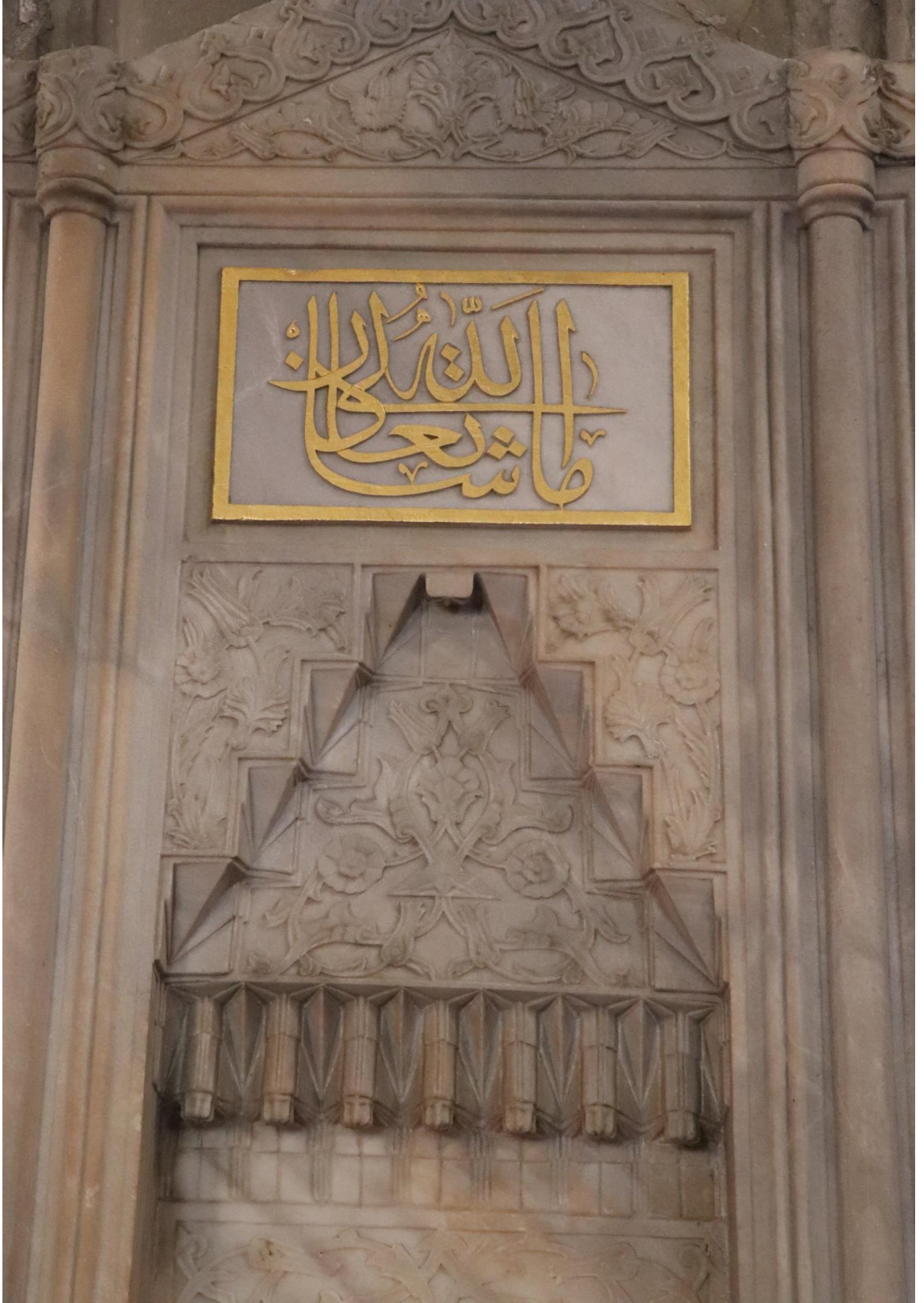
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kırmızı mermer zemine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Mâ'saallahü Teâlâ Kan*

Açıklaması: Allah'ın dilediği olur.

Resim 4.281. Sebil Alınlık (Üst Bölüm) 1

Sebil 1 (Alt)

İçerik: İnsan Sûresi (76:21)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

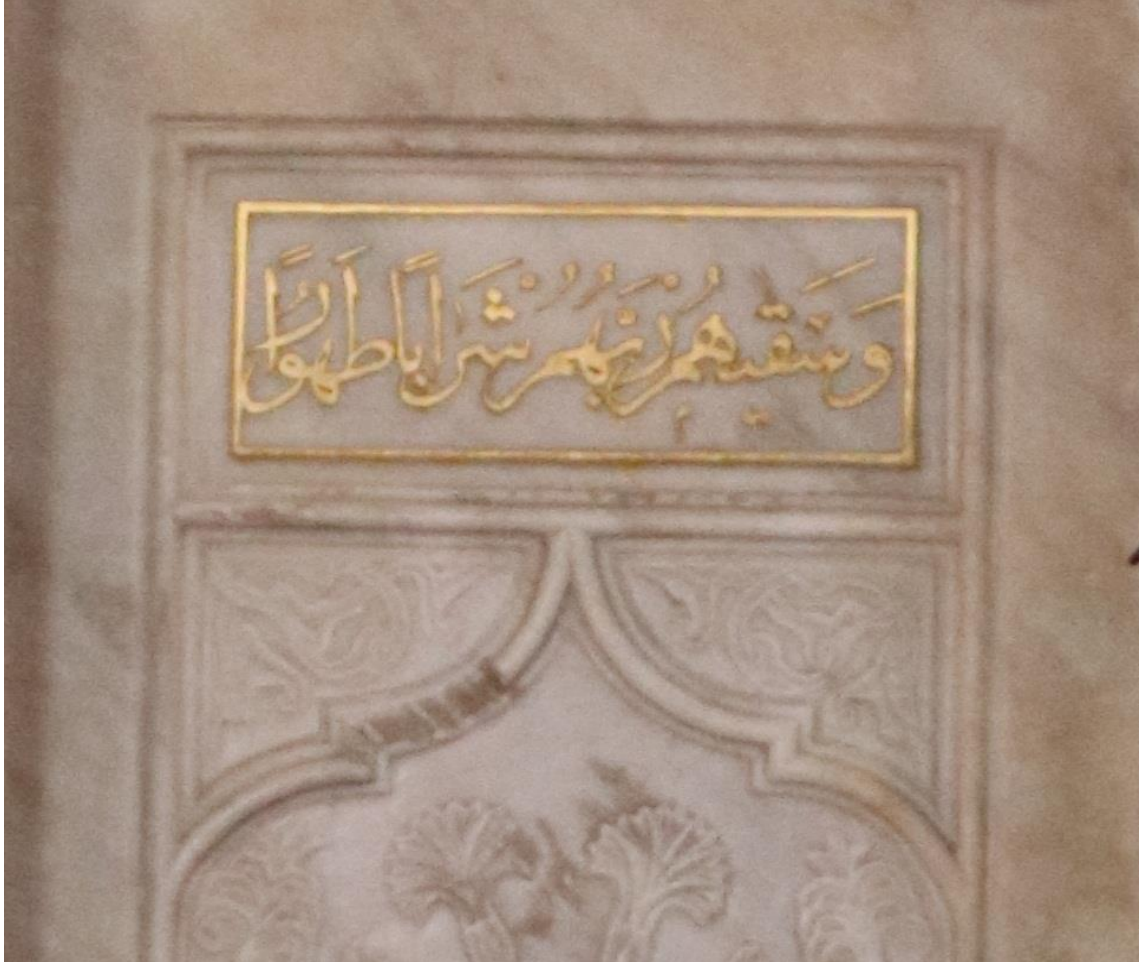
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kırmızı mermer zemine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve sahaüm rabbüküm şerâben tahûrâ*

Açıklaması: Ve rableri onlara tertemiz bir içecek (cennet şarabı) içirmiştir.

Resim 4.282. Sebil Alınlık (Alt Bölüm) 1

Sebil 2

İçerik: Saygı İfadesi

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kırmızı mermer zemine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Mâ'saallahü Teâlâ Kan*

Açıklaması: Allah'ın dilediği olur.

Resim 4.283. Sebil Alınlık (Üst Bölüm) 2

İçerik: Ayet (Enbiya 21:30)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

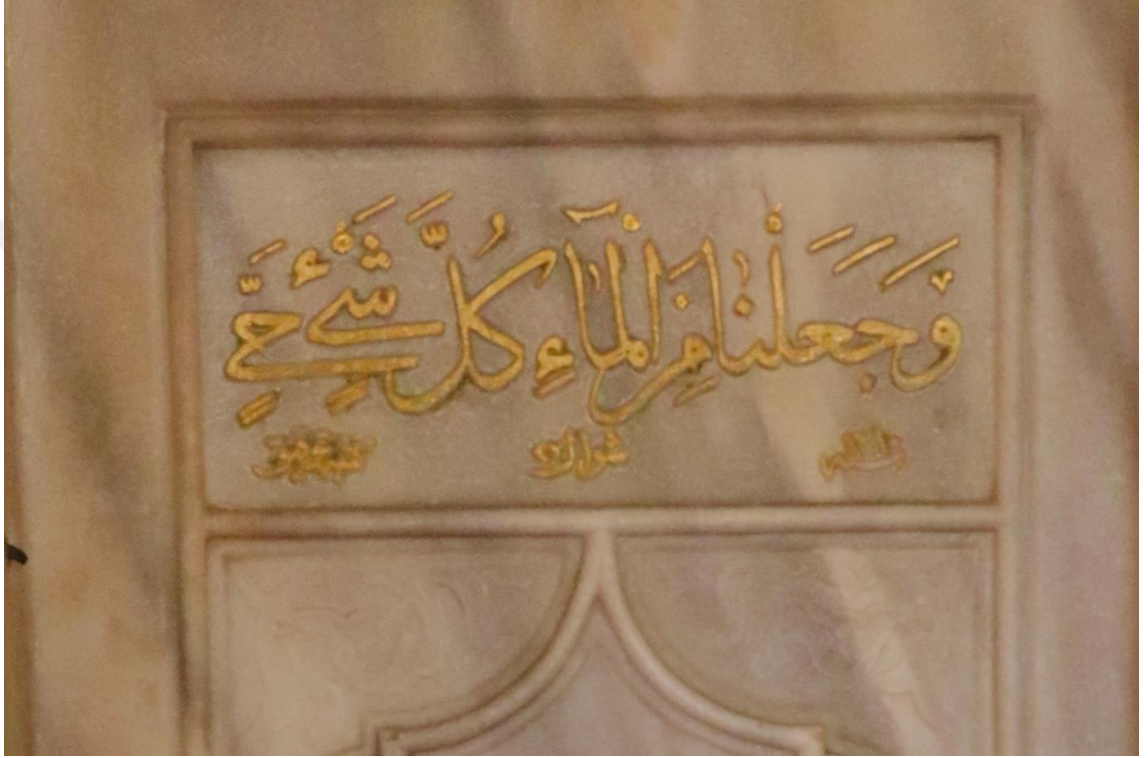
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kırmızı mermer zemine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve cealnâ mine'l mâi kullî şeyîn hay.*

Açıklaması: (Biz) Diri olan her şeyi sudan meydana getirdik.

Resim 4.284. Sebil Alınlık (Alt Bölüm) 2

14) Hünkâr Mahfli Kuşak Yazısı

İçerik: Ayet ((a) Nisa 4:58-59) / (b) Yunus 10:87) / (c) Bakara 2:3) / (d) Enfal 8:4)

Hattat: Kasım Gubarî

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini üzerine lüster tekniği

Renk: Firûze zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym.*

- a) *Kâlellâhü Te'alâ: İnnellâhe ye'mürüküm en teeddü'l-emâneti ilâ ehlihâ ve izâ hakemtüm beyne'n-nâsi en tahkümü bi'l-'adl. İnnallâhe ni'ummâ ya'idüküm bih. İnnallâhe kâne semi'an besîrâ. Yâ eyyühe'llezine 'âmenü etî'ullahe ve etî'u'r-rasûle ve üli'l-emri minküm fein tenâza'tüm fî şey'in fe ruddühü ve'r-râsûli in küntüm tü'minûne billâhi ve'l-yevmi'l-'ahiri hayrûn ve ahsenü te'vilâ.*
- b) *Ve evheynâ ilâ Mûsâ ve ahîhî en tebevee li-kavmikümâ bi-mısra büyûten vec'alû büyûteküm kibleten ve ekîmu's-şalâte ve beşşiri'l-mü'minîn.*
- c) *Ellezine yü'minûne bi'l-ğaybi ve yükîmûne's-şalâte ve mimmâ razaknâküm yünfikûn.*
- d) *Ülâike hümü'l-mü'minûne hakka lehüm derecâtün 'inde rabbihim ve mağfiratün ve rizkun kerîym.*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

- a) Yüce Allah buyurdu ki: Allah buyurdu ki: Allah size, emânetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. Ey imân edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve size olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah'a ve Resül'üne arz edin. Bu daha iyidir; sonuç bakımından da daha güzeldir.
- b) Mûsâ'ya ve kardeşine, ' kavminiz için Mısır'da (sığınak olarak) evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın. Namazı dosdoğru kılın. Mü'minleri müjdele'' diye vahyettik.
- c) Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.
- d) İşte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlara, rableri katında yüksek mertebeler, bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık vardır.

Resim 4.285. Hünkâr Mahfili Kuşak Yazısı Bir Kısmı

15) Fil Ayakları

İçerik: Ayet (Tevbe Sûresi 9:18)

Hattat: Kasım Gubarî

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalallâhû tebâreke ve te'alâ: İnnemâ yâ'murû mesâcidallahî men âmene billâhî ve'l yevmi'l-âhirî veekâme's-salâte veâtâ'z-zekâte,.Velem Yâhşe illâllâhe fe'asâ ulâike en yekûnû mine'l muhtedîyn.*

Açıklaması: Yüce Allah buyuruyor ki: Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahret gününe inanan, nazmı dosdoğru kıla, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imâr eder. İşte onların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur. Azîm olan Allah ne güzel, ne doğru söyledi.

Resim 4.286. Fil Ayak 1 (Tüm Görünüş)

İçerik: Ayet (Ra'd Sûresi 13:2)

Hattat: Kasım Gubarî

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalallâhû tebâreke ve te'alâ: Allahüllezî refe'a's-semâvâti bi gayrî 'amedin terevneha sümmestevâ 'alel 'arşi ve sehhare's-şemse ve'l kamer, küllûn yecrî li ecelin müsemmâ, yudebbirûl emre yufassilul ayâtî le'allekûm bi likaî Rabbikûm tukînûn.*

Açıklaması: Yüce Allah buyuruyor ki:Allah gökleri gördüğünüz herhangi bir direk olmadan yükselten sonra arş'a kurulan güneşi ve ayı buyruğu altına alandır. Bunların hepsi belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. O, her işi hakkıyla düzenler, yürütür, ayetleri ayrı ayrı açıklar ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmalısınız.

Resim 4.287. Fil Ayak 2 (Tüm Görünüş)

İçerik: Ayet (Tevbe Sûresi 9:108)

Hattat: Kasım Gubarî

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalallâhû tebâreke ve te'alâ: le mescidiün üssie 'ale't-takvâ min evveli yevmin ahakku en tekûme fh. Fihî ricâlün yühîbbûne en yetetahherû va'llâhü yühîbbü'l-müttahirîyn.*

Açıklaması: Yüce Allah buyuruyor ki: İlk günden temeli takva (Allah'a karşı gelmekten sakınmak) üzerine kurulan mescit (Kûba mescidi), içinde namaz kılmana elbette daha lâyıktır. Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever.

Resim 4.288. Fil Ayak 3 (Tüm Görünüş)

İçerik: Ayet (Bakara Sûresi 1:186)

Hattat: Kasım Gubarî

Yazı Türü: Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalallâhû sübhânehû ve te'alâ: Ve izâ seeleke 'ibâdi 'annî fe'innî karîbün ücîbü dâ'vete'd-da'i izâ de'âni fe'lyestecibü lî ve'lyü'minû bî le'alleküüm yarşüdün.*

Açıklaması: Yüce Allah buyuruyor ki: Kullarım beni senden sorarlarsa (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana imân etsinler.

Resim 4.289. Fil Ayak 4 (Tüm Görünüş)

16) Mihrab

Üst

İçerik: Ayet ('Âl-i İmrân 3:37)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Küllemâ dehâle 'aleyha Zekeriyyel mihrâbe vecede 'indehâ rızken*

Açıklaması: Zekeriyya (a.s) , onun (Hz.Meryem'in) bulunduğu mihrâba her girdiğinde yanında bir yiyecek bulurdu.

Resim 4.290. Mihrab Alınlık (Üst Bölüm)

Alt

İçerik: Ayet ('Âl-i İmrân 3:39)

Hattat: Bilinmiyor

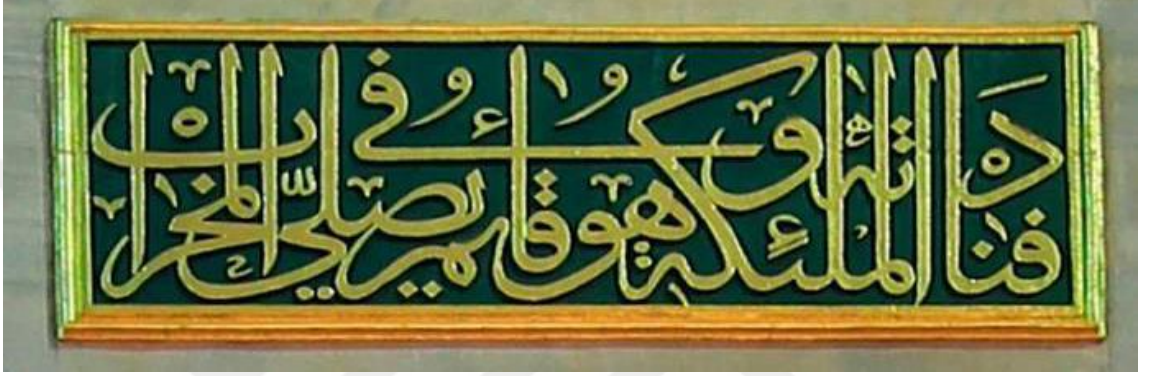
Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Okunuşu: *Fenâdethûl melâiketü ve hûve kalmün yûsallî fi'l mihrâbî sadakallâh.*

Açıklaması: ‘‘Bunun üzerine o (Zekeriyya (a.s)) mihrapta ayakta namaz kılarken melekler seslendi... ‘‘Allah sözün doğrusunu söyledi.

Resim 4.291. Mihrab Alınlık (Alt Bölüm)

17) Mahfil Solu Duvar Üstü

İçerik: Aşere-î Mübeşşere (Cennetle müjdelenen on kişi)

Hattat:

Yazı Türü: Kûfi

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine kalemişi tekniği

Renk: Gri üzerine siyah renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Vakkas, Zübeyr İbni Avam, Talha İbni Ubeydullah, Said İbni Zeyd, Ebu Ubeyde İbni Cerrah*

Açıklaması: Hz.Ebubekir, Hz.Ömer, Hz.Osman, Hz.Ali, Hz.Abdurrahman İbni Avf, Hz.Sa'd İbni Vakkas, Hz.Zübeyr İbni Avam, Hz.Talha İbni Ubeydullah, Hz.Said İbni Zeyd, Hz.Ebu Ubeyde İbni Cerrah

Resim 4.292. Mahfil Solu Duvar Üstü Madalyon

18) Müezzin Mahfilindeki Kâbe Örtüsü

İçerik: Ayet (Rum Sûresi 30:47)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Kumaş üzerine

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve kâne hakan 'aleynâ nasrul mü'minîn.*

Açıklaması: İnanan (mü'minlere) kimselere yardım etmek bize hak oldu.

Resim 4.293. Müezzîn Mahfilî Kâbe Örtüsü Yazısı

19) Hünkâr Mahfilî (Mahfil Üstü- Mahfil Kuşak Yazısı)

Mahfil Üstü

İçerik: Ayet (Rum Sûresi 30:47)

Hattat: Kasım Gubari

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine lüster tekniği

Renk: Firuze zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve kâne hakkân 'aleynâ nasrul mü'minîn.*

Açıklaması: İnanan (mü'minlere) kimselere yardım etmek bize hak oldu.

Mahfil Kuşak Yazısı

İçerik: Ayet (Nisâ 4:58-59 / Yunus 10:87 / Bakara 2:3 / Enfâl 8:4)

Hattat: Kasım Gubari

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine lüster tekniği

Renk: Firuze zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

58 -59) *Kâlalâhü Te'âlâ: İnnallahe ye'mürüküm en tüeddü'l-emanati ilâ ehlihâ ve izâ hakemtüm beyne'n-nâsi en tahkümü bi'l-adl. İnnallahe ni'immâ ya'idüküm bih. İnnallâhe kâne semi'an basîra. Yâ eyyühe'llezîne 'âmenü etî'ullâhe ve etî'u'r-rasûle ve üli'l-emri minküm fein tenâza'tüm fi şey'in fe ruddühü ilâllâhi ve'r-rasûli in küntüm tü'minûne billâhi ve'l-yevmi'l-'ahiri zâlike hayrun ve ahsenü te'vilâ.*

87) *Ve evhaynâ ilâ Mûsâ ve ahîhi en tebevvee li-kavmikümâ bi-mısra büyüiten vec'alû büyüteküm kibleten ve ekîmu's-salâte ve beşşiri'l-mü'minîn*

3 *Ellezîne yü'minûne bi'l-ğaybi ve yükîmûne's-salâte ve mimmâ razaknâhüm yünfikûn*

4) *Ülâike hüümü'l-mü'minûne hakka lehüm deracâtün 'inde rabbihim ve mağfiratün ve rizkun kerîym.*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

58-59) Yüce Allah buyurdu ki: Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah hakkıyla işiten, hakkıyla görendir. Ey imân edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından daha da güzeldir.

87) Mûsâ'ya ve kardeşine, " kavminiz için Mısır'da (sığınak olarak 9 evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın. Namazı dosdoğru kılın. Mü'minleri müjdele " diye vahyettik.

- 3) Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar.
- 4) İşte onlar gerçekten mü'minlerdir. Onlara, Rableri katında yüksek mertebeler, bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık vardır.

Değerlendirme

İstanbul'un kalbi de diyebileceğimiz bu camide namazın önemi ile ilgili ayetletler avlu kapısından itibaren bizleri karşılamaktadır. İç mekânda ise Hasan Karahisarî'nin hattıyla Allah'a itaat, O'na yönelmeye, O'nun af eden ve bağışlayan özelliklerine ilişkin ayetler bulunmaktadır.

Son cemaat yerinde namaza vurgu yapan Bakara Sûresi (2:238)'nden ayet yer alırken pencere alınlıklarında Ayete'l Kürs-î ve Fetih Sûresi'ni son ayetleri yer almaktadır.

Celî sülüs hat ile Nisâ Sûresi ve Me'âric Sûresinden ayetler yer bulan dış avludan iç avluya girildiğinde cümle kapısındaki sülüs hatlı, yeşil zemin üzerine altın varak ile işlenen üç kitâbe dikkat çeker ki bunun bir benzeri de Süleymaniye Camiî cümle kapısındaki kitâbedir.

Bu kitâbelerden iki sıra halindeki sultan isimlerinin yer aldığı orta bölümde *elif* ve *lâm* lar bir araya getirilerek sırayı bozmadan (teşrifat) bir düzen içinde sülüs hat ile yazıldığı görülmektedir. İç ve dış mekân hatların bütünü yeşil zemin üzerine altın varak ile olup girift olmayan gayet okunaklı bir yapıdadır.

Fil ayakları üzerindeki sıva üzerine kalemişi tekniği kullanılarak nakşedilen hatlar ile hünkâr mahfilindeki çini üzerindeki kuşak yazıları caminin en dikkat çeken bölümleridir. Hünkâr mahfilinde adalet idarecilikle alakalı yer alan ayetler hat sanatındaki zerafeti bizlere göstermektedir.

4.11. SÜLEYMANİYE CAMİİ

Plân No: 11

Fotoğraf No: 294-343

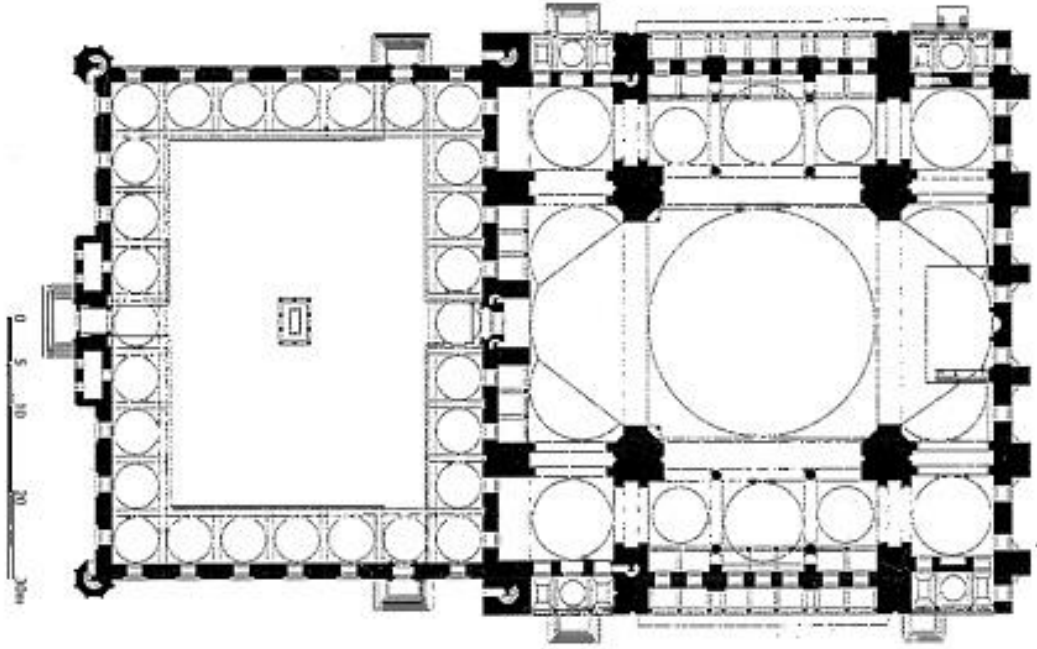
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat 2018

Yeri: Fatih

İnşâ / Tamamlanma Tarihi: H.957 / M. 1550-57

Banîsi: Kanunî Sultan Süleyman

Mimârı: Mimâr Sinan

Plân 11. Süleymaniye Camiî Plânı (A.Kuran)

4.11.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Haliç ile boğaza hakim bir noktada bulunan camiî yakın plânlıdır. Geniş avlusu mermer ve pembe granitten olup yirmi sekiz sütûn üstüne oturtulan yirmi sekiz kubbe ile çevrilidir. Dört adet minaresinden ikisi üçerli diğer ikisi ikişerli olmak üzere toplam on şerefelidir. Dört fil ayağı üstüne oturtulan bir merkezî kubbe ile iki yarım ve sağ-sol

bölümlerde de beşer kubbesi ile çevrili ve oldukça geniş bir alanı bulunan camiî Mimâr Sinan'ın kalfalık eseri olarak bilinmektedir.

4.11.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi (Üst-Alt)
- 2) Avluya Giriş Kapısı (Deniz Tarafı)
- 3) Avluya Giriş Kapısı (Kütüphane Tarafı)
- 4) Avlu İç Kitâbesi (Aşağı Bahçe Tarafı)
- 5) Avlu İç Kitâbesi (Üst Bahçe Tarafı)
- 6) Avlu İç Kitâbesi (Camiî Girişi Tarafı)
- 7) Şadırvanlı Avlu Giriş Kapısı Kanatları
- 8) Camiî Sağ-Sol Giriş Kapısı Üstü
- 9) Son Cemaat yeri Pencere Alınlıkları
- 10) Cümle Kapısı (Sağ Bölüm- Orta Bölüm- Sol Bölüm)
- 11) Ana Kubbe
- 12) Yarım ve Çeyrek Kubbeler
- 13) Pandantifler
- 14) Filayaklar
- 15) Kemer Üstleri
- 16) Mihrab (Mihrab Üstü)
- 17) Mihrab Sağ-Sol Bölüm (Alt-Orta-Üst Pencere Üstleri)
- 18) Minber
- 19) Mahfil Pencere Alınlıkları
- 20) Vitraylar (Vitray Etrafı-Vitray İçi)

1) Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi (Üst-Alt)

Üst

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemim oyma tekniği ile

Renk: Gri üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlullâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

(Alt)

İçerik: Ayet (Nisâ Sûresi 4:103)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

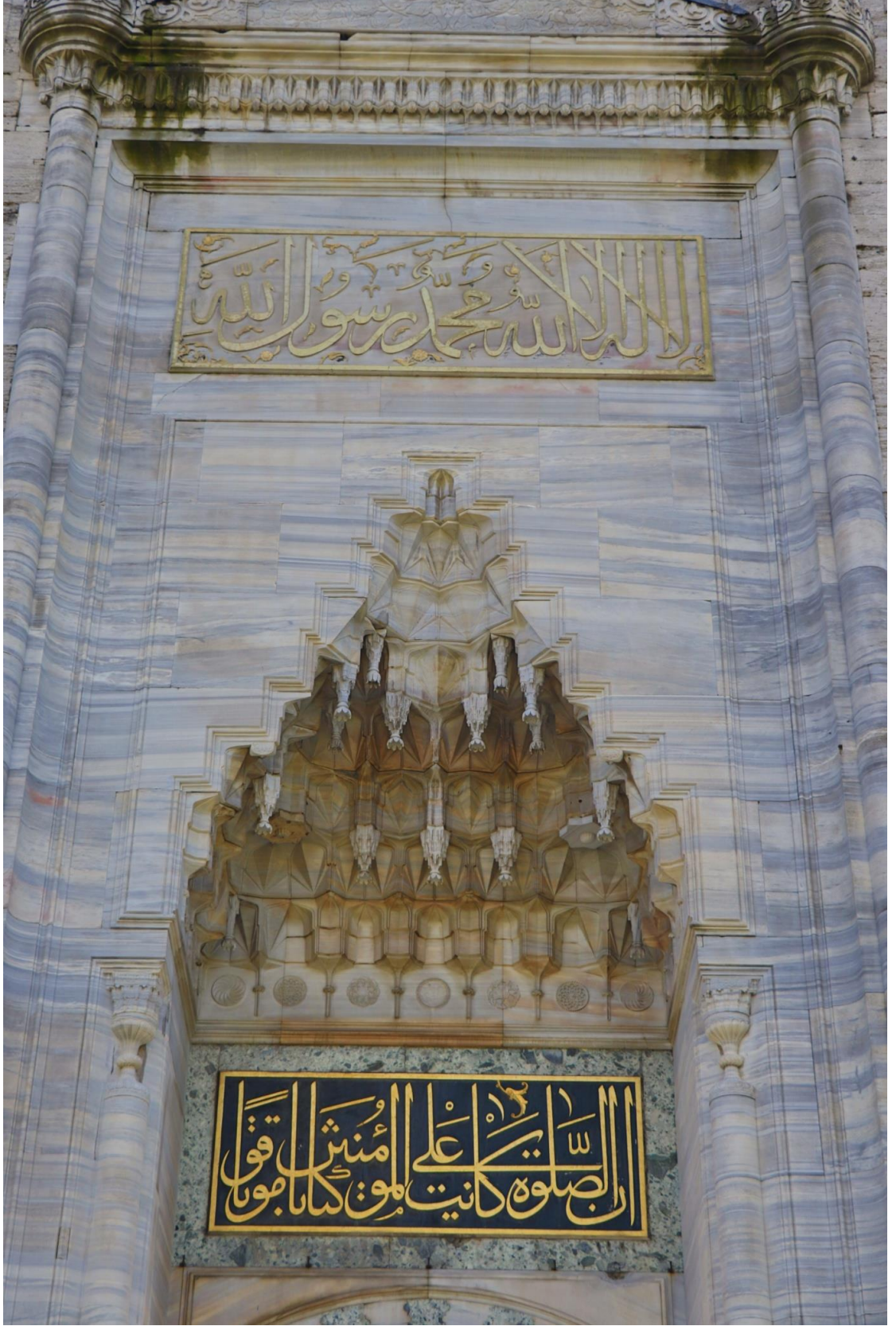
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnne's-salâte kânet 'alel mü'minine kitâben mevkûta.*

Açıklaması: Muhakkak ki namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılındı.

Resim 4.294. Avlu Giriş Kapısı Kitâbesi (Üst-Alt)

2) Avluya Giriş Kapısı (Deniz Tarafı)

İçerik: Ayet (Nahl Sûresi 16:32)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği ile

Renk: Gri üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Selâmün âleykümûdhulû'l cennete bimâ küntûm ta'melûn.*

Açıklaması: (Melekler) ‘‘Selâm size; yapmış olduğunuz iyiliklere karşılık girin cennete ‘’ derler.

Resim 4.295. Avlu Giriş Kapısı (Deniz Tarafı) Alınlık

3) Avluya Giriş Kapısı (Kütüphane Tarafı)

İçerik: Ayet (Zümer Sûresi 39:73)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği ile

Renk: Gri üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Selâmün 'aleyküm tibtüm fedhûlûha hâlidîn*

Açıklaması: Selâm size! Artık ebedî olarak kalmak için buraya (cennete) girin.

Resim 4.296. Avlu Giriş Kapısı (Kütüphane Tarafı) Alınlık

4) Avlu İç Kitâbesi (Aşağı Bahçe Tarafı)

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Firuze zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlullâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.297. Avlu İç Kitâbesi (Aşağı Bahçe Tarafı)

5) Avlu İç Kitâbesi (Üst Bahçe Tarafı)

İçerik: Ayet (Me'âric Sûresi 70:34-35)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

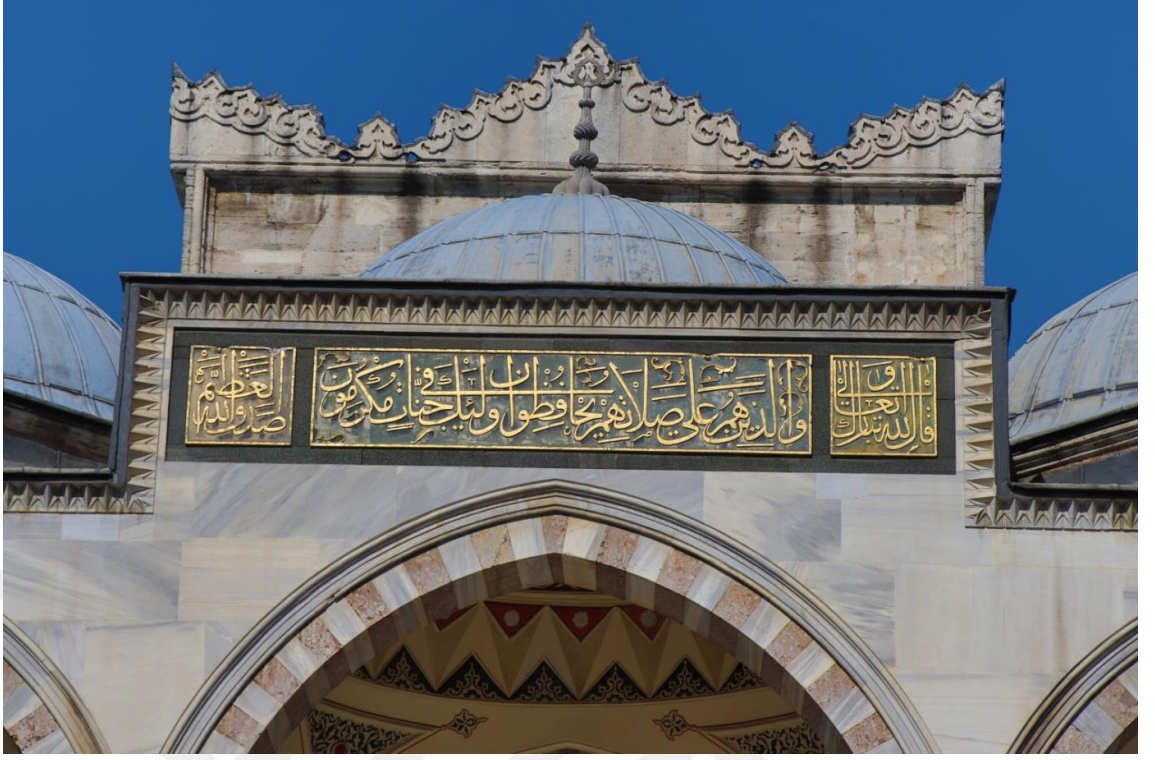
Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kâlellâhü te'alâ ve tebârek: Vellezînehûm 'alâ salâtihim yûhâfizûn..
Ûlâike fî cennetin mûkramûn. Sadakallâhü'l 'azîm.*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu ki: Onlar namazlarını titizlikle koruyan kimselerdir. İşte onlar cennetlerde ikrâm göreceklerdir. (Şüphesiz) Allah doğruyu söyledi.

Resim 4.298. Avlu İç Kitâbesi (Üst Bahçe Tarafı)

6) Avlu İç Kitâbesi (Camiî Girişi Tarafı)

İçerik: Ayet (Bakara Sûresi 2:238)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kâlellâhü te'alâ ve tebârek: Hâfizü 'alessalâvâtî ve's-selâti'l vusta ve kûmû lilâhî kânitîn. Sadâkallahül'azim.*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu ki: Namazlara ve orta namaza devam edin, Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun. Azim olan Allah ne güzel, ne doğru söyledi.

Resim 4.299. Avlu İç Kitâbesi (Camiî Giriş Tarafı)

7) Şadırvanlı Avlu Giriş Kapısı Kanatları

İçerik: Dua

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Ahşap üstü sedefli kakma

Renk: Siyah üzerine krem renk ile

Dil: Arapça

Kuzey Kapı Kanatı

Okunuşu: *Allahümme Yâ müfettiha'l ebvâb*

Açıklaması: Ey bütün kapıları açan Allah'ım!

Resim 4.300. Şadırvanlı Avlu Giriş Kapısı Kuzey Kanatı

Güney Kapı Kanatı

Okunuşu: *İftah le nâ ebvâbü'l hayrat.*

Açıklaması: Bizlere hayırlı kapılarını aç.

Resim 4.302. Şadırvanlı Avlu Giriş Kapısı Kuzey Kanatı

8) Camiî Sağ-Sol Giriş Kapısı Üstü

İçerik: Ayet (En'am Sûresi 6:54)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Sağ (Batı) Giriş

Okunuşu: *Selamün 'aleyküm ketebe rabbüküm 'alâ nefsihi'-rahmete*

Açıklaması: Selâm size! Rabbiniz kendi üzerine rahmeti (merhameti) yazdı.

Resim 4.302. Cami Sağ Giriş Kapısı Üst Alınlık

İçerik: Ayet (Ra'd Sûresi 13:24)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Sol Giriş

Okunuşu: *Selamün 'aleyküm bî mâ sabertûm fe ni'me ukbe'd-dâr.*

Açıklaması: Sabretmenize karşılık size selâm olsun. Dünya yurduunun sonu ne güzeldir.

Resim 4.303. Cami Sol Giriş Kapısı Üst Alınlık

9) Son Cemaat Yeri Pencere Alınlıkları

İçerik: Ayet (Bakara 2:255)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Sağ Bölüm

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

Allahû lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyüm, lâ te'huzühû sinetün velâ nevm, lahu mâ fi's-semâvâtî ve mâ fi'l-'ard, men zellezî yeşfeu indehû illâ bi'iznih, ya'lemü mâ beyne eydihim ve mâ halfeküm velâ yühitûne bi'sey'in min ilmihî illâ bi mâ şâe vsi'a kürsiyyühü's-semâvâtî ve'l 'ard, velâ yeûdühû hıfzuhümâ ve huvel 'aliyyü'l-'azîym.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur; diridir, her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaet edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O'nun ilminden hiçbir şeyi –dilediği müstesnâ- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır. Onları korumak kendisine zor gelmez. O yücedir, mutlak büyüktür.

Resim 4.304. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Minareye Çıkış (Sağ) Kapısı Üstü) 1

Resim 4.305. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 2

Resim 4.306. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık 3

Resim 4.307. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık Sağ Bölüm Genel Görünüş

Sol Bölüm

İçerik: Ayet (Fetih Sûresi 48:29)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

Muhammedûn Resulûllâh Vellezîne me'ahû eşi'd-dâu 'ale'l küffarî ruhamâu beynehûm terâhum rükka'en succeden yeptegune fadlen minallahî ve ridvânen simâhûm fî vücûhihim min eseri's-sücûd, zâlike meseluhûm fî't-tevrât ve meseluhûm fî'l İncil; ke zer'in ahrece şat'ehu fe âzerehû festâglezâ 'alâ sukîhî yu'cibu'z-zurra'a li yagizâ bi himül küffar, ve'adâllâhüllezîne âmenû ve 'amilu's-sâlihâtî min hûm mağfiraten ve ecrân 'azîmâ.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

O, Allah'ın elçisi Muhammed'dir. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları, Allah'ın lütûf ve rızâsına talip olarak hep rükûda ve secde de görürsün. Secdenin tesiriyle yüzlerine simâları oturmuştur; Tevrât'ta onlar için yapılan benzetme budur. İncil'deki misâlleri ise bir ekindir: Çiftçileri sevindirmek üzere filiz verir, onu güçlendirir, kalınlaşır ve kendi sapları üstünde durur. Onlar (mü'minler) yüzünden kâfirler öfkeden kahrolsunlar diye (böyle olmuştur). Onlar arasından imân edip dünya ve ahirete yararlı işler yapanlara Allah bir bağışlama ve büyük bir ödül vaad etmektedir.

Resim 4.308. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Sol Bölüm) 1

Resim 4.309. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Sol Bölüm) 2

Resim 4.310. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Sol Bölüm) 3

Resim 4.311. Son Cemaat Yeri Pencere Alınlık (Sol Bölüm) 4

10) Cümle Kapısı

Sağ Bölüm (Güney Kitâbesi)

İçerik: Nesir

Hattat: Hasan Çelebi (Ahmet Karahisarî'nin oğlu)

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Takarrâbe ilâ Rabbe'l 'azâme ve'l-ceberûti ve halk-ı âlem el-mülkî*

Ve'l-meleketî Abdüü'l-muktedirâ bî'l kudreti'r-Rabbaniyyeti ve halifetühü'l-'azîzu

Bî'l izzeti's-sübbaniyyeti el-ka'imu bî emri'l-kitâb'l-meknûnî ve icrâî

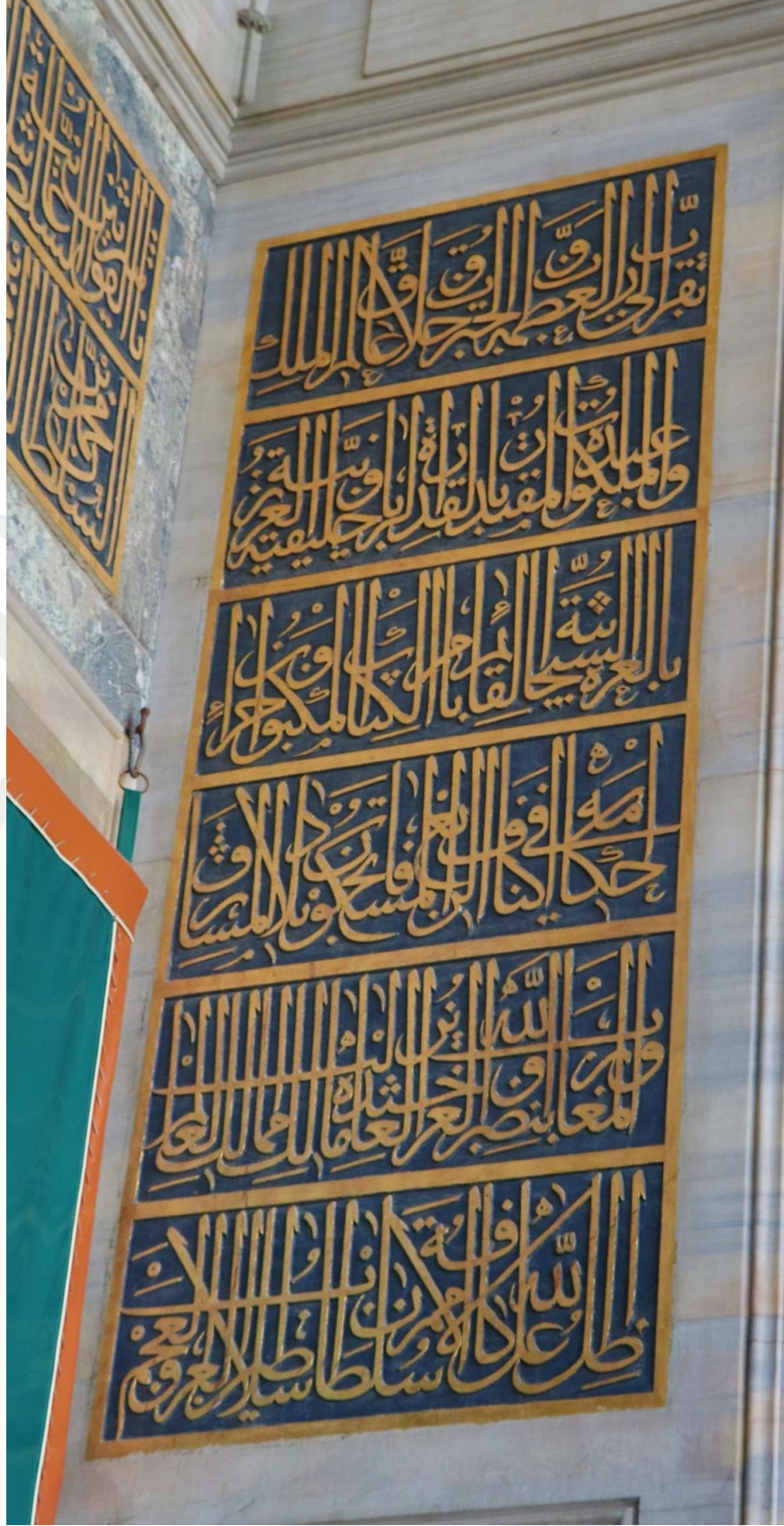
Ahkâmihi fî eknâfi'r-rab'i'l-meskûnî Fatihu bilâdi-l-meşâriki

*Ve'l-meğarib va'llahu bi-nasrihî'l-'azîzi ve hatedühû el-galib haliku
memâliki'l-'âlem*

*Zillullâhi 'alâ kaffeti'lümemi Sulatnu Salâtini'l-'arabî ve'l-'acem
(Özsaymer, 1993, s.63)*

Açıklaması: İlâhi kudretle kıvvet bulan, Allah'ın değerli halifesi (vekili) olan , emri altındaki Kitâb (Kur'an-ı Kerim)'in hükümlerini yerine getiren, Azîz Allah'ın yardımı ve muzaffer ordularıyla, doğu ve batı ülkelerini fetheden, dünya ülkelerinin sahibi, tüm insanların üzerinde Allah'ın gölgesi olan Arap ve Acem sultânların sultânı.

Resim 4.312. Cümle Kapısı Sağ Bölüm (Güney) Kitâbesi

Orta Bölüm**İçerik:** Nesir**Hattat:** Hasan Çelebi (Ahmet Karahisarî'nin oğlu)**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Kuşkonmaz zemin üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça

Okunuşu: *Nâşir el-kavânîn es-Sultâniyye 'âşir ül-havâkîn el-Osmâniyye es-Sultân ibnü's -Sultan es-Sultân es-Sultan Süleyma Hân bin es-Sultan Selîm bin es-Sultan Bayezid ibni es-Sultan Mehemed ibni es-Sultan Murad ibni es-Sultan Mehemed bin es-Sultan Bayezid ibni es-Sultan Murad ibni es-Sultan Orhan ibni es-Sultan Osman.*

Açıklaması: Saltanat kanunlarını yayan, Osmanlı hakanlarının onuncusu Sultan oğlu Sultan, Sultan Osman oğlu Sultan Orhan oğlu, Sultan Murad oğlu, Sultan Bayezid oğlu Sultan Mehemed oğlu Sultan Murad oğlu Sultan Mehemed oğlu Sultan Bayezid oğlu Sultan Selîm oğlu Sultan Süleymân Hân

Resim 4.313. Cümle Kapısı Orta Bölüm (Güney) Kitâbesi

İçerik: Nesir

Hattat: Hasan Çelebi (Ahmet Karahisarî'nin oğlu)

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Kuşkonmaz zemin üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Sol Bölüm

Okunuşu: *Lâ zâlet silsilet saltanatihî ilâ intihâi mütesselsileti silsileti 'd-devrân*

Ve ervâhu eslâfihî mütenezziheran fî ravzati 'r-riyazatî enşe 'e haze 'l-cami 'a 'r-refi 'al

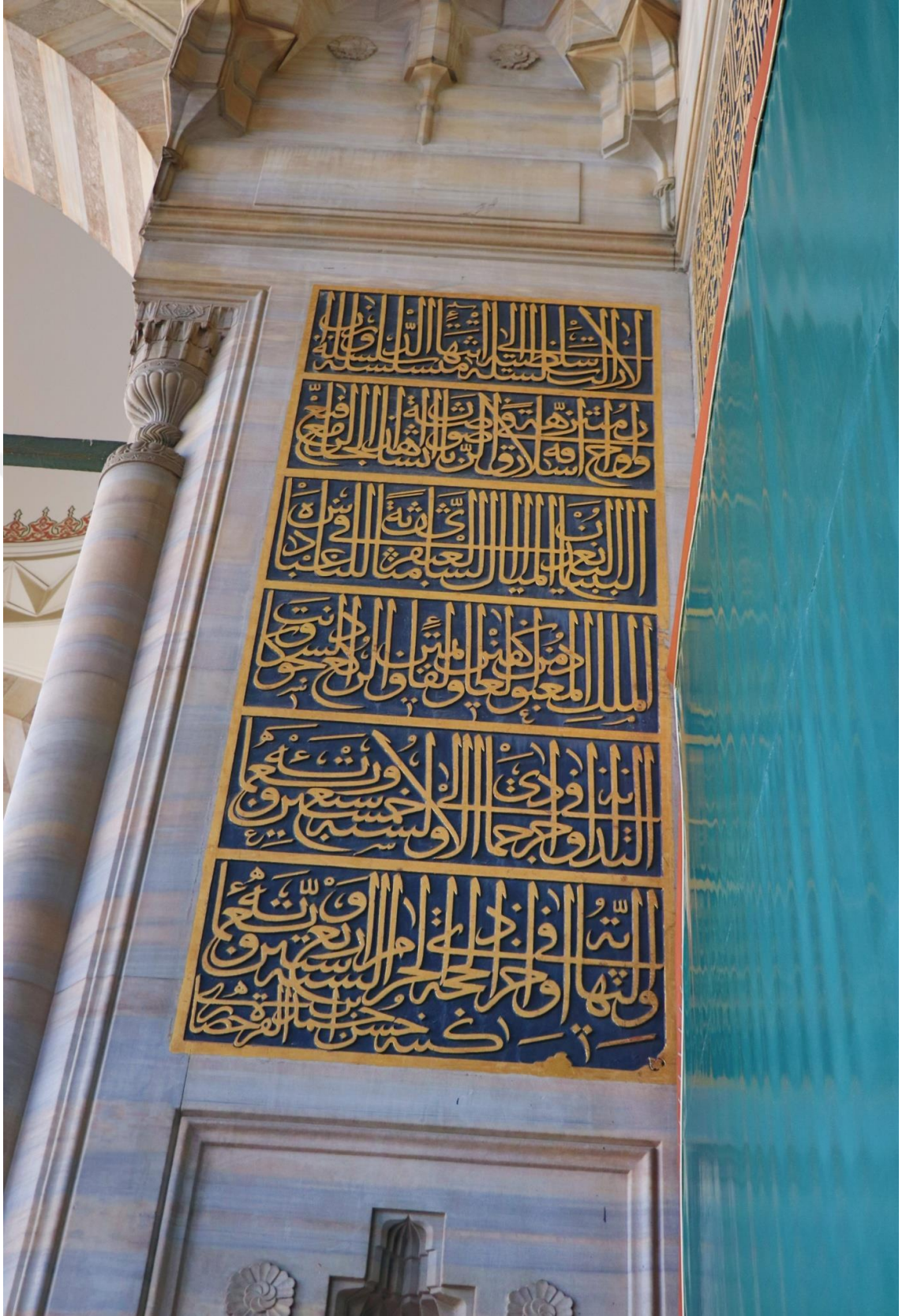
El bünyâne 'l-bedayi 'al-meyyale 's-şahikiyyete 'l-abkara menen li 'n-nasi fî ibadeti 'l-

Meliki 'l ma 'budi mine 'l-akifine ve 'l-kaimine ve 'r-rak 's-sucudî ve kaneti 'l-bidâyetü

Fî evahirî cumadi 'l-ula li-sene seb 'a ve hamsin ve tis 'amie ve 'n-nihâyetü fî

Evahirî zî 'l-hiccetî 'l-haramî es-sene erba 'a ve sittin ve tis 'a mi
(Özsaymer, 1993, s.64)

Açıklaması: Onun iktidârı, dünya son bulana kadar devam edecek, atalarımızın ruhu en güzel cennetlerde gezip dolaşacaktır. O kul, bu binası yüksek, benzersiz ve üstün deha eseri muhteşem camiye il3ahların kulluk etmeleri için, orada ibadet amacıyla kalan, kıyama duran, rükû eden ve secdeye varan insanlar için inşâa edip bağışlamıştır. Caminin yapımına bin beş yüz elli yılı, mayıs ayının sonlarında başlanmış, bin beş yüz elli yedi eylül ayının sonlarında tamamlanmıştır. Ahmet el-karahisarî2nin oğlu Hasan yazdı.

Resim 4.314. Cümle Kapısı Sol Bölüm (Güney) Kitâbesi

11) Ana Kubbe

İçerik: Ayet (Fatır Sûresi 35:41)

Hattat: Hasan Çelebi (Onarım: Abdülfettâh Efendi)

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Eğrelti yeşil üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

İnnallâhe yûmsiku 's-semavâtî ve 'l arda en tezûlâ ve le in zâletâ in emsekehumâ min ehâdin min ba 'dihî, innehû kâne hâlimen gafûra.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Gerçek şu ki Allah, koyduğu düzenden sapmamaları için gökleri ve yeri tutmaktadır. Şayet sapacak olsalar artık O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O halîmdir, çok bağışlayıcıdır.

Resim 4.315. Ana Kubbe Yazısı

12) Yarım ve Çeyrek Kubbeler

İçerik: Ayet (Bakara 2:115)

Hattat: Hasan Çelebi (Onarım: Abdülfettâh Efendi)

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Kubbe 1:

Okunuşu: *Ve lillâhil meşrikû ve'l mağribû fe eynemâ tuvellû fe seme vechûllâh innâllâhe vâsi'ûn 'âlîym.*

Açıklaması: Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın zatı da oradadır. Şüphesiz Allah (zât ve sıfatlarında) sınırsızdır, çok bilgilidir.

Resim 4.316. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (1)

İçerik: Ayet (A'râf 7:29)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk

Dil: Arapça

Kubbe 2:

Okunuşu: *Kul emere rabbi bi'l kıst ve ekimû vüvûhekûm 'inde küllî mescidîn ved'uhu muhlisîne lhu'd-dîn, kemâ bedekûm te'udûn.*

Açıklaması: De ki: rabbim adaleti emretti. Her secde yerine yüzlerinizi O'na doğrultur. Dini Allah'a has kılarak O'na ibadet edin. Sizi başlangıçta yarattığı gibi yine O'na döneceksiniz.

Resim 4.317. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (2)

İçerik: Ayet (En'am Sûresi 6:79)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine altın renk ile

Renk: Siyah renk zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Kubbe 3:

Okunuşu: *İnnu veccehtu vechike lillezî fatare's-semâvâtî ve'l-ardâ hanifen ve mâ ene mine'l muşrikîn.*

Açıklaması: Ben Hakk'a yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim.

Resim 4.318. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (3)

İçerik: Ayet (Âl-î İmrân Sûresi 3:200)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine altın renk ile

Renk: Siyah renk zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Kubbe 4:

Okunuşu: *Yâ eyyühallezîne amenûsbirû ve sâbirû ve rabitû vettekullâhe le'allekûm tuflihûn.*

Açıklaması: Ey imân edenler! Sebât gösterin; (cihâd edin) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilirsiniz.

Resim 4.319. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (4)

İçerik: Ayet (Ankebût Sûresi 29.45)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah renk zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

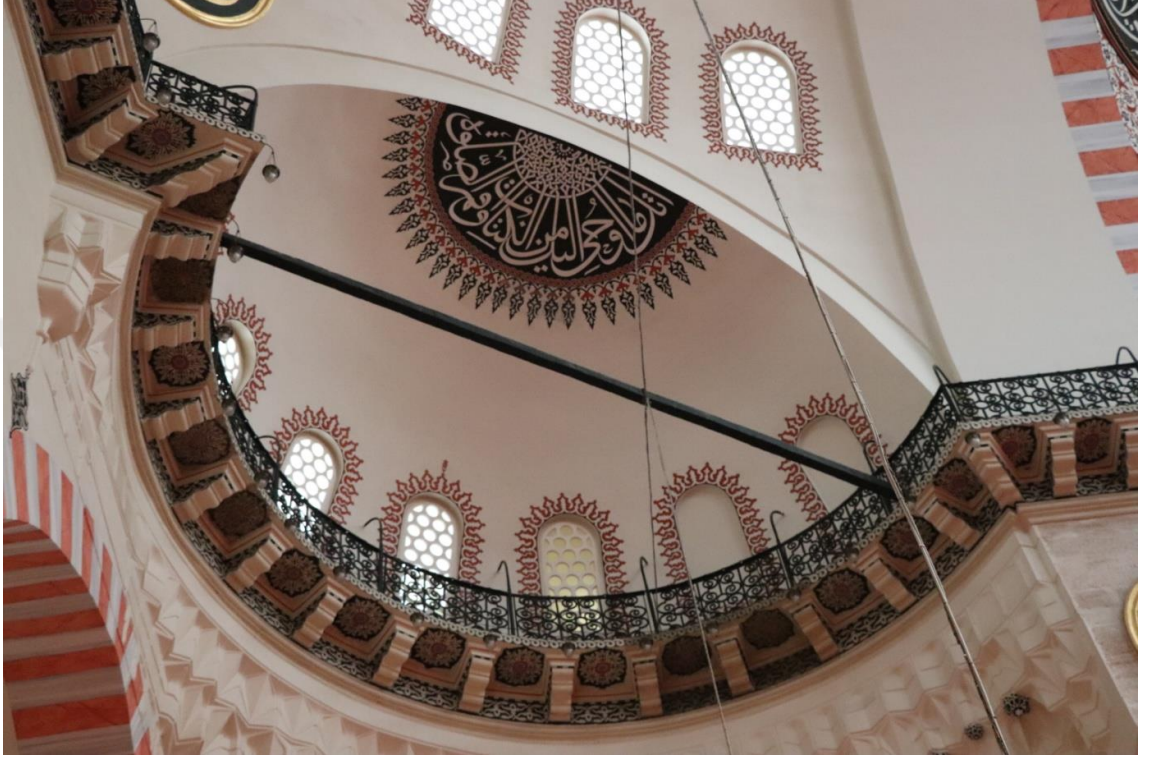
Kubbe 5:

Okunuşu: *a) Utlû mâ ûhiye ileyke el-kitâbi ve ekimû's-salât,*

b) inne's-salâte tenhâ. 'Ani'l-fahşâ-i ve'l münker

c) ve le zikrullâhî ekber vallâhû ya'lemü mâ tasne'ün.

Açıklaması: Kitaptan sana vahyolunanı oku; namaz kıl. Muhakkak ki namaz hayasızlıktan ve fenâlıktan alıkoyar. Allah'ı anmak elbette ibadetlerin en büyüğüdür. Allah, yaptıklarınızı bilir.

Resim 4.320. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (5)

Resim 4.321. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (6)

Resim 4.322. Yarım ve Çeyrek Kubbeler (7)

13) Pendantifler

İçerik: Ayet (Ra'd Sûresi 13:16)

Hattat: Hasan Çelebi (Onarım: Abdülfettâh Efendi)

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kulillâhû hâlikû küllî şey'in*

Açıklaması: De ki: Her şeyin yaratıcısı Allah'tır. O birdir, mutlak hakimiyet sahibidir.

İçerik: Ayet (En'am Sûresi 6:102)

Hattat: Hasan Çelebi (Onarım: Abdülfettâh Efendi)

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah renk zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve hüve 'alâ küllî şey'in vekîl.*

Açıklaması: O (c.c), her şeye vekil (her şeyi yöneten, görüp gözeten)'dir.

İçerik: Ayet (İsrâ Sûresi 17:84)

Hattat: Hasan Çelebi (Onarım: Abdülfettâh Efendi)

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah renk zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kul küllûn ya'melû 'alâ şâkiletih*

Açıklaması: De ki: Herkes kendi yapısına uygun işler görür.

İçerik: Ayet (Hûd Sûresi 17:84)

Hattat: Hasan Çelebi (Onarım: Abdülfettâh Efendi)

Yazı Türü: Celî Sülûs

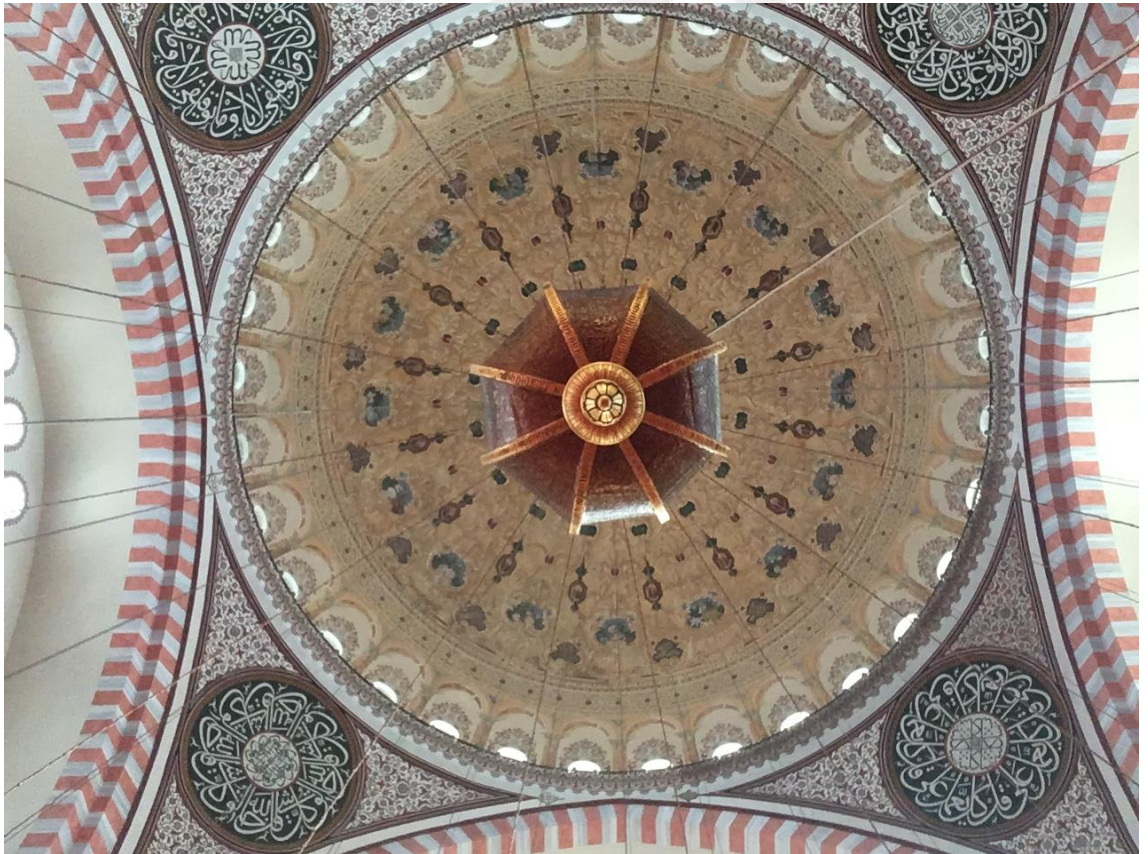
Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah renk zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kul küllûn ya'melû 'alâ şâkiletih*

Açıklaması: De ki: Herkes kendi yapısına uygun işler görür.

Resim 4.323. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş

İçerik: Lafza-î Celâl / Lafz-î Nebî / Hasaneyn Esmâsı

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Alüminyum üzerine pirinç kabartma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Allah (c.c) – Muhammed (s.a.v) – Ebubekir (r.a)- Ömer (r.a)- Osman(r.a) – Ali (r.a)*

Açıklaması: Allah (c.c) – Muhammed (s.a.v) – Ebubekir (r.a)- Ömer (r.a)- Osman(r.a) – Ali (r.a)

Resim 4.324. Pandantif Detay (Lafzâ-î Celâl)

Resim 4.325. Pendantif Detay (Lafzâ-î Nebî)

Resim 4.326. Pendantif Detay (Hasaneyn Esmâsı)

14) Filayaklar

İçerik: Ayet (Fatihâ Sûresi 1-1:7)

Hattat: Abdülfettâh Efendi

Yazı Türü: Makilî

Malzeme ve Teknik: Alüminyum üzerine pirinç kabartma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym.*

2) *Elhamdülillâhi Rabbi'l 'âlemîn*

3) *Er-rahmani 'r-rahiym*

4) *Mâlikî yevmi 'd-dîn*

5) *İyyâke nâ 'budû. Ve iyyâke neste 'în.*

6) *İhdine 's-sırâta 'l-mustakîm*

7) *Sırâta 'l-lezîne en 'amte 'aleyhim Ğayri 'l-meğdûbi 'aleyhim ve le 'd-dâllîn.*

Açıklaması: 1) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

2) Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır.

3) O, Rahmân ve Rahîm'dir.

4) Hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâlikîdir, (hükümrânıdır)

5) (Allah'ım!) yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Sen'den yardım bekleriz.

6) Bizi, doğru yola ilet; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna

7) Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna; Gazaba uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.

Resim 4.327. Filayak 1 (İhlâs Sûresi)

İçerik: Çehâr Yar-ı Güzîn

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülûs

Malzeme ve Teknik: Alüminyum üzerine pirinç kabartma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ebubekir- Ömer- Osman – Ali*

Açıklaması: Ebubekir (r.a)- Ömer (r.a)- Osman(r.a) – Ali (r.a)

Resim 4.328. Filayak 2 (Ebubekir-î Sıddık r.a)

Resim 4.329. Filayak 3 (Ömer r.a)

Resim 4.330. Filayak 4 (Ali r.a)

Resim 4.331. Filayak 5 (Osman r.a)

15) Kemer Üstleri

İçerik: Ayet (Tevbe Sûresi 9:112)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik:

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalellahû Tebârek ve Teâlâ: Et-tâibünel 'âbidünel hamidune's-saihune'r-rakine's-sâcidunel âmirüne bi'l ma'rufti ve'n-nahure 'ani'l münkeri ve'l hafizüne li hudüdillâh ve be's-şiril mü'minin.*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu ki: (Bu alışverişi yapanlar) tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırları koruyanlardır. O mü'minleri müjdele!

İçerik: Esmâ'ül Hüsna

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Alüminyum üzerine pirinç kabartma tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Yâ Hannân-Yâ Mennân Yâ Cami' - Yâ Mani' -Yâ Fettah*

Açıklaması: *Yâ Hannân:* Çok merhametli, lütfeden, ikrâm sahibi

Yâ Mennân: İyilik ve lûtufta bulunan

Yâ Cami': İstedini, istediği yerde, istediği zaman toplayan, bir araya getiren

Yâ Mani': Birşeyin olmasını istemediği zaman o şeyin olmasına mani olan.

Yâ Fettah: Hayr ve güzellik kapılarını açan; imkânlar ikrâm eden.

Resim 4.332. Kemer Üstü Alınlıklar 1

Resim 4.333. Kemer Üstü Alınlıklar 2

16) Mihrab (Mihrab Üstü)

İçerik: Ayet ('Âl-î İmrân 3:37)

Hattat: Hasan Çelebi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Yeşil renk üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Küllemâ dehâle 'aleyha Zekeriyyel mihrâbe vecede 'indehâ rızken*

Açıklaması: Zekeriyya (a.s) , onun (Hz.Meryem'in) bulunduğu mihrâba her girdiğinde yanında bir yiyecek bulurdu.

Resim 4.334. Mihrab Üstü Alınlık

17) Mihrab (Alt-Orta-Üst Pencere Üstleri)

Alt Kat Pencere Üstleri

İçerik: Ayet (A'râf 7:31)

Hattat: Hasan Çelebi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Alt Pencere Sağ Bölüm

Okunuşu: *Yâ benî Âdeme huzû zinetekûm 'inde kûllî mescidîn.*

Açıklaması: Ey âdemoğulları! Her zaman kılacağınızda güzelce giyinin; yiyin, için fakat isrâf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.

İçerik: Ayet (Fatihâ Sûresi 1-1:7)

Hattat: Hasan Çelebi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Mavi zemin üzerine beyaz renk ile (Dairevî Form)

Dil: Arapça

Orta Bölüm

Okunuşu: 1) *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym.*

2) *Elhamdülillâhi Rabbi'l 'âlemîn*

3) *Er-rahmani 'r-rahiym*

4) *Mâlikî yevmi 'd-dîn*

5) *İyyâke nâ 'budû. Ve iyyâke neste 'în.*

6) *İhdine 's-sırâta 'l-mustakîm*

7) *Sırâta 'l-lezîne en'amte 'aleyhim Ğayri 'l-meğdûbi 'aleyhim ve le 'd-dâllîn.*

Açıklaması: 1) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

2) Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır.

3) O, Rahmân ve Rahîm'dir.

4) Hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâlikîdir, (hükümrânıdır)

- 5) (Allah'ım!) yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Sen'den yardım bekleriz.
- 6) Bizi, doğru yola ilet; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna
- 7) Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna; Gazaba uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.

Resim 4.335. Mihrab Sağ-Sol Pencere Üstü Madalyonlar

İçerik: Ayet (Cin Sûresi 72:18)

Hattat: Hasan Çelebi

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Çini zemin üzerine sıraltı tekniği

Renk: Lacivert renk çini üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Alt Pencere Sol Bölüm

Okunuşu: *Kalellâhû Teâlâ: Ve ennel mesâcide lillâhi fe lâ ted'û mâ'allahi ehâda*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu: Mescitler yalnız Allah'ındır. O halde Allah'ın yanı sıra hiçbir kimseye yalvarmayın.

Resim 4.336. Mihrab Solu Alt Bölüm Pencere Üstü Alınlık

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik:

Renk: Siyah üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Mihrab Üst Pencere Üstleri

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlullâh.*

Açıklaması: (Şüphesiz)Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Resim 4.337. Mihrab Üst Pencere Üstleri Alınlıklar

18) Minber

İçerik: Kelime-î Tevhîd

Hattat: Saim

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Eğrelti yeşili üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllah, Muhammedûn Resûlullâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur. Hz Muhammed O'nun elçisidir.

Resim 4.338. Minber Üstü Alınlık

19) Mahfil Pencere Alınlıkları

İçerik: Esmâû'l-Hüsnâ

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik:

Renk: Siyah zemin üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

Hüvallahüllezî lâ ilâhe illâ hû. Er-rahman-Er-Rahîym-El-Melik..... Es-Selâm Celle Celâlühû

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

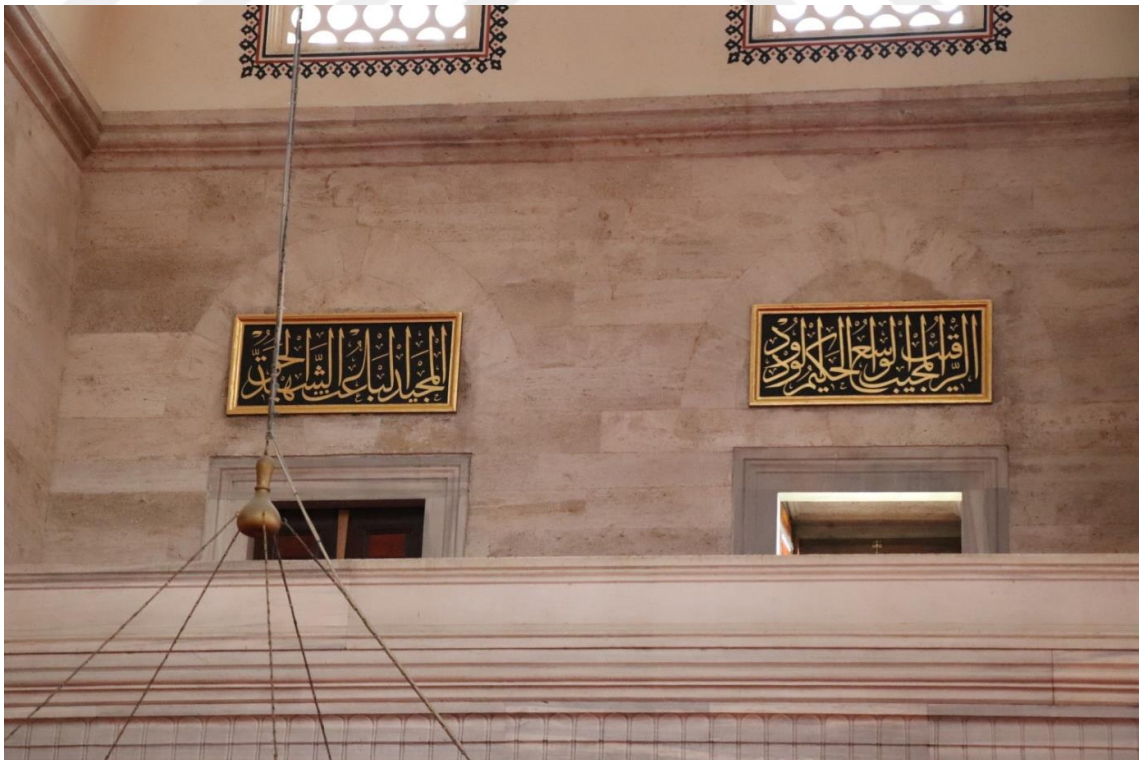
O Allah ki: O'ndan başka İlâh yoktur. Rahman'dır (tüm yaratılmışlara merhamet eden), Rahim'dir (mü'minlere merhamet eden, bağışlayan), Melik'tir (hükümrân),, Selâm'dır (selâmete erdiren).

Resim 4.339. Mahfil Pencere Alınlık 1

Resim 4.340. Mahfil Pencere Alınlık 2

Resim 4.341. Mahfil Pencere Alınlık 3

Resim 4.342. Mahfil Pencere Alınlık 4

Resim 4.343. Mahfil Pencere Alınlık 5

20) Vitraylar (Vitray Etrafı-Vitray İçi)

Vitray Etrafı

İçerik: Ayet (Nûr Sûresi 24:35)

Hattat: Hasan Çelebi (Yazıyı cama aktaran: İbrahim)

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Alçı üzerine oyma tekniği

Renk: Mavi, sarı, kırmızı

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

Allahû nûru's-semâvâti ve'l ard, meselû nûrihî ke mişkâtin fihâ misbâhun, el-misbâhu fî zucâcetî, ez-zucâcetû ke ennehâ kevkebûn durriyyîn, yûkadu min şecerâtin mübâreketin zeytûnetin lâ şarkıyyetin ve lâ garbiyyetin.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Allah, göklerin ve yerin nûrudur (aydınlaticısıdır). O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba bir billûr içindedir; o billûr da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nisbet edilemeyen mübârek bir ağaçtan çıkan yağdan tutuşturulur.

Vitray İçi

İçerik: Lâfza-î Celâl / Lafzâ-î Nebî / Çehâr Yar-ı Güzîn

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Tâ'lik

Malzeme ve Teknik: Cam üzerine

Renk: Kırmızı, sarı, mavi, yeşil

Dil: Arapça

Okunuşu: Allah- Muhammed-Ebubekir- Ömer- Osman - Ali

Açıklaması: Allah (c.c) – Muhammed (s.a.v) – Ebubekir (r.a)- Ömer (r.a)- Osman(r.a) – Ali (r.a)

Resim 4.344. Vitray Etrafı ve İç Yazıları

Değerlendirme

Mermer üzerine kazıma tekniği kullanılarak nakşedilen Kelime-î Tevhîd hattı ile dış avludan iç avluya girilen camideki diğer girişlerde selâm ayetleri gelen mü'minleri karşılar. Son cemaat yerindeki sağ bölüm çinilerinde ki Ayete'l Kürsî'den ayetler yer alırken, sol bölümde Fetih Sûresinin son ayetleri yer almaktadır. Üç kısımdan oluşan inşa kitâbesinde orta bölümünde Sultan Osman da sonlanan silsile bulunmaktadır. Yaklaşık üst satır ortalarında Kanunî Sultan Süleyman'ın adının anıldığı bu kitâbe de, padişahın adına yüce kelimeler ifade edilmiştir. Kitâbe özet olarak Sultan Süleymân'ın Allah'ın rızasını kazanmak için bu camiye yaptırdığı anlamı taşımaktadır.

Ana kubbe göbeğinde çinko zemin üzerine altın varak ile Fâtır Sûresi 41. Âyeti yer almaktadır. Abdülfettah Efendi'nin imzasını taşıyan bu ayetteki elif,lâm harf uzantıları kubbe merkezine doğru geçmeler oluşturarak tezyinli bir alan meydana getirmiştir.

Bunun dışındaki kubbe hatları, çinko yeşil zemin üzerine varaklama veya yeşil zeminli duvara kalemişi tekniği ile yahut siyah zemine beyaz renk kalemişi ile nakşedilmiştir.

Siyah zemine kirlili beyaz renk ve dış bölümü celf sülüs iç bölümü ise makilî hat çeşidiyle yazılı bulunan alınlıklar (aslangözü) 'daki bu hatlar 4 tekrarlı olacak şekilde kompoze edilmiştir. Koyu yeşil zemine altın varak ile kalemişi tekniği kullanılarak

hazırlanan levhalardan dikdörtgen formlu olanlarda Fatiha-î Şerîf , yuvarlak formlu olanlarda ise Esmâü'l-Hüsna,, Çihâr-Yar-ı Güzin esmâsı yahut Haseneyn isimleri yer almaktadır.

Mimâr Sinân eserlerindeki sade fakat gösterişli yapı burada da dikkat çekmektedir.

4.12. ŞEHZADE CAMİİ

Plân No: 12

Fotoğraf No: 344-377

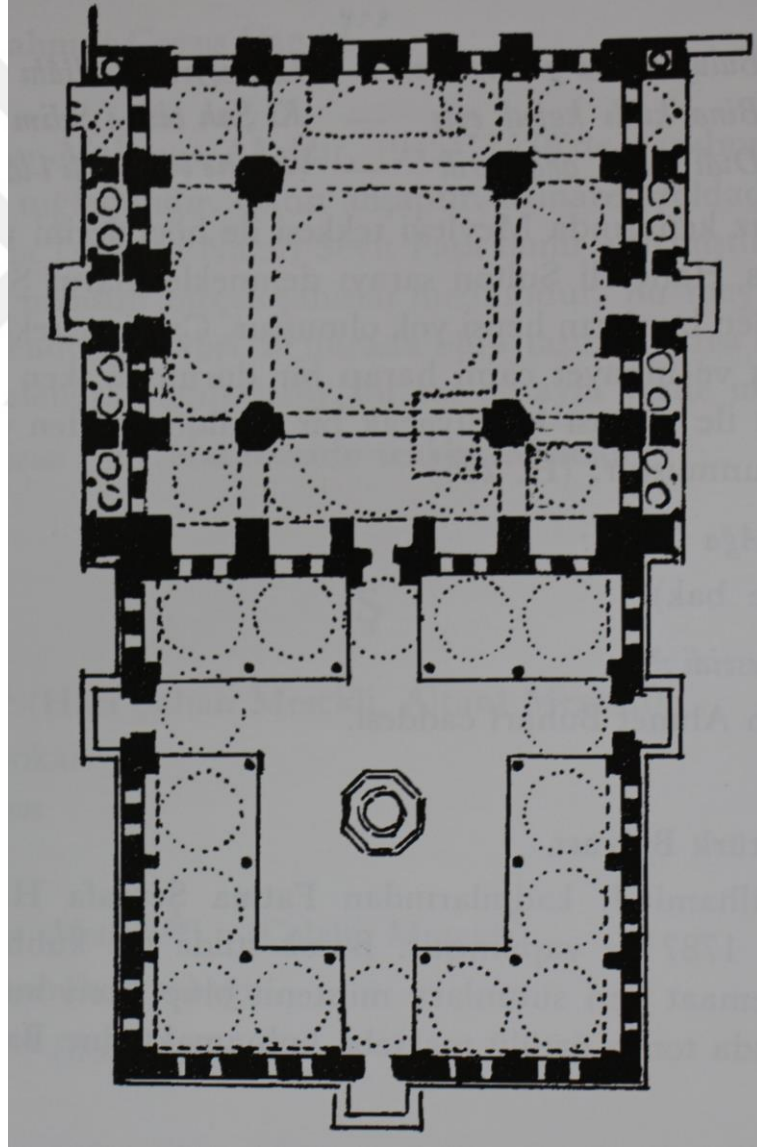
İnceleme Tarihi: Haziran 2016-Şubat2018

Yeri: ŐehzâdebaŐı

İnşâ / Tamamlanma Tarihi: H. 955 / M. 1548

Banîsi: Kanunî Sultan Sûleyman

Mimârı: Mimâr Sinan

Plân 12. Şehzade Camiî Plânı (Öz, 2009)

4.12.1. Caminin Mimarî Özellikleri

Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzâde Mehmet'in vefatı üzerine onun adını yaşaymak için Sultan Süleyman tarafından Mimâr Sinan'a yaptırılan camidir. Mimâr Sinan'ın çıraklık eserim dediği ve ilk Selâtin cami denemesidir.1543-48 yılında tamamlanan camiî kare plânlı olup, dört fil ayağı destekli, dört yarım kubbe ve tâlî yarım kubbelere sahiptir. IV. Murat tarafından sekiz sütûn üzerine tek kubbeli olarak bir şadırvana sahip olan caminin avlusu, on iki sütûna destekli on altı kubbe ile çevrilidir. Beş adet giriş kapısından sadece üç tanesinde yazılı kitâbe bulunan caminin aynı zamanda ikişer şerefeli minaresi bulunmaktadır.

4.12.2. Yazı Bulunan Alanlar

- 1) Kapı Üstü Kitâbesi (Batı)
- 2) Kapı Üstü Kitâbesi (Doğu)
- 3) Cümle Kapısı
- 4) Ana Kubbe (Kubbe Merkezi-Kubbe Merkez Çevresi)
- 5) Yarım ve Çeyrek Kubbeler
- 6) Pandantifler
- 7) Filpayeler
- 8) Mihrab
- 9) Minber
- 10) Alt Kat Pencere Alınlıkları
- 11) Kuzey İç Duvar Üzeri Payeler
- 12) Cümle Kapısı Girişi Müezzin Namzgâhı Sağı Sütûn Üstü
- 13) Hünkâr Mahfili Pencere Alınlıkları ve Pencere Araları

1) Kapı Üstü Kitâbesi (Batı)

İçerik: Ayet (Nisâ Sûresi 4:103)

Hattat: Arif

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Beyaz renk mermer üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kalallâhü Teâlâ: İnné's-salâte kânet 'alel mü'minine kitâben mevkûta.*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu ki: Muhakkak ki namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılındı.

Resim 4.345. Kapı Üstü (Batı) Alınlık

2) Kapı Üstü Kitâbesi (Doğu)

İçerik: Ayet (Neml Sûresi 27:30)

Hattat: Arif

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *İnnéhû min Süleymâne ve innéhû Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym.*

Açıklaması: O, Süleyman'ın mektubudur. Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla.

Resim 4.346. Kapı Üstü (Doğu) Alınlık

3) Cümle Kapısı

İçerik: Manzum Kitâbe

Yazı Türü: Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri renk üzerine altın varak ile

Dil: Farsça

Okunuşu: *Kan hayrate Şeyh Soleyman Hân*

Hest u padeşâhe ruye zemîn

Saht came be-ruhe Şehzâde

Hâred ez âsemân melek tehsîn

În bena delgoşa ve roşen şod

Mesle ferdose aden ve holdi berîn

Yaft etmam der şerîf eyyâm

*Şâd peştend comle ehl-e yekîn
 Evvelî in benâ der Ahedi şod
 İntihâyeş bi-hamse ve hamsin
 İbdidâ der Rebi 'ülevvel bud
 Der Recep şod benâ tamam hemîn
 Goft pîr-e suhen be u târih
 Ma'bedi ommet-î Resûlî mubîn (955) (Özsayiner, 1993, s.39-40)*

Açıklaması: Yeryüzü padişahı Şah Süleyman'ın hayratıdır bu. Şehzadenin ruhuna öyle bir cami yaptı ki, gökyüzündeki meleklerin takdirini kazandı. Yaptırdığı bina cennet gibi gönül açıcı ve aydınlık oldu. İnanç sahiplerinin sevinçlerine mazhar olan bu yapı, mübarek bir zamanda tamamlandı. Yapımına Pazar günü başlandı. Elli beşte (yılında) tamamlandı (Fatih Belediye Başkanlığı, 2016, s.470).

- ❖ Kitâbenin sağ ve sol tarafında beyaz zemin üzerine altın boya ile Kelime-î Tevhîd;

Sağ taraf

Okunuşu: *Lâ ilâhe illâllâh*

Açıklaması: (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur.

Sol taraf

Okunuşu: *Muhammedûn Resulûllâh*

Açıklaması: Hz. Muhammedc (s.a.v) O'nun elçisidir. yazılıdır.

Resim 4.347. Cümle Kapı Kitâbesi

4) Ana Kubbe

Kubbe Merkezî

İçerik: Ayet (Fatihâ Sûresi 1-1:7)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Malakârî

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 1) *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym.*

2) *Elhamdülillâhi Rabbi'l 'âlemîn*

3) *Er-rahmani 'r-rahiym*

4) *Mâlikî yevmi 'd-dîn*

5) *İyyâke nâ 'budû. Ve iyyâke neste 'în.*

6) *İhdine's-sırâta'l-mustakîm*

7) *Sırâta'l-lezîne en'amte 'aleyhim Ğayri'l-meğdûbi 'aleyhim ve le'd-dâllîn.*

Açıklaması: 1) Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

2) Hamd alemlerin Rabbi olan Allah'adır.

3) O, Rahmân ve Rahîm'dir.

4) Hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) mâlikîdir, (hükümrânıdır)

5) (Allah'ım!) yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Sen'den yardım bekleriz.

6) Bizi, doğru yola ilet; kendilerine nimet verdiklerinin yoluna

7) Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna; Gazaba uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.

Kubbe Merkez Çevresi

İçerik: Ayet (İsrâ Sûresi 17:1-2)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Muhakkak

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemîşi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine beyaz renk ile

Dil: Arapça

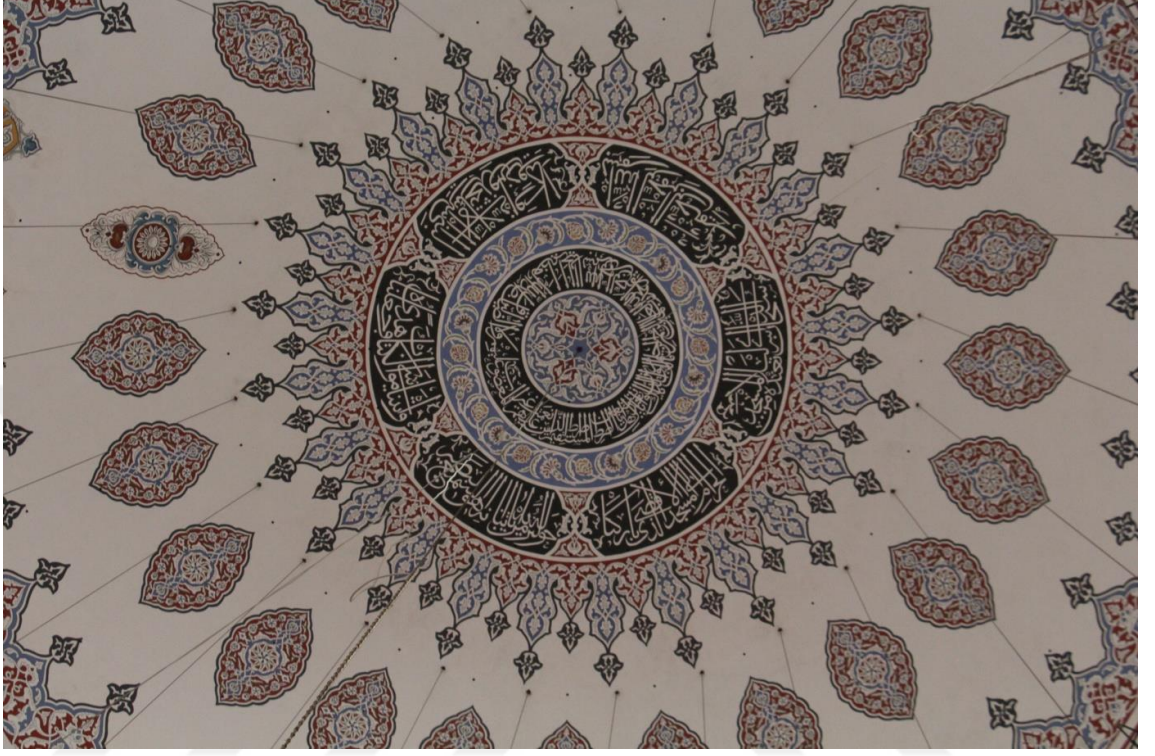
Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

Subhânellezî esra bi abdihi leylen mine'l Mescidi'l Harâmî ile'l Mescidi'l Aksallezî bâreknâ hevlehû lî nuriyehû ayetinâ, innehû huve's-semi'ul basîr, ve ateynâ muse'l kitâbe ve ce'alnehû huden lî benî isrâile ella tettehîzû min dunî vekilâ.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Bin gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu (Hz. Muhammed) Mescid-î Harâm'dan çevresini mübârek kıldığımız Mescid-î Aksâ'ya götüren Allah

eksiklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir. Mûsa'ya kitabı verdik ve "Benden başkasına güvenip dayanmayın" diyerek o kitabı İsrailoğulları'na bir hidâyet rehberi kıldık.

Resim 4.348. Ana Kubbe (Merkez ve Çevresi)

5) Yarım ve Çeyrek Kubbeler Yarım Kubbeler

İçerik: Ayet (Bakara 2:144-145)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Muhakkak

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemîşi tekniği

Renk: Beyaz zemin üzerine siyah renk ile

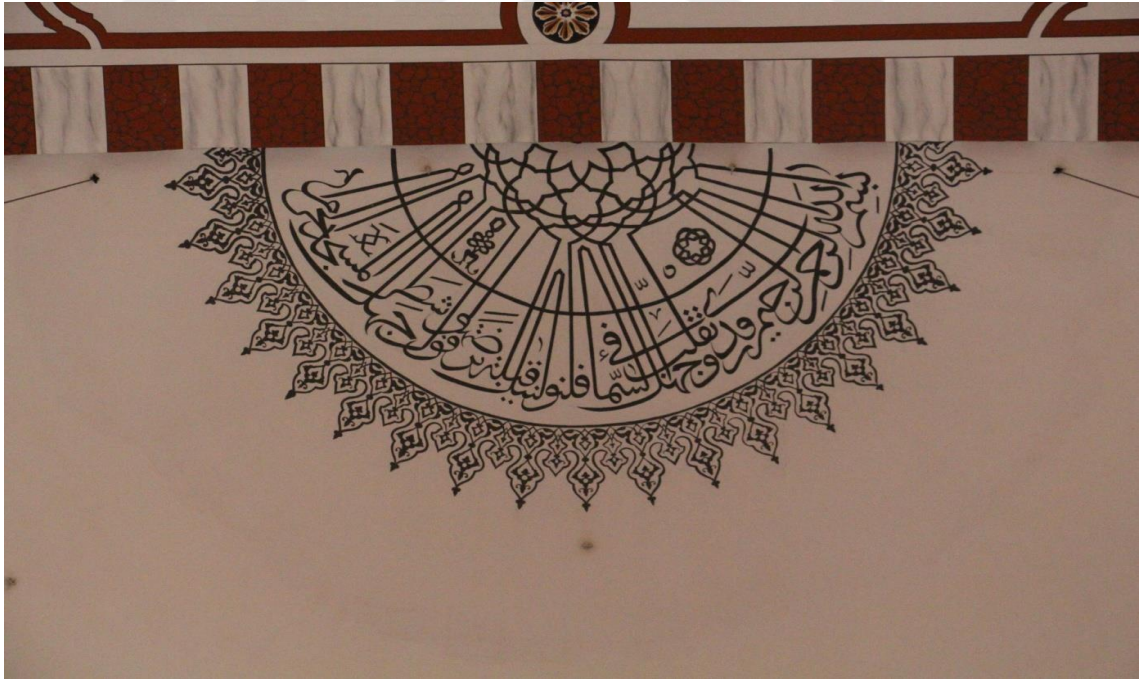
Dil: Arapça

Okunuşu: 144) *Kad nera takallûbe vechike fî's-semâ-î fe le nuvelliyenneke kableten terdahâ,, fevelli vecheke şatrâl Mescidî'l Haram ve haysü mâ küntüm fevellü vüzûheküm şatrâh ve innel'lezîne utül kitâbe le ya'lemûne ennehü'l hakku mi'r-rabbihim ve mallahû bi ğafilin 'ammâ ya'melûn.*

145) *Ve lein eteytellezîne utûl kitâbe bi kûllî ayetin mâ teb'ü kibletek ve mâ ba'duhüm bi tabi'in kiblete ba'd ve leinitteba'te ehvaehûm min bâ'di mâ câeke mine'l 'ilmî inneke ize'l le mine'z-zâlimîn. Sadekallahû'l-'aziym.*

Açıklaması: 144) Ey Muhammed! Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu vahiy beklediğini görüyoruz. Merak etme elbette seni, hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz. Nereden yola çıkarsan çık (namaza) yüzünü Mescidî-Haram'a çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzünüzü hep onun yönüne çevirin. Şüphesiz kendilerine kitap verilenler, bunun Rabb'lerinden (gelen) bir gerçek olduğunu elbette bilirler. Allah, onların yaptıklarından habersiz değildir.

145) Andolsun, sen kendilerine kitap verilenlere her türlü mucizeyi getirsen de, onlar yine senin kiblene uymazlar. Sen de onların kiblesine uyacak değilsin. Andolsun, eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların arzu ve keyiflerine uyacak olursan, o takdirde sen de mutlaka zalimlerden olursun. (Şüphesiz) Allah (c.c) en güzeli en doğruyu söyledi.

Resim 4.349. Yarım Kubbe 1

Resim 4.350. Yarım Kubbe 2

Resim 4.351. Yarım Kubbe 3

Resim 4.352. Yarım Kubbe 4

Çeyrek Kubbeler

İçerik: Ayet (Bakara 2:285-286)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Muhakkak

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Beyaz zemin üzerine siyah renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: 285) *Amene'r-resûlü bimâ ünzile ileyhî min rabbihî ve'l mü'minûn. Küllûn âmene billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlih, lâ nuferriku beyne ahâdin min rusûlih. Vekalu semi'na ve etâ'na, gufraneke rabbenâ ve ileykel masiyr.*

286) *Lâ yükellûfullâhû nefsen illâ vüs'ahâ, leh âmâ kesebet ve aleyhâ mektesebet. Rabbenâ lâ tûâhiznâ innesiynâ ev ahta'na. Rabbenâ ve lâ tahmil 'aleynâ isran kemâ hameltehû allellezîyne min kablina. Rabbenâ ve lâ tuhammilnâ. Mâ lâ tâkate lenâ bih. Va'fuanna, vağfirlenâ, verhemnâ. Ente mevlâna fensurna 'ale'l kavmil kâfirîn.*

Açıklaması: 285) Allah'ın elçisi ve mü'minler, Rabbinden ona indirilene imân ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. “ O'nun elçileri arasında ayırım yapamayız ” ve “ İşittik, itaat ettik, bağışlamamı dileriz Rabbimiz, gidiş Sana'dır” dediler.

286) Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandıdır. Rabbimiz! Uutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın; artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!

Resim 4.353. Çeyrek Kubbe 1

Resim 4.354. Çeyrek Kubbe 2

Resim 4.355. Çeyrek Kubbe 3

Resim 4.356. Çeyrek Kubbe 4

Resim 4.357. Çeyrek Kubbe 5

Resim 4.358. Çeyrek Kubbe 6

Resim 4.359. Çeyrek Kubbe 7

Resim 4.360. Çeyrek Kubbe 8

6) Pendantifler

İçerik: Esmâü'l Hüsnâ

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Maklı

Malzeme ve Teknik: Sıva üzerine kalemişi tekniği

Renk: Siyah zemin üzerine siyah renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Yâ Fettah / Yâ Sûbhan / Yâ Deyyan / Yâ Mennan*

Açıklaması: *Yâ Fettah:* Her türlü müşkülleri açan, kolaylaştıran

Yâ Sûbhan: Bütün kusur ve noksanlardan münezzehe olan.

Yâ Deyyan: Kullarının hiçbir amelini zayi etmeden karşılığını eksiksiz veren

Yâ Mennan: Çok ihsan eden, İhsanı bol, hakiki iyilik sahibi

Resim 4.361. Ana Kubbe ve Pandantifler Genel Görünüş

7) Filpaveler

İçerik: Lâfza-î Celâl / Lafzâ-î Nebî / Çehâr Yar-ı Güzîn / Haseneyn Esmâsı

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Makilî

Malzeme ve Teknik: Renk: Alüminyum üzerine pirinç kabartma tekniği

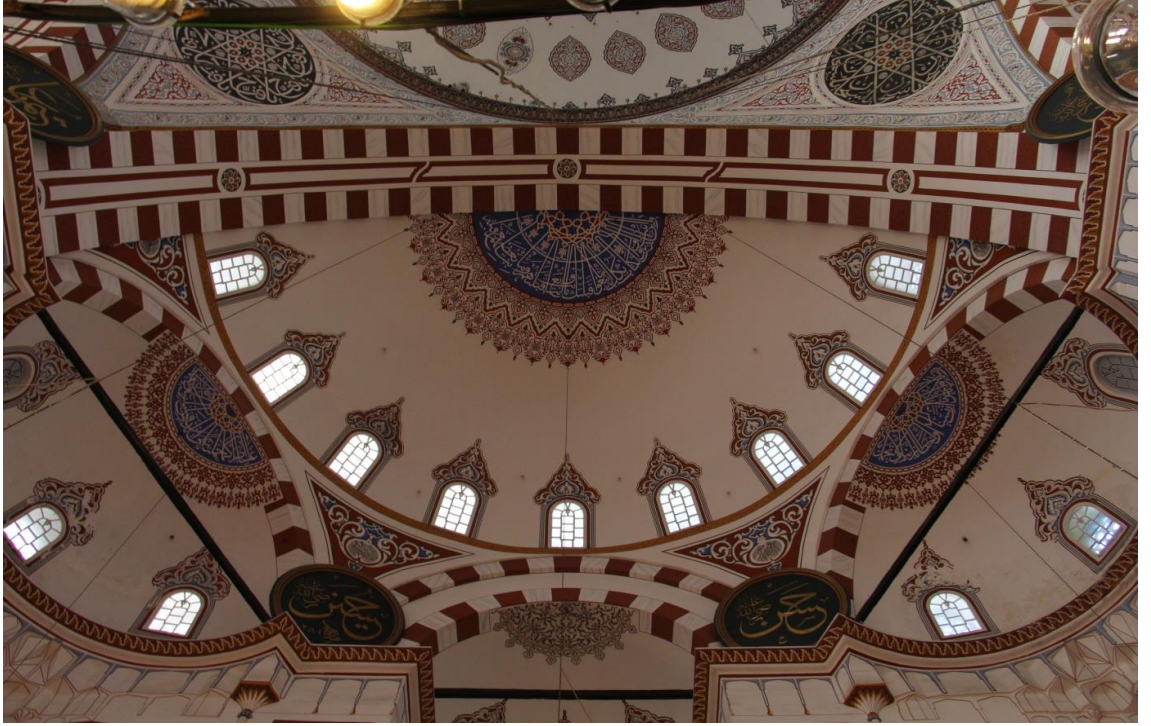
Dil: Arapça

Okunuşu: Allah (c.c) – Muhammed (s.a.v) – Ebubekir (r.a)- Ömer (r.a)-
Osman(r.a) – Ali (r.a)

Açıklaması: Allah (c.c) – Muhammed (s.a.v) – Ebubekir (r.a)- Ömer (r.a)-
Osman(r.a) – Ali (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v)'in torunları, Hz.Fatıma (r.anha) ve Hz. Ali
(r.a)'nin çocukları

Resim 4.362. Filpayeler (Lafzâ-î Celâl / Lafzâ-î Nebî) 1

Resim 4.363. Filpayeler (Hasaneyn Esmâsı) 2

8) Mihrab

Üstü

İçerik: Ayet ('Âl-î İmrân 3:37)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Mermer üzerine zemin oyma tekniği

Renk: Gri renk üzerine altın varak ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Kâlellâhü Te'alâ: Kûllemâ dehâle 'aleyha Zekeriyyel mihrâbe vecede 'indehâ rızken*

Açıklaması: Yüce Allah buyurdu ki: Zekeriyya (a.s), onun (Hz.Meryem'in) bulunduğu mihrâba her girdiğinde yanında bir yiyecek bulurdu.

Resim 4.364. Mihrab Üstü Alınlık

Mihrab İçi**İçerik:** Lâfza-î Celâl / Lâfza-î Nebî / Çehâr Yâr-ı Güzîn**Hattat:** Bilinmiyor**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Kesmetaş üzerine kalemişi tekniği**Renk:** Kuşkonmaz renk üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** *Allah / Muhammed / Ebubekir-Ömer / Osman-Ali***Açıklaması:** Allah(c.c) / Muhammed (s.a.v) / Ebubekir-Ömer (r.a) / Osman-Ali

(r.a)

9) Minber**İçerik:** Kelime-î Tevhîd**Hattat:** Bilinmiyor**Yazı Türü:** Celî Sülüs**Malzeme ve Teknik:** Mermer üzerine zemin oyma tekniği**Renk:** Kuşkonmaz üzerine altın varak ile**Dil:** Arapça**Okunuşu:** *Lâ ilâhe illâllâh, Muhammedûn Resûlüllâh.***Açıklaması:** (Şüphesiz) Allah'tan başka ilâh yoktur; Hz. Muhammed O'nun elçisidir.

10) Alt Kat Pencere Alınlıkları

İçerik: Ayet (Fetih Sûresi 48:1-5)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine malakârî tekniği

Renk: Beyaz üzerine kırmızı renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi 'r-Rahmâni 'r-Rahîym*

İnnâ fetehnâ leke fethen mûbinâ. Lî yağfira lekallâhû mâ tekaddeme min zembike ve mâ teâhhare. Ve yutimme ni'metehû 'aleyke ve yehdiyeke sıraten müstekıymâ. Ve yensurakellâhû nârsan 'azizâ. Hüvellezî enzele's-sekinete fî kulûbi'l mü'mine lî yezdadû.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsân ettik. Öylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder. O, inananların imânlarını kat kat artırmaları için kalplerine huzur ve güven indirendir.

Resim 4.366. Alt Kat Pencere Alınlık1

Resim 4.367. Alt Kat Pencere Alınlık2

Resim 4.368. Alt Kat Pencere Alınlık3

Resim 4.369. Alt Kat Pencere Alınlık4

Resim 4.370. Alt Kat Pencere Alınlık5

11) Kuzey İç Duvar Üzeri Paveler

İçerik: Saygı İfadesi

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Maklî

Malzeme ve Teknik: Kesme taş zemin üzerine kalemişi tekniği

Renk: Krem rengi üzerine siyah renk ile

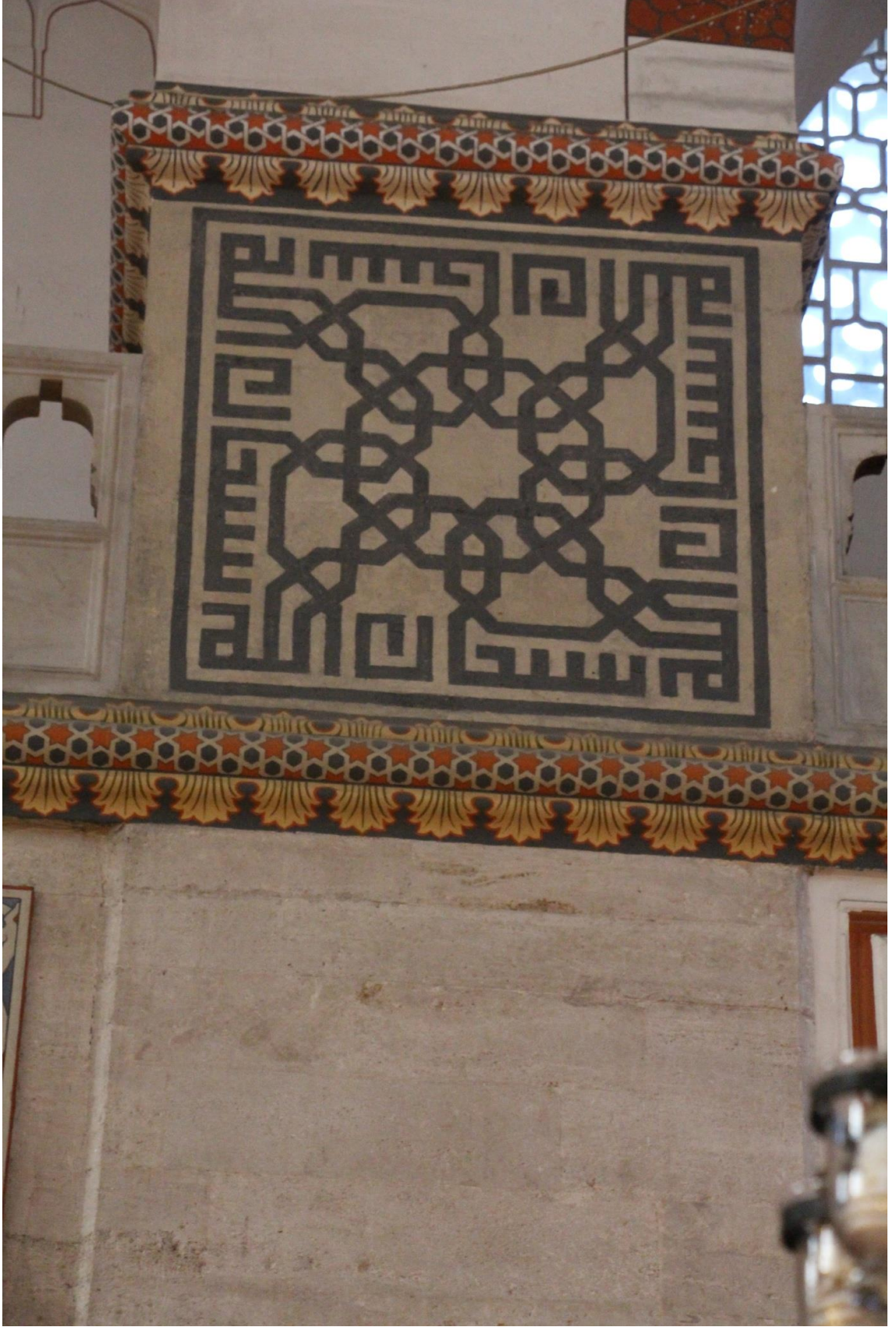
Dil: Arapça

Okunuşu: *Mâ'saallah*

Açıklaması: Yüce Allah korusun.

Resim 4.371. Kuzey İç Duvar Üzeri Paye 1

Resim 4.372. Kuzey İç Duvar Üzeri Paye 2

12) Cümle Kapısı Girişi Müezzin Namazgâhı Sağı Sütûn Üstü

İçerik: Ayet (Fetih Sûresi 48:2)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Celî Sülüs (İstifli)

Malzeme ve Teknik: Kesme taş üzerine kalemişi tekniği

Renk: Kuşkonmaz üzerine altın renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Ve yutimme niğmetehû 'aleyke ve yehdiyeke sıraten müsteğıymâ.*

Açıklaması: (Ta ki Allah) Sana olan niğmetini tamamlasın.

- ❖ Bu armudî pano hattın hemen altında kalem kalınlığı oldukça geniş olan tek bir vav harfi bulunmaktadır.

Resim 4.373. Cümle Kapısı Girişi Müezzin Namazgâhı Sağı Sütûn Üstü Yazı

13) Hünkâr Mahfili Pencere Alınlıkları ve Pencere Araları

Pencere Alınlıkları

İçerik: Ayet (Bakara 2:255)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs (İstifli)

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine malakârî tekniği

Renk: Beyaz zemin üzerine kırmızı renk ile

Dil: Arapça

Okunuşu: *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym*

Allahû lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyüm, lâ te'huzühû sinetün velâ nevm, lahu mâ fi's-semâvâtî ve mâ fi'l-'ard, men zellezî yeşfeu indehû illâ bi'iznih, ya'lemü mâ beyne eydihim ve mâ halfeküm velâ yühitûne bi'sey'in min ilmihî illâ bi mâ şâe vsi'a kürsiyyühü's-semâvâtî ve'l 'ard, velâ yeûdühû hıfzuhümâ ve huvel 'aliyyü'l-'azîym.

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

Allah ki, O'ndan başka ilâh yoktur; diridir, her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaet edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O'nun ilminden hiçbir şeyi –dilediği müstesnâ- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır. Onları korumak kendisine zor gelmez. O yücedir, mutlak büyüktür.

Resim 4.374. Hünkâr Mahfili Pencere Alınlık 1

Resim 4.375. Hünkâr Mahfili Pencere Alınlık 2

Resim 4.376. Hünkâr Mahfili Pencere Alınlık 3

Pencere Araları

İçerik: Ayet (İhlâs Sûresi 112:1-4)

Hattat: Bilinmiyor

Yazı Türü: Sülüs (İstifli)

Malzeme ve Teknik: Sıva zemin üzerine malakârî tekniği

Renk: Beyaz zemin üzerine kırmızı-siyah renkler ile

Dil: Arapça

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîym

- 1) *Gul huvallâhu ehad*
- 2) *Allâh's-samed*
- 3) *Lem yelid ve lem yûled*
- 4) *Ve lem yekun lehû küfûven ahad*

Açıklaması: Rahmân ve Râhiym olan Allah'ın Adıyla

- 1) De ki: O Allah, birdir.
- 2) Allah Samed (Herşey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir.
- 3) O, doğurmamış ve doğrulmamıştır.
- 4) Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir.

Resim 4.377. Hünkâr Mahfili Pencere Arası 1

- ❖ Diğer iki pencere arasında ise sıva zemin üzerine siyah ve kırmızı renk ile Makîli hat ile Esmâ'ül-Hüsnâ yazılıdır.

Okunuşu: *Yâ Hannân-Yâ Mennân / Yâ Deyyân / Yâ Subhân*

Açıklaması: *Yâ Hannân:* Çok merhametli, lütfeden, ikrâm sahibi

Yâ Mennân: İyilik ve lûtufta bulunan

Yâ Deyyân: Kullarının hiçbir amelini zayi etmeden karşılığını eksiksiz veren

Yâ Subhân: Bütün kusur ve noksan sıfatlardan münezzehtir.

Yâ Sultân: Hakimiyet ve saltanatın gerçek sahibi

Yâ Burhan: Kullarına yol gösteren.

Resim 4.378. Hünkâr Mahfili Pencere Arası 2

Değerlendirme

İlk çift eksenli simetrik cami olma özelliğindeki bu yapı bir külliye merkezindedir. Yan mahfilleri bulunmayan caminin süslemeleri, Mimâr Sinan eserlerinde görüldüğü üzere makul ölçülerdedir.

Caminin cümle kapısında sülüs hat üzere Farsça bir kitâbe yer alır.

Yapının genelinde bir geometri hakimiyeti bulunmaktadır. Cami içi görkemli olduğu kadar sadeliğin de ön plâna çıktığı bir şekildedir ve Kur'an-ı Kerim'den ayetlerin yer alır. Bu ayetler daha çok örtü sisteminde yoğunlaşmıştır ve Peygamber (s.a.v)'e atıfta bulunan ayetlerdir.

Bunlar haricinde pendantsiflerde Esmâ-ü'l Hüsnâ, yuvarlak formlu panolarda Lafza-î Celâl, Lafza-î Nebî, Çar-Yar-ı-Güzîn; cami minberlerinde sıkça kullanılan Âl-î İmrân 3:37. ayeti kerîmesi bu minberde de nakşedilmiştir.

Celî sülüs ve muhakkak hat ile göbekte Fatiha-î Şerif ile etrafındaki altı kartuş içinde İsrâ Sûresi'nden ayetler' in yer aldığı ana kubbe, lacivert zemin üzerine beyaz renk kullanılarak malakârî tekniğinin uygulandığı en nadide örnektir.

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

Camilerimizde yazılar Allah (c.c)'ın kelâmı olma özelliği itibarıyla ön plândadır. Bu hatlar Kur'an-ı Kerîm'deki ayetleri, hadisleri, duaları, Esmâ'ü'l-Hüsna, Çehâr Yar-ı Güzîn veya Haseneyn Esmâlarını içerir.

Belirli alanlara, belirli yazıların nakşedilmesi gelenek hâline gelen camilerdeki bu hatlar, ne gelişigüzel ne de tesâdüfî bir şekilde yerleştirilmiştir. Uygulandığı yere göre anlam ihtivâ eden bu hatların amacı, hat sanatı yoluyla mabede gelenlere mesajlar vermek, böylece onları düşünmeye sevk etmektir.

Osmanlı camilerinde iç mekân ağırlıkta olmak kaydıyla dış mekânda da yazılı alanların bulunduğu bilinmektedir. Genellikle cümle kapıları, ana kubbe, mihrap, minber ve pandantiflerde yer alan hatlar; cami avlu giriş-çıkış kapıları, taç kapılar, son cemaat yeri pencere panolarında, mahfiller ve bazen de fil ayaklar üzerinde, hünkâr mahfillerindeki mihrap veya kuşaklarda yahut cami içi pencere üstleri ile vitraylarda yer almaktadır. Bu yazılar genellikle celî sülüs, celî muhakkak, tâ'lik veya makilî hat ile yazılır.

Eyüp Sultan Camii'nde Türkçe nazım biçiminde görülen Selâtin Camileri kitâbeleri Fatih, Sultan Ahmet ve Süleymaniye Camilerinde Arapça nesir halinde iken, Şehzade Camii'nde Farsça olarak kaleme alınmıştır. Kılıç Ali Paşa ve Sokullu Camilerindeki ayet kitâbeleri, Kara Ahmet Paşa Camii cümle kapısında Kelime-î Tevhîd olarak karşımıza çıkar. Celî sülüs hat ile yazılı bu kitâbeler arasında Kılıç Ali Paşa Camii'nin, alt bölümde celî sülüs üst bölümde ise üçgen formlu celî müsenna hattı ile yazılı kitâbesi dikkat çekmektedir.

Kitâbeler çoğunlukla mermer üzerine zemin oyma veya mermer üzerine zemin kazıma tekniği, çini üzerine sıraltı yahut lüster tekniği ile sıva üzerine kalemişi tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Kullanılan teknik açısından bakıldığında, çinilerin kırılma, çalınma ihtimalleri göz önünde bulundurulacak olursa mermer üzerine kazıma veya oyma işlemleri kitâbelerin daha sağlıklı olduğu, bu nedenle de dış kitâbeler başta olmak üzere çoğu alanda bu tekniğin kullanıldığı sonucuna ulaşabiliriz.

Dönem mimarı Sinan'ın bazı camilerinde iç bölüm kadar dış alanda da çini ile işlenmiş panolar bulunduğu görülmektedir. Lakîn bunlar, güneşten ve yağmurdan etkilenme imkânı olmayan son cemaat yeri adı verilen bölümlerde Fatihâ-î Şerif, Bakara

2:255-256, Ra'd 13:24, Zümer 39:73, Haşr 59:23, Fetih 48:29 ayetleri ile kendini göstermektedir.

Son cemaat yeri alınlıklarından Eyüp Sultan Camii'nin minareye çıkış kapısındaki alüminyum üzerine pirinç baskı ile hazırlanan hadis kitâbesi, Mihrimah Sultan Camii'nin minareye çıkış kapısı üzerinde Kelime-î Tevhîd şeklinde yer alır. Yine aynı bölümde çini sıraltı tekniği kullanılarak hakkedilen Fatih, Hadım İbrahim Paşa ve Sokullu Mehmet Paşa Camii pencere alınlıkları Besmele ve çeşitli ayetlerden oluşurken, Kılıç Ali Paşa Camii pencere alınlıklarında Esmâü'l-Hüsna hattı görülmektedir.

Renkler kubbeler ile pandantiflerde yeşil, mavi, siyah üzerine altın varak veya beyaz renk ile, mihrab bölümünde bunlara ek olarak gri zemin üzerine altın varak ile, minberde de ya mihraptakine benzer tarz da ya da ahşap üzerine kazıma yahut oyma tekniği ile ahşap renginde bırakılarak hazırlanmıştır.

Kapı tokmakları ile kapı üstlerinde genellikle Kelime-î Tevhîd veya Kelim-î Şehâdet ifadesi bulunmaktadır. Bu yerlerde bazen (Hadım İbrahim Paşa Camii kapı kanatları) *'Allah'im! (Bana) Rahmet kapısını aç. Allah'im! Senin fazlından, kereminden istiyorum.'* şeklindeki dualara, bazen de (Fatih Camii kapı kanatları) *'Allah'tan yardım ve yakın bir fetih'* ifadesiyle Saff Sûresi 61:13 ayetine rastlanmaktadır.

Giriş kapıları üzerinde namazın farz kılındığı (Nisâ 4:103), namazın önemi (Bakara 2:238), namaz kılanların cennetle müjdelendiği ayetler (Me'âric 70:34-35 / Nahl 16:32 / Hicr 15:46 / Zümer 39:73) yahut camiye gelenleri hoş geldiniz edâsıyla karşılayan selâm ayetleri (Saffat 37:79-80-130-131) ve yine ibadet etmeye gelenleri uyarıcı, Rabb'lerine yönelmeleri doğrultusunda bunun mükâfatı olarak cennete gireceklerini belirten ayetler (Fecr 89:27-28), padişah tuğraları (III.Selim), Ma'saallah hatları ile Allah (c.c)'ın varlığı ve birliği ile Peygamber (s.a.v)'in O'nun elçisi olduğuna dair ibare olan Kelime-î Tevhîd ve Hz. Peygamber (s.a.v)'den nakledilen hadisler ile dualar yer almaktadır.

FiruzAğa, İvaz Efendi, Mihrimah Sultan ve Şehzade Camilerinin dış avlu kitâbeleri bulunmamaktadır. Bunlar dışında kalan camilerde ise bu kitâbeler genellikle dikdörtgen formlu ve tek parça halindedir. Eyüp Sultan Camii'nde ise kıvrımlı yapıdaki

akart motifleri ile bezeli; altta dikdörtgen üstte ise hafif baki bir kemer ile adeta taç kapıyı andıran çift kitâbe bulunmaktadır.

Tek parça kitâbelerin yanı sıra birkaç satır ve kartuştan oluşan kitâbeler de mevcuttur. Hadım İbrahim Paşa Camii'nde iki sıra altı kartuştan ibaret olan kitâbe, Kılıç ali Paşa Camii'nde iki sıra dört kartuştan, Sokullu Mehmet Paşa Camii'nde üç sıra dokuz kartuştan, Sultan Ahmet Camii'nde ise sekiz sıra otuz dört kartuştan oluşmaktadır.

Bunlar çoğunlukla mermer üzerine oyma tekniği kullanılarak yeşil, siyah yahut kırmızı renk üzerine altın varak ile hazırlanmış iken, Hadım İbrahim paşa Camii kitâbelerinde renk kullanılmadan sadece mermer üzerine kazıma şeklinde nakşedilmiştir. Buna benzer bir örnek de Eyüp Sultan Camii yan girişindeki iç alınlıkta mevcuttur.

Çıkış kapılarında girişte olduğu gibi ya namaz ile alakalı (Ankebût 29:45), ya da içeride ibadetini yerine getirenlerin Allah'tan bu ibadetinin kabulünü ümit edencesine veya Allah'tan af ve mağfiret dilercesine *‘Nebi (Hz. Muhammed) (s.a.v) buyurdu: (Allah'ım!) Bana rahmetinin kapılarını aç.’ ‘Ve Allah'ım! Hidâyetinle beni doğruya ulaştır, takva ile beni temizle.’* şeklindeki dualara da yer verilmiştir.

Son cemaat yeri pencere panolarında Esmâ'ül Hüsna'ya, hadislere, kelime-î tevhîd ile namaz, din gibi konulara yer verilirken bazen de Yüce Allah (c.c)'ın varlığı, birliğine delil olan ayetler ile secde yahut selâm ayetleri de bu panolar da işlenmiştir. Kimi zaman mavi renkli çiniler şeklinde, kimi zaman da sıva üzerine siyah, yeşil zeminli armudî formlar içinde yer alan bu yazılar çoğunlukla celî sülüs hat iledir.

Cümle kapılarında ise ibadete gelen mü'minlere Allah'ı, O'nun ne kadar yüce, merhamet sahibi herşeyi kuşatan, gözetken koruyan sıfatları hatırlatılarak, buldukları yerde emniyette olduklarını, ibadetleri doğrultusunda ettikleri dualara icabet edecek, onları mükâfatlandırarak güce sahip olduğunu anlatan Besmele (Neml 27:30), Allah (c.c)'ın rahmetinin tecellisi olarak O'nun selâmını (Yâsin 36:58), Allah (c.c)'ın yaratıcı üstün ve hikmet sahibi olduğunu (Haşr 59:24), veya O'nun her şeyin yaratıcısı, koruyup gözetken olduğunu (Zümer 39:62) belirten ayetler bulunmaktadır.

Kubbelerde çoğunlukla 'semâ, gök' kelimelerinin geçtiği ayetler ile (Nûr 24:35 / Tâ Hâ 20:1-6 / Fatır 35:41) Allah (c.c)'ın varlığı, birliğini anlatan (İhlâs 112:1-4) yahut

toplum hayatı, cemaat, birlik beraberlik şuurunu anlatan (Fatihâ 1:1-7) ayetler, yerine uygun olarak nakşedilmiştir.

Çoğu cami kubbesinde metin uzunluğu bakımından sadece ayetin bir bölümünün yer aldığı ve ‘Allah’ın nûru’ ile başlayan Nûr Sûresi 35. ayeti kerimesinin tamamı girift olmasına karşın oldukça okunaklı bir istifle Eyüp Camiî kubbesinde yazılı bulunmaktadır. Ayrıca Şehzade Camiî kubbesinde göbekteki Fatihâ Sûresi etrafında buna ek olarak İsrâ Sûresi’nin ilk iki ayeti yer almaktadır. Ana kubbeyi destekleyen ve çevreleyen diğer kubbeciklerde ise yine namaz, secde, Allah’a yönelme, zikir, dua ile ilgili ayetler (Cuma Sûresi 62:9-10-11 / Hacc 22:77 / Ankebût 29.45 / Bakara 2:43-115-144 / ‘Âl-î İmrân 3:193-194 / Mü’min 40:64 / A’raf 7:29-54 / Ra’d Sûresi 13:2 / Furkan Sûresi 13:2 / En’âm Sûresi 6:79 / Ahzâb Sûresi 33:56 / Lokman Sûresi 31:22 / (İsrâ Sûresi 17:78-79) bulunmaktadır.

Mihraplarda yine içinde ‘mihrap’ kelimesi geçen (Âl-î İmrân 3:37-39) ayetleri görmek alışlagelmişken bunların yanında Mescid-î Harâm’a yönelik anlatımı bulunan Bakara 2:149 ayetinin de Âl-î İmrân 3:37 ile birlikte işlendiği mihraplar da (Eyüp Camiî mihrabı) görülebilmektedir.

Minberlerin tümünde Allah’ın varlığı ve birliği ile Peygamber (s.av)’in O’nun elçisi olduğuna dair şüphesiz bir kabul ve tasdik cümlesi olan Kelime-î Tevhîd veya Kelime-î Şehâdet bulunur.

Mihrabın sağ ve sol bölümlerinde Lafzâ-î Celâl ve Lafza-î Nebî, pandantiflerde ise Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Haseneyn Esmâları yazılması gelenek haline gelmiştir.

Müezzinlik sağ ve sol bölümlerinde genellikle müezzin Ya Hazreti Bilâl-î Habeş-î radiyallahü anh’ın adı yazılı bulunurken, Eyüp Camiî müezzinliğinde hem Hazreti Bilâl-î Habeş-î radiyallahü anh’ın hem de Peygamberimiz döneminde müezzinlik yapan İbn Ümmü Mektûm radiyallahü anh’ın adı zikredilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada klâsik döneme ait on iki İstanbul camisinde yer alan kitâbe ve levhalar, transkripsiyonları ve günümüz Türkçesiyle açıklamaları başta olmak üzere içerik, renk, yazı türü, malzeme ve teknik özellikleri bakımından ele alınmıştır. Dönem itibariyle fazlaca sayıda bulunan camiler çalışmamızın başında da belirttiğimiz üzere bazı kriterlere göre seçilmiştir. Bu camiler alfabetik sıraya göre şöyledir: Eyüp Sultan Camiî, Fatih Camiî, Firûz Ağa Camiî, Hadım İbrahim Paşa Camiî, Ivaz Efendi Camiî, Kara Ahmet Paşa Camiî, Kılıç ali Paşa camiî, Mihrimah Sultan Camiî (Üsküdar), Sokullu Mehmet Paşa Camiî (Kadirga), Sultan Ahmet Camiî, Süleymaniye Camiî, Şehzade (Mehmet) Camiî.

Cami plânları dahil olmak üzere hatların fotoğrafları, açıklamaların hemen altında sunularak inceleme kolaylığı sağlanmıştır. Halka açık olmayıp ziyaret edilmesi izne tabi olan hünkâr mahfillerinden Sultan Ahmet Cami hünkâr mahfilinde tadilat sebebiyle çekim yapılamamış; ancak bölümde yer alan hat bilgilerine çeşitli yazılı kaynaklardan ulaşılarak çalışmada belirtilmiştir.

Camilerin gerek dış gerekse iç bölümlerinde yer alan tüm yazılar okunmuş ve tercümeleriyle birlikte verilmiş, bu alanda konuya hakim kişilerden destek alınmış ve çeşitli kaynaklardan araştırılarak bilgilerin doğruluğu netleştirilmiştir.

Araştırmamıza konu olan camilerin plânları genellikle dikdörtgen yahut kareye yakın dikdörtgen şeklindedir.

Camilerin hem dış ve hem de iç bölümlerinde yazı sanatının en nadide örneklerini görmek mümkündür. Bu yazılar estetik özelliği yüksek dinsel mesajlar sunar. Bu hatlar genellikle cami cümle kapısı, kubbe, mihrap, minber ve kubbe etrafındaki pandantiflerde yer alır. Klâsik dönemin ünlü mimarı Sinan'ın camilerinin dıştan görkemli, ihtişamlı olduğu kadar iç bölümdeki sadeliği de aşikârdır. Bu sadeliğin, dışta simetrik şekilde oluşturulan müsenna yazılar, içte de *elif* harf uzantılarının orta bölümde birleşerek oluşturduğu düğümlü yazılar ile renkli çini ve sedefli ahşap kapılarıyla nasıl bu kadar sağlandığı da oldukça hayranlık uyandırıcıdır.

Cami dış avlu kitâbeleri çoğunlukla mermer üzerine oyma tekniği ile yapılır. Ancak kazıma tekniği ile elde edilen kitâbeler de mevcuttur. Cami içine benzer renklerle

(siyah, yeşil yahut kırmızı üzerine altın varak ile) uyum içinde olan oyma kitâbelerin kimi manzum şeklindeyken kimi Kur'an'dan ayetler içerir. Mermer üzerine oyma kitâbelerin kazıma tekniği kullanılarak oluşturulan kitâbelere oranla daha sağlam olduğu, kazıma usûlü ile elde edilen kitâbelerde zamanla harabiyet oluştuğu tespit edilmiştir.

Selâtin Camileri olarak adlandırılan Fatih, Sultan Ahmet, Süleymaniye camilerinin cümle kapısı (taç kapı) kitâbeleri, üç bölümden oluşmaktadır. Yan kitâbelerde caminin banisi, tarihi, gerekirse mimârı belirtilir. Orta alan ise çift sıralı halde oldukça ustalıklı bir şekilde hazırlanan ve bir tuğra vazifesi gören Osmanlı padişah silsilesi'nin yer aldığı bölümdür. Yukarıda belirttiğimiz hayranlık uyandıran bir bölümde burasıdır. Harfler büyük bir ustalıkla yan yana getirilerek Elif ve Lâm'ların uzantılarıyla adeta bir resim yapılmış gibidir ki bu durum okuyuş kolaylığını da bozmamaktadır.

Gerek iç gerekse dış alınlıklarda ayet, hadis, dua, kelime-î tevhîd, kelime-î şehadet gibi ibareler yer alır. Bunlar mekân ile bütünlük sağlayan, gelenlere bir mesaj niteliği taşıyan yazılardır. Özellikle selâtin camilerinin kitâbelerinde harflerin yazı ile bütünlük oluşturması hem edebi hem de estetik açıdan bir ahenk teşkil eder ki bu da ilgili sanatçının mahâretini gösterir. Hatların çoğunluğunda imza görülememesi, büyük ustalık sergileyen bu hattatların kalemlerinin ne derece kuvvetli olduğunun yanı sıra isim belirtmeyecek kadar da alçak gönüllü oluşlarını bildiren ince bir detaydır.

Son cemaat alanları, pencere alınlıkları ile bazen de mihrap bölümü çini işçiliğinin en güzel örneklerini taşır. Mavi üzerine turkuvaz, kırmızı, beyaz ,sarı...vs. renklerle hazırlanıp çeşitli motiflerle bezenen çini levhalar, sözün en güzeli ile bütünleşip renk armonisi içinde Osmanlı klâsik dönem ve İslâm mimarisi hakkında en seçkin örnekleri bizlere sunar.

Cami yazıları yalnız görünüş itibariyle değil kişilerin manevi dünyasına hitap edici şekilde tezyin edilmiştir. Yazılarda genellikle Kur'an-ı Kerîm'den ayetler seçilmesinin nedeninin, hem estetik açıdan daha rahat yazılabilmesi hem de camiye gelenlerin namaz ile ilgili ayetleri kolaylıkla okuyup anlayabilmesi olarak düşünülebilir.

Dönem mimârı Sinan'ın eserlerinde merkezî kubbe ve mihrab duvarı, iç mekânın vazgeçilmez öğeleridir. Buralardaki estetiğe bakıldığında tek kubbenin Allah'ın

birliğini, büyüklüğünün padişahın azametini, yüksek ve heybetli oluşunun ise devletin büyüklüğünü, ululuğunu simgelediği fikrine ulaşılabilir.

Camilerde aynı nitelikteki bölümlere farklı ayetler yerleştirilmiştir ki bu durum İslâmın temelindeki aydınlanma fikrine eş değerdir. Camiye gelenler bu yazılar ve yapılmış diğer tezyinatlarla geçmişten günümüze bir mektup almışçasına manevi dünyasını zenginleştirip Hakk'a yönelir. Özellikle pandantiflerde dört halife isminin yer alması Ehl-î Sünnet anlayışın, kubbelerdeki bazı ayetler ise birleştirici, bir araya getirici düşüncenin bir göstergesidir.

Süslemeler arasında vitraylar da önemli bir yere sahiptir. Yerden yukarıya kadar zarif bezemelerle donatılı camilerimizdeki vitraylar(revzen) her ne kadar renk armonisi içinde olsa da insanı yormayan aksine farklı bir rahatlık veren öğelerdir. Üzerinde tâ'lik ve sülüs hat ile alçıdan oyma yazılar kalbi olduğu kadar gözü de terbiye edici güzelliكتedir.

Camilerimizdeki bu özellik ve güzelliكتeki mirasın korunması, yaşatılması en büyük görevimiz ve dileğimizdir. Bu cihetle geçmişe bir vefa olarak hazırladığım bu çalışmamın, hata ve eksikleriyle hoşgörülmesi de en büyük arzumdur.

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Çehar Yar-ı Güzîn: Dört halife.

Esmâü'l Hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

Filpaye: Büyük ve kubbeli yapılarda kubbeyi taşımak için yapılan örmeli sütûn.

Hasaneyn Esmâsı: Hz. Peygamberin torunları, Hz. Fatıma ve Hz. Ali'nin evlâtları.

Hünkâr Mahfili: Selâtin camilerinde (Sultanlar adına yapılan camiler, padişahların, özellikle cuma ve bayram namazlarını kılmaları için ayrılan özel bölümler.

Kemer: Mimaride herhangi bir açıklığı geçmek için kullanılan eğrisel biçimli ögeler.

Lafzâ-i Celâl: Allah (c.c).

Lafzâ-i Nebî: Hz. Muhammed (s.a.v)

KAYNAKLAR

- Aclûni, *Keşfüt-Hafâ*, II, 388, 2689
- Akın, A. (2016). “Tarihî Süreç İçinde Cami ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(29), 179-211.
- Alpaslan Kalafat, T. Didem (2007). “Hat Sanatımız ve Hattat, Kaligrafist, Yazı Tasarımcı ve Eğitimcisi Emin Barın”, *CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI/2, 317-328.
- Alpaslan, A. (1999). *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aslanapa, O. (1989). *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Bakırer, Ö. (1982). *Kûfi Yazıda Geometrik Yorumlar Üzerine Bir Deneme*. İzmir: Ege Üniversitesi
- Berk, S. (2013). *Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı*, İstanbul: İnkılab.
- Buhârî, *İmân*, 40, (54)
- Buhârî, *Salât*, 64, (450)
- Derman, U. (2013). “Osmanlı İstanbulu'nda Hat Sanatı”, *Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu I*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi.
- Dündar, A. (2002). “16.yy. Bazı Osmanlı Mimarları”. *AÜİFD*, XLIII(1), 232-246
- Eker, H. (2016). “İstanbul'un Fethi'nin Osmanlı Cami Mimarîsi Üzerindeki Etkileri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 729-732
- El-Buhârî (1362). *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, Kısım II, s.81, Haydarâbad,
- Erbaş, A. (1990). *Fatih ve II. Bayezid Devrinden Günümüze Ulaşan İstanbul Camileri'nin Kitâbe ve Celî Yazıları* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Erdoğan, A. (1938). “Silivri Kapı'da Hadım İbrahim Paşa Camiî”. *Vakıflar Dergisi*, 1, 30.
- Eyice, S. (2001). *TDV İslâm Ansiklopedisi*, VII, 58.
- Fatih Belediye Başkanlığı (2016). *Kitabelerin Kitabı, Fatih İlçesi Türk-İslâm Devri Kitâbeler Envanteri*. İstanbul: Bayem Ajans.

- Galitekin, A. N. (2001). *Hadikatü'l-Cevâmi', İstanbul Câmileri ve Diğer Dinî-Sivil Mi'mârî Yapılar*, İstanbul: İşaret Yayınları
- Gizlenen Tarihimiz (2009). *Sultan Ahmet Camii*.
<http://www.gizlenentarihimiz.blogspot.com> (28.06.2019)
- Güleryüz, H. V. (2016). *Abideler Şehri İstanbul, Osmanlı Devri Eserleri*. İstanbul
- Günüç, F. (ty). *Klâsik Dönem Osmanlı Mimârisinde Celî Yazılar*,
bikasad.blob.windows.net, 434-442
<http://www.ottomaninscriptions.com/top.aspx> (17.07.2019)
- İnce, N. (1985). "18.yy.'da İstanbul Camilerinde Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler", *Vakıf Dergisi*, 19, 223-236
- Kalyoncu, H. (2015). "Ehl-i Hiref-i Hassa Teşkilâtının Osmanlı Kültür ve Sanat Yaşamındaki Yeri ve Önemi. *International Journal of Social Science*, 33, 279-294. doi: 10.9761/JASSS2784
- Kararmaz, S. (2018). *Cami Mimarisinin Gelişimi Üzerine Türk İslâm Medeniyetleri ve Mimarisi*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
<https://www.academia.edu>
- Kuran, A. (1975). "Üsküdar'da Mihrimah Sultan Külliyesi", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, 3, 43-72
- Münâvî, *Fezû'l-Kadîr*, V, 65.
- Özsayınır, Z. G. (1993). *Mimar Sinan'ın İstanbul'daki Cami ve Türbeleindeki Yazı Düzeni ve Anlamı*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ramazanoğlu, G. (2008). "16.yy'da Osmanlı Külliyesi". *Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 333-344
- Serin, M. (1982). *Hat Sanatımız*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat
- Sultan Ahmet Cami Hat ve Kitâbeler.(2019). *Sultan Ahmet Cami Koruma ve İhya Derneği*. <http://www.sultanahmetcami.org> (05.08.2019)
- Tirmizi, *Zühhd*, 25
- Yılmaz, A. (2004). *Türk Kitap Sanatları Tabir Ve İstilahları*, İstanbul: Damla Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Asli Meva ÖTÜGEN
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum / Merkez 05/05/1982
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	Karma Sergi, Yakutiye Halk Eğitim Merkezi ve ASO, Erzurum, 2017 Katılım, El Sanatları, Ramazan Etkinliği, Büyükşehir Belediyesi, Erzurum, 2014 Katılım, El Sanatları, Ramazan Etkinliği, Yakutiye Belediyesi, Erzurum, 2012 Karma Sergi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Resim- Heykel Müzesi ve Galerisi, Erzurum, 06.07.2011- 11.07.2011
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	Meskep Projesi (Ev hanımları ve dezavantajlı durumdaki hanımlar)
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum/ Yakutiye Halk Eğitim Merkezi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi
İletişim	
E-Posta Adresi	a.mevaotugen@hotmail.com
Tarih	06.09.2019